SIMION TAVITIAN

ARMENI DE SEAMA DIN ROMANIA

VOLUMUL I

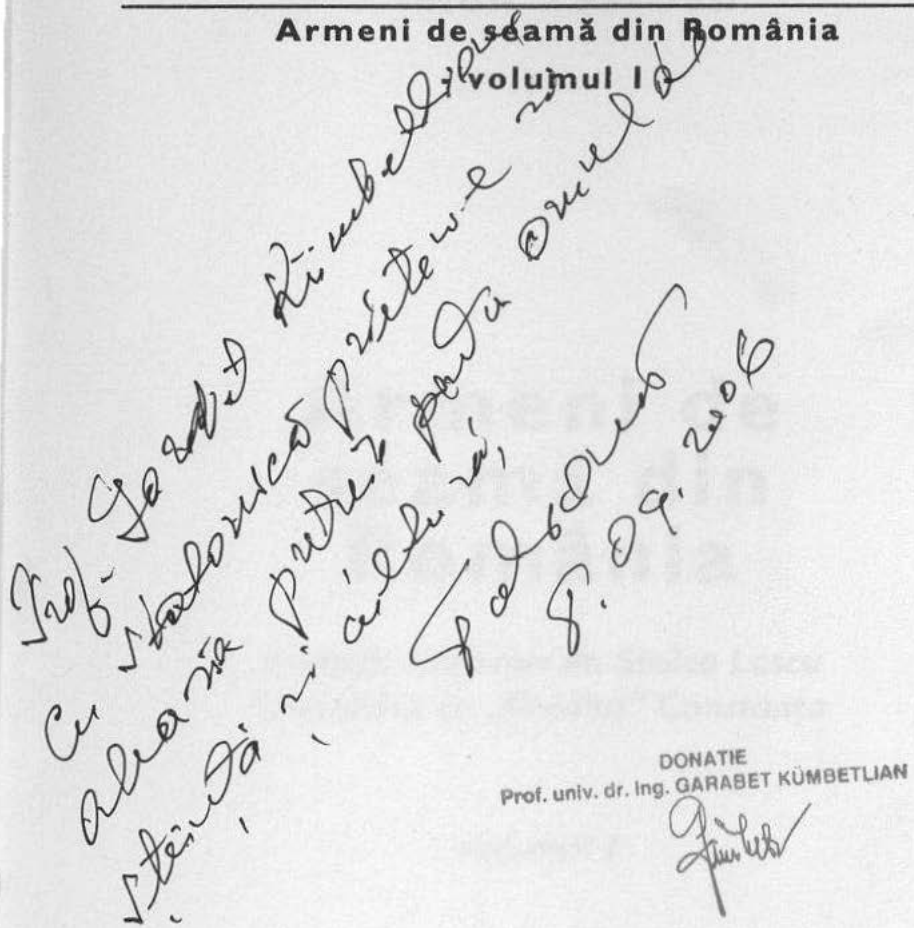

www.ziuaconstanta.ro

Simion Tavitian

Armeni de seamă din România

volumul I

DONATIE
Prof. univ. dr. ing. GARABET KÜMBETLIAN

www.ziuaconstanta.ro

Simion Tavitian

Armeni de seamă din România

Prefață: conf.univ.dr. Stoica Lascu
Universitatea „Ovidius" Constanța

volumul I

EX PONTO
Constanța - 2006

www.ziuaconstanta.ro

Dr. Radu Dop
Vicepreşedinte Asociaţiei Medicale Române
cu profundă recunoştinţă

www.ziuaconstanta.ro

Prefață

Neobosit, în mijlocul unei veri caniculare, şi cu o sănătate care nu l-a prea menajat în vremea din urmă, tomitanul autor al cunoscutelor volume apărute în ultimii ani – circumstanţiate istoriei etniei sale, respectiv a mirificului tărâm dintre Dunăre şi Mare, dar şi a unor relaţiuni sentimentale de călătorie[1] – ne îmbucură sufletul cu o nouă carte, o reiterare a devotamentului, probat prin fapte de cultură, pentru neamul său şi istoria românească.

Opul de faţă este nu un catalog sau un simplu dicţionar[2], ci o veritabilă panoramă a *figurilor reprezentative* pe care etnia armenilor le-a dat culturii şi civilizaţiei româneşti. Nu a tuturor personajelor importante, fireşte – un volum (sau chiar două) ulterior potenţând, cred, locul şi importanţa armenilor în istoria românească –, ci doar a unei primare selecţii de circa 100 de armeni „de seamă" – operaţiune aproape chirurgicală, întreprinsă cu multă responsabilitate naţional-civică de intelectualul nonpartinic, ataşat profund însă partizanatului

[1] S. Tavitian, *Meridianul Phoenix. Jurnal de călătorie*, Ex Ponto, Constanţa, 2005 /138 pp. + 19 pl. sepia/; despre acest volum, scriitorul şi publicistul Costache Tudor consemna: „Rod al unor călătorii peste hotare, cartea este o lectură de un farmec aparte, reconfirmarea înzestrării unui truditor în spaţiul reportajului literar".

[2] vezi, în acest sens, B. Căuş, *Figuri de armeni din România. Dicţionar*, Editura Ararat, Bucureşti, 1997 /280 pp./.

www.ziuaconstanta.ro

real-cultural, care este curajosul şi profesionistul armenolog român, cunoscut ca atare şi peste hotare[3].

Nu este, într-adevăr, lesne – din perspectiva veritabilului act de cultură, a judecăţii cumpănite, oneste şi responsabile – a decela o atare selecţie. Ea presupune, deopotrivă, o cunoaştere profundă a datelor problemei ca atare, dar şi o abordare metodologică ce trebuie să tindă spre echilibru, dacă nu chiar spre obiectivism. Întreprinderea nu este lipsită de riscuri, similare recente alte demersuri tomitane developând – cel puţin în concretizarea a două dintre ele –, într-o evaluare sumativă, mai degrabă lăudabilele intenţii decât o concreteţe pe măsura exprimării unor judecăţi de valoare cinstite, normale.

Prolificul om de cultură român de etnie armeană, trăitor în spaţiul dobrogean – autorul sintezei de faţă –, face, însă, în chip fericit, figură aparte în suita autorilor – unii, fără nici o jenă în a-şi afişa lipsa de metodă – de astfel de opuri, atât de specioase, totuşi. El a ştiut, prin selecţia operată, să-şi ilustreze viziunea, obiectivă şi esenţialmente culturală, asupra gingaşei operaţiuni fără a recurge – precum alţi singulari ori multipli autori –, la *parti-pris*-uri, la confuzionări valorice sau omisiuni, la hiperbolizări ori absolutizări, la captări de bunăvoinţe, mai mult sau mai puţin avuabile.

De aceea, cei aproape 100 de „armeni de seamă" din România se constituie, în opinia mea, într-o reuşită a unei elevate maturităţi intelectuale, din partea unui om de dovedită probitate morală şi nealterată conştiinţă civică, cu o remarcabilă stare de spirit ancorată în cerinţele contemporaneităţii.

De aceea, cartea de faţă este atât de utilă şi rămâne un reper în domeniu: este credibilă – şi prin numele autorului, şi prin rezultanta ca atare.

Că este aşa – ne-o arată însăşi structurarea lucrării, care, în deschidere, lămureşte cititorul neavizat asupra istoricului unei instituţii fundamentale a armenilor, respectiv a milenarei *Biserici Apostolice Ortodoxe Armene*; puţini intelectuali nearmeni cunosc

[3] vezi, mai recent, St. Lascu, *Dobrudjan contributions to the development of contemporary armenology*, în „Revista română de studii eurasiatice", I, nr. 1, 2005, pp. 271-281 (a apărut în martie 2006; este publicaţie a *Centrului de Studii Eurasiatice*, de la Facultatea de Istorie şi Ştiinţe Politice – din cadrul Universităţii „Ovidius" din Constanţa).

www.ziuaconstanta.ro

faptul că în Armenia antică cultul creştin a cunoscut oficializarea în anul 301 – înainte, aşadar, cu peste un deceniu de la consacrarea sa în spaţiul Imperiului Roman, prin mediatizatul act, dat la Milano, al împăratului Constantin cel Mare; şi mai puţin au cunoştinţă de faptul că unul dintre Patriarhii Supremi şi Catolicos al tuturor armenilor, anume Vasken I (înscăunat, în Armenia, în suprema funcţie, în 1955) este născut la Bucureşti, şi a fost absolvent a două facultăţi din Capitala noastră – este un produs, prin urmare, al culturii româneşti. În egală măsură este utilă enumerarea celor 41 de înalţi prelaţi armeni care au păstorit cu vrednicie în Ţările Române – din 1401 până astăzi –, după cum fişarea micromonografică a lăcaşurilor de cult armene din spaţiul statal românesc denotă nu doar acribia documentară a autorului, ci, în primul rând – de bună seamă –, impresionează multitudinea lor în oraşe şi aşezări situate în zone compacte din spaţiul românesc – Babadag, Sulina, Tulcea, Constanţa, Chilia, Bazargic, Silistra, puţine în Muntenia (şi deloc în Oltenia) – la Bucureşti, Piteşti, Brăila, majoritatea însă în Moldova şi Bucovina – la Galaţi, Iaşi, Bacău, Târgu Ocna, Tecuci, Vaslui, Botoşani, Roman, Bârlad, Cotnar, Dorohoi, Focşani, apoi la Herţa, Chişinău, Hotin, Bălţi, Cetatea Albă, Soroca, Ismail, Orhei, Căuşani, Hânceşti, respectiv la Cernăuţi, Suceava, Gura Humorului, Negustina.

În cartea de faţă nu vom găsi – un alt semn de probitate şi onestitate intelectuală – reluări a unor lucruri spuse deja în lucrări anterioare; de aceea, membrii armeni ai Academiei Române – pe larg prezentaţi în urmă cu doi ani[4] – nu sunt decât succint enumeraţi, celor 11 adăugându-li-se, acum, încă doi – anume, chimistul francez (născut la Bucureşti, stabilit la Paris din 1970) Henry V. Kehiaian, membru de onoare din străinătate al Academiei Române (din 23 martie 1993)[5]; respectiv, medicul Gh. Assaky, ales membru corespondent al Academiei Române la 35 de ani, trecut la cele veşnice însă în plină maturitate şi activitate ştiinţifică şi social-culturală[6]. Enumerarea

[4] vezi S. Tavitian, *Armeni sub cupola Academiei Române*. Prefaţă: conf. univ. dr. Stoica Lascu, Ex Ponto, Constanţa, 2004 /242 pp./.

[5] vezi şi Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-1999. Dicţionar*, Ediţia a doua, revăzută şi adăugită, cu un *Cuvânt înainte* de Acad. Eugen Simion preşedintele Academiei Române, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1999, p. 282.

[6] *Ibidem*, p. 31.

www.ziuaconstanta.ro

înalţilor demnitari români de etnie armeană – miniştri (V. Conta, Sp. Haret, V. Morţun, Gr. Trancu-Iaşi, V. Madgearu, D. Bagdasar, respectiv V. Acterian – singurul ministru de origine armeană din perioada României socialiste) şi parlamentari (C. Ciomac, Th. Missir, I. Pruncu, Gr.M. Buicliu, Gr. Goilav, I. Melic, A. Cristof, I. Iacobovici, H. Aznavorian, C. Asvadurov, V. Vosganian, V. Pambuccian), precum şi a celor 24 de personalităţi distinse cu *Premiul Uniunii Armenilor din România* – sunt sinteze binevenite ce introduc pe cititor în ţesătura informaţională explicitată în titlu.

Profesori, actori, regizori, artişti, prelaţi, ofiţeri, avocaţi, medici, scriitori, jurnalişti, oameni de afaceri, economişti, oameni politici, tineri şi bătrâni, femei şi bărbaţi – recompun, prin sita deasă a exigenţei autorului, tabloul *inteligheţei* românilor de etnie armeană.

Şi el este impresionant – „cel mai mare anatomopatolog al ţării" (K. Pambuccian), „strălucitul avocat" (H. Aznavorian), „fondatorul şcolii româneşti de alergologie" (E. Seropian), „«o minte fantastică, un savant de talie excepţională, un elenist de primă mână»" (A. Frenkian), „artizan al comerţului modern la Constanţa" (H. Frenkian), „«poet şi meşteşugar, gânditor şi polemist, erudit şi vagabond prin toate laboratoarele lumii moderne»" (H. Acterian), „artist de prestigiu în arhitectură" (C. Cerchez), „un om complet" (S. Cedighian), „un Mare Armean" (A. Manissalian), „pictor de prestigiu şi colecţionar de renume" (H. Avakian), „ilustrarea vie a conduitei care poate face din muzicologie o artă" (E. Ciomac), „unul dintre remarcabilii directori de scenă" (I. Şahighian), „regizor cu talent" (I. Sava), „prima femeie chirurg din România şi medic obstetrician de seamă" (Marta Trancu Reiner), „unul dintre cei mai însemnaţi animatori care a strâns legăturile sufleteşti dintre armeni şi români" (H.D. Siruni), „unul dintre cei mai de seamă publicişti români ai epocii interbelice" (L. Kalustian), „medic chirurg de mare reputaţie, ctitor al şcolii româneşti de chirurgie" (I.M. Iacobovici), „una din figurile cele mai interesante şi mai caracteristice ale comunităţii armene" (V.-V. Mestugean), „eminent profesor şi publicist" (J.A. Gabányi), „singura poetă şi prozatoare de naţionalitate armeană a cărei creaţie şi-a impus recunoaşterea în literatura română" (Anaïs Nersesian), „«Oedip sunt eu»" (D. Ohanesian), „marele bariton"

www.ziuaconstanta.ro

(E. Tumagian), „participant activ la mişcarea paşoptistă" (I. Melic), „eroul întregirii neamului" (gen. I. Zadic), „fruntaş al vieţii publice din Bucovina" (T. Pruncu), „«nu cumva aureola care s-a creat în jurul meu se datorează etniei mele?»" (A. Salamanian), „un mare istoric al neamului nostru" (S. Kolangian), „intelectual de marcă, cercetător de prestigiu, un exemplu pentru tinerii de azi" (T. Boiangian), „eminent jurist" (A. Aram); ş.a.m.d.

Pentru mai fiecare *voce*, autorul găseşte, cum vedem, o inspirată apreciere – ponderată, lucidă, dreaptă.

Este ceea ce şi caracterizează personalitatea autorului ca atare – unul dintre ultimii noştri contemporani lucizi, ponderaţi şi drepţi. Sunt convins că trudnicia diurnă a octogenarului (!) Simion Tavitian, el însuşi remarcabil „armean de seamă" din România contemporană, va plămădi noi zestre spirituale pentru luminarea generaţiilor de astăzi şi de mâine, întru venerarea vrednicilor înaintaşi ale căror spirite ne veghează de undeva, de *Dincolo*...

conf. univ. dr. Stoica LASCU

www.ziuaconstanta.ro

www.ziuaconstanta.ro

KAREKIN al II-lea
Patriarh Suprem şi Catalicos al tuturor armenilor

www.ziuaconstanta.ro

www.ziuaconstanta.ro

BISERICA APOSTOLICĂ ORTODOXĂ ARMEANĂ

Dintre bisericile vechi-orientale o istorie şi o evoluţie deosebită are Biserica armeană, iniţial numită Biserica Armeniei. Disputată de-a lungul timpului de perşi şi bizantini, turci şi mongoli, în prezent mare parte din vechiul stat al Armeniei este situat în Turcia, o altă parte o reprezintă Republica Armeniei şi o mică parte este pe teritoriul Iranului.

După tradiţie, creştinismul a fost propovăduit aici de Sfinţii Apostoli Tadeu şi Bartolomeu, temeinica organizare a Bisericii făcându-se de Sfântul Grigore Luminătorul. Acesta a creştinat în masă pe armeni şi pe însuşi regele lor, Târdat al II-lea, care, mai întâi persecutor, acordă în 301 libertate creştinismului, care devine de acum religie de stat. Armenia, aşadar, oficializează Biserica creştină înaintea Imperiului Roman.

Evoluţia istorică şi-a pus amprenta şi asupra vieţii religioase. S-au format în timp mai multe centre religioase pe lângă cel tradiţional de la Ecimiadzin, adesea în rivalitate, apoi armenii au fost confruntaţi cu islamisul şi cu tendinţele catolice de uniaţie. În prezent armenii răspândiţi în întreaga lume au conştiinţa unităţii de neam şi de religie.

www.ziuaconstanta.ro

Centrul religios al armenilor în prezent este în Republica Armenia, la Ecimiadzin, unde are sediul şi Întâistătătorul Bisericii armene care poartă titlul de Catolicos (ecumenic) şi Patriarh al tuturor armenilor. În prezent Catolicos este Karekin al II-lea.

Pe lângă acest centru principal mai există şi alte trei scaune istorice, cu jurisdicţie locală: Patriarhul armean al Ierusalimului, ce datează din 1311, Patriarhul de la Constantinopol, din vremea lui Mahomed al II-lea (1459-1480), şi Catolicosatul Ciliciei, cu sediul la Beyrut (Liban) şi cu jurisdicţie asupra armenilor din Irak, Siria, Cipru. Toate acestea recunosc întâietatea Catolicosului de la Ecimiadzin, numai că acesta din urmă nu recunoaşte Catolicosatul de la Beyrut.

Biserica armeană are 15 eparhii, din care 5 în Republica Armenia şi 10 în afară, pe toate continentele. Cel mai mare număr de credincioşi din diaspora sunt în S.U.A. şi Franţa. În toate cele 4 centre istorice au seminarii şi Academii teologice, iar la New York există cursuri pentru pregătirea clericilor. În Republica Armenia există în jur de 200 de biserici, cu tot atâţia slujitori, şi 10 mănăstiri, în ultimul timp numărul lor fiind în creştere.

Armenii, care după istoricii Herodot, Strabon, Pliniu, Dionisie de Halicarnas, Tacit, Plutarh etc., sunt de origine tracă, au convieţuit pe meleaguri dunărene cam pe la 1400 î. Chr. Trecând apoi în Peninsula Balcanică s-au despărţit de macedoneni cu care se înrudeau, stabilindu-se pe la 800 î. Chr. pe podişul Asiei Mici, denumit Armenia. Istoricii moderni confirmă datele acestea (Jaques de Morgan, filologii Hübschman, Mar, Maillet etc.), precum şi istoricii români Vasile Pârvan (Getica), Nicolae Iorga. Acesta din urmă descoperă chiar asemănări în melodiile şi poeziile populare ale celor două neamuri, ca o consecinţă a obârşiei comune.

În ceea ce priveşte evoluţia relgioasă a poporului armean, acesta a fost printre cele dintâi care a trecut la creştinism. Armenia a adoptat religia lui Cristos în anul 301, ţinând timp de 10 secole barieră împotriva păgânilor, până când această barieră a fost ruptă iar o parte din populaţia armeană a luat drumul pribegiei. Bula Papei Grigore XIII din 1384 publicată în „**Eclesia Romana**", spune: „Între meritele pe care şi le-au câştigat armenii faţă de biserică şi de republica creştină, este unul care e eminent şi demn de a fi

www.ziuaconstanta.ro

pomenit în mod special. Atunci când principii, armatele, mergeau să dezrobească Ţara Sfântă, nici un popor şi nici o naţiune nu şi-a dat contribuţia mai degrabă şi în mai mare fel în oameni, în subsistenţă şi în sfaturi, ca poporul armean. Cu toată puterea şi cu cea mai mare vitejie şi fidelitate, ei au ajutat pe creştini în aceste lupte sfinte."

Popor creştin, muncitor şi destoinic, prezenţa lui pe teritoriul românesc este semnalată încă de la începutul secolului al X-lea d. Ch. Astfel, aflăm că sub Alexandru cel Bun 3000 de familii armene sunt chemate din Polonia să se stabilească în Moldova pentru a se ocupa de comerţul cu vite şi grâne. Deasemeni, sub Ştefan cel Mare alte mii de familii au fost instalate în târgurile Moldovei, luând parte mulţi dintre ei la războaiele viteazului domnitor moldav. Istoricul italian Donatto vorbeşte chiar în cronicile lui de vitejia fără seamăn a armenilor din Moldova în lupta dusă contra turcilor la Războieni.

În alt hrisov domnesc din 30 iulie 1401, găsim însemnarea prin care se spune: ***„Din mila lui Dumnezeu, noi, Alecsandru voievod, domn al Ţării Moldovei, cu fratele meu Bogdan, Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor bunilor pani care vor vedea această carte sau o vor auzi, că acest adevărat Ohanes, episcop armenesc, a venit la noi, la scaunul nostru, al Moldovei, şi ni s-a înfăţişat cu cărţi drepte ale patriarhului ecumenic Antonie de Constantinopol, pentru că pe patriarhul lui armenesc nu l-am cunoscut încă, ca să se ridice la această episcopie cu ajutorul domnului nostru, marele cneaz Vitovt. De asemenea a jurat Domniei noastre să primească şi să întocmească toată rânduiala bisericească.***

De aceea, noi am dat episcopului armenesc Ohanes bisericile armeneşti şi pe popii lor; în întreaga noastră ţară va fi volnic asupra armenilor cu dreptul său episcopal; şi i-am dat scaun în Suceava, în cetatea noastră. Care dintre armeni îl veţi cinsti, va fi ca şi cum aţi face-o nouă, în ţara noastră, în Moldova; care nu-l va asculta, noi îl vom pedepsi cu mâna lui.

Şi s-a scris la Suceava, sub pecetea noastră, în anul 6909 (1401), în 30 iulie, cu mâna lui Bratei".

www.ziuaconstanta.ro

Până la această dată aşezările religioase armeneşti din Moldova, care datează înainte de descălecat, ţineau de Episcopatul din Lemberg. În Muntenia cronicile Vaticanului pomenesc în secolul XIII de un episcopat catolic al armenilor din Argeş (episcopul Argensis) care şi-a strămutat reşedinţa în secolul XIV din cauza neînţelegerilor cu enoriaşii ortodocşi la Tâlmaci în Ardeal (Episcopus Armenorum de Talmachy). Cronicile maghiare ne vorbesc de altfel de aşezări armeneşti în Ardeal prin secolul X, Ducele de Goza (972-997) şi regele Ştefan (997-1038) acordă libertăţi şi privilegii armenilor, pe care Bela al IV-lea le reînoieşte la 31 mai 1243. Regele Ladislav al IV-lea (1262-1296) face danie de moşii Mănăstirii Armenilor din Gran (Monastarium Armenorum).

Marele savant român Nicolae Iorga afirma: *„În ce priveşte pe armeni, foarte vechi locuitori ai Moldovei, unii şi înainte de întemeierea Domniei, iar în Muntenia fiind aduşi mai târziu din părţile turceşti, ei au fost liberi să continue toate practicile lor religioase."*

Ei au reuşit – datorită bisericii –, în ciuda vicisitudinilor de tot felul să-şi păstreze limba, cultura şi tradiţiile.

Armenii s-au bucurat de calda şi frăţeasca ospitalitate a poporului român, s-au simţit întotdeauna părtaşi la izbânzile dobândite în dezvoltarea economico-socială a ţării, iar la vreme de restrişte au luat parte la bătăliile purtate pentru apărarea patriei comune.

Credinţa nestrămutată în biserica străbună le-a călăuzit dintotdeauna existenţa. Nu întâmplător, acolo unde destinul le-a hărăzit să dăinuiască, primul lucru pe care l-au întreprins a fost acela de a ridica un lăcaş de cult.

Biserica armeană din Bucureşti, unde este şi sediul Episcopiei, desfăşoară o lăudabilă operă de păstrare şi cultivare a tradiţiilor acestei comunităţi.

În prezent Biserica armeană este între Bisericile Vechi-Orientale, una dintre cele mai active în cadrul ecumenismului creştin.

La elaborarea capitolului dedicat bisericilor armene din România autorul s-a folosit de un studiu publicat în revista *„Ani"* de către savantul H. Dj. Siruni.

www.ziuaconstanta.ro

ÎNALȚI PRELAȚI ARMENI CARE AU PĂSTORIT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

1. Episcopul HOVHANES 1401
2. Episcopul AVETIK 1415
3. Episcopul NICOGHOS 1460
4. Episcopul KHACIATUR 1467
5. Episcopul SIMEON 1506
6. Episcopul HOVHANNES 1551
7. Episcopul HOVHANNES din Suceava 1560
8. Episcopul HOVHANNES din Moldova 1568
9. Episcopul HOVHANNES din Caffa 1593
10. Episcopul HOVHANNES din Caffa 1598
11. Episcopul HOVHANNES din Suceava 1607
12. Episcopul ANDREAS 1613
13. Episcopul GHAZAR din Babard 1624
14. Episcopul ANDREAS 1639
15. Episcopul MINAS din Suceava 1646
16. Episcopul ANTON SEREPCONEŢ 1651
17. Episcopul HOVHANNES KARAMANDENET ... 1662
18. Episcopul SAHAK 1669
19. Episcopul MINAS ZILIHDAR 1676
20. Episcopul ASVVADZADUR NERSESIAN ... 1691
21. Episcopul IGNATIOS 1745
22. Arhiepiscopul HOVSEP ARGUTIANŢ 1790
23. Arhiepiscopul GRIGORE ZAKARIAN 1808
24. Episcopul MARKOS din Botoşani 1826
25. Arhimandritul KEVORK din Roman 1834

www.ziuaconstanta.ro

26. Arhimandritul KHACIADUR 1839
27. Arhimandritul MARTIROS.....1841
28. Arhimandritul KEVORK 1843
29. Arhiepiscopul GHUKAS 1848
30. Episcopul HOVANNES ARORIAN 1849
31. Episcopul SARKIS 1857
32. Arhiepiscopul MELKISEDEK 1873
33. Arhiepiscopul KHOREN NARBEY.....1880
34. Arhimandritul KEVORK EPETIAN 1892
35. Arhimandritul SUREN YEHUNI 1898
36. Episcopul KEVORK UTUGIAN 1899
37. Episcopul KNEL KALEMKIARIAN.....1912
38. Arhiepiscopul HUSIG ZOHRABIAN 1920
39. Episcopul SUREN TOROSIAN 1945
40. Episcopul VAZKEN BALGIAN 1946
41. Arhiepiscopul DIRAYR MARDICHIAN 1960

www.ziuaconstanta.ro

CATOLICOS VASKEN I (1908-1994)

Vasken I, Patriarh Suprem şi Catolicos al tuturor armenilor, s-a născut în anul 1908 la Bucureşti. A absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie din capitala României, apoi Institutul de Teologie. În anul 1943 a fost hirotonisit ca arhimandrit, iar în 1951 primeşte de

www.ziuaconstanta.ro

la Sfântul Scaun din Ecimiadzin (Armenia), rangul de Episcop. A condus Biserica armeană din România ca vicar, apoi ca episcop, între anii 1943-1955.

La 2 octombrie 1955 este înscăunat la Ecimiadzin, ca Patriarh Suprem, Catolicos al tuturor armenilor, slujind în această calitate Biserica Armeană vreme de 39 de ani. A vizitat de patru ori ţara natală, România.

În 1966 apare la Los Angels o carte, în limba armeană, cu caracter biografic intitulată: *„Viaţa şi opera lui Vasken I. Catolicos al tuturor armenilor"*, autor Suren Kolangian, un bine cunoscut istoric din România stabilit în Armenia, iar ulterior în Statele Unite ale Americii.

„Wasken I. – scrie Suren Kolangian – *s-a numit la naştere Levon Garabed Balgian. Ambii lui părinţi au fost de obârşie armeană. Tatăl, Apraham Balgian, originar din Rodosto (Turcia), iar mama, Siranuş, născută Marcarian, profesoară de limba armeană. În anul 1913, copilul Levon Garabed este la grădiniţa şcolii «Sf. Mesrob» din Istanbul. Apoi împreună cu mama sa se stabileşte în România, la Bucureşti, unde învaţă să scrie şi să citească în limba maternă.*

Se declanşează primul război mondial. Turcia, prin Enver Paşa, aliata Germaniei, cere ca toţi armenii din teritoriile ocupate să fie deportaţi. Cererea este adresată Comandamentului trupelor germane care ocupaseră Bucureştiul, generalului von Makenzen. Pentru a scăpa de această urgie, multe familii armene din Bucureşti, destul de alertate, se refugiază în Rusia. Astfel, Levon Garabed Balgian împreună cu mama sa va găsi refugiu la Odessa. De aici la Rostov, până la încheierea ostilităţilor.

Revenit în Bucureşti, Balgian se înscrie la şcoala primară «Misakian» cu predare în limba armeană, după care va urma cursurile şcolii Evanghelice, cu predare în limba germană. În 1931 se înscrie la Facultatea de litere şi filosofie din Bucureşti. Activează în «Asociaţia studenţilor» armeni din România, organizând întâlniri ştiinţifice, conferinţe, îndemnând, în acelaşi timp conaţionalii să lectureze cartea lui Franz Werfel, «Musa-Dagh», pentru a nu se da uitării masacrele din 1915 din Turcia. Îndrăgostit de limba maternă, studiază cu profesorul H. Dj. Siruni armeana veche (grapar). În 1936 absolvă facultatea. Între 1937-1942, se află în preajma

www.ziuaconstanta.ro

arhiepiscopului armean Husic Zohrabian, studiind istoria bisericii armene, organizarea şi particularităţile ei.

În anul 1943, în plin război, în urma încetării din viaţă a arhiepiscopului Husig, profesorul Garabed Balgian pleacă la Atena pentru a fi hirotonisit călugăr. I se dă numele de Vasken.

După ce revine la Bucureşti, conform canoanelor bisericii armene, se duce la mănăstirea Hagigadar de lângă Suceava, întru reculegere sihastră. După jurământul creştinesc este numit locţiitor al arhiepiscopiei. Absolvă cursurile Institutului teologic din Bucureşti (avându-l ca profesor pe Gala Galaction).

În 1948 ajunge arhimandrit, iar în 1951, la Ecimiadzin, Catolicosul tuturor armenilor Kevork al VI-lea îl ridică la rangul de episcop. În urma morţii Catolicosului Kevork (9 mai 1954), episcopul Vasken din România, urcă pe cel mai înalt tron al bisericii armene, acela de Catolicos al tuturor armenilor, ca al 130-lea prelat, pe scaunul Sf. Grigore Luminătorul.

Tânăr şi ambiţios, Vasken I se ocupă cu sârguinţă de problemele patriei, ale ţinutului Nagorno-Karabagh şi strânge legăturile cu bisericile armene din diaspora. Din iniţiativa înaltului prelat sunt reconstituite vechi biserici şi mânăstiri din Armenia, unele celebre prin arhitectura lor.

Cu ajutorul Fundaţiei «Gulbenghian» din Lisabona, editează albume reprezentând «Bisericile armene». În 1971 fondează la Ecimiadzin, muzeul de artă, care cuprinde lucrările unor artişti de renume din Armenia: Saroian, Gogiaian, Hangian, Aslamazian, Arakelian, Gioddo (Kricorian), Karibian Aramik, plecat din România, precum şi tablouri celebre aparţinând unor pictori armeni din străinătate: Carzou (Zulumian) membru al Academiei franceze de artă, A. Biberian, H. Mutafian, ş.a. care stau la loc de cinste alături de lucrările înaintaşului lor, marele Aivazovski.

*Catolicosul Vasken I, este autorul a numeroase lucrări educativ – religioase: «**Părintele educator Hirimian**» (1943), «**Slujba noastră**» (1945), «**Sub soarele patriei**» (1954), precum şi patru volume ce cuprind lucrări cu caracter religios (1958-1983).*

www.ziuaconstanta.ro

Proclamarea independenţei Armeniei (1991) a constituit pentru Catolicosul suprem, momentul reînvierării vieţii spirituale, implementarea Bisericii în viaţa societăţii.

S-au înălţat lăcaşuri de cult, atât pe teritoriul patriei cât şi în Nagorno-Karabagh.

*S-au efectuat vizite în diaspora pentru strângerea legăturilor cu bisericile armene din străinatate. S-a sprijinit materializarea editării unor cărţi de valoare istorică, cum ar fi «**Bisericile armene din România**» de H. Dj. Siruni şi «**Istoria şi cultura poporului armean**» de Tigran Grigorian, ambii autori din România.*

Vasken I a fost distins cu numeroase medalii, iar statul armean i-a acordat titlul de „Erou Naţional".

Cu prilejul participării la manifestările organizate la Erevan şi dedicate împlinirii a 1700 de ani de când în Armenia religia creştină a fost proclamată religie de stat, Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, evidenţiind legăturile de suflet dintre bisericile noastre, a spus printre altele: «Aceste legături au devenit şi mai trainice prin aceea că de secole mulţi armeni şi-au găsit refugiul pe teritoriul României, aducând cu ei zestrea spirituală a unui popor atât de credincios, talentat şi creator de valori. În acest sens nu putem să nu ne amintim şi de marele Patriarh Catolicos Vasken I, născut la Bucureşti, ajungând conducătorul spiritual al Eparhiei Armene din Capitala României. De aici a fost ales şi întronizat în Sfântul Scaun de la Ecimiadzin. Vrednicul de pomenire Catolicosul tuturor armenilor, înaintaşul Sanctităţii Voastre, nu de puţine ori, când ne aflam oaspeţii, îşi mărturisea apartenenţa sa sufletească faţă de patria în care s-a născut şi faţă de arta şi poezia ei. Din acest duh al frăţietăţii s-a născut o legătură cu totul specială a Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica întemeiată la poalele Araratului de Sfântul Grigore Luminătorul»".

În amintirile Înalt Preasfinţitului Arhiepiscop Dirayr Mardichian cu Patriarhul Suprem şi Catolicos al Tuturor Armenilor Vasken I, publicate la Editura „Ararat" în anul 2004 se spune: *„În anul 1965, când Sanctitatea Sa a vizitat România, a fost găzduit în noua episcopie, iar eu la acea dată aveam sediul încă în vechea episcopie, unde Sanctitatea Sa a locuit împreună cu mama sa ca Arhiepiscop al României până a plecat la Ecimiadzin. Într-o zi,*

www.ziuaconstanta.ro

după masă, Sanctitatea Sa a vizitat vechea episcopie şi a privit şi cercetat cu atenţie grădina, mobilele şi celelate lucruri de parcă vroia să-şi astâmpere dorul pentru zilele petrecute aici. După ce a văzut totul mi-a spus că episcopia este foarte bine pusă la punct şi că nu a văzut un asemenea sediu episcopal. Cu acest prilej mi-a dăruit fotografia sa cu dedicaţia: «Înalt Preasfinţiei Sale Dirayr cu apreciere şi iubire».

După un timp, a vrut să se odihnească şi l-am condus în dormitor unde aveam o lampă verde, veche. A trecut o oră, au trecut două ore şi când am văzut că Sanctitatea Sa nu iese din cameră, m-am îngrijorat deoarece acesta nu avea obiceiul de a se odihni după-amiază mai mult de o jumătate de ceas. Am bătut la uşă şi am intrat în dormitor unde l-am găsit pe Cartolicos încurcat şi emoţionat, cu acea lampă în braţe şi cu ochii plini de lacrimi. Văzându-l în starea aceasta m-am emoţionat la rândul meu şi l-am întrebat ce s-a întâmplat. «Această lampă mi-a fost singurul prieten timp de zece ani, mi-a răspuns dânsul. Sub lumina acestei lămpi am scris şi mi-am pregătit predicile». Desigur că i-am dăruit imediat lampa, iar acesta, emoţionat de data aceasta de bucurie, a sărutat-o, m-a sărutat şi pe mine şi a luat-o cu el la Ecimiadzin. Acea lampă era singurul lucru care mai rămăsese de la el în vechea episcopie."

Catolicosul Vasken I este una din cele mai însemnate figuri ale armenilor din România. Poate este singurul armean din această ţară, care a ajuns la cea mai înaltă treaptă în Biserica armenească.

A încetat din viaţă, după o lungă şi grea suferinţă, în ziua de 18 august 1994.

În amintirile sale Arhiepiscopul Dirayr Mardichian vorbind despre ultimele zile ale Catolicosului scrie: *„Sanctitatea Sa era foarte bolnav. Doctorii nu îi mai dădeau nici o şansă de viaţă. Am cerut aprobarea Consiliului Eparhial şi am plecat să îi fac o ultimă vizită. Sanctitatea Sa abia a deschis pe jumătate uşa dormitorului şi mare mi-a fost durerea să îl văd atât de slăbit, cu faţa trasă şi părul împuţinat. «Cum vă simţiţi, Sanctitatea Voastră?» l-am întrebat. «Moartea nu este atât de înfiorătoare pe cât de înfiorătoare este aşteptarea sa», mi-a răspuns. «Ce să transmit din partea voastră poporului credincios din România?» am continuat. «La revedere!» mi-a spus el în limba română şi a închis uşa. Acestea au fost ultimele cuvinte auzite din gura sa".*

www.ziuaconstanta.ro

ARHIEPISCOPUL HUSIK ZOHRABIAN (1871-1942)

Husik Zohrabian s-a născut în ziua de 5 noiembrie 1871, în zona Noul Nahicevan, unde urmează şcoala primară, apoi şcoala confesională a eparhiei armene din Basarabia. În anul 1894 absolvă Academia Teologică din Ecimiadzin, după care a urmat cursurile facultăţilor de drept din Moscova şi celor de teologie şi filozofie din

www.ziuaconstanta.ro

Lipsca, Berlin şi Halle, având coleg de şcoală pe Regele Ferdinand al României.

După aceste strălucite studii s-a înapoiat la Ecimiadzin, unde a predat istoria bisericească la Academia Teologică, pe care a şi condus-o câtva timp ca director, îndeplinind totodată funcţia de şef de cancelarie pe lângă marii patriarhi, Krimian şi Ismirilian şi aceea de membru al Sinodului.

În 1910, a fost numit profesor al Seminarului Lazarian din Moscova şi în acelaşi timp şeful duhovnicesc al comunităţii din Petrograd şi Moscova până la izbucnirea revoluţiei bolşevice.

După primul război mondial, în luna septembrie a anului 1920, arhimandritul Husic Zohrabian a fost trimis în România de către catolicosul Kevork al V-lea, ca şef al Eparhiei nou înfiinţate în România reîntregită, recunoscut ca atare de guvernul român.

Guvernul României, pe baza adresei Ministerului Cultelor (nr 40723 din 20 iulie 1921), îl recunoaşte pe Arhimandritul Husic Zohrabian ca şef spiritual al bisericior armene din România. În 1922, confom unei enciclice Catolicosul tuturor armenilor, încunoştiinţează Regatul României despre numirea Arhimandritului Husic al bisericii armene din România. În anul 1924, arhimandritul Husic primeşte titul de episcop.

Când legea Cultelor din 22 aprilie 1928 a recunoscut cultul armean în rândul celorlalte biserici istorice, şi când eparhia armenească a fost înfiinţată printr-o lege cu data de 31 iulie 1931, arhiepiscopul Husic Zohrabian a fost consfinţit în funcţiunea sa printr-un Decret Regal.

Pornind din temeiuri superioare şi dintr-un profund simţământ firesc, cum e cel al credinţei religioase absolut necesar sufletului omenesc, *„Religia* – spunea Husic Zohrabian – *e foarte strâns legată de viaţa oamenilor, ca şi a statelor, ajutându-le toate manifestările nobile, dându-le foloase imense şi un nimb deosebit, precum acolo unde dimpotrivă, ea este lăsată în nepăsare, se ivesc stări de sălbăticire şi pagube sociale incalculabile.*

În frământările vieţii noastre de toate zilele, uităm adesea necesitatea şi valoarea credinţei religioase, dar ea ni se impune în chip firesc, ori de vrem, ori nu vrem noi. Acest adevăr îl mărturiseşte

www.ziuaconstanta.ro

trecutul de mii de ani al popoarelor, îl confirmă prezentul în care trăim şi-l reclamă viitorul apropiat. Îndeosebi în zilele noastre lumea are nevoie de o orientare spirituală superioară care să-i ajute echilibrul şi refacerea morală, necesare dezvoltărilor normale ale vieţii sale. În asemenea împrejurări cel dintâi sprijin omul îl are în credinţa sa religioasă, ceea ce arată de cât imens folos obştesc poate fi o biserică bine organizată, cu ajutorul principiilor sale, ale celei mai superioare învăţături cunoscute lumii, cum sunt cele ale creştinismului".

Acestei instituţii superioare creştine, menite a arăta şi a sprijini echilibrul şi armonia necesară vieţii omeneşti prin învăţăturile Evangheliei creştine, a slujit arhiepiscopul Husic Zohrabian, timp de patru decenii.

„Pornind din ţara cu trecut milenar al Armeniei – spune Episcopul Visarion Puiu – *din acea oază creştină înconjurată de atâtea neamuri şi religii deosebite fără a-şi pierde credinţa creştină; din acel pământ cu munţi aspri şi cu un trecut istoric cu încă mai aspre suferinţi; Husic Zohrebian după ce-şi face pregătirea în cele mai înalte instituţii culturale pe care le avea hramul său, completate apoi în Germania, intră în cler, începându-şi misiunea de păstor duhovnicesc al conaţionalilor săi împrăştiaţi de vitregia vremilor în felurite părţi ale lumii, şi a fost voia lui Dumnezeu, să vină a păstori pe conaţionalii săi, cu străbuni aşezaţi în pământul României, de atâtea veacuri în urmă.*

Cine cunoaşte cumplita tragedie istorică prin care a trecut Armenia şi poporul său, desfăşurată în curs de veacuri, se cutremură, dar admiră rezistenţa sa pilduitoare şi tăria cu care a păstrat credinţa sa religioasă, deşi de mult nu mai are nici libertate, nici înţelepţii săi regi de odinioară. Dar, poate că tocmai suferinţa îl prezintă şi astăzi pretutindeni, deci şi în ţara noastră, ca pe un popor cu însuşiri de aleasă pricepere şi deosebită prietenie, pentru care consideraţii şi este socotit printre cele mai bune elemente etnice din câte trăiesc la noi de atâtea veacuri, numiţi adesea: Români de rit gregorian. Acestui neam tenace şi credincios aparţinea arhiepiscopul Husic Zohrabian.

Înzestrat cu o vastă cultură şi energie, profund cunoscător al învăţăturilor creştine, pătruns de o caldă râvnă, a slujit în

www.ziuaconstanta.ro

chip distins biserica şi neamul său. Era un ierarh doritor a vedea între cultele creştine unirea noastră, fiind toate în slujba aceluiaşi Dumnezeu, Iisus Hristos, de aceea am şi dorit prietenia sa. Vreme de două decenii am fost martorul străduinţelor sale frumoase pentru apărarea intereselor bisericii sale şi pentru dobândirea a tot ceea ce trebuia să-i afirme valoarea, ca un distins ierarh. De aceea, cu drept cuvânt spun că prin trecerea sa din această viaţă, biserica armeană întreagă şi tot aşa aceasta, din cuprinsul ţării noastre, îndură o simţită pierdere".

A murit la 23 octombrie 1942, în ziua când împlinea 71 de ani.

„Preţuind dar valoarea înaltei sale demnităţi bisericeşti ce a avut şi împărtăşind cu clerul şi bunii săi fii duhovniceşti clipele acestea ale plecării sale din mijlocul nostru – spunea Episcopul Visarion – *să rugăm pe Dumnezeu să-l odihnească în pace, iar bisericii sale să-i dăruiască ierarhi cu aceiaşi râvnă şi putere de muncă.*

Iar acum adăugându-mă tuturor celor de faţă, veniţi a-şi arăta părerea de rău pentru plecarea ta dintre noi, eu aduc din partea I.P.S. Patriarhului nostru Nicodem asupra trupului tău ce stă în faţa altarului căruia ai slujit atâta vreme, arhiereştile sale binecuvântări; iar din partea mea, dragă prietene, depun această cruce de trandafiri roşii, care prin culoarea lor simbolizează martiriul neamului şi al bisericii tale, iar prin spinii lor, greutăţile prin care trec toţi conducătorii bisericilor creştine în drumul păstoriei lor.

Peste puţin, pământul acestei ţări – în care ai trăit şi ai slujit – te va îmbrăţişa, spre a te odihni împreună cu atâţia fii ai tăi sufleteşti, porniţi pe calea veşniciei înaintea ta. Cu trupul odihneşte-te în pace ca şi pământul patriei tale din care ai pornit în acest sfânt apostolat creştin, iar sufleteşte continuă a te ruga lui Dumnezeu pentru binele patriei şi neamului tău, pentru ţara noastră România şi pentru pacea şi buna întemeiere a toată lumea.

Veşnică fie amintirea ta, Amin."

Se cuvine să amintim că în cursul celui de-al doilea război mondial arhiepiscopul Husic Zohrabain a intervenit pe lângă autorităţile române competente, ca armenii, posesori ai paşaportului

www.ziuaconstanta.ro

Nansen, deşi nu erau cetăţeni români şi nu se supuneau încorporărilor, să fie acceptaţi să ia parte alături de combatanţii români la operaţiunile ce se desfăşurau pe frontul de luptă.

Demersurile sale au fost încununate de succes. Sute de armeni au luat parte la bătăliile atât din est cât şi din vest, aducându-şi contribuţia la victoria păcii. Mulţi nu au apucat să vadă ziua victoriei. Zeci dintre ei au fost distinşi cu înalte ordine şi medalii pentru faptele de vitejie iar numele lor este înscris în cartea de istorie a poporului român, ai cărui fii au fost şi sunt.

www.ziuaconstanta.ro

ÎNALT PREA SFINȚITUL ARHIEPISCOP DIRAYR MARDICHIAN

Biserica Apostolică Armeană îl are pe unul dintre cei mai apreciaţi prelaţi în persoana Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Dirayr Mardichian, care a împlinit 75 de ani, dintre care mai mult de jumătate au fost în slujba vieţii spirituale religoase armene, cât şi activităţilor naţionale.

www.ziuaconstanta.ro

S-a născut la 24 mai 1930 în oraşul Beirut (Liban) şi a primit la botez numele de Dicran. Educaţia primară a făcut-o la şcolile locale „Sahaghian" şi „Apcarian".

În anii 1944-1947, urmează cursurile Seminarului Teologic din Ierusalim. În 1947, împreună cu părinţii se repatriază în Armenia, stabilindu-se la Erevan.

În acelaşi an, este primit la Secţia Engleză a Institutului de limbi străine din Erevan, iar în 1948 trece la Seminarul Teologic din Ecimiadzin. La 1 noiembrie 1951 este hirotonit Diacon.

În anul 1952 absolvă cursurile Academiei Teologice cu calificativul „excepţional" şi este numit secretar al Seminarului Teologic. În anul 1955, de Florii, în Mânăstirea Sf. Hripsime, este hirotonit Ieromonah de către Episcopul Sahag Der Hovhannesian şi primeşte numele de monarh ***Dirayr***. În acelaşi an este numit ca paroh al comunităţii armene din Bacu (Azerbaidjan) şi membru al Eparhiei în calitate de Secretar. În 1956, după susţinerea tezei *„Ideea păcii în manuscrisele vechi armeneşti"*, primeşte din partea Sanctităţii Sale Vasken I, rangul de Arhimandrit.

După un an este numit locţiitor al Episcopului Eparhiei Armene din Azerbaidjan. Din încredinţarea Sanctităţii Sale Vasken I, este trimis în 1958 în vizită pastorală la Comunităţile Armene din România şi Bulgaria. În toamna aceluiaşi an este ales conducător al Eparhiei Armene din Azerbaidjan, până în anul 1960. În acelaşi an, Înalt Prea Sfinţia Sa este ales conducător spiritual al Eparhiei Armene din România şi Bulgaria, misiune pe care o îndeplineşte şi în prezent.

De-a lungul activităţii, IPS este distins cu ordine şi medalii ale României şi ale Consiliului Mondial al Păcii.

La 29 noiembrie 1964, la propunerile celor două Eparhii din România şi Bulgaria, este hirotonit Episcop.

În 1980, ca urmare a aprecierii activităţii depuse în cadrul celor două Eparhii, Sanctitatea Sa Vasken I îl ridică la rangul de Arhiepiscop.

Enumerarea succintă a datelor sus-menţionate dovedeşte din plin bogata activitate a Înalt Prea Sfinţiei Sale şi pe tărâm social. Încă din anii studenţiei, atât la Ierusalim cât şi la Ecimiadzin, a

www.ziuaconstanta.ro

depus o activitate laborioasă şi s-a remarcat permanent prin rezultate strălucite.

Numit conducător spiritual al Comunităţii Armene din Azerbaidjan, Karabaghul de Munte şi Nahicevan, deşi fără experienţă, fiind la început de păstorit, demonstrează şi reale calităţi de bun administrator, fapt care s-a evidenţiat prin rezultatele remarcabile.

În acelaşi timp se reînnoieşte şi se organizează nu numai viaţa internă religioasă a bisericilor, dar creşte şi numărul preoţilor care slujesc, se constată totodată participarea unor coruri reprezentative la slujbele religioase, ceea ce face să crească numărul credincioşilor şi totodată se remarcă o participare masivă a tineretului.

Toate aceste acţiuni de revigorare a vieţii religioase, atrag simpatia enoriaşilor cât şi a conducătorilor spirituali creştini şi musulmani din Azerbaidjan.

A fost o muncă grea, dar plină de satisfacţii spirituale. Toată această activitate a fost apreciată de către Sanctitatea Sa Vasken I.

Ca urmare a acestei munci asidue, Sanctitatea Sa Vasken I îl trimite pe Arhimandritul Dirayr Mardichian într-o vizită pastorală în România şi Bulgaria şi ulterior îl va desemna conducător spiritual al Eparhiilor Armene din aceste două ţări vecine.

Este o realitate dovedită că Înalt Prea Sfinţia Sa, încă de la începutul activităţii sale, cu multă energie şi har duhovnicesc, a rezolvat atât problemele administrativ-bisericeşti cât şi cele cultural-naţionale şi patriotice.

După cel de al II-lea război mondial, în cele două comunităţi armene din România şi Bulgaria se crease o situaţie dificilă. Înalt Prea Sfinţia Sa a cunoscut aceste realităţi şi a reuşit să creeze o armonie în cadrul celor două comunităţi, ceea ce a dus implicit şi la afirmarea prestigiului personalităţii sale.

Spre cinstea Sa, Înalt Prea Sfinţia Sa a reuşit să rezolve toate aceste probleme ivite prin puterea sa de convingere, caracterul său ferm şi corect, prin marea înţelegere a situaţiilor existente şi prin armonia pe care a creat-o în cadrul celor două comunităţi.

Vorbind despre primele sale amintiri în România I. P. S. Dirayr Mardichian spune: *„Primele mele amintiri în România sunt legate de Sanctitatea sa Catolicosul Vasken I. Când Sanctitatea Sa a*

www.ziuaconstanta.ro

venit pe scaunul din Ecimiadzin, diocezele din România şi Bulgaria au rămas vacante timp de cinci ani. Dar, în fiecare an, Sanctitatea Sa trimitea în aceste ţări câte un arhimandrit sau episcop pentru a transmite poporului cuvintele sale de salut şi binecuvântarea sa. În anul 1958, pe când eram vicar al Azerbaidjanului, Catolicosul m-a invitat la el şi mi-a spus: «Pregăteşte-te, deoarece ai să pleci trei lui în România şi Bulgaria», după care a adăugat: «Părinte Dirayr, plecarea ta nu depinde de oficialităţi, nici de altcineva, ci numai şi numai de mama mea.» M-am lămurit că mama Sanctităţii Sale a întrebat despre cel pe care îl trimite în România şi dacă ştie să vorbească pe altar. Chiar dacă răspunsul Catolicosului a fost afirmativ, mama sa a ţinut neapărat să mă audă. Acesta era motivul pentru care am fost rechemat la Ecimiadzin de către Catolicos. «În seara aceasta, mi-a spus Sanctitatea Sa, vei predica după slujba de seară. Mama a fost profesoară. În predica ta să vorbeşti despre iubirea de neam şi ţară, fiindcă plecarea ta depinde de mama şi de predica ta».

În seara aceea, după slujbă, am predicat. Sanctitatea Sa era fericit şi satisfăcut şi mi-a făcut semn să-l urmez la reşedinţa sa. Când credincioşii se apropiau unul câte unul pentru a săruta Evanghelia şi când i-a venit rândul mamei Sanctităţii Sale şi i-am întins Evanghelia ca să o sărute, mi-a spus: «Apleacă fruntea să ţi-o sărut, dacă nu ne aflam în biserică aş fi aplaudat». La care mi-am aplecat fruntea, m-a sărutat şi a plecat. Apoi am aflat de la Sanctitatea Sa că mama sa ar fi spus: «În sfârşit, ai un călugăr care ştie să predice, poţi să-l trimiţi». Iar Sanctitatea Sa a continuat spunându-mi: «Ai primit viza, poţi să pleci»".

Cu ocazia aniversării a 75 de ani de viaţă şi a 50 de ani de la hirotonie, din Sfântul Scaun din Ecimiadzin, Karekin II Catolicos al Tuturor Armenilor i-a adresat I.P.S. Arhiepiscop Dirayr Mardichian o Scrisoare de Binecuvântare şi Apreciere în care se spune: „Astăzi, privind deoparte în urmă, suntem fericiţi să vedem activitatea voastră îndelungată, plină de har şi de realizări, în slujba naţiei şi bisericii. Făcând primii paşi în sânul bisericii sub oblăduirea şi îndrumarea catolicoşilor de fericită pomenire Kevork al VI-lea şi Vasken I, dumneavoastră aţi devenit păstor bun şi slujitor dăruit poporului nostru ce vieţuieşte în România şi Bulgaria, predicând

www.ziuaconstanta.ro

neobosit cuvântul viu al lui Dumnezeu păstrându-i astfel pe fiii noştri armeni nemişcaţi în credinţa lor şi în dragoste de patrie.

Am avut ocazia de a ne afla în vizita patriarală în diocezele aflate în grija Domnului din România şi Bulgaria şi cu bucurie am fost martorii realizărilor misiunii dumneavoastră de lungă durată, pastorale, naţionale, educative şi sociale, precum şi a respectului şi autorităţii de care vă bucuraţi. Suntem convinşi că datorită experienţei bogate a Înalt Preasfinţiei Voastre diocezele din România şi Bulgaria vor continua să se dezvolte şi să strălucească întru mângâierea poporului nostru credincios.

Dăm slava Domnului că Dumnezeu a dăruit bisericii noastre un slujitor atât de dăruit ca Înalt Preasfinţia Voastră, care prin truda sa frecventă este un bun exemplu pentru generaţia tânără a clerului nostru.

Cu ocazia acestor fericite aniversări vă trimitem din Sfântul Scaun de la Ecimiadzin, prin această scrisoare care de binecuvântarea patriarhală, dragostea noastră, aprecierile noastre, rugându-ne din adâncurile inimii şi ridicând rugăciuni la Înaltul să vă aibă în grija Sa pe voi şi realizările voastre bisericeşti.

Facă Atotputernicul Domn să vă dăruiască zile însorite şi pline de sănătate! Şi avându-vă sub Dreapta Sa, să păstreze netulburată Sfânta Biserică Apostolică Armeană şi Sfântul Scaun Armean de la Sfântul Ecimiadzin.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toţi. Amin!"

www.ziuaconstanta.ro

LĂCAŞURI DE CULT

BABADAG

În volumul *Bisericile armene din ţările române*, Bucureşti, 1911, pag. 23, Grigore Goilav spune: „Comunitatea armeană din Babadag datează de pe la 1501". Părintele H. Daşhian, în Catalogul manuscriselor armeneşti din Biblioteca Mechitariştilor din Viena, pag. 970, menţionează că în memorialul unei colecţii de versuri scrisă înainte de 1619 şi păstrate astăzi în biblioteca Mechitariştilor sunt adăugate şi păstrate câteva rânduri, în anul 1649, în biserica armeană din Babadag.

Părintele M. Păjichianţ, în 1803, a găsit aici „40 de case armeneşti şi o veche biserică din piatră cu hramul Sf. Cruci din Varag". Biserica a ars în 1823, s-a reconstruit în 1829, iar după 62 de ani a fost distrusă de un nou incendiu şi a fost reclădită în 1896 cu hramul Sf. Născătoare. La jumătatea anului 1960, fiind puternic deteriorată, biserica a fost demolată.

SULINA

La Sulina, biserica armeană a fost clădită la mijlocul secolului al XVIII-lea cu hramul Sf. Născătoare. În 1868 scriitorul Adolphe D. Avril trecând prin Sulina, găseşte biserici pentru fiecare dintre grupurile etnice creştine. În 1928 datorită unui puternic cutremur lăcaşul de cult s-a prăbuşit. Urmare a sprijinului comunităţilor armene din întreaga ţară, biserica a fost reconstruită. Din păcate în anul 1941 aceasta a fost bombardată. Mărturia trecerii armenilor

www.ziuaconstanta.ro

prin această localitate este cimitirul cu zeci de morminte păstrate şi îngrijite de autorităţile locale.

TULCEA

Comunitatea armeană este menţionată în documente în prima jumătate a sec. XVII-lea. În 1830 se ridică un mic paraclis de zid acoperit cu olane care dăinuie până la 12 aprilie 1882, când este dărâmat pentru a face loc unui lăcaş măreţ, cu temelia pusă la 20 aprilie, în acelaşi an.

Biserica Armenească cu hramul Sfântul Grigore Luminătorul a fost clădită pe terenul donat de familia Garabeţian în anul 1883, când s-a început zidirea ei, sub patronajul familiilor Hamparţum Garabeţian, Simon Meldovian şi Mihram Cârageian.

Urmarea scăderii numărului enoriaşilor armeni, în special după 1960, biserica a fost dată credincioşilor români, care o folosesc pentru săvârşirea slujbelor religioase.

CONSTANŢA

La Constanţa, prima biserică armenească a fost construită din lemn, prin 1740. Pe locul vechiului cimitir armenesc s-a găsit o piatră funerară care arăta că aici a existat o biserică armeană ce a funcţionat până în 1760, când a fost desfiinţată, iar odoarele ei au fost strămutate la biserica din Babadag, unde au ars, odată cu aceasta, în 1823.

www.ziuaconstanta.ro

Antropologul Eugene Pittard, aflat în vizită în Dobrogea, referindu-se la mozaicul de biserici din Constanţa anului 1901, scria: *„Diverse religii în acest Turn Babel, cu biseicile lor; catedrală ortodoxă, biserici protestante, catolice, armeneşti, greceşti, iar minaretele turceşti înalţă siluete fine pe cerul Albastru".*

În 1880, Primăria Constanţa donează comunităţii armene un teren la capătul străzii Tomis, azi Callatis, pentru a construi biserică şi şcoală. În acelaşi an se pune temelia de către ctitorul ei, Nazaret Torosin, biserica fiind târnosită cu hramul „Sf. Maria".

Ca urmare a unui incendiu izbucnit în 1940, biserica a fost distrusă. După această dată slujbele religioase s-au ţinut în sala de festivităţi a şcolii armene, iar în 1990 a fost adăugată o clopotniţă.

Începând din anul 1998, din iniţiativa P.C. Protoereu Avedis Mandalian, se trece la reconstrucţia interioară a bisericii. Cine păşeşte azi pragul sfântului lăcaş constată o vizibilă schimbare arhitectonică.

BUCUREŞTI

„După documente vechi, spune Grigore Goilav, *se arată într-o scriere germană recentă, că întâia biserică armeană-orientală în Bucureşti a fost* ***Bărăţia de azi****, care s-a căldit în unirea cu armenii catolici ce se aflau atunci în Bucureşti, – ce abia începură a se întemeia, venind din toate părţile fel de fel de neamuri, între 1400-1435. Între aceste naţiuni erau şi armenii de ambele rituri, pe lângă nemţi, francezi şi bine înţeles români. Armenii din ambele rituri unindu-se prin căsătorii între ei precum şi cu celelalte neamuri, şi fiind aproape să-şi piardă cu desăvârşire religia naţională, au hotărât clădirea unei biserici. Cu toată opunerea unora, la 1501 s-a pus temelia acelei biserici căreia i s-a*

www.ziuaconstanta.ro

dat numele Bărăţia (adică „bratstava", pe slavoneşte „frăţia"). S-a terminat în aprilie 1629 , având lungimea de 10 paşi şi lăţimea de 5 paşi. Altarul bisericii a fost făcut din pământ, lumina îi venea numai printr-o unică uşă şi fereastră; icoana de la altar înfăţişa pe Maica Domnului. S-au adus din Constantinopol un preot, Eghia, precum şi cărţi bisericeşti, şi la 1637, pe vremea lui Matei Basarab, s-a început a sluji în limba armeană. Însă ivindu-se dezbinări între cele două rituri, orientali şi catolici, şi biserica trecând sub protecţia Papei de la Roma, armenii gregorieni s-au despărţit de ei, şi la 1638 au clădit deoparte, pentru dânşii, o biserică de lemn cu hramul Sfinţii Arhangheli. La iniţiativa bogătaşului Hoveanţ Hagi Harutiun Amira sosit la Bucureşti, se trece la construirea unei biserici de zid. Noua biserică a ars în 1781.

Temelia actualei Catedrale armene din capitală s-a pus în 24 iulie 1911, iar sfinţirea s-a făcut la 6 septembrie 1915, după cum arată următorul act de fundaţiune: „Astăzi, 24 iulie, anul 1911 de la naşterea Mântuitorului lumii şi în al 45-lea an al Domniei M.S. Regele Carol I, Regină fiind Prea Graţioasa Sa soţie Doamna Elisabeta, moştenitor al tronului Principele Ferdinand...

Întâiul Consilier al tronului şi Ministru de Finanţe fiind D-l P. Carp şi primar al Capitalei D. Dobrescu, pusu-sa cu mare solemnitate piatra fundamentală a bisericii armene din Bucureşti, pe locul unde era vechea biserică, reconstruită în anul 1781, după cum se constată din inscripţiunea săpată pe o placă de piatră pusă deasupra uşii de la intrarea în biserică.

De asemenea au contribuit la ridicarea acestui Sf. lăcaş Sache Gregorian, legatarul universal al defunctei Duduc Buicliu, A. Melic, Armenac Manisalian, Robert Aslan, Iacob Ionescu, Toma Simionescu, Christea Deşliu şi Melidon Melidoneanu, membrii aleşi în comisiunea ad-hoc în scopul aducerii la bun sfârşit a reclădirii bisericii.

Planurile construcţiei au fost executate de arhitectul D. Maimarolu, iar clădirea se execută de Gr. Cerkez, arhitect constructor, oficiindu-se serviciu divin al acestui act, preoţii bisericii H. Andriasian şi Hevont Michăileanu, de faţă fiind un mare număr de drept credincioşi creştini".

www.ziuaconstanta.ro

Duminică, 6 noiembrie 2005, a fost pentru comunitatea armeană din România o zi deosebită. Catedrala armeană din capitala ţării *„Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril"*, şi-a sărbătorit hramul pe care îl poartă şi 90 de ani de la sfinţire.

După cum se cunoaşte, în noiembrie anul 2000, din cauza unor puternice infiltraţii, rezistenţa şi zidurile Catedralei au fost puternic afectate. *„S-a întâmplat o nenorocire* – spunea PS Arhiepiscop Diraiy Mardichian – *în urma căreia Catedrala noastră şi-a pierdut frumoasa-i înfăţişare. Dumnezeu ne-a ajutat, iar alături s-a aflat şi statul român, dar mai ales Patriarhia Română. Patriarhul Teoctist a venit personal în acest loc şi a văzut starea în care se afla biserica, chiar acum patru ani. Astăzi suntem bucuroşi că reprezentantul său, fratele nostru întru spirit PC Episcop Vicar Patriarhul Vincenţiu Ploieşteanu se află printre noi şi a văzut cu ochii săi minunata renaştere a catedralei noastre...*

Dar, în negrul an 1915, poporul armean a luat drumul exilului, singur şi neajutorat, în timp ce lumea civilizată şi Europa creştină l-au abandonat şi au ignorat strigătul de ajutor al neamului nostru. Ei şi-au închis chiar şi porţile inimii, dar poporul român ne-a recunoscut ca fraţi creştini, primindu-ne cu braţele deschise. Astfel, au sosit aici, pe acest pământ ospitalier, armenii salvaţi de sub iataganul turcesc. Ei au înfrumuseţat biserica noastră. Astăzi, armenii trăiesc un moment istoric, întrucât acest an coincide cu comemorarea a 90 de ani de la Genocirul săvârşit împotriva poporului nostru. În timp ce în toată lumea se ridică monumente şi noi, la rândul nostru, am adus un khacikar de pe pământul patriei. Dar cel mai mare monument, viu şi însufleţit, a fost şi este Catedrala noastră, întrucât, în 1915, armenii din România nu aveau nici un alt monument. Anul acesta coincide şi cu 1600 de ani de la crearea alfabetului nostru. Conştiinţa unui popor începe de la alfabetul său, aşadar conştiinţa noastră s-a născut acum 1600 de ani. Prin urmare – a conchis Prea Sfinţitul Dirayr Mardichian – această zi este pentru noi nu doar o zi de sărbătoare ci şi de bucurie. Astăzi ne prezentăm în faţa lumii cu capul sus şi mândri!"

În Enciclica de binecuvântare a IPS Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române citită de către PC Episcop Vicar Patriarhal Vincenţiu Ploieşteanu se spune: *„Această însemnată prezenţă a*

www.ziuaconstanta.ro

Bisericii Armene înălţate în inima modernă a Bucureştilor, constituie o viu-grăitoare expresie a armonioasei convieţuiri pe pământul românesc, veche de peste 600 de ani, unor fii ai poporului armean şi a episcopiei lor în mijlocul ospitalierului popor român, răstimp în care am fost, cu toţii dimpreună, părtaşi ai unor vreumuri de lumină, cât şi, nu de puţine ori, ai vicisitudinilor istorice de tot felul până la încercările perioadei totalitarismului ateu din a doua jumătate a secolului trecut.

În chip binecuvântat, între Biserica Ortodoxă Română, moştenitoarea milenară a sămânţei evanghelice prin lucrarea misionară începută de Sfinţii Apostoli Andrei şi Filip şi Biserica Armeană, fondată acum 1700 de ani, de Sfântul Grigore Luminătorul, pe urma lucrării Sfinţilor apostoli Bartolomeu şi Tadeu, s-au statornicit relaţii de prietenie şi colaborare ce s-au dezvoltat, mai cu seamă la vremea vrednicilor de pomenire Patriarhul Justin Marina şi Catolicosul suprem al armenilor Vasken I, acesta din urmă fiind, precum bine se ştie, originar din România, unde a crescut şi s-a format până la plecare sa, petrecută în anul 1955...

Ne apare, totodată, în lumina importantului moment ceremonial de astăzi al Arhiepiscopiei cârmuită de Înalt Prea Sfinţia Voastră, cu o reînnoită vibraţie şi pregnantă însemnătate bogatul şirag al tuturor întrevederilor şi conlucrărilor noastre frăţeşti din ultimii ani în mijlocul credincioşilor noştri, dimpreună cu ei şi în folosul Bisericilor noastre, al ţării şi al întregii Creştinătăţi.

Între aceste gânduri şi simţăminte, folosim, aşadar, binecuvântatul prilej al resfinţirii Sfântului Lăcaş al Eparhiei Armeano-Grigoriene din Bucureşti pentru a vă transmite Înalt Prea Sfinţiei Voastre şi tuturor păstoriţilor cele mai alese şi calde felicitări, cu sentimente de deplină alăturare a noastră întru înalta mulţumire sufletească pe care o trăţi prin reînnoirea astăzi consfinţită, dimpreună cu doriri de bogată sporire şi de tot binele în întreaga lucrare a Bisericii Armene din România."

www.ziuaconstanta.ro

SUCEAVA

Suceava este considerată metropola armenilor din Moldova, şi primul centru cultural şi spiritual. În volumul: *Die Armenien in Europa und insbesondere in Osterreich-Ungarn*, publicat în 1886, p. 480 se spune: *„După unele versiuni prima emigrare a armenilor la Suceava se datează din 1313, când oraşul Ani s-a dărâmat dintr-un cutremur de pământ. Abia în 1388 întâlnim numele său în cronicile armeneşti; în acest an este pusă sub jurisdicţia arhiepiscopului armean din Lemberg. În 1401, Alexandru cel Bun instalează* – scrie P.P. Panaitescu în *«Hrisovul lui Alexandru cel Bun pentru Episcopia armeană din Suceava»*, Bucureşti, 1935, p. 4 – *acolo un episcop şi de atunci este mereu citat în diferite izvoare şi inscripţiuni ca nucleul cel mai important al armenimii, cu cinci biserici ale sale, cu şirul episcopilor care s-au înscăunat acolo, şi mai cu seamă cu autonomia administrativă pe care armenii au avut-o în Suceava, în decursul mai multor secole”.*

În anul 1551, se pomeneşte de biserici şi mănăstiri armeneşti la Suceava, în timpul progromurilor dezlănţuite împotriva armenilor care nu voiau să-şi abandoneze religia din ordinul lui Ştefan Rareş Vodă.

În 1608 călătorul Simeon Lehaţi în *„Note de drum şi cronică ”*(1584-1637) publicate în Viena, p.3-7, menţionează că a găsit la Suceava *„3-400 de case ale armenilor, trei biserici de piatră şi 2 mânăstiri, tot din piatră, afară din oraş, foarte frumoase, una în apropierea oraşului, cealaltă la o depărtare de 2 mile; este un*

www.ziuaconstanta.ro

episcop din patrie cu numele Hovhannes, şi un arhimandrit din Hizan, Măgârdici, şi un alt arhimandrit cu numele Mesrob".

Mănăstirea Zamca, care se mai numeşte Sf. Auxentie (Axente-Oxen), se găseşte la o depărtare de un kilometru de oraş şi a fost biserica episcopală armeană din Moldova.

„În mănăstirea Zamca – spune B. P. Haşdeu în *«Istoria toleranţei religioase»*, 1868, p. 67-68, se pomeneşte în 1415 de episcopul armean Avedic, care ar fi păstorit un timp îndelungat.

În 1551 se reclădeşte mănăstirea Zamca, probabil numaidecât după prigoana lui Ştefan Rareş. Ca ctitor este pomenit Agopşa Vartan. În anul 1512 se clădeşte Mănăstirea Hagigadar, din Suceava de către Asduaszadur (Bogdan) Donacac(hian) în timpul domniei Voievodului Bogdan cel Orb (1497-1517). Tradiţia spune că Donavac, negustor de vite, dormind într-o noapte acolo, pe când călătorea cu boii spre Beci (Buda), ar fi auzit prin vis cântând îngerii, şi ar fi promis că la întoarcere să zidească acolo o mânăstire, dacă negoţul îi va izbuti.

Grigore Goilav: *Bisericile armene...*, p 5: Părintele D. Dan: *„Armenii orientali în Bucovina"*; Schmidt: *Suczawas historische Denkwürdişkeiten Czernowitz,* 1876, scriu: *„Mănăstirea Hagigadar este cunoscută sub denumirea de «Metocul cel armenesc», deşi nu mai sunt maici acolo... şi altă dată acestea nu erau propriu-zis călugăriţe, nu purtau rasă, nici nu erau supuse la formalităţile cerute (jurăminte etc.) la intrare în tagmă, ci trăiau o viaţă austeră şi adevărată renunţare la cele lumeşti".*

În 1521 se zideşte biserica Sf. Cruce din Suceava în timpul domniei lui Ştefăniţă Vodă de către Cristea Hanca (Hacic Hancoian).

La Suceava în 1606 se mai construieşte o altă biserică cu hramul Sf. Simion care mai are denumirea de Turnul Roşu. Biserica s-a clădit de un Sima (Simion) în timpul domniei a lui Eremia Movilă Vodă, a cărui soţie era armeancă din familia Ciomartan.

În turnul acestei biserici scrie Grigore Goilav, se află un clopotar vestit, cu numele de Filip, despre care zic armenii: *„când trage clopotul Pilipos de la Sf. Simeon, tot să mori"* (atât de frumos sună el).

www.ziuaconstanta.ro

La Suceava a mai existat o biserică cu hramul Sf. Maria. Părintele Păjăşkian, care a vizitat în 1830 Suceava, în volumul *"Călătorie..."*, p. 191, spunea că *„acolo au existat odată multe mănăstiri şi biserici armeneşti cum cele cu hramul Sf. Treime şi Sf. Nicolae"*.

Joia şi vinerea, câte o oră pe zi, preotul armean Toreom Mandalian vine de la Suceava, la mănăstirea Hagigadar, o deschide şi oficiează slujba. La 45 de ani Mandalian este printre ultimii armeni de viţă nobilă şi veche din Suceava. Îngrijeşte singur cele trei biserici armeneşti ale Sucevei – Sfânta Cruce (Zamca (1612) şi Hagigadar (singura mănăstire armenească din România) – dar şi cele ale Iaşului şi Botoşaniului.

Şi bunicul său, Iconom Stavroforul Knel Mandalian, a slujit aici jumătate de decol.

IAŞI

Se presupune că la 1393 a existat o biserică armeană la Iaşi în locul bisericii Sf. Sava. *„Tradiţia spune* – scrie N.A. Bogdan, «Oraşul Iaşi», 1913, p. 212 – *că biserica Sf. Sava ar fi fost mai întâi o capişte armenească şi în urmă. Ieşenii văzând că negustorii armeni prea au ieşit la iveală în strada cea mai principală a oraşului, care era, prin veacul al XV-lea, Podul Vechi, azi str. Costache Negri, deoarece ei cuprinseseră mai tot comerţul central al Iaşului, le-au luat biserica şi le-au dat un loc în dosul acesteia, să-şi facă altă biserică – dacă ar voi. Ceea ce tot tradiţia zice, au făcut probabil după o împăciuire bănească"*.

N. Suţu, în *„Notions Statistique"* p. 212, arată şi el că *„există o legendă în Iaşi că însăşi biserica Sf. Sava, ar fi fost întâi o capişte armenească, şi numai cu sila li s-a luat armenilor de către stăpânitori din vremuri, lăcaşul de închinăciune, care s-a prefăcut apoi în biserica greco-ortodoxă, pentru trebuinţa băştinaşilor lor*

www.ziuaconstanta.ro

moldoveni, dându-li-se în schimb alt loc, şi despăgubiri, ca să-şi facă ei o nouă biserică".

Biserica armeană se clădeşte 1395 cu hramul Sf. Maria. O piatră comemorativă, păstrată într-o boltă din interiorul bisericii actuale indică data construirii primei clădiri: *„Cu mila lui Dumnezeu s-a pus temelia Bisericii Sf. Născătoare de Dumnezeu, prin stăruinţa părintelui Iacob şi a lui Hagi Marcar şi Grigor, 1395".*

Iar pe frontispiciul portalului se găseşte o inscripţie care spune; *„Cu harul şi mila lui Dumnezeu, s-a fondat biserica cu hramul Sf. Născătoare de Dumnezeu din Iaşi, prin mâna epitropului Hacic şi preotului Iacob din Sis, a lui Hagi Marcar din Ciuha şi a lui Hagi Grigor la anul 844 era armeană, sau 1395 a Mântuitorului. Şi la 1803 s-a refăcut prin mâna credincioşilor fruntaşi cu sârguinţa şi cheltuiala poporului întreg."*

Dan Simionescu în volumul „Evanghelia armeană din Iaşi" (1351), 1941) p. 1. spune: *„În fine, avem şi o mărturie scrisă. În biserica armeană din Iaşi, e păstrată până azi o evanghelie în manuscris, care scrisă la Caffa, în anul 1351, exact după un secol, adică la 1451 era dăruită bisericii armene din Iaşi, aşa cum spune memorialul. Prin urmare, nu e cu putinţă ca 56 de ani înainte de această dată să fi existat o biserică armeană la Iaşi.*

Într-adevăr, fraţii armeni Agopşa şi Ariuţ (= Leul) nu puteau lua hotărârea de a dărui bisericii evanghelia în 1451, dacă la această dată instituţia nu avea o faimă, o reputaţie demnă de încrederea şi stima lor. Această reputaţie n-o putea avea, dacă am admite întemeierea ei chiar în preajma anului 1451; trebuie deci, să fi avut o vechime, o tradiţie culturală şi religioasă de câteva decenii, pentru a se asigura de buna folosire şi păstrare a darului lor".

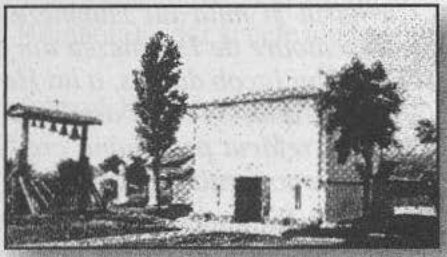
De altfel, – adaugă Dan Simionescu, – *hrisovul lui Alexandru cel Bun, prin care înfiinţează Episcopia armeană, la Suceava, încă din 30 iulie 1401, spulberă şi ea orice gând de a pune la îndoială veridicitatea inscripţiilor de la Iaşi".*

Călătorul Simon Lehaţi în note de drum şi cronică (1584-1637), Viena, 1936, p. 3-7, menţionează că a găsit în 1608 la Iaşi „200 de case armeneşti ale băştinaşilor şi celor nou veniţi, cari aveau o biserică splendidă din piatră, preoţi înţelepţi şi bogătaşi mari".

www.ziuaconstanta.ro

În anul 1616 se clădeşte la Iaşi o a doua biserică armeană cu hramul Sf. Grigore Luminătorul, în strada Cizmăriei. O inscripţie de pe faţa bisericii arată data clădirii, menţionează preotul Bedros Mamigonian: *„Trecutul şi prezentul armenilor din România"*, 1895. Galaţi, p. 119.

Aceasta a două biserică mai exista la începutul secolului al XIX-lea, când în anul 1821 s-a mistuit de un foc şi de atunci nu s-a mai clădit.

CETATEA-ALBĂ

Prezenţa armenilor în oraşul Cetatea-Albă, aşezat în dreptul limanului Nistru înainte de vărsarea în Marea Neagră, este semnalată încă din secolul al XIV-lea şi unde armenii au jucat un rol îndelungat în viaţa economică, socială şi culturală a localităţii. „Până la căderea sa, în anul 1484, Cetatea-Albă avea mai mulţi armeni decât Suceava, Siretul, Hotinul, Iaşul, Romanul, Vasluiul, mai târziu Botoşanii, la un loc, scrie Nicolae Iorga în *„O paralelă istorică"* p. 64.

În tot cazul, o biserică armenească ar fi existat la Cetatea-Albă în secolul XIV, în timpul înfiinţării unui arhiepiscopat armean la Lemberg, a cărui jurisdicţie se întindea asupra tuturor bisericilor din ţările vecine.

În 1421 ambasadorul francez Guilleberg de Lanney pomeneşte de o biserică şi de o colonie armeană la Cetatea-Albă.

Istoricul Grigore Avachian în volumul: *„Inscripţiile armeneşti din Cetatea-Albă"*. Bucureşti, 1923, p. 7, spune: *„Inscripţia cea mai veche găsită la Cetatea Albă datează din prima jumătate a secolului XV-lea. Într-adevăr, pe zidul de miazăzi al bisericii armene există următoarea inscripţie din anul 1446; „Sfânta cruce aleasă întru numele Mântuitorului şi numită drept sfânt semn este amintire de la Edigar, soţia şi părinţii săi. În anul 895 (+551) = 1446"*

www.ziuaconstanta.ro

O altă placă de marmură frumos împodobită cu o cruce la zidul de miazănoapte al bisericii are în jurul ei următoarea inscripţie; *„Această sfrântă cruce este amintirea de la domnul Agopşa şi părinţii lui. Şi cel ce va citi (aceasta) să spună: Iartă-l, Doamne, şi el însuşi îşi va găsi iertarea la judecata (din apoi)".*

Italianul Donato da Lezze povesteşte în lucrarea *„Historia Turchesca"*, Bucureşti, 1910, că Cetatea-Albă şi Chilia, înainte de a fi cucerite de turci în 1484, eru locuite mai ales de armeni.

Biserica armeană din Cetatea-Albă, în timpul existenţei sale seculare, a rămas totodată şi un focar spiritual. Este de ajuns să pomenim numele acelui episcop, Nicogos, care a copiat la 1460 în această biserică un Ceaslov păstrat azi la Biblioteca Centrală Armeană din Bucureşti, şi care pomeneşte într-un memorial în versuri:

„Dar sfârşitul acestuia s-a făcut
În părţile (aceste) nordice,
În ţara Voievodului Ştefan,
În al său oraş Akkerman".

„Se vede – scrie H. Dj. Siruni în «Ţara Voevodului Ştefan", 1941, p. 21, că în epoca, când s-a copiat acest ceaslov biserica armeană din Cetatea Albă era în plină înflorire. Afară de episcopul pomenit sunt amintiţi aici arhimandritul Hacob care a aranjat hârtia manuscrisului, un alt arhimandrit cu nume Stepanos, care a ajutat la împodobirea manuscrisului şi un preot tot cu nume Hacob care a tras rândurile".

Un număr impunător de armeni a mai rămas la Cetatea-Albă şi după exodul din 1475. Oraşul a rămas şi mai departe ca un centru armenesc. Întâlnirm şi după această dată la Cetatea-Albă înalţi prelaţi armeni. În trecere sau cu reşedinţă, Alişan, în „Haiapatum", 1801, Veneţia, p. 587-588 confirmă: *„În 1506 este pomenită de vizita celor 3 episcopi armeni, trimişi ai catolicosului".*

Ca unul născut în acest oraş doresc să evoc următoarele: Biserica armeană din localitate, unde am fost botezat, se întindea pe o mare suprafaţă de teren şi era înconjurată de înalte ziduri de piatră având două întăriri. Biserica fiind cu vreo trei metri mai jos de suprafaţa pământului, avea trei altare: în numele Adormirii

www.ziuaconstanta.ro

Maicii Domnului, în numele Sf. Axentie (în dreapta lui) şi în numele Sf. Ioan Evanghelistul (în stânga).

În curte, până în anii 1930, a funcţionat Şcoala armeană şi un corp de clădiri aparţinând cancelariei eparhiei şi locuinţa preotului. În acei ani comunitatea a fost păstorită de părintele Aprilian. Una din fiicele sale a fost căsătorită cu Dro, ministru de război în primul guvern independent armean după 1920.

Dintre personalităţile de frunte ale urbei s-a remarcat familia Asadurian, care deţineau mari moşii, erau proprietarii uzinei electrice şi a unei mori moderne. Unul din fraţi Asfadurian Ovanes a fost ani de-a rândul preşedintele comunităţii armene din Cetatea-Albă.

Odată cu cedarea Basarabiei în 1940 majoritatea armenilor s-au refugiat în regat. Autorităţile bolşevice au transformat biserica în Muzeu, iar terenul, în care se aflau şi zeci de morminte, a fost atribuit construcţiilor de locuinţe.

Comunitatea înfloritoare armeană de ieri din Cetatea-Albă nu mai există.

BACĂU

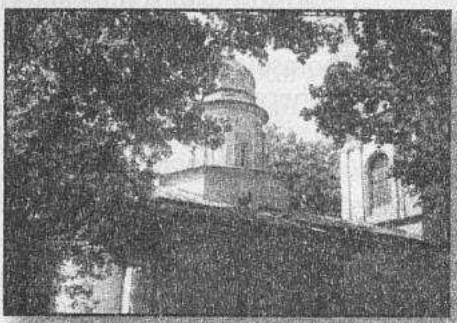
Urmare a creşterii numărului armenilor veniţi din alte localităţi ale Moldovei şi stabiliţi la Bacău se hotăreşte a se zidi aici o biserică. În acest scop, arată Gr. Goilav, la 15 mai 1847 se alege un comitet compus din Ştefan Mateos, Agop Sâmbad, David Bogdan şi Mihai Missir, care îşi propune să colecteze fonduri, obţin de la Mihai Sturdza Vodă ofisul gospodăresc nr. 658 din 29 noiembrie 1848, decretând a se ridica în poliţia Bacău o biserică de ritul armean ortodox; la nr. 1736 se încuviinţează hramul Sf. Mihail şi Gavril.

La 1849 în ziua de 9 mai s-a pus temelia, iar la 1858 s-a târnosit şi s-a hirotonisit întâiul preot Avacov.

„În 1977 – spune Paul Grigoriu – *biserica armeană a fost dărâmată pretextându-se că a fost şubrezită de cutremurul din 4 martie, când, de fapt, nişte notabilităţi şi-au dorit să-şi construiască pe locul*

www.ziuaconstanta.ro

ei case, aşa cum mai înainte, au profanat cimitirul din curtea ei, ridicând clădiri direct pe morminte."

BOTOŞANI

Se crede că biserica armeană din Botoşani este ridicată în 1350 – data cea mai veche când este pomenită vreo biserică armenească în ţările române. La acest rezultat a ajuns şi Grigore Goilav. *„Data exactă* – spune el – *când s-a căldit această biserică, nu se documentează prin vreo inscripţie precisă; şi mai puţin se poate şti data exactă a bisericii de lemn, pe al cărei loc s-a înălţat, deoarece nici o urmă de la aceasta nu se mai află".*

Părintele Minas Păjişkianţ în notele sale de călătorie, publicate în 1830, crede că Biserica Sfânta Născătoare din Botoşani s-ar fi clădit cu *„480 de ani înainte*", adică în 1350.

Ceva mai mult, pr. Bedros Mamigonian, care a studiat şi el bisericile armene din România, crede că în data arătată că anul clădirii – 1350 – s-ar fi făcut probabil vre-o reparaţie, existând şi mai înainte un lăcaş de rugăciune.

„Luând de bază – scrie Gr. Pray: *„Dissertationes..."* p.170 – *faptul că la 1365 Eparhia armeană stabilită în Lemberg îşi întindea raza jurisdicţiunii sale şi asupra Armenilor din Bucovina şi Moldova, se prea poate ca înainte de acea dată armenii să fi avut lăcaşurile lor de rugăciune, măcar în Botoşani şi Suceava, şi probabil şi la Iaşi, – cele trei oraşe fiind dintre cele şapte oraşe unde armenii erau în număr mare în timpul şi chiar înainte de Alexandru cel Bun".*

N. Iorga susţine că armenii erau dintre locuitorii cei mai vechi din Botoşani, adăugând că *„Botoşani a fost întotdeauna oraşul descendenţilor lui Botoş..."*

www.ziuaconstanta.ro

Istoricii armeni H. Dj. Siruni, Gr. Goilav, Minas Tokatti menţionează faptul că în biserica armeană din Botoşani este păstrată o evanghelie copiată la 1354 în Crimeea şi că a fost adusă chiar în acel an la Botoşani întru înzestrarea bisericii armeneşti nou clădite.

Existenţa unei biserici armene la Botoşani este semnalată şi în secolele următoare într-o serie de documente precum: enciclică a catolicosului armean Aristakes ca unul din oraşele moldave puse sub jurisdicţia arhiepiscopului armean din Lemberg; la 1551, în timpul prigoanei lui Ştefan Rareş, când a suferit şi biserica armeană din Botoşani; la 1669 în *„Studii şi documente"* a lui Luigi Maria Pidou.

Papadopol-Calimachi în *„Notiţă istorică despre oraşul Botoşani", din „Analele Academiei Române"*, Seria II, Tom IX. 1887 se spune: *„În orice caz biserica armeană din Botoşani, sub forma ei actuală, nu este cea zidită la 1350, – cum dovedeşte chiar arhitectura"*. Desigur, că a suferit în decursul secolelor reînnoiri radicale, şi prin urmare nu mai înfăţişează astăzi stilul său primitiv.

Biserica Sf. Maria ar fi fost reclădită în jurul anului 1526. Într-adevăr, deasupra uşii de intrare a bărbaţilor este aşezată următoarea inscripţie: *„Biserica Sfintei Marii, care fusese cu vreo 300 de ani în urmă, acum cu atotputernicia lui Dumnezeu, s-a înnoit, lăsându-se (totuşi) zidurile cele vechi (şi adăugându-se) un turn şi o clopotniţă, cu cheltuiala poporenilor din Botoşani, cu sârguinţa cea mare a dumisale Ştefan Goilav, la 1826, iunie, 21"*.

A doua biserică cu hramul Sf. Treime, cunoscută ca biserică nouă, Ea este şi mai spaţioasă decât cea veche, şi mai înaltă, şi s-a ridicat la sfârşitul secolului XVIII, în locul unei alte biserici de lemn, cu hramul Sf. Axente.

Grigore Goilav în revista *„Aurora"*, 1906, nr. 9, p. 4, publică un act din anul 1710, unde sunt pomenite bisericile Sf. Maria, şi Sf. Axente, dând următoarea explicaţie: *„Biserica Sf. Axente, astăzi dispărută, se află pe maidanul cuprins de la 1891 în proprietate d-lui Garabet Ciomac; biserica aceea a fost înlocuită prin biserica cu hramul Sf. Troiţă, numită şi «Nor-jam», adică biserica nouă"*.

H. Dj. Siruni într-un studiu intitulat *„Cronica armenilor din România"* publicat în revista *«Ani»*, anul II, vol. IV, p. 54 scrie: *«O inscripţie din această a doua biserică plasată acolo cu prilejul*

www.ziuaconstanta.ro

refacerii din temelie a bisericii în anul 1797, face aluzie şi la prima clădire a bisericii ce a avut loc în anul 1560, când s-a pus temelia Sfintei Biserici cu hramul Sf. Axente cu cheltuiala lui Grigorcea, de fel din Cameniţa, sub catolicosul tuturor armenilor Prea Sfinţitul Rarsegh şi sub patriarhul Constantinopolului şi a Sfântului Ierusalim, Prea Sfinţitul Arhimandrit Stepannes.

Şi mult timp acest sfânt lăcaş a rămas dărâmat din temelii... şi sub oblăduirea sfântului Duh şi prin mijlocirea Sfintei Fecioare şi a marelui martir Sfântul Axente, s-a făcut renovarea sfântului lăcaş cu hramul Sfintei Treimi sub catolicosul din Ecimiadzin al Prea Sfântului Hugas... cu cheltuielile lui Aghacea Anton, fiul lui Hagi Axente Heulianţ, paroh al bisericii fiind preotul Melcon, iar a cincea parte din cheltuieli fiind suportată de poporul din Botoşani.

S-a pus temelia la 1785, iar miruirea s-a făcut la 31 mai 1797, în prima duminică după sfintele Paşti de către Arhimandritul Ghiragos. Ctitorul sfintei biserici Aghacea Anton Heulianţ a decedat şi a fost înmormântat în sfântul lăcaş la 27 septembrie 1796".

Pomenind de aceste două biserici din Botoşani N. Iorga le caracteriza ca *„două falnice monumente, frumoase şi puternice clădiri de piatră".*

La care se adaugă un frumos paraclis, tot de zid, ridicat în cimitirul armenesc din Botoşani»".

BRĂILA

Pr. Bedros Mamigonian în cartea *„Trecutul şi viitorul Armenilor din România"*, 1895, Galaţi, p. 168, scrie: *„Cu prilejul unor săpături în jurul bisericii s-a găsit o inscripţie funerară pe mormântul unui Anton, decedat în 1728. În notele sale zilnice Arhiepiscopul Iosif Argutian însemnează că „în 30 mai 1792 a hirotonist pentru biserica din Brăila pe preotul Stepan, actualmente la Botoşani".*

www.ziuaconstanta.ro

Prin urmare, până în anul 1828 când a fost construit un lăcaş de cult din scândură în culoarea verde a mahalalei armeneşti, pe actuala stadă I. L. Caragiale colţ cu strada Galaţi, vizavi de biserica armenească de azi, a existat, după cum menţionează în revista „Kârunk", 1863, p. 437, o biserică cu hramul Sf. Născătoare.

Biserica din scânduri a ars în 1843, după care a fost dărâmată, locul devenind viran. Informaţii despre această biserică se găsesc într-un dosar existent la Arhivele Naţionale, Filiala Brăila, fond Prefectură, cu nr. 188/4208 din 1833, unde se află o adresă a Epitropiei armene de atunci, prin care fosta preoteasă cu numele de Tacuhi, în urma încetării din viaţă a preotului paraoh, voia să plece la Constantinopol dar nu i se permitea până ce aceasta nu achita suma de 100 de galbeni pe care îi împrumutase preotul de la Epitropie.

În anul 1868, comunitatea armeană a primit ca donaţie un teren lângă casa de rugăciuni, pentru ca la 1 mai 1869 să fie aşezată temelia noii biserici care a fost terminată după trei ani, la 4 iulie, când s-a sfinţit căpătând hramul Sfânta Maria.

În afară de Maria şi Hagi Ovanes Bosnechian care au donat terenul, au mai contribuit la ridicarea bisericii mulţi credincioşi armeni. În 1931, temelia bisericii a cedat, motiv pentru care a fost o perioadă de vreme închisă. Epitropia a obţinut autorizaţie de a face colectă şi cu banii obţinuţi s-au efectuat lucrări de consolidare şi renovare.

Prin degradarea bisericii armene din Sulina, judeţul Tulcea, multe din obiectele de cult, printre care cărţi sfinte şi icoane, au fost aduse la biserica armeană din Brăila unde se află şi astăzi cu excepţia unei icoane mai vechi care a fost donată muzeului Episcopiei armene din Bucureşti.

„În anul 1934 – spune Mariam Agajeamian, secretar al Parohiei Armene din Brăila – la 9 aprilie, industriaşul Nicolae Bervizeanu, care a locuit la Brăia şi este înmormântat la cimitirul armean din Brăila, a făcut o renovare capitală bisericii armene din Brăila, atât în exterior cât şi în interior şi a construit pe locul vechii clădiri din paiantă din curtea bisericii o casă parohială din zid cu două camere, bucătărie şi antreu.

www.ziuaconstanta.ro

Biserica a mai fost reparată în anul 1973, prin fonduri donate Episcopiei armene din Bucureşti de armeanul bogătaş din străinătate Alec Manuchian. Ultimul preot a fost Garibian, care a decedat în anul 1962. Slujbele au fost făcute de preotul din Galaţi, Emilian Gavnidas care în 1974 a decedat. Astfel atât parohia din Brăila cât şi cea din Galaţi au rămas fără preot. La cerinţă vine la Brăila pentru a sluji în unele ocazii cel de la Suceava, preotul Alaci Oxen, sau cel din Bucureşti, Sarchi Taşgian".

Începând cu anul 1974 biserica armeană din Brăila a devenit monument istoric.

Dintr-un document datat 25 iunie 1891 reiese că primul cimitir al armenilor din Brăila s-a aflat pe locul unde se înalţă biserica Sf. Gheorghe, pe str. Gării, azi generalul Grigorescu, la întreruperea străzilor Plevnei şi Rahovei. Sistematizarea şi lărgirea vetrei oraşului a făcut ca acest cimitir să fie mutat mai spre marginea urbei, în vecinătatea cimitirului catolic. Aici întâlnim cruci foarte vechi. Una scrisă cu litere kirilice aparţine Mariei Ambroan şi poartă săpată pe ea data de 8 februarie 1863. Altă inscripţie, Hripsine Garabet Ohanessian, poartă data 1890. Se mai află mormântul eroului din războiul 1914-1919, locotenent Garabet Aznavorian, licenţiat în chimie, mort în luptele din Moldova. Osemintele i-au fost aduse la Brăila de Societatea Cultul Eroilor în anul 1926 şi înmormântat cu mari onoruri la care a participat întreaga comunitate armeană.

BĂLȚI

La începutul secolului al XIX-lea părintele Păjăşkianţ constată existenţa a 10 case armeneşti fără a menţiona de vreo biserică. Grigore Goilav în volumul *„Bisericile armene de prin ţările române"*. Bucureşti, 1912, p. 20, spune că biserica din localitatea Bălţi a fost construită abia în anul 1913, cu hramul Sf. Grigore Luminătorul.

www.ziuaconstanta.ro

BÂRLAD

Misionartul Bandini în *„Analele Academiei Române"*, XVI, p. 203, menţionează că în anul 1646, la Bârlad erau prezenţi valahi, armeni şi unguri. Gr. Goilav crede că şi aici a existat o biserică armenească.

BAZARGIC

Oaşul Bazargic înainte de a fi cedat în baza acordului de la Craiova din 1940 Bulgariei, era unul din cele mai importante parohii ale eparhiei armene din România. După datele statistice ale vremii aici locuiau peste 1000 de enoriaşi, având şcoala primară în limba armeană şi biserica lor cu hramul Sf. Ion Evanghelistul. După unele izvoare reiese faptul că armenii s-au aşezat în această localitate încă din secolul al XV-lea. După cercetările istoricului bulgar Capitanov, la Bazargic în secolele XVII-XVIII-era o biserică armeană.

CĂUŞANI

După părintele Păjăşkianţ, în această localitate *„erau odată aici 200 case armeneşti, cu frumoasa lor biserică de piatră, pe care au dărâmat-o turcii. Majoritatea armenilor a trecut atunci la Grigoropol"*.

La rândul său părintele Ingigian notează: *„Sunt (la Căuşani) şi armeni, în mare număr, cu biserica lor, care a fost arsă în timpul ocupării oraşului de către ruşi, în războiul cu sultanul Mustafa: au pierit şi mulţi armeni"*.

Părintele Păjăşkianţ în lucrarea: *Istoria Mării Pontice*, 1819, p. 163, pomeneşte în altă parte: *„Oraşul Cauşan este aproape de*

www.ziuaconstanta.ro

râul Turda, construit pe râuleţul Botna, sunt acolo şi armeni şi au biserica lor". Iar Ch. de Peyssonel, consulul francez în Crimeea, în volumul: *Traite sur le commerce de la Mer Noire,* Paris, 1787, I. p. 305, spune: *„Căuşan... este locuit de tătari, moldoveni, armeni, persani şi de evrei. Sunt moschee construite de puţină vreme, biserici greceşti şi armeneşti şi sinagogi".*

CERNĂUŢI

Prezenţa importantă a armenilor la Cernăuţi este semnalată încă de la începutul secolului al XV-lea. Cunoscuţi negustori, ei poposeau adesea, în drumul lor spre centrele moldave şi mai departe, în această localitate. După cum se cunoaşte, Alexandru cel Bun cunoscând hărnicia şi priceperea armenilor i-a invitat să se instaleze în Moldova, fapt ce a contribuit la constituirea unei mari comunităţi armene. Cei mai mulţi proveneau din Polonia.

Părintele Păjăşkianţ menţionează în lucrarea *„Călătorie în Polonia şi în alte părţi locuite de armenii din Ani";* Veneţia, 1880, p. 209, *că Cernăuţii erau locuite odată cu mulţi armeni comercianţi cari au avut două biserici; după ce oraşul a ars însă au rămas fără urmă locurile armenilor, dar ei s-au risipit.*

La începutul secolului al XVIII-lea, spune acelaşi autor, *oraşul rămăsese doar cu 30 de familii armeneşti, venite recent din Polonia; ei nu aveau biserica lor, ci numai altarul din dreapta bisericii catolice, construite cu cheltuiala vestitului negustor armean Simonovici cu hramul Sf. Grigore Luminătrorul".*

Comunitatea armeano-catolică din Cernăuţi n-a avut biserica sa proprie decât în a doua jumătate a secolului al XVII-lea din iniţiativa unui comitet care a zidit între anii 1870 - 1875 o splendidă biserică armeano-catolică.

Grigore Iosef Romaşcan, arhiepiscopul armean din Lemberg, cu prilejul unei vizite canonice în Bucovina a sfinţit în 1879 această biserică.

www.ziuaconstanta.ro

Astăzi, mica comunitate armenească din Cernăuţi continuă să beneficieze de acest splendid lăcaş de cult, apreciat ca un monument arhitectural de o deosebită valoare în peisajul urbei.

CHILIA

D. Cantemir în „Descrierea Moldoviei", 1972, p. 21 vorbind despre Chilia spune că *„locuitorii sunt nu numai turci, ci şi evrei, creştini, armeni şi alţii de alte neamuri"*.

Părintele H. Ingigian în: *„Geografia celor patru părţi ale lumii"*, seria Europa, vol. VI, Veneţia, 1804, p. 124, menţionând Chilia, spune că *„locuitorii lui sunt osmanlii, tătari, greci, moldoveni, bulgari, armeni, cari au şi biserica lor, şi mulţi evrei"*.

Părintele Păjăşkianţ, în *„Călătoria în Polonia şi în alte părţi locuite de strămoşii noştri armeni originari din Ani"*, Veneţia, 1930, p. 216, scrie: *„Odată era aici un mare număr de armeni, cu biserica lor cu hramul Sf. Născătoare, dar mulţi au trecut la Grigoropol. Citim în memorialul unei Vieţi a Sfinţilor, că această carte s-a scris în 1702 la Walcheserai şi s-a dăruit bisericii Sf. Născătoare din Chilia"*.

Kleemann, în volumul *„Riesen von Wien bis Kilianova"*, Leipzig, 1773, menţionează că aici ar fi exista chiar două biserici armene în 1768.

Având în vedere vechimea lor, după ocuparea Basarabiei în 1940 acestea s-au transformat în ruine.

COTNAR

Şi aici a existat o biserică armeană. B. P. Haşdeu în *„Arhiva istorică"*, I, p. 139 spune: *„Într-un document din anul 1669 aflător în Arhivele Statului, se pomeneşte Chirilă, şoltuzul armenesc din Suceava, care vinde o falcă de vie Cotnar, între via lui Ion Protopopul armenesc şi acea a lui Marcu Armeanul"*.

www.ziuaconstanta.ro

Grigore Goilav, în *„Armenii ca întemeietori de oraşe..."*, p. 17, menţionează: *„În târgul Cotnar şi azi ar fi existat şi o biserică armeană ruinele căreia sunt şi azi, precum şi beciurile locuinţelor preoţilor armeni, lângă casa preotului Panait Bălan".*

DOROHOI

Xenopol, în „Istoria Românilor", II, Iaşi, 1889, p. 251, menţionează că „Dorohoi este citat de altfel de toţi istoricii români ca centru armenesc", iar G. Pray în *„Dissertationes historico-critice"*, Vindabonae, 1775, cap. XI, p. 170, scrie: *„Dorohoi este pomenit între cele şapte oraşe din Moldova, unde Alexandru cel Bun stabileşte, în 1418, aproape 3000 de familii de emigranţi armeni".*

G. Goilav consideră că şi aici ar fi existat o biserică armeană.

FOCŞANI

În 1475 Ştefan cel Mare invită armenii refugiaţi din Crimeea după ocuparea acesteia de tătari să se stabilească pe meleagurile moldave. După unii istorici colonia armeană din Focşani devine un centru armenesc important în secolul al XVIII-lea.

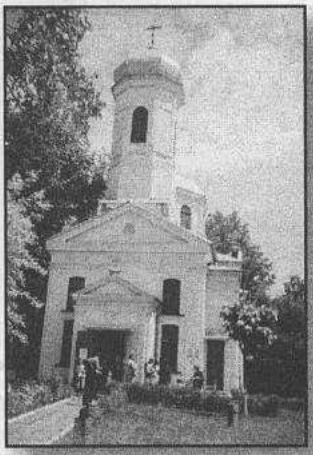
G. Goilav în lucrarea *„Bisericile armene..."* arată că *„la Focşani au existat trei biserici armene; Sf. Gheorghe, construită în 1600, în partea Munteniei, cu două turle. Neavând inscripţii, nu se poate stabili data construirii; se ştie însă din tradiţia locală că armenii din Muntenia cari frecventau la început biserica Sf. Maria din Moldova din pricina greutăţilor ce li se făceau la trecerea hotarului de la Milcov, au fost nevoiţi să-şi clădească o biserică proprie".*

www.ziuaconstanta.ro

Părintele P. Mamigonian, în *„Prezentul şi viitorul Armenilor din Românnia”*, Galaţi, 1895, p. 158, scrie că *„cea de a doua biserică cu hramul Sf. Maria construită în partea moldovenească, într-o depărtare abia de 300-400 metri de la Sf. Gheorghe. Deasupra uşii de sud o marmoră poartă inscripţia:* ***S-a constuit această biserică întru slava Domnului cu cheltuielile piosului şi iubitorului de Dumnezeu popor armean din Focşani, cu hramul Adormirii Sf. Născătoare de Dumnezeu, căreia îi jurăm noi, oameni pioşi, închinare cu inimă plină de evlavie şi cu iubire unanimă. În anul 1780.”***

Cea de-a treia biserică, Sf. Înviere, construită în afara oraşului, la cimitirul armenesc, are următoarea inscripţie: *S-a construit această capelă Sf. Învieri, şi cu cheltuiala pioşilor fraţi Harutiun şi Garabed Popovici; Harutiun în viaţă fiind a numit ca testamentari pe cei trei gineri nobili ai săi, Asfadur, Cristofian, Nicoghes Stepanian şi Nicoghes Robovici, cari împreună cu Garabed, fratele răposatului, au împinit dorinţa oamenilor evlavioşi. În anul 1891, septembrie 25, la Focşani”.*

GALAȚI

La începutul secolului al XV-lea la Galaţi exista o mare colonie de armeni aduşi de Alexandru cel Bun. Grigore Goilav, în *„Bisericile armene”*... p. 22. scrie: *„Se presupune că chiar în acel secol ei au zidit o biserică pe locul din strada Frumoasă unde se găseau încă de curând multe pietre de mormânt armeneşti”.*

I. C. Sirmabuic, în revista *„Ararat”*, august 1935, spune: *„O veche versiune, care a persisitat până acum vreo 40 de ani, că în timpuri îndepărtate, biserica armeană din Galaţi erau un metoc cu câţiva călugări şi cu chiliile acelor monahi, erau în clădirea aflată în curtea bisericii actuale.*

www.ziuaconstanta.ro

Acea clădire, o construcţie foarte veche, cu ziduri groase ca de cetate şi cu un subsol catacombal, a existat în stare guasi-ruină, până acum trei decenii, când, împreună cu locuinţa parohială, a fost complect nimicită de un foc."

Misionarul Luigi Maria Pidou, în 1669 găseşte aici o biserică armenească, deşi zice că ea era pe atunci încă foarte veche.

Ruinându-se în urma războaielor şi invaziilor, ea a fost reparată de mai multe ori, până la 1821, când a fost cu desăvârşire distrusă; în locul ei s-a construit o altă biserică de lemn cu hramul Sf. Adormirea Maicii Domnului. Ruinându-se şi aceasta, la 1850 a fost ridicată biserica de astăzi.

GURA HUMORULUI

Biserica armeană din Gura-Humorului s-a clădit, după cum atestă documentele, în 1864 din iniţiativa unui comitet format din Hacic Grigorovici, Avedic Găină, Garbriel von Pruncu şi Asfadur Găină.

Urmare a scăderii numărului enoriaşilor armeni, biserica a fost cedată în anul 1934 cultului ortodox.

HĂNCEŞTI

G. Bezviconi, în lucrarea: *„Manuc Bei", 1938, Chişinău, p. 33,* scrie că Comunitatea armeană din Hânceşti s-a format după ce vestitul Manuc-Bei, în aprilie 1816, a cumpărat cu 300 mii lei moşia Hânceşti a lui Ioniţă Iamandi. Părintele H. Hovnanian: biografia lui Manuc-Bei Mirzaianţ, Viena, şi părintele M. Păjăşkianţ, menţionează că Manuc s-a instalat în 1816 la Hânceşti, introducând civilizaţia în regiune

www.ziuaconstanta.ro

şi sprijinind mai cu seamă prima sută de familii emigrante cu el. A clădit şi biserici atât pentru armeni cât şi pentru moldoveni.

Biserica clădită în 1871 cu hramul Sf. Născătoare, după ocuparea Basarabiei, a fost devastată în anul 1941.

HERŢA

Grigore Goilav înregistrează afirmaţiile lui Haralamb Vasiliu, secretarul comunei Botoşani, născut în Herţa, cum că în biserica Sf. Gheorghe din această localitate se află o placă unde se spune că biserica a fost pornită din temelie de o enorie armeană, că apoi a rămas în părăsire, pe la 1812-1814, şi în urmă i-a fost reluată clădirea de ortodocşi, târnosită cu hramul Sf. Gheorghe.

HOTIN

F. Macler, în *„Rapport sur une mission scientifique en Roumanie"* şi Xenopol, în „Istoria Românilor" consemnează construcţia în 1480 a bisericii armene la Hotin şi care a fost dărâmată în 1551 de către Ştefan Rareş Vodă. *„Să se dărâme din temelie/ / bisericile ce vor mai avea ei / în Hotin, Siret şi Iaşi, / Vaslui Botoşani şi Roman".*

Luigi Maria Pidou în *„Breve relazione..., "* În *„Studii şi Documente"*, I-II, p. 430, scrie: *„Episcopul Anton în memorialul unui ritual de hirotonisire enumerând hirotonisirile făcute de el în diferite oraşe ale Moldovei şi Bucovinei, pomeneşte că la 14 iunie 1645 a hirotonisit în biserica armeană din Hotin pe Eprem ca diacon, pe David ca scrib; iar la 15 decembrie 1655 pe scribul Tores, fiul preotului Simeon ca preot".*

Misionarul Luigi Maria Pidou semnalează la Hotin o biserică armeană ridicată în 1669.

www.ziuaconstanta.ro

HUŞI

Grigore Goilav, în *„Bisericile de prin ţările române”*, 912, notează că ar fi existat şi aici o biserică armeană.

ISMAIL

Misionarul Luigi Maria Pidou găseşte o biserică armeană în 1699.

Vorbind despre Ismail, Părintele M. Păjăşkianţ: *„Istoria Mării Pontice”, 1819,* Veneţia, p. 146, spune că la începutul secolului al XVIII-lea *„erau la Ismail aproape 360 de case armeneşti, şi că biserica lor este pe jumătate îngropată în pământ... Armenii* – spune acelaşi autor – *altă dată erau aici în număr mare, şi aveau biserica lor cu hramul Sf. Născătoare: dar în timpul construirii cetăţii, biserica au acaparat-o turcii, fiind prea aproape de cetate; din această cauză armenii s-au împrăştiat de aici, mulţi dintre ei ducându-se la Grigoropol; de aceea n-au rămas la Ismail decât 60 de case de oameni, iar biserica lor este într-o casă mică”.*

NEGUSTINA

Pr. Bedros Hamigonian în volumul *„Prezentul şi viitorul armenilor din România”*, Galaţi, 1895, p. 27 scrie: „În acest sat din judeţul Suceava a fost o biserică armeană construită în 1862, cu hramul Sf. Nigoghos (Nicolae).

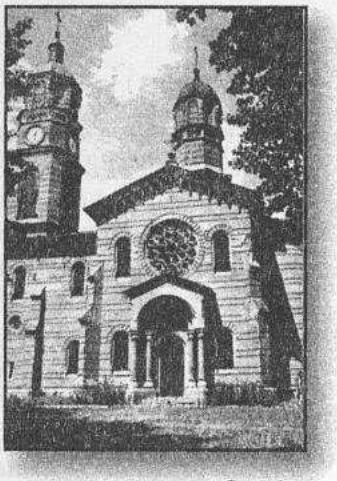
ORHEI

Părintele Minas Păjăşkianţ, în *„Călătorie în Polonia şi în alte părţi locuite de strămoşii noştrii armeni, originari din Ani”*, Veneţia,

www.ziuaconstanta.ro

1930, p. 188, notează: *„Armenii au avut aici o biserică cu hramul Sf. Născătoare şi o comunitate de 60 de familii în 1830".*

ROMAN

Minas din Tokat (Tokaţi), în *„Cânt de jălire"*, p. 188 pomeneşte aici în 1551 o biserică armeană. După tradiţia locală biserica, o construcţie de lemn, ar fi fost cumpărată de la Saşi. Iar în anul 1609 s-a făcut din nou cu zid de piatră, după cum arată următorul memorial: *„Prin graţia, milostivirea şi voinţa lui Dumnezeu, şi prin alegerea atotputernicului Dumnezeu, şi întru gloria Născutului de la Dânsul, în aceste timpuri grele a ales Dumnezeu un om bun, numit domnul Agopşa, care a zidit acest templu în numele Maicii Domnului, spre pomenirea sufletului său şi a soţiei sale doamna Mughal şi a părinţilor săi domnul Vartan şi Dolvat, şi a fiilor săi domnul Vartan, Saco... şi a domnului Donig, şi a fiicelor sale Meluşa şi Dolvat, la anul 1058 (= 1609) septembrie, Părintele Khaciadur."*

SILISTRA

Grigore din Darnagh, în *„Cronica"*, p. 436, scrie că în anul 1630 la Silistra exista o biserică armenească, cu mai mulţi preoţi; se vorbeşte – spune Darnagh – chiar de prezeţa unui episcop armean vizitator, cu nume Markos, trimis de Ierusalim.

Se cunoaşte că printre primele oraşe dobrogene în care au poposit armenii a fost Silistra.

www.ziuaconstanta.ro

SOROCA

La 1619 – scrie N. Iorga în *„Istoria comerţului românesc"*, I, p. 282, vedem înflorind bâlciul din Soroca, la care „cu toată frica întemeiată de prada cazacilor, veneau boieri de ţară, armeni, tătari".

Se admite faptul că şi aici ar fi existat o biserică armenească, lipsesc însă mărturii sau documente.

TÂRGU OCNA

Biserica s-a clădit cu hramul Sf. Născătoare în anul 1825, după cum rezultă din inscripţia de pe uşa de afară.

TECUCI

Gr. Goilav, în volumul: *„Bisericile armene din România"*, p. 12, spune că după unii ar fi existat şi aici o biserică armenească.

PITEŞTI

Biserica din Piteşti cu hramul Sf. Garabet (= Ion Botezătorul) este construită în 1882.

VASLUI

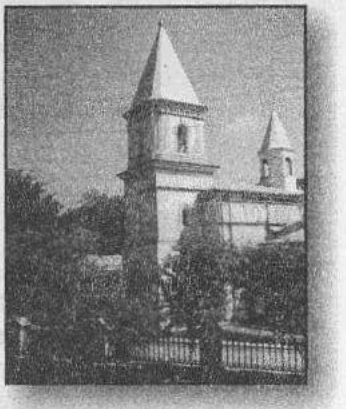
„Aici este pomenită la 1525 o biserică armeană – scrie Wichenhazer: *Moldova, Cernăuţi, 1886, – pe care a dărâmat-o Ştefăniţă Vodă la întoarcerea sa din Valahia"* O pomeneşte Minas din Tocat în rândul acelor biserici cari fusese dărămate în 1551 de

www.ziuaconstanta.ro

Ştefan Rareş Vodă. În 1608 cronicarul Simeon Lehaţi (Note de drum şi cronică, 15.04.1637), Viena, 1936, p. 3-7, găseşte aici o biserică din lemn, un preot şi 20 de case armeneşti.

După notele luate de Paul de Alep – scrie Gh. Ghibănescu, în: Surete..., XV, p. 83 – cu prilejul călătoriei patriarhului Macarie, este pomenită în 1653 la Vaslui şi o biserică armeană.

CHIŞINĂU

Ion Nistor în lucrarea „Istoria Basarabiei", Cernăuţi, 1923, p. 127, scrie; *„Chişinăul era cunoscut armenilor chiar în secolul al XVII-lea. Astfel când în anul 1666 Chişinăul devine târguşor o bună parte a populaţiei era compusă din armeni". Biserica s-a clădit aici chiar în 1804, cu hramul Sf. Născătoare.*

După ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică, în baza Tratatului Molotov-Ribentrop, autorităţile comuniste au transformat bisericile de pe acest teritoriu în magazii, muzee ateiste, altele dobândind destinaţii după poftele ocupanţilor, iar majoritatea lăsate pradă degradării şi ruinării. Cu mici excepţii, după destrămarea Imperiului roşu, după 1991, acolo unde se mai aflau mici comunităţi armeneşti şi unde bisericile au fost salvate de urgia cotropitorilor au redobândit statutul iniţial de lăcaş de cult.

În România există lăcaşuri de cult armeano-catolic în Transilvania, după cum urmează: La Gherla, Catedrala Sf. Treime, a fost ridicată între anii 1748-1759, în locul unei biserici de lemn, construită în 1675 în timpul aşezării armenilor în acest oraş, care de fapt este întemeiat de ei. O altă biserică cu hramul Sf. Solomon a fost ridicată în anul 1724.

www.ziuaconstanta.ro

La Dumbrăveni, Biserica cu hramul Sf. Elizabeta a fost construită în anul 1723. La Frumoasa, biserică Sf. Treime a fost înălţată în anul 1700.

La Gheorghieni, biserica cu hramul Sf. Născătare a fost clădită în anul 1733. La Cernăuţi biserica cu hramul Sf. Grigore Luminătorul funcţionează şi este construită în anul 1880. La Bucureşti, Capela Sf. Născătoare a fost ridicată în anul 1934.

www.ziuaconstanta.ro

MEMBRII ACADEMIEI ROMÂNE

Ana Aslan (medic)	Membru titular	1974
Assaky Gheorghe (medic)	Membru corespondent	1890
Bagdasar Dumitru (medic)	Membru post-mortem	1948
Bagdasar Nicolae (filosof)	Membru corepsondent	1943
Haret Spiru (matematician, profesor, om politic)	Membru titular	1892
Ibrăileanu Garabet (critic, istoric literar)	Membru post-mortem	1948
Jora Mihail (compozitor, dirijor)	Membru titular	1955
Kehiaian K. Henri (fizician)	Membru de onoare	1993

www.ziuaconstanta.ro

Madgearu T. Virgil (economist, profesor, om politic)	Membru post-mortem	1990
Manea Gheorghe (inginer)	Membru corespondent	1963
Missir Th. Petre (jurist, critic literar, profesor)	Membru de onoare	1926
Socor Matei (compozitor, dirijor)	Membru corespondent	1952
Zambaccian Krikor (critic, colecionar de artă)	Membru corespondent	1948

ANA ASLAN (1896 - 1988, Născută la Brăila), medic, profesor universitar la Timişoara. Unul dintre pionierii gerontologiei mondiale. Între 1958 – 1958, director al Institutului Naţional de Geriatrie şi Gerontologie, din Bucureşti, pe care îl înfiinţează, în 1952, ca Institutul de Geriatrie din Bucureşti, primul de acest fel din lume. A descoperit acţiunea regeneratoare a procainei. A elaborat medicamentele Gerovital H3 şi Aslavital. Membră a numeroase organisme ştiinţifice internaţionale.

BAGDASAR DUMITRU (1891 - 1946, născut la Roşieşti, judeţul Vaslui), medic, profesor universitar la Bucureşti. Creatorul şcolii române de neurochirurgie. Lucrări în domeniul chirurgiei tumorilor cerebrale.

BAGDASAR NICOLAE (1896 - 1971, născut la Roşieşti, judeţul Vaslui), filozof, frate cu Bagdasar Dumitru, profesor universitar la Iaşi. Lucrări de istorie a filozofiei, de teorie a culturii şi a cunoaşterii (*Filozofia contemporană a istoriei, Istoria filozofiei româneşti, Teoria cunoaşterii, Teoreticieni ai civilizaţiei),* abordate dintr-o perspectivă raţionalistă, istorică şi axiologică. Traducător din opera lui Kant.

HARET SPIRU (1851 - 1912, născut la Iaşi), matematician, sociolog, pedagog şi om politic român. Profesor

www.ziuaconstanta.ro

universitar la Bucureşti. Studii de mecanică cerească *(Asupra invariabilităţii axelor mari ale orbitelor planetare).* În domeniul sociologiei, a preconizat posibilitatea aplicării matematicii în studierea fenomenelor sociale şi a elaborat o teorie de mecanică socială *(La mécanique sociale,* Paris, 1910*).* De mai multe ori ministru al instrucţiunii publice, timp în care a realizat reforma generală a învăţământului. Promontorul unei mişcări de esenţă poporanistă, care îi poartă numele, în care erau antrenaţi pentru prima dată învăţătorii din mediul rural.

IBRĂILEANU GARABET (1871 - 1936, născut la Târgul Frumos), critic şi istoric literar, profesor universitar la Iaşi. Animator al revistei *„Viaţa românească"* (1906-1933) şi al cercului din jurul ei. În analiza unei opere de artă aspiră spre critica totală. Teoretician al poporanismului literar. Contribuţii la definirea conceptului de specific naţional *(Caracterul specific naţional în literatura română)* şi la analiza factorilor care au determinar evoluţia culturii române în secolul XIX *(Spiritul critic în cultura românească).*

A argumentat ideea selecţiei literare *(Literatura şi societatea)* Disocieri în aria modalităţilor epice *(Creaţie şi analiză).* Inaderent la estetism, a profesat o critică explicativă *(Scriitori şi curente, Studii literare).* Proză de analiză *(Adela)*; aforisme *(Privind viaţa).* Premiul naţional (1933).

JORA MIHAIL (1891 - 1971, născut la Roman), compozitor, profesor universitar la Bucureşti, cumnat cu Grigore Gafencu şi văr cu George Enescu, a fost personalitatea care a dominat viaţa muzicală românească a primei jumătăţi a secolului XX. Talentul său, inteligenţa remarcabilă, pregătirea muzicală excepţională au generat apariţia unui număr impresionant de lucrări. Este creatorul liedului şi al baletului românesc contemporan („La piaţă", „Curtea Veche", „Întoarcerea adâncuri", „Hanul Dulcineea"), muzica simfonică (suita *„Privelişti moldoveneşti"),* vocal-simfonică, sonete, cvartate. Stil cu o puternică notă originală, caracterizat prin armonie bogat cromatizată, fantezie ritmică-metrică, complexitate orchestrală. În liduri impune un recitativ nuanţat, bogat pe inflexiunile vorbirii şi intonaţiile cântecului românesc.

www.ziuaconstanta.ro

MADGEARU VIRGIL (1887 - 1940, născut la Galaţi), economist, sociolog şi om politic. Profesor universitar la Bucureşti. Adversar al Gărzii de Fier, asasinat de legionari. Contribuţii la elaborarea unei teorii economice a specificului dezvoltării ţărilor agrare şi la fundamentarea doctrinei „Statului ţărănesc". În lucrările sale se analizează pe baza unei laborioase cercetări statistice, evoluţia, structura şi perspectivele economiei româneşti. *(Agrarianism, capitalism, imperialism, Evoluţia ecnomiei româneşti după războiul mondial).* A fost fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc.

MANEA GHEORGHE (1904 - 1978, născut la Râmnicu Sărat), inginer, profesor universitar la Bucureşti, şi-a dedicat întreaga activitate construcţiilor de maşini. În lunga sa activitate didactică a format peste 40 de serii de specialişti. Sub îndrumarea lui s-au efectuat numeroase teze de doctorat, recunoscute ca originale. Contribuţii la studiul proceselor curgerii prin rotorii turbinelor de apă, cercetări în domeniul lagărelor hidrostatice. Dintre lucrările sale publicate citãm două, devenite clasice în domenii: *Amenajarea, organizarea şi exploatarea fabricilor,* premiată de Academia Română în 1944, şi *Organe de maşini*, două volume (1-1956, 11-1970).

Ales şef al Secţiei de maşini şi mecanisme din cadrul Institutului de Mecanică Aplicată a Academiei Române, şi-a îndrumat colaboratorii spre abordarea ştiinţifică a problemelor legate de construcţia de maşini.

MISSIR PETRU TH. (1856 - 1929, născut la Roman), jurist şi publicist. Profesor universitar la Iaşi. Lucrări cu caracter juridic şi legislativ (*Dreptul de succesiune al străinilor, Dreptul de moştenire).* Membru activ al Societăţii Junimea. Activitate publicistică bogată.

Deşi restrânsă, activitatea de critic literar a lui Petru Missir se înscrie pe coordonatele societăţii *„Junimea"*. Dintre studiile şi articolele publicate în acest domeniu, citãm: *Din literatura periodică* (1884). *O pagină din istoria „României June"* (1892) *Încurajarea artelor* (1892) *Generaţia noastră* (1892), *Junimism* (1897).

SOCOR MATEI (1908 - 1980, născut la Iaşi), compozitor şi dirijor. Elev al lui G. Cucu şi A. Castaldi. Şef al

www.ziuaconstanta.ro

Orchestrei Radiodifuziunii. Muzica simfonică *(Concert pentru orchestră şi clarinet, concert pentru vioară şi orchestră)* şi vocal-simfonică *(poemul Mama,* oratoriul *Stejarul din Borzeşti*). Muzică corală şi de operă *(Conu Leonida faţă cu reacţiunea), Sonata pentru pian. Cinci cântece pentru bariton şi pian*, pe versuri de Aron Cotruş; *concert de cameră pentru şapte instrumente; Passacaglia pentru vioară* (violoncel) *şi pian* (orchestră de cameră) dedicată lui George Enescu; *Trei slăviri, Sextete pentru instrumente de suflat şi recitator*; poem simfonic *Căluşul*, joc popular.

ZAMBACCIAN KRIKOR (1889 - 1962, născut la Constanţa), colecţionar şi critic de artă. Monografii (*Grigorescu, Petraşcu*), eseuri (*Însemnări despre artă*). Colecţia de artă modernă românească şi franceză, donată statului; muzeul care îi poartă numele (în Bucureşti)

A scris un timp şi cronică plastică la ziarul *Curentul,* ba chiar şi câteva nuvele publicate în *Universul literar.* În ultima perioadă a vieţii a scris şi un volum de evocări şi mărturii autobiografice: *Însemnările unui colecţionar de artă.*

HENRI V. KEHIAIAN s-a născut în 1929 în Bucureşti. A absolvit în 1953 universitatea din capitala ţării, luându-şi licenţa în chimie-fizică. În lucrarea de diplomă, intitulată *Studiul general al echilibrului, protolitic",* a abordat domeniul termodinamicii chimice.

După terminarea facultăţii, a fost asistent la catedra de chimie-fizică a Facultăţii de chimie. Începând cu anul 1956, pentru o perioadă de aproape cinci ani, a lucrat ca cercetărtor la Centrul de Cercetări Chimice la Academiei Române.

În anul 1960, a fost numit cercetător la Laboratorul de termodinamică al amestecurilor de neelectroliţi, din cadrul Institutului de Chimie al Academiei Polone. A lucrat în cadrul acestui laborator până la începutul anului 1970, când a plecat la Paris, acolo profesând ca cercetător asociat la cel mai mare instutuit de cercetări din Franţa: CNPS (Centrul Naţional de Cercetări Ştiinţifice). Din 1981 este Director al Cercetării în Institutul de Topologie şi Dinamică a Sistemelor al Universităţii din Paris.

www.ziuaconstanta.ro

În tot acest răstimp, Henri V. Kehiaian a avut prodigioasă activitate ştiinţifică, publică 136 lucrări ştiinţifice în reviste din România şi din străinătate. A susţinut 68 de comunicări la diferite menifestări ştiinţifice din Statele Unite ale Americii, Canada, Europa.

Cu ocazia vizitei în România, în mai 1993, a iniţiat o serie de colaborări cu Institutul de Chimie aplicată din Craiova, precum şi cu Institutul de Chimie-fizică al Academiei Române cu sediul în Bucureşti.

La 2 iunie 1993 a primit titlul de Membru de onoare al Academiei române (Sursa; Gabriel Poladian, „Nor Ghiank" 7/1993).

ASSAKY GHEORGHE S-a născut la Iaşi în anul 1885. După absolvirea cursurilor liceale este trimis în Franţa unde urmează Facultatea de medicină din Montpellier, apoi la Paris. În 1877 se întoarce în ţară şi ia parte, ca ataşat la serviciul ambulanţelor, la Războiul pentru Independenţă. În 1878, este intern la spitalele din Paris, apoi preparator de fiziologie la Muzeul de Istorie Naturală, după care devine şef al laboratorului de Medicină din capitala Franţei.

După teza de doctorat este numit profesor agregat la Facultatea de Medicină din Lille. Se întoarce în ţară unde obţine catedra de clinică chirurgicală de la Falcultatea de Medicină din Bucureşti.

În anul 1890 este ales membru corespondent al Academiei Române.

Cât timp la stat la Paris a editat două periodice în limba franceză: *La clinique* şi *Archives roumaines de médicine*. De asemeni, a publicat numeroase lucrări de specialitate în limbile română şi franceză.

Ca şi ilustrul său bunic Gheorghe Asacki, paralel cu activitatea ştiinţifică la catedră, profesorul Assaky Gheorghe s-a afirmat ca un activ militant pe tărâmul vieţii social-culturale.

S-a stins din viaţă la 22 aprilie 1899 la vârsta de 44 de ani.

** Despre viaţa şi activitatea academicienilor menţionaţi mai sus, cu excepţia acad. Henri V. Kehiaian, şi Assaky Gheorghe, am scris pe larg, în volumul:* ***Armenii sub cupola Academiei Române****, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2004, prefaţa Conf. univ. dr. Stoica Lascu.*

www.ziuaconstanta.ro

PARLAMENTARI, MINIŞTRI

CONTA VASILE deputat, Ministru al Instrucţiunii publice (1880) în guvernul I.C. Brătianu.

HARET SPIRU deputat, Ministru al Instrucţiunii şi Cultelor (1897; 1901; 1907) în guverul condus de D.A. Sturdza.

MORŢUN VASILE deputat, Ministru de Interne 1914 în guvernul condus de I. Brătianu.

TRANCU-IAŞI GRIGORE deputat, Ministru al Muncii şi Ocrotirii Sociale (1920; 1921; 1927) în guvernul condus de Alexandru Averescu.

MADGEARU VIRGIL deputat, Ministru al Industriei şi Comerţului, Agriculturii şi Domenii; Instrucţie şi Comerţ Finanţe (1929; 1930; 1931, 1932, 1933) în guvernele conduse de Iuliu Maniu, G. M. Mironescu şi Al. Vaida-Voievod.

BAGDASAR DUMITRU deputat, Ministru al Sănătăţii

www.ziuaconstanta.ro

1945) în guvernul condus de Petru Groza.

ACTERIAN VIRGIL deputat, Ministru al Industriei, Construcţiilor de Maşini – Unelte şi Electronice (1973 – 1975) în guvernul condus de Ion Gh. Maurer şi Manea Mănescu.

CIOMAC G. CHRISTIAN Senator

MISSIR TH. Senator

PRUNCU ION Senator

BUICLIU M. GRIGORE Senator

GOILAV GRIGORE Senator

GOILAV ARITON Senator

IACOB IACOBOVICI Senator

VOSGANIAN VARUJAN Senator

CRISTOF ANTON Deputat

IACOB MELIC Deputat

AZNAVORIAN HURMUZ Deputat

ASVADUROV CALUST Deputat

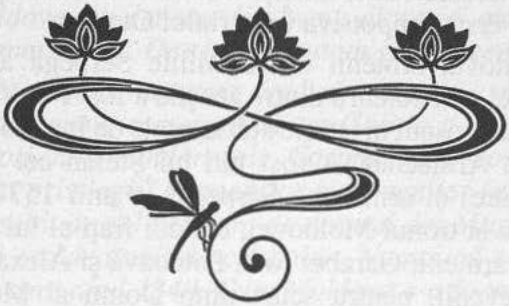
PAMBUCCIAN VARUJAN Deputat

www.ziuaconstanta.ro

DISTINŞI CU PREMIUL UNIUNII ARMENILOR DIN ROMÂNIA

Acterian Arşavir
Agop Marcel
Agop Aram
Agopian Ştefan
Aşgian Bergi
Arachelian Vartan
Avakian Dumitru
Baronian Zareh
Căuş Arşag Bogdan
Exergian Florin Eduard
Grigorian Tigran
Gabany Janes-Arpad
Iacobovits Nicolae
Karacaşian Madeleine
Nersesian Anaïs
Ohanesian David
Grigoriu Paul
Pambuccian Krikor
Poladian Meline
Salamanian Anuşavan
Tavitian Harry
Tavitian Simion
Tumagianian Eduard
Zacarian Harutiun (Tony).

www.ziuaconstanta.ro

Din rândurile populaţiei armene din Ţările române, s-au ridicat de-a lungul veacurilor, figuri de seamă, în toate domeniile vieţii sociale. În afara şoltuzilor (primarilor) unor oraşe ca Suceava, Botoşani etc., întâlnim armeni, în posturi de interpreţi şi consilieri ai voievozilor, boieri, comandanţi, figuri importante în viaţa ecomică. Unele familii îşi păstrează originea armeană sau orientală a numelor din Armenia sau din ţările pe unde au trecut înainte de a ajunge pe pământul României, cum sunt familiile Buiucliu (Buiucliant), Cerchez (ian), Goilav (Goilavianţ), Măgărdum, Chatuna, Aghabibian, Samurcaş, Melic, Missir, Mirzaianţ, Trancu (Trancuian), Aslan, Zadig etc. În schimb, altele şi-au luat numele româneşti, ca de exemplu: Mândrul, Pruncul, Lebăda, Baftosul, Ţăranul, Ciomac, Capri, Madgearu, Deşliu, Manea etc.

Ştefan cel Mare (1457-1504) a avut un consilier şi interpret armean. De asemenea, Domnul Moldovei, Petru Rareş (1527-1538, 1541-1546) a avut drept unul dintre cei mai apropiaţi consilieri ai săi, pe armeanul Petru Vartic, care a primit un titlu de boier. El a fost numit, de asemenea, comandantul trupelor din Suceava şi comandantul cetăţii Suceava. Fiul său, Iuraşco Vartinovici, este pomenit în 1580, ca fiind consilierul voievodului Iancu Sasu. din aceeaşi

www.ziuaconstanta.ro

familie, se citează numele lui Teodoraşco, însemnaţi agenţi diplomatici ai marelui domnitor Mihai Viteazul (1693-1601) era Petru Grigorovici Armeanul (Armin Peeter). El a urmărit, din dispoziţia domnitorului, crearea unei alianţe a statelor din Europa Răsăriteană şi de Sud cu Persia, împotriva imperiului Otoman.

În Moldova, armenii din familiile Serpega ajung chiar pe tronul ţării. Cel mai celebru dintre aceştia a fost Ion Vodă cel Viteaz (1572-1574), cunoscut în istorie sub numele de Ion Vodă cel Cumplit sau Ion Vodă Armeanul. A fost fiul lui Ştefan cel Tânăr (fiul lui Ştefan cel Mare) şi armeanca Serpega. În anii 1577 şi 1578 s-au urcat succesiv la tronul Moldovei, cei doi fraţi ai lui Ion Vodă, din ambii părinţi armeni, Garabet Ioan Potcoavă şi Alexandru Serpega. În 1592 a devenit, pentru scurt timp Domn al Moldovei, Petru Cazacul, fiul lui Alexandru Serpega, al cărui colaborator apropiat a fost Avak Matisovici. În 1591, Domnitorul Aron Vodă pune în funcţie de vornic mare în Ţara de Jos (Moldova de Sud) pe Vartic (vart, în limba armeană – trandafir).

La începutul secolului al XX-lea, un important om politic şi diplomat a jucat un mare rol în Muntenia, şi pe plan diplomatic european, în lupta anti-bonapartistă. Este vorba de omul de afaceri armean Manuc Bei Mirzaianţ (1769-1817), prinţ al Imperiului Otoman şi prinţ al Moldo-Vlahiei. Graţie relaţiilor pe care le avea cu cercurile conducătoare politice şi militare turceşti, a salvat, în două rânduri, Bucureştii de la incendiere şi represalii, şi a contribuit substanţial la încetarea războiului ruso-turc din anii 1806-1812, prin pacea de la Bucureşti, încheiată chiar în hanul ce-i poartă numele (Hanul lui Manuc).

Într-o conferinţă ţinută la Paris, savantul Nicolae Iorga spunea: *„Armenii au venit spre noi din Caffa încă din veacul al XIV-lea, înainte de fondarea Ţării moldoveneşi. Astfel încât, principatul a găsit pe armeni în Moldova. Ei nu sunt, deci colonişti atraşi mai târziu, sunt fondatorii în adevăratul înţeles al cuvântului, în înţelesul unei anatomii care a fost supusă mai târziu autorităţii prinţului.*

Este întrebarea dacă această aşezare moldovenească nu este în relaţiune cu marea linie de comerţ ce s-a format în veacul al XIV-lea între Cracovia, Lemberg sau Lvov, acest mare oraş unde armenii păstrează încă numeroasele elemente ale unui glorios trecut

www.ziuaconstanta.ro

economic şi, mai târziu, Moldova, dacă toate aceste colonii nu s-au format în momentul când această mare linie de comerţ a fost prelungită prin ceea ce numeşte Tătaria, drumul tătăresc al comerţului.

Cred că trebuie să se spună nu. Armenii aceştia, cari s-au stabilit în Moldova, nu veneau din Lvov; dintre ei au fost unii cari au descălicat mai târziu. Dar la început un grup a venit direct.

Iată şi raţiunea pentru care cred că aşezarea e mai veche. Mai întâi, pentru că drumul comerţului între Galiţia şi Caffa nu datează de cât din momentul când regele Cazimir al Poloniei a cucerit Galiţia şi a dat privilegii germanilor şi armenilor (exista un drept armenesc deosebit de cel german, de dreptul din Magdeburg, acest drept el însuşi era deosebit de cel polon. Numai că regele Cazimir a avut Galiţia spre anul 1340. Cum Moldova s-a format aproape în aceeaşi epocă, cum în această ţară se găseau deja armeni, şi cum nu era de ajuns privilegiul regal spre a avea un drum de comerţ prin ţări pustii sau bântuite de inamici, ca tătarii, trebuie să se admită, un pasagiu prin Moldova, anterior prosperităţii marilor aşezări din Galiţia. Şi mai este o raţiune care mi se pare absolut concludentă.

Armenii care au venit în Valahia poartă nume turceşti, în mare parte. Armenii din Moldova poartă nume româneşti; la ei nu se vede nici cea mai mică urmă de influenţă poloneză sau ruteană; chiar burghezii din Moldova ale căror nume sunt cele mai concrete, cele mai pitoreşti sunt tot armeni. Există, de pildă, un «Ochi albi»; e un altul care se cheamă «Pruncul»; un al treilea care poartă numele de «Bolfosul» adică «cel care are gâtul umflat, care are la gât o excrescenţă». Acestea sunt porecle, adoptate de persoane astfel poreclite.

Alte porecle vin de la o meserie exersată; există un «Vărzaru» negustorul de varză, de la care se trage acel Auxentius Vărzărescu sau Vizirescu, care a transportat, prin 1680, pe o mare parte din conaţionalii săi din Moldova în Transilvania, unde au întemeiat marile aşezări din Gherla, Ibaşfalău, sau Elizabetopolis.

Se spune de obicei că ei au părăsit Moldova din cauza persecuţiilor. N-a fost decât un singur moment de intoleranţă religioasă, pe la jumătatea veacului al XVI-lea, şi se datoreşte unui principe pe jumătate nebun, care a fost ucis mai târziu de boieri şi pe care îl supranumiseră omorâtor de câini, Bolicâne.

www.ziuaconstanta.ro

În 1670, dacă a avut loc marele exod al armenilor din Moldova, aceasta se datorește unei alte cauze și anume lungilor războaie dintre Poloni și Turci sub domnia regelui Ion Sobieski. Armenii nu-și mai puteau face comerțul și au părăsit Moldova invadată de două armate, spre a se duce în Transilvania unde era liniște. Aceasta este rațiunea pentru care sunt acum armeni în Transilvania, cu aceleași biserici solide, cu aceeași organizație burgheză, cu același simț precis de tot ceea ce formează o viață de familie bine organizată și un comerț orientat după reguli oneste și permamente".

Cu prilejul vizitei la biblioteca Armeană din București ce a avut loc pe data de 8 februarie 1931, Ștefan Cicio Pop, președintele Camerei Deputaților, a spus: *„Armenii nu sunt străini pentru mine. Eu mi-am petrecut copilăria printre ei. Am urmat chiar timp de patru ani școala primară armeană din Gherla, Armenopolisul de altă dată, care făcea cinste unui element mic ca număr dar interesant ca muncă, în Transilvania.*

Încă din acele zile am iubit eu pe armeni, și simțămintele copilăriei nu se șterg din inimă niciodată. Am iubit pe armeni mai întâi pentru meritele lor. Deși în număr mic, armenii au dat figuri mari Ungariei. Mulți dintre bărbații de stat ai Ungariei, erau armeni. Era un armean, cunoscutul financiar Lucaci, devenit târziu prim-ministru. Lucaci era dintre armenii cari nu-și ascund obârșia. Tot armeni erau și cei mai mari medici și juriști ai Ungariei.

Am iubit pe armeni și în numele frăției de suferințe. Și ei au cunoscut jugul secular al străinului, ca și noi în Transilvania, și au luptat pentru libertate. Dar, pe când războiul a adus libertate multor neamuri subjugate, iar noi, românii transilvăneni, ne-am unit cu patria mumă, pe armeni i-a nedreptățit.

Și iubesc pe armeni fiindcă ei devin element sârguitor ori unde se așează. Niciodată n-au fost element parazitar. Armenii devin iubiți națiunii în mijlocul căreia trăiesc, ca și la noi în România, unde ei nu sunt socotiți ca streini. Acum zece ani când se sechestrau bunurile supușilor foștilor inamici, printre cari și ale armenilor supuși turci, eu eram ministru de justiție și am dispus ca armenii nu numai să nu fie considerați ca inamici, dar nici ca străini măcar".

Armenii așezați pe planurile binecuvântate de Dumnezeu, România, s-au încadrat în obligațiile lor de cetățeni, români, nu

www.ziuaconstanta.ro

au avut niciodată atitudini provocatoare şi au manifestat totdeauna recunoştinţă faţă de ţara ospitalieră care i-a primit.

Armenii nu sunt străini aici, au venit în urmă cu un mileniu. Pe bună dreptate remarca Emanoil Ciomac în volumul «Botoşani»: *„Prin cultura primită, prin educaţia noastră, prin afecţiunile definitive ce ne leagă, facem parte integrantă din Ţara Românească, nu avem nici un cămin naţional, nici restabiliri de făcut în Asia sau aiurea şi ne mulţumim pe deplin cu calitatea noastră de români, cu care ne mândrim".*

Din rândurile comunităţii armene din România multe personalităţi politice şi militare şi-au înscris numele în istoria ţării ca: Vasile Conta, filozof, ministru al instrucţiunii publice şi cultelor, Spiru Haret, matematician, sociolog pedagog şi om politic, ministru al instrucţiunii publice de trei ori (1897-1912), timp în care a reorganizat pe baze moderne, învăţământul de toate gradele şi a fost iniţiator al mişcării cooperatiste în mediul rural; Virgil Madgearu, economist, profesor universitar, de trei ori ministru (1929-1933); Vasile Morţun, ziarist şi om politic, ministru de interne în Guvernul condus de Brătianu (1918-1918); Trancu-Iaşi, economist, profesor universitar, de două ori ministru al muncii (1920, 1927); Mihail Cerchez, în faţa căruia, la Plevna şi-a predat sabia Osamn Paşa; Zadig Iacob, şeful statului major în bătălia de la Mărăşeşti, numit apoi în 1918, comandant al Armatei a 8-a, care a eliberat Bucovina de sub jugul austro-ungar.

Românii de etnie armeană, care şi-au înscris numele în Panteonul ştiinţei şi culturii române, onoraţi cu înaltul titlu de membru al Academiei Române, sunt: Ana Aslan, Dumitru Bagdasar, Nicolae Bagdasar, Spiru Haret, Garabet Ibrăileanu, Mihai Jora, Virgil Madgearu, Gheorghe Manea, Petre Th. Missir, Matei Socor, Krikor Zambaccian, Gheorghe Assachi, Kehianian K. Henri.

„Prezentarea de armeni în viaţa românească – scria H. Dj. Siruni în revista de cultură armeană «Ani» – 1936 – *nu urmăreşte să-i despartă de istoria naţiunii care i-a adoptat şi nici să-i lege direct de manifestările culturii armene. Scopul nostru este acela de a sublinia odată mai mult ataşamentul pe care l-a arătat elementul armean faţă de pământul care i-a acordat ospitalitate, cu secole în*

www.ziuaconstanta.ro

urmă, identificându-se cu sufletul şi idealurile poporului băştinaş şi asimilându-se complet cu el."

Armeni de seamă din România, volumul I evocă personalităţi de origine armeană care s-au remarcat în viaţa culturală, istorică, publicistică, relgioasă, juridică, medicală, economică, artistică, politică, literară, militară, diplomatică etc., care au contribuit la sporirea prestigiului comunităţii noastre în ţară şi peste hotare.

Între coperţile acestei cărţi nu am reuşit să cuprindem decât o mică parte dintre conaţionalii noştri, care meritau să figureze într-o asemenea lucrare. Sperăm că în viitoarele volume să înfăptuim acest deziderat.

Doresc şi pe această cale să aduc cele mai sincere mulţumiri doamnei Lazia Liliana, directoarea Bibliotecii *„I. N. Roman"*, din Constanţa, domnilor Mihail Stepan-Cazazian, redactor şef al bilunarului *„Ararat"*, publicistului Eduard Antonian, precum şi domnului Baloleanu Gheorghe.

Deasemena, tuturor semnatarilor de articole, portrete, amintiri etc., care au văzut lumina tiparului în publicaţii din ţară şi străinaătate şi care au constituit pentru mine, adevărate izvoare de cercetare.

www.ziuaconstanta.ro

ABGAR BALTZAR

La 27 Septembrie 1909 se stinge din viaţă Abgar Baltazar, pictor şi critic de artă, în vârstă de 29 de ani. Născut la Bucureşti, Baltazar învaţă la Şcoala Comunală Caimata, urmează cursul secundar la Gimnaziul Cantemir Vodă, trece apoi la Şcoala superioară de Arte-frumoase, pe care o termină făcând studii foarte serioase. Nu neglijează studiile liceale, pe care le urmează în particular, apoi pasionându-se de arta veche bisericească, îşi dezvoltă cultura în această direcţie, dând dovezi de vădită erudiţie în operele şi scrierile sale.

O frumoasă cultură generală împodobeşte talentul înnăscut al acestui valoros artist. Viaţa sa se scurge în muncă, şi în ambianţa intelectuală a Capitalei; e una din figurile proeminente ale tineretului. Cercetează serios arta trecutului, sutdiază pe modernii din apus şi în afară de încercările sale originale în meşteşugul pictoricesc, contribuie, cu eseuri şi cronici la promovarea vieţii artistice.

Opera sa picturală este cantitativ mică, deoarece moare tânăr după prima sa expoziţie. În afară de muzeele Simu şi Toma Stelian, se pot vedea câteva picturi interesante în colecţiile particulare (Dr. Severeanu, Lazăr Munteanu, Al. Râşcanu, Onic Zambaccian, Paucker, Finkels, la fratele pictorului etc.).

Lucrări de ale lui Baltazar au ajuns şi la Paris unde se găsesc câteva panouri decorative în colecţia d-lui Dr. Dieulafoy.

www.ziuaconstanta.ro

Acele modeste pânze din Muzeul Simu, ne dau măsura calităţilor acestui artist. Armonie sobră şi nobilă, calitate grasă şi transparentă a materiei picturale, vigoare în tuşă, care ia largi forme închegate şi în tot ce pictează tânărul artist răsună caracterul unei arte probe şi distinse.

Dar ceea ce e excepţional la acest artist şi rămâne până astăzi unic în plastica noastră, este talentul său specific pentru arta decorativă. Aci vorbeşte şi rasa. În arta lui Baltazar, are ecou tradiţia meşterilor anonimi, care ne-au lăsat acele minunate frize decorative ale bisericilor din Armenia; din compoziţiile decorative ale lui Baltazar se desprinde sentimentul şi ingeniozitatea grafică pe care o aveau artiştii de altă dată din rasa sa, care au lucrat acele frumoase inscripţiuni şi anluminuri; sentimentul de colorare, subtilităţile arabescurilor, suavitatea nuanţelor le avea în sânge, că doar de secole Armenii se îndeletniceau cu arta aplicată la covoare, scoarţe şi ţesături.

Dar Baltazar nu s-a mulţumit cu acele daruri înnăscute şi cu acele aptitudini ce în public se califică drept «talent»; pictorul nostru era conştient de menirea artei, a perspectivei în studiu şi şi-a cultivat aplicaţia, spre o artă de creaţie cultă.

În decorativ deci posibilităţile lui Baltazar au fost mari şi cu ce ne-a rămas, deşi încercări de tinereţe, Baltazar rămâne un precursor în arta noastră decorativă modernă.

Să ne gândim numai la ce era în 1907 la noi şi aiurea.

De abia în preajma războiului european teatrul şi baletul rus au stârnit în toată lumea aceea efervescenţă de artă decorativă; numai după marele război expresionismul şi cubismul au determinat acel impuls decorativ din toate domeniile artei pure ca şi în cea aplicată, aşa că încercările lui Baltazar capătă o valoare mai mare, privite în prisma condiţiunilor de pe vremuri.

Astăzi ca şi ieri, ca şi în toate timpurile de altfel, mediocrităţile reuşesc mai uşor şi se bucură de favoare şi protecţie. Artistul adevărat, conştient şi demn e îngrădit de preocupările sale, apare dezarmat şi stângaci în societate, nu circulă şi nu poate răspunde exigenţelor mondene.

Fratele pictorului mi-a povestit neplăcerile ce le-a întâmpinat Baltazar; mi-a explicat cum a pierdut prilejul unui concurs la o

www.ziuaconstanta.ro

catedră de artă decorativă la Belle Arte, cum invidioşii au îndepărtat în noaptea de ajun a concursului lucrările prezentate de Baltazar, care au dispărut şi nu s-au putut găsi, decât abia după concurs etc., etc.

*

* *

Abgar Baltazar a fost unul din primii şi cei mai de seamă cronicari de artă plastică, care au ridicat nivelul scrierilor de artă, păstrând terenul obiectiv al condiţiunilor şi calităţilor de creaţie, împărtăşind cititorului păreri susţinute întotdeauna ca argumente tehnice şi estetice.

În *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* Baltazar publică în anul 1908: Frescurile dela Horezu, apoi Paradisul metropolitan din Bucureşti, Frescurile dela Colţea, toate contribuţiuni însemnate la arta bisericească.

Profesorul Nicolae Iorga scrie în anul 1908, în *Neamul Românesc: «Pictorul Baltazar dă atenţie cuvenită minunatelor fresci dela Colţea, pe care de sigur că nici zece bucureşteni nu le-au privit cum trebuie. Pictorul Baltazar scrie».*

Prin 1908 şi 1909, colaborează des la revista ieşeană *Viaţa Românească,* publicând studii originale şi foarte interesante; *«Stilul Românesc», «Arta populară în decoraţia bisericească», «Bizantinii în decorativ»* etc.

Colaborează la *Convorbiri Literare* unde publică: *«Influenţe străine în Decoraţia Naţională» «Note econologice», «Decoraţia pridvoarelor din vechile Biserici bucureştene»,* etc.

Valoarea acestor lucrări este evidentă şi formează cu foarte puţine eseuri din acele vremuri începuturile unei critici culte în arta noastră plastică.

Tot în *Viaţa românească* publică sub pseudonim, cronici asupra expoziţiilor de artă bucureştene. Acele cronici rămân ca nişte profeţii, căci dacă astăzi Luchian, Petraşcu, s-au impus în consideraţia amatorilor de artă, pe vremuri aceşti artişti, deşi nu erau cu totul înlăturaţi erau totuşi adumbriţi de unele mediocrităţi ce se bucurau de favoarea generală.

www.ziuaconstanta.ro

Sunt pagini foarte obiectiv scrise asupra pictorilor Voinescu, Aricescu, Strâmbu, Alexandru Satmari etc., favoriţi de altă dată, astăzi apuşi.

În *Viaţa Românească* din 1908, iată ce scrie Baltazar sub pseudonimul Spiridon Antonescu despre unii din artiştii noştri:

Luchian. *„Multă simţire în toate acele «Flori» din panoul d-lui Luchian. Am admirat «Garoafele» de admirabilă frăgezime şi de viu colorit încântătoare. Nu ştiu cum, când priveşti opera lui Luchian, ai perfect aceeaşi senzaţie ca dinaintea pânzelor lui Grigorescu. Simţi că eşti în faţa unui artist, care nu te minte cu idei împreunate, cu colori întâlnite şi la alţii şi mai cu seamă cu subiecte pentru care vezi bine, că nu i-a tresărit o clipă firea. E numai natura, în simplicitatea şi măreţia ei, pe care o prinde un artist ce o înţelege şi mai cu seamă o iubeşte".*

Suntem în epoca în care Luchian nu vinde nimic şi neputând plăti chiria pentru sala de expoziţie de la Ateneu, lasă amanet tablourile sale.

Petraşcu. *„E un artist cum puţini sunt la noi... E un adevărat artist, care nu prea se sinchiseşte de ceea ce-i place publicului... îmi place acest artist mai ales că, printre puţinii cari se îngrijesc ca ceea ce fac să fie făcut dintr-o convingere proprie, iar nu din ceea ce vezi că face altul".*

Iser, *„Să reţinem numele lui Iser ca unu ce reprezintă o latură nouă a picturii noastre, cu totul necunoscută publicului nostru... ca epigramist cu duh, Iser redă în câteva linii şi tonuri unele tipuri, etc..."* Era în 1908, Iser tocmai debutase ca desenator şi caricaturist.

Aprecieri juste asupra lui Steriady, o recenzie asupra lui *Ştefan Popescu,* explicând maniera acestui pictor, influenţele pariziene primite de la Cottet şi Lucien Simion prin care şi-a stabilit o paletă.

Iar despre *Aricescu* scrie: *„Nu m-am împăcat niciodată cu pânzele acestui amator, căci e operă de amator ceea ce face d-l Aricescu care n-a înţeles sensul adevăratei arte".*

Despre *Al. Satmari* are caracteristici juste; extragem din cronică: *„Pare că se distrează, pare că ţine ca ceea ce face, ceea ce reprezintă în opera sa, să nu-l coste prea multă energie sufletească, de unde şi lipsa unui interes superior în arta sa".*

www.ziuaconstanta.ro

Observaţiunile făcute lui Strâmbu pot fi un îndreptar pentru toţi meşteşugarii abili din toate timpurile; iată ce scrie Baltazar: *«D-l Strâmbeanu e un pictor în cel mai complet înţeles al cuvântului, încă unul conştiincios, poate cel mai conştiincios dintre toţi pictorii noştri etc. Mă tem însă că abuzul ce-l face d-sa urmărind cât mai scrupulos aceste însuşiri, fără să observe caracterul lucrurilor, îi va conduce cu vremea la un manierism academic..., etc.".*

Astăzi orice neofit în ale plastici va înţelege mai uşor cele scrise de Baltazar şi-i va da dreptate.

Calea spre înţelegere a adevăratei arte a fost netezită de unii artişti de valoare şi de câţiva cronicari pregătiţi, printre care se prenumără în primul rând Abgar Baltazar.

(Sursa: *K. H. Zambaccian, „Târguri de artă"*, Editura Casa Şcoalelor, 1943, Bucureşti)

www.ziuaconstanta.ro

ACTERIAN ARŞAVIR – NAZARET

Jurnalist, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România. Prenumele de Nazaret apare în biletul de eliberare emis de penitenciarul din Aiud, unde urma să se afle de la 12 septembrie 1958 până la 6 septembrie 1977, pentru fapta de uneltire. Împreună cu fratele său, Haig, şi sora sa, Jeni, Arşavir a făcut parte dintr-o cunoscută dinastie de intelectuali armeni, care s-a dăruit culturii româneşti. Minţi strălucite, cei trei fraţi s-au remarcat în deceniul '30, având şansa de a fi contemporani şi prieteni cu marii lor colegi de generaţie Eugen Ionescu, Constantin Noica, Mircea Eliade, Emil Cioran, Dan şi Emil Botta, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Barbu Brezeanu, Petre Ţuţea (cu care Arşavir împărţise celula de la Aiud).

Arşavir Acterian s-a născut la Constanţa (Kiustenge, cum îi plăcea lui să-şi denumească oraşul natal), în ziua de 19 septembrie 1907. Prietenul său de clasă, Eugen Ionescu, notează despre părinţii lui Arşavir, în cartea sa *Souvenirs et derniere rencontre* (Signatur, Elveţia, 1989): *„În seara dinainte de plecare de nuntă, cu soţia mea şi cu mine am fost invitaţi la părinţii armeni ai lui Arşavir – Aram, tatăl lui şi cu soţia sa, al cărei nume l-am uitat (Haiganuş, n.n.). Nişte armeni pitoreşti, veseli. Ne-au servit cu măsline fără sâmburi, tăiate-n bucăţi – caviarul săracului, cum spuneau ei".* În ceea ce-l priveşte pe Arşavir, bunul său coleg Barbu Brezeanu notează în amintirile sale: *„Îl preţuiam şi îl iubeam de o viaţă pe decanul*

www.ziuaconstanta.ro

breslei noastre scriitoriceşti, pe sfiosul şi bunul nostru Arşavir Acterian. Făceam parte din aceeaşi tagmă şi promoţie a Liceului «Spiru C. Haret» (1920–1928), unde acum peste 70 de ani devoram literatura – el cu precădere, pe cea filosofică – în dauna manualelor şcolare şi mai cu seamă a celor de matematică – antipatie ce ne-a atras tuturor celor din clasa a VII-a modernă epitetele de „ageamii" şi de „troglodiţi", mânios rostite de profesorul de matematici care era poetul Ion Barbu şi care, ne-a devenit, efectiv, profesor de literatură. Tot atunci, în primăvara anului şcolar 1928, debutam în „Vlăstarul" – revista liceului – împreună, dar şi cu Eugen Ionescu, Noica Constantin." (...) După terminarea liceului, Arşavir Acterian se înscrie la Drept. Devine avocat stagiar (ca şi prietenii săi Mihail Sebastian şi Emil Gulian). Se angajează ca secretar la ilustrul său profesor de drept constituţional Anibal Teodorescu. Student fiind, Arşavir face parte din redacţia ziarului *„Ultima oră"*, la insistenţele lui Petre Comarnescu, având de îngrijit pagina culturală. În 1929 apare Vremea, subintitulându-se *„săptămânal al intelectualităţii române"*. Proprietari: fostul primar general al Capitalei, Vasile Donescu, şi dramaturgul Al. Valjean, cuscrul acestuia. Arşavir ocupă, vremelnic, funcţia de secretar de redacţie, având meritul de a strânge în jurul publicaţiei nume ca Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Geo Bogza, Ion Călugăru, Mihail Sebastian ş.a. El însuşi devine colaborator la numeroase publicaţii din Capitală unde semnează sub diverse pseudonime: Ahaşveriş, A. Emin, Ar. Manu, Rivas Ra (Arşavir, anagramă), Alx. Vasia, Gh. Zamfir, în Ecoul (1929), Axa (1932), Discobolul (1932), Fapta (1930), Freamătul vremii (1932), ABC (1934-35), DA şi NU (1936), Excelsior (1936-39), Duminica (1943). Fusese poreclit *„martorul secolului"*. A mers astfel o vreme cot la cot cu marii lui prieteni. A acceptat să participe, dar fără succes, la un concurs al tinerilor scriitori, cu un manuscris nebeletristic, *„Jurnalul unui nefilozof"*. Eşecul nu l-a descurajat şi nici nu l-a făcut să renunţe la scris. Despre acest prim insucces, Eugen Ionescu, aflat în epoca juneţii sale bucureştene, scrie la 3 iulie 1936: *„Căpătuirile nu sunt decât înfrângeri. Dar pe lângă bieţii oameni şi pe lângă iritarea mea, Arşavir trece şi surâde. Problemele lui sunt serioase şi adânci. El va rămâne ultimul în această viaţă. El nu poate trăi decât moartea. El îşi realizează moartea. El va fi primul în viaţa morţii"*.

www.ziuaconstanta.ro

În preziua celui de-al doilea război mondial, săptămânalul *„Vremea"* – din redacţia căruia face parte şi Arşavir – capătă o nouă turnură ideologică, cu tendinţă vizibil legionară. Primul care îşi exprimă dezamăgirea este Eugen Ionescu, care îl repudiază pe vechiul său prieten. Abia după anii '50, cei doi îşi reînnoadă legăturile prieteneşti, pe cale epistolară. De pe urma rătăcirilor sale, Arşavir Acterian are de suferit rigorile regimului comunist, fiind judecat şi condamnat la ani grei de temniţă şi la *„muncă gratuită"* la Canal. În anul 1944 revista *„Vremea* dispare. Arşavir se vede singur şi neajutorat. Pentru a putea să supravieţuiască deschide într-o mică încăpere din preajma Ateneului o aşa zisă *„anticărie de lux"*, cu firma *„Nastratin"*. În scurtă vreme, *„Nastratin"* devine un punct de întâlnire al lumii artistice şi literare bucureştene. Arşavir depistează biblioteci celebre aparţinând unor personalităţi în jenă financiară, se aprovizionează zilnic cu sute de volume, cărându-le, apoi, cu rucsacul, în rafturile anticariatului. Treaba mergea destul de bine. Până într-o zi, când autorităţile noului regim îi *„naţionalizează"* şi-i confiscă toate bunurile pe motiv că, printre cărţile aflate în vânzare se află şi titluri ale unor autori interzişi.

De aici încolo, va urma şi seria de întemniţări de care a avut parte Arşavir Acterian. *„N-am certitudinea că Dumnezeu există* – scrie el în jurnalul său – *dar îmi place să cred că El există. Îl postulez şi mă căznesc să cred în El. (De aceea), când sunt la aman, singura mea mângâiere este rugăciunea pe care mi-o spun ca un automat: e un calmant"*.

În 1964 Arşavir Acterian este graţiat. Are 57 de ani. Neastâmpărat, ca de obicei, se gândeşte să recupereze anii pierduţi. În primul rând se ocupă de manuscrisele fratelui său Haig, care pierise pe front, în Cuban, unde fusese trimis direct din închisoare, în linia întâi a frontului. Obţine publicarea în *„Secolul XX"*, din partea lui Dan Hăulică, a celor 47 de scrisori pe care ilustrul regizor englez Gordon Craig le trimisese lui Haig Acterian. Arşavir reuşeşte, în 1981, să vadă tipărite cele 16 sonete ale aceluiaşi Haig Acterian, ce au fost expediate prietenului său Ştefan Baciu, directorului revistei *„Mele"*, stabilit la Honolulu. Ardea de dorinţa de a i se face dreptate fratelui său.

www.ziuaconstanta.ro

Prilejul se iveşte odată cu schimbările ce au loc în 1989 în ţară. Curând apare monografia *„Molière"*, scrisă de Haig în închisoare. Apoi, *„Jurnalul unei fiinţe greu de mulţumit"* (Editura Humanitas, Bucureşti), cartea tulburătoare a sorei sale Jeni Acterian. Nu neglijează nici propria-i creaţie. Deşi e marcat de oboseală, Arşavir Acterian publică în câţiva ani titlurile: *„Cum am devenit creştin"* (Ed. *„Harisma"*, Bucureşti, 1994), *„Jurnalul unui pseudofilozof"* (Ed. *„Cartea Românească"*, Bucureşti, 1990), *„Privilegiaţi şi năpăstuiţi"* (Ed. Institutul European, Iaşi, 1994), *„Jurnalul în căutarea lui Dumnezeu"* (Ed. Institutul European, Iaşi, 1994), *„Portrete şi trei amintiri din puşcărie"* (Ed. *„Ararat"*, Bucureşti, 1996).

Toate aceste lucrări constituie adevărate spaţii de confesiuni şi mărturisiri de epocă, asemeni unui moralist înveterat. Într-una din notaţiile din *„Jurnalul"* său, datată 15 mai 1985 (p. 143), găsim şi o undă autocritică, cu privire la rătăcirile sale din trecut: *„Nu mă mai interesează nici politica, sau, mai pe larg, nici istoria în acţiune şi mizerie (de altfel, ca în tinereţea mea, când eram apolitic, condiţie înţeleaptă din care am dezertat un timp ca să suport, ca un idiot, toate consecinţele funeste ale acestei dezertări). Optez pentru credinţa în care adesea mă clatin (e cazul şi locul să recunosc inegalitatea mea cu humoare şi comportare) şi mai ales pentru dragostea fără limită, anulând în mine ura cu desăvârşire, chiar de-ar fi ca ura să mă nimicească. Optez pentru Christos care, în ochii mei, a fost dragostea. Zică lumea ce-o zice! Cred în dumnezeirea lui Christos, întrucât e dragostea infinită. Nu-mi pasă dacă adevărul e de partea celor ce proclamă (cu o suspectă siguranţă, totuşi) că Dumnezeu e un simplu mit şi câte alte aserţiuni necontrolabile în absolut"*.

În ziua de 18 septembrie 1997, cu o zi înainte de a fi împlinit 90 de ani, Arşavir Acterian încetează din viaţă. A fost condus, pe ultimul său drum, de numeroşi prieteni, la Cimitirul armenesc din Bucureşti, acolo unde se odihnesc osemintele părinţilor săi şi ale surorii sale Jeni Acterian. Într-un articol, in memoriam, publicat de *„România literară"*, săptămânalul Uniunii Scriitorilor din România, Eugenia Vodă ne aminteşte de *„Misterul Arşavir"* – spunând: *„Şi totuşi imaginea care ne rămâne despre Arşavir Acterian e aceea a unui învingător. Un om ales, în a cărui biografie rămân înscrise câteva victorii; victoria de a fi rămas el însuşi, spiritual şi generos,*

www.ziuaconstanta.ro

în „era ticăloşilor", victoria de a fi rămas un domn într-o lume a tuturor mârlăniilor; puterea de a-şi fi dus crucea cu seninătate".

Izvoare: Bogdan Căuş, *„Figuri de armeni din România"*, Dicţionar, Ed. *„Ararat"*, Bucureşti, 1998

www.ziuaconstanta.ro

ACTERIAN HAIG

Poet şi meşteşugar, gânditor şi polemist, erudit şi vagabond prin toate laboratoariile artelor moderne – Haig Acterian a păstrat de la oamenii Renaşterii, din care se trage, şi tradiţia «învăţăturii vii», adică a învăţăturii prin directă transmisie orală. Alături de Eschil şi Shakespeare – meşterii săi cei mai iubiţi – Haig Acterian s-a apropiat de vasta experienţă a unui Max Reinhardt şi de uluitoarea tinereţe a lui Gordon Craig. Este în cariera lui Haig Acterian o neistovită sete de «învăţătură vie», de cunoaştere tehnică şi de sinteză spirituală – care ne sileşte să ne amintim de oamenii Renaşterii, colindând centrele europene ca să asculte pe cutare filozof iscusit, să discute cu un erudit editor de texte, sau să privească un mare meşter la lucru.

Autorul acestui portret spiritual este Mircea Eliade, care l-a cunoscut pe Haig Acterian (1904–1943) încă pe băncile şcolii şi i-a urmărit activitatea de la debutul în revista *„Vlăstarul"* a Liceului *„Spiru Haret"*, până la apariţia monografiei *„Shakespeare"*. Aşezându-l în filiaţia spiritelor renascentiste, cu afecţiune colegială, Eliade sublinia generoasele haruri şi polivalenţa preocupărilor lui Haig Acterian. Personalitate complexă a vieţii artistice interbelice: poet retractat sub pseudonim, actor şi regizor, critic şi istoric de teatru, implicat cu fervoare în toate aceste ipostaze să emuleze creativitatea dramatică şi să întreţină un climat propice eflorescenţei valorilor. Surprindea, în acelaşi timp, una din caracteristicile unui

www.ziuaconstanta.ro

spirit în continuă efervescenţă: insaţiabila dorinţă de autopdepăşire, de lărgire a orizonturilor spirituale, de sincronizare cu tendinţele înnoitoare culturale şi artistice, nu mimetică, ci prin asimilare critică şi implicare creatoare.

Haig Acterian s-a născut la 5 martie 1904 la Constanţa. A început studiile la Liceul *„Mircea cel Bătrân"* din urbea natală şi le-a continuat la Liceul *„Spiru Haret"* din Bucureşti. S-a înscris apoi la Facultatea de Filosofie şi la Conservatorul de Artă Dramatică. Ca student la Conservator a avut-o ca profesoară pe Lucia Sturdza–Bulandra. În 1926, Haig Acterian a absolvit cursurile de dramă şi comedie ale Conservatorului.

Urmează studii de regie teatrală şi cinema la Viena, Berlin, Roma. Revenit în ţară, activează ca director de scenă la Teatrul *„Bulandra"* şi Teatrul *„Maria Ventura"*. Printre multe alte piese a regizat, în 1933, *„Cuceritorul"* de Bernard Shaw şi, în 1934, *„Spioana"* de J. Tepa. Visul lui nerealizat a fost să pună în scenă piese de Shakespeare şi Eschil.

O bucată de vreme, tânărul regizor redactează pagina de teatru a revistei *„Vremea"*, unde publică o serie de medalioane închinate marilor actori şi regizori, polemici etc. ţine o conferinţă la Fundaţia Carol despre *„Un veac de teatru românesc"*, apărută ulterior în tipografia *„Bucovina"*, în anul 1937.

În 1934 începe, la Roma, studii de arta filmului la studiourile C.I.N.E.S. În octombrie acelaşi an participă la Conferinţa internaţională de teatru *„Volta"*, despre care relatează în revista *„Vremea"*. Scrie un scurt jurnal (1934–1935) *„Roma, Geneva, Paris"*.

De-a lungul anilor a colaborat la diferite reviste şi ziare: *„Vlăstarul"*, *„Revista universitară"*, *„Est-Vest"*, *„Sinteza"*, *„Floarea de Foc"*, *„Reporter'*, *„Muzica şi Teatrul"*, *„Vremea"*, *„Bluze Albastre"*, *„Gaz-Electra"*, *„Adevărul"*, *„Ideea Românească"*, *„Universul literar"*, *„Gând Românesc"*, ca şi în revista *„Ani"*, a lui Siruni.

În 1929 a debutat şi ca poet, tipărind un volum de stihuri – *„Agonia"* – şi altul intitulat *„Urmare"*, ce ilustrează expresionismul ortodoxist autohton. De asemenea, scrie o scurtă piesă – *„Dialog între închipuiri"*, o nouă interpretare în duh creştinesc a *„Meşterului Manole"*.

www.ziuaconstanta.ro

În 1936 apare volumul *„Pretexte pentru o dramaturgie românească"*, cu o prefaţă de Gordon Craig, iar în anul următor – *„Orientarea Teatrului"*, la tipografia *„Bucovina"*. În 1938 vede lumina tiparului o monografie de 400 de pagini despre Shakespeare, la Editura Fundaţiei pentru Literatură şi Artă. Mai publică lucrări intitulate: *„Jordan Craig şi ideea de teatru"*, *„Limitele artei"*, *„Dragostea şi viaţa în lumea teatrului"*, *„Cealaltă parte a vieţii noastre"*.

Într-o carte intitulată *„Teatrul şi Teatrele"*, apărută în Editura Eminescu în 1989, istoricul şi criticul literar Constantin Măciucă elaborează un studiu de 81 de pagini cu titlul *„Haig Acterian – teoretician al teatrului"*, în finalul căruia se spune: *„Imaginea lui Haig Acterian – receptată parţial şi estompat de contemporani care n-au avut posibilitatea să-i cuprindă simultan multilateralitatea direcţiilor de acţiune, să detecteze sub aparenţa caleidoscopică viziunea mozaicată, să reconstituie din fragmentare luări de atitudini o poziţie de principiu – ne apare astăzi, în distanţă a peste patru decenii şi jumătate care proiectează o lumină favorabilă unei aprecieri globale şi situării în epocă, în toată complexitatea ei şi mai exact dimensionată. Se conturează imaginea unui om de teatru complet care, prin preocupările sale de critic, n-a fost un cartograf de evenimente, n-a practicat simplist critica foiletonistică, ci a căutat să stabilească etiologia fenomenelor şi, folosind un termen adesea folosit de el, să „răsucească" faptul concret în idee estetică, să instituie criterii axiologice. Nu s-a limitat să evalueze în „portretele" sale un artist, ci să susţină o tendinţă, nu s-a mărginit să-şi exprime propria concepţie, ci a militat pentru cristalizarea unei doctrine a şcolii dramatice naţionale. Criticii i-au stabilit nu numai o funcţie explicativă, ci şi una formativă, pledând pentru un stil propriu teatrului nostru care să-i ateste identitatea în cadrul schimbului internaţional de valori, pentru integrarea naţionalului în universal, prin accentuarea specificităţii sale. Denunţând mimetismele şi epigonismele sterilizante, anacronismele mortificate, el s-a pus în slujba progresului scenei româneşti, dorind s-o vadă aşezată pe temeiuri culturale şi estetice, să-i consolideze rolul de „serviciu public", să asigure difuzarea reprezentaţiilor la scară naţională, să educe perceptivitatea publicului prin spectacole de ridicată calitate care să fructifice un repertoriu reprezentativ. Iniţiativelor fortuite, care poluau climatul artistic,*

www.ziuaconstanta.ro

le-a opus „directiva" concertată, ideea unui program luminat şi unitar, conţinând premisele unei veritabile politici teatrale. Prin toate aceste idei şi campaniile duse pentru susţinerea lor, Haig Acterian este, fără îndoială, un precursor al actualelor configuraţii artistice şi organizatorice ale teatrului nostru. Reprobându-i erorile politice, corectându-i anumite teze devalorizate în timp, amendându-i unele generalizări negativiste, îi recunoştem lui Haig Acterian meritul de a se fi numărat printre spiritele înainte – mergătoare ale vremii sale".

Într-un substanţial articol dedicat lui Haig Acterian publicat în cotidianul *„Curierul Naţional"* din mai 1994, istoricul şi criticul literar Valeriu Râpeanu spune: *„Mai întâi că ne relevă personalitatea unuia din oamenii de cultură ai ţării noastre cu un destin tragic. Unul din cei mai apropiaţi prieteni ai lui Mircea Eliade (scrisori trimise celui pe care Haig îl numea „singurul meu prieten" au fost publicate în «Mircea Eliade şi corespondenţii săi», ediţia Mircea Handora, 1993, Editura «Minerva», ca şi a tuturor celor ce formau cercul «Criterion») Haig Acterian a fost un intelectual cu orizont cultural vast, frământat de idei novatoare, cu dorinţa de a reforma teatrul românesc.*

Cea mai importantă operă a sa publicată este monografia «Shakespeare» (Fundaţia pentru literatură şi artă «Regele Carol II», 1938).

Dragostea dintre Haig Acterian şi Marietta Sadova, soţia sa, nu s-a întrerupt nici când studia la Viena şi Berlin, nici când participa la un congres la Roma. Iubirea lor tulburătoare, scrisorile sunt cuprinse în cartea, care se citeşte ca un tulburător roman de dragoste, lui Haig Acterian «Dragoste şi viaţă în lumea teatrului», Editura «Arta Grafică», 1994, şi care cuprinde scrisori pe care le-a trimis celei pentru care a trăit o pasiune pătimaşă, devoratoare, totală: actriţa şi regizoarea Marietta Sadova.

Această dragoste, care se realiza într-o comuniune intelectuală rar întâlnită, avea să se încheie tragic. Numit director al Teatrului Naţional din Bucureşti după venirea la putere a mişcării legionare, post acceptat – aşa cum fratele său arată în cuvântul înainte al cărţii – din dorinţa de a se realiza fapte noi pe tărâmul artei dramatice româneşti, Haig Acterian va plăti, imediat după rebeliunea din

www.ziuaconstanta.ro

ianuarie 1941, cu o condamnare de doisprezece ani această dorinţă de a fi util mişcării noastre culturale.

Întemniţat la Jilava şi în penitenciarul de la Lugoj va fi unul din acei care, în 1943, pleacă pe frontul din răsărit ca urmare a legii date de Mareşalul Ion Antonescu prin care unii condamnaţi în categoria cărora intra şi omul de teatru erau amnistiaţi dacă luptau împotriva Rusiei sovietice. Înrolat în Regimentul 23 infanterie la 16 februarie 1943, ca soldat, este trimis în primele linii ale frontului, unde încetează din viaţă în Cuban, în ziua de 8 august 1943. Peste puţin timp avea să împlinească patruzeci de ani. Din cei treizeci şi nouă trăiţi, ultimii trei îi împărţise între închisoare şi bordeiele din cele mai periculoase şi îndepărtate ale frontului.

Scrisorile trimise din aceste case ale morţii sunt pilduitoare pentru puterea morală a unui om care, în suferinţă, avea tăria să creadă în viitor, să spere, să nu se tângue".

La cele relatate aş dori să adaug spusele soldatului Silea Vasile, alături de care Haig şi-a împletit destinul până la ultima suflare a vieţii: *„Haig Acterian a sperat, în creştineasca lui credinţă, că va scăpa din infernul războiului şi în cele din urmă îşi va împlini visul alături de cea pe care a iubit-o până în ultima clipă, Marietta Sadova".*

Într-o convorbire a scriitorului Vartan Arachelian cu Arşavir Acterian, publicată în *„Ararat"* din decembrie 2002, referindu-se la relaţia lui Haig Acterian cu mişcarea legionară, acesta susţine: *„Haig a avut în clasă colegi şi prieteni legionari. Mişcarea legionară avea pe atunci o priză enormă la public, nu numai în rândul tinerilor. Şi Haig a tot fost curtat să adere la această mişcare. Din câte ştiu, el a refuzat mereu asta, n-avea treabă decât cu teatrul. După plecarea din compania lui Bulandra dorea să se facă regizor, văzând că nu putea să se desfăşaore aşa cum a dorit ca actor... În 21 ianuarie 1941, două mase compacte s-au adunat în faţa Teatrului Naţional. Din ordinul Directorului General al teatrelor, poetul Radu Gyr, s-a deschis balconul Teatrului Naţional şi s-a ţinut o cuvântare. Mitralierele, situate vis-a-vis de teatru, au început să tragă în timpul discursului lui Gyr, iar piaţa s-a golit într-o clipă. Apoi a început vânătoarea de legionari, au început arestările şi astfel s-au umplut puşcăriile. A fost arestat şi Haig, care pe atunci era director*

www.ziuaconstanta.ro

al Teatrului Naţional, sub acuzaţia că i-a permis lui Gyr accesul în clădire. Haig a fost condamnat la 12 ani închisoare cu toate că, potrivit avocatului său, Ionel Teodoreanu, «nu avea ce căuta în boxa acuzaţilor!». Părerea mea este că verdictul a fost dat de Ică Antonescu. Cred că el a modificat decizia Tribunalului Militar."

Pe marea actriţă şi regizoare am cunoscut-o prin 1946. Aflând că sunt armean, mi-a declarat cu o răsuflare adâncă, pornită dintr-o inimă sfâşiată de durere: *„Soţul meu a fost armean, îl chema Haig Acterian. A murit pe front"*.

Până la sfârşitul vieţii, Marietta Sadova nu a încetat să-l iubească pe acela căruia i-a dăruit inima şi întreaga ei fiinţă. L-a venerat şi i-a rămas credincioasă până în ultima clipă a vieţii. A fost o dragoste tulburătoare, precum aceea între Tristan şi Isolda.

www.ziuaconstanta.ro

ACTERIAN JENI

S-a născut la 9 iunie 1916 în Constanţa. Primii zece ani de şcoală i-a făcut la *„Notre Dame de Sion"*, la Bucureşti. După bacalaureat se înscrie la Facultatea de Filozofie şi Matematică. Teza de licenţă şi-a ales-o singură, pe o temă de logică matematică: *„Raţionamentul prin recurenţă"*. Frecventând cu alţi colegi de facultate *„Maison Francaise"* – Jeni Acterian participă la prelegerile despre Pascal şi alte teme filozofice susţinute de conducătorul instituţiei, pe atunci profesorul Dupront. Acesta apreciind calităţile tinerei licenţiate îi propune o bursă la Sorbona. Şi ca prim pas, directorul „Casei Franceze" organizează o excursie de vreo două săptămâni la Paris, care a şi avut loc, şi la care au luat parte în afară de Jeni Acterian, Ion Frunzetti, Ştefan Popescu, Simion Stolnicul şi alţii. Izbucneşte războiul. Înghesuită de nevoi Jeni caută o slujbă. Profesorul ei de etică, de la Facultatea de Filozofie, Mircea Vulcănescu, în acea vreme şi subsecretar de Stat la finanţe, îi oferă un post de referent la Casa de Amortizare şi Finanţe. După patru ani de funcţionarism, Jeni Acterian se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică (secţia regie). Lucrează la Teatrul Odeon ca asistentă de regie pe lângă Marieta Sadova, soţia fratelui ei Haig Acterian, apoi ca actriţă, director de scenă.

Între timp traduce piese din limbile franceză şi engleză. Purta în teatru numele de Jeni Arnotă, ca pseudonim, la sugestiile lui Liviu

www.ziuaconstanta.ro

Ciulei. A semnat ca director de scenă afişele unor teatre din Capitală şi provincie (Ploieşti, Odeon, Municipal, Tineretului etc.)

Iubitoare de muzică, Jeni Acterian frecventează reuniunile muzicale ale Cellei Delavrancea. Cunoaşte încă din prima ei juneţe pe Mircea Eliade, Petre Ţuţea, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Petru Comarnescu şi mulţi alţii.

Este autoarea unei cărţi tulburătoare; *„Jurnalul unei fiinţe greu de mulţumit"* (Editura *„Humanitas"*), primită cu imens interes de critică şi cititori, fiind socotit o revelaţie a memorialisticii româneşti. Scriind despre *„Jurnal"*, Monica Lovinescu spune între altele: *„În prefaţa unei ediţii franceze din «Moartea lui Ivan Ilici», Cioran (cel mai apropiat prin obsesii de Jeni Acterian) nota că oamenii pot fi împărţiţi în două categorii distincte – unii au sentimentul, până la panică – al morţii, alţii nu-l au. Paradoxal, Dostoievski nu-l avea, iar Tolstoi din plin. Lui Jeni Acterian îi fusese dăruit din plin. Putându-se compara acest punct de vedere cu alt prieten al ei pe care-l şi citează; Eugen Ionescu. Pentru cei care n-au trăit finalul perioadei interbelice a Bucureştiului intelectual «Jurnalul» scris de Jeni Acterian constituie şi un document de epocă de mare însemnătate".*

„Jeni Acterian însă îmi impunea, de la început, un anumit prestigiu, care era destul de intimidant pentru mine – spune Al. Paleologu. *Dar o intimidare care s-a spulberat repede din cauza naturii ei nu foarte comunicative, dar foarte comprehensive. Rar am văzut pe cineva apt să înţeleagă repede şi esenţial ceva, ceva din sufletul altuia, ceva dintr-o carte citită şi de alţii, dar rău sau insuficient înţeleasă, ceva dintr-un fapt al societăţii care are mai multă importanţă decât pare să aibă.*

Convenţia cu ea era întotdeauna nu numai îmbogăţitoare şi stenică, dar era şi fermecătoare. Fermecătoare pentru că avea această inteligenţă atât de solidă, atât de eficientă, atât de capabilă să facă din orice nuanţă evazivă un fapt indimenticabil.

Afara de asta, avea un farmec, un farmec fizic, extraordinar. Nu era o femeie foarte frumoasă, dar era o femeie extraordinar de fermecătoare. Ea nefiind tipul fiinţei sentimentale sau foarte tămâietoare a lumii şi a lucrurilor. Dimpotrivă. Avea un simţ critic de o acuitate şi o inflexibilitate extraordinară. Inflexibilitate dar nu lipsă de supleţe".

www.ziuaconstanta.ro

În ultimii ani de viaţă a avut mult de suferit din cauza unei boli incurabile. Avea o mare disperare că moare, îi părea rău că moare, iubea viaţa teribil. Dar remedia asta prin extraordinara ei inteligenţă, care funcţiona independent de disperarea ei. Nu o îndepărta cu nimic boala, diformităţile fizice pe care le dădea boala ei, cancer ganglionar, de putinţa de a se mai bucura de plăcerile vieţii, pentru că avea o vocaţie reală. Până în ultimele clipe de viaţă a fost îngrijită de mai tânăra ei prietenă Karine Rex, ce a devenit mai târziu soţia scriitorului Constantin Ţoiu.

S-a stins din viaţă în anul 1958 la vârsta de 42 de ani.

www.ziuaconstanta.ro

AGOP ARAM

Eminent jurist, s-a născut la 10 august 1913 în comuna Murfatlar, judeţul Constanţa. Tatăl, Daniel Pastrămagian, mama Varteni s-au stabilit la sfârşitul secolului XIX în renumita aşezare dobrogeană. A avut o soră Magdalena şi doi fraţi, Daniel şi Herman.

Tată, Daniel Pastrămagian, un binecunoscut comerciant de cereale angro, moare, din păcate, la vârsta de 45 de ani, lăsând pe cei patru copii pe seama tinerei sale soţii.

După absolvirea Liceului *„Mircea cel Bătrân"*, Aram Agop urmează cursurile Facultăţii de Drept din Bucureşti, pe care le absolvă în anul 1938, devenind stagiar şi lucrând cu valorosul avocat Gh. Popa, iar din anul 1940 fiind asociat cu acesta.

În vremea studenţiei a activat în cadrul Asociaţiei studenţilor armeni din România, cu câteva sute de membri şi care avea o filială şi la Constanţa. Preşedintele Asociaţiei era studentul G. Balgian, viitorul Înalt Prea Fericitul Vazken I, Catoligosul tuturor armenilor. Aram Agop a făcut parte din conducerea Asociaţiei care desfăşura şi la Constanţa o bogată activitate: conferinţe, şezători culturale, manifestări artistice.

Colegi de facultate ai lui Aram Agop care s-au realizat social, în afara profesiei juridice sunt Horia Vintilă şi Iosif Constantin Drăgan. În anul 1972 când cunoscutul om de afaceri I. C. Drăgan

www.ziuaconstanta.ro

a lansat volumele *„Noi, tracii"*(vol. I) şi *„Prin Europa"* (vol. II) la librăria *„Mihai Eminescu"* din Constanţa l-a avut alături pe fostul său coleg Aram Agop.

Mozaicul etnic dobrogean avea corespondent în avocatură şi magistratură. Nu existau prejudecăţi rasiale sau naţionale. Magistraţii, fie ei greci, evrei, turci, armeni, erau unanim apreciaţi şi respectaţi. Aram Agop mărturiseşte că decanul I.C. Teodorescu Valahu, contrar măsurilor de discriminare din timpul celui de al doilea război mondial, a menţinut în Baroul Constanţa avocaţii evrei Bercovici Plopu, Calmis Ginsberg, Jean Iancu şi Israelovici. Secretar al Baroului Constanţa a fost Herşcovici, jurist. Iar la moartea avocatului Selim Abdulachim, Decanul Baroului a publicat în revista *„Justiţia Dobrogei"* un necrolog cu titlul *„Un frate al sufletului românesc: Selim Abdulachim"*. Ilustrul dispărut, reprezentant al populaţiei musulmane din Dobrogea, fusese viceprimar al Constanţei şi de trei ori deputat. În necrolog s-a subliniat că a fost rănit la Mărăşeşti.

De-a lungul anilor, avocatul Aram Agop a colaborat şi a întreţinut strânse legături cu mari personalităţi ale magistraturii: procurorul general al Parchetului Curţii de Apel Constanţa, Nacian, armean căsătorit cu o evreică, Pascal Teodorescu Valahu, Radu Roşculeţ, fost primar al Constanţei, deputat şi ministru, Voicu Roşculeţ, fost deputat, Călin Dinescu, Dumitru Gheorghiu, Dumitru Olariu, Traian Şeitan, Hurmuz Aznavorian, Hrant Torosian, Menelaos Farmache, Dan Alecu, Done Pascu, Ion Boantă, Peride Dumitru Voicu, Nicolae Valdimir şi alţii. Mulţi dintre aceşti iluştri slujitori ai legii au fost condamnaţi în anii dictaturii comuniste la ani grei de temniţă. Puţini au reuşit să supravieţuiască *„reeducării"* din lagărele şi închisorile de la Piteşti, Gherla, Aiud, Caransebeş, Canal...

În cei peste 40 de ani dăruiţi Justiţiei, avocatul Aram Agop, cu aceeaşi pasiune şi dăruire, s-a consacrat şi activităţii pe tărâm politic şi social. Încă student, prin anii 1935, devine membru al Partidului Naţional Liberal, activând împreună cu Alexandru Silvian, prieten şi rudă. În 1943 a avut cinstea de a-l cunoaşte, personal, pe ilustrul om politic Dinu Brătianu. Apreciindu-i contribuţia în cadrul partidului, ca unul dintre primii membrii fondatori, organizaţia PNL Constanţa i-a acordat cinstea de a fi numit preşedinte de onoare al acestui partid pe plan local.

www.ziuaconstanta.ro

La sfârşitul anului 2002, într-o şedinţă solemnă a Consiliului Municipal Constanţa, i-a fost conferit titlul de Cetăţean de Onoare al Municipiului Constanţa. Cu acest prilej, preşedintele Organizaţiei locale PNL, Puiu Haşoti, a elogiat personalitatea avocatului Aram Agop, contribuţia acestuia la propăşirea şi dezvoltarea urbei tomitane. Este suficient să menţionăm demersurile întreprinse de către Aram Agop, pe lângă organele administrative, pentru ca strada Callatis (pe care se află Biserica armeană) să poarte numele lui Krikor Zambaccian, celebrul colecţionar, fiu al acestui oraş.

„Cel mai important lucru în viaţa unui om, după mine – spune Aram Agop – este să-l slujesc pe... om. Dacă aportul tău, în orice împrejurare, poate să fie benefic în folosul semenului, te poţi considera satisfăcut". Devotat acestui crez, el a contribuit la ajutorarea multor armeni care au păşit pragul locuinţei şi al biroului de avocatură din strada Ilarie Voronca nr. 6.

Între anii 1950–1960 s-a implicat şi în viaţa sportivă a oraşului, în special în fotbal, fiind jurist al echipei P.C.A., devenită apoi Farul Constanţa. Totodată, a condus Parohia locală şi a fost mulţi ani membru în Consiliul Episcopiei Bisericii Armene din Bucureşti.

În anul 1951, Aram Agop se căsătoreşte cu domnişoara Şake Cazazian, absolventă a Facultăţii de Drept din Bucureşti. Distinsa juristă a deţinut, timp de trei decenii, funcţii de răspundere în cadrul Notariatului de Stat Constanţa. Mama, doamna Haiganuş Cazazian, născută în anul 1903, supravieţuitoarea genocidului otoman din 1915, până în 2004.

Anul 2001 va rămâne, pentru familia Agop, un an de nemărginită durere şi grea tristeţe, prin pierderea unicului fiu, Edmond Agop, plecat prea devreme de lângă cei dragi, lăsând în urmă, îndoliaţi, părinţii, soţia şi copiii Nairi şi Aram.

Întrebat odată dacă se socoteşte bătrân, distinsul avocat a răspuns: *„Nicidecum. Bătrâneţea nu e apanajul anilor pe care i-ai adunat. Nu poţi fi «bătrân» pentru că ai 80 de ani, sau «tânăr» pentru că ai 20 de ani... Cât timp eşti receptiv la frumos, îţi place o carte bună, te impresionează un tablou, te emoţionează o privelişte, un răsărit de soare la mare sau un apus pe lacul Siutghiol, înseamnă că eşti încă tânăr..."*

www.ziuaconstanta.ro

Crezul care l-a călăuzit în viaţă a fost şi este acela de a ajuta pe alţii, el rămânând în urma faptelor sale. Şi acestui crez i-a rămas credincios.

„Aram Agop – spune magistratul Titus Rusu într-un articol publicat în revista «Tomis» – *se bucură de o tinereţe prelungită şi a participat la cursa dintre generaţii. Face parte dintre acei jurişti, oameni dedicaţi oamenilor. Informaţiile pe care le deţine îl înscriu în patrimoniul nostru juridic şi cultural. Profesia de avocat necesită măiestrie, răbdare de ceasornicar şi bijutier, calităţi cu care divinitatea l-a înzestrat din plin. Aram Agop reprezintă istorie vie, nescrisă, a unui secol zbuciumat."*

A cunoscut, în cariera sa, numeroşi maeştri în ale dreptului, cu unii dintre ei a şi colaborat. Printre aceştia se numără nume de rezonanţă precum Istrate Milcescu, M. Antonescu, Bentoiu, Nahtingal, Hurmuz Aznavorian, M. Stănescu, Rozenkrantz, Vlahide, Pora, Cameniţă, Polihron şi alţii.

A încetat din viaţă în 2003 înainte de a împlini 90 de ani...

www.ziuaconstanta.ro

AGOP MARICEL

S-a născut la 9 septembrie 1955, în oraşul Bacău. După absolvirea Liceului teoretic *„G. Bacovia"* urmează Facultatea de Fizică a Universităţii *„A.I. Cuza"* din Iaşi, Secţia Fizica corpului solid. Obţine *„Diplomă de Merit"* şi este şef de promoţie.

În perioada 1980-1983 lucrează la Institutul de Cercetări Nucleare Piteşti iar din 1983-1986 la Laboratorul de inventică, filiala Iaşi a Academiei Române. Din 1987 lucrează la Catedra de Fizică a Universităţii Tehnice *„Gh.Asachi"* Iaşi. În prezent conferenţiar doctor la aceeaşi Universitate.

Este membru la societăţi ştiinţifice Europene de fizică cu sediul la Geneva, Elveţia, 1985; Asociaţia Oamenilor de Ştiinţă din România, 1986; Al Societăţii *„Tensor"*, Japonia, 1994; al Societăţii de Gravitaţie şi Relativitate, 1990.

Este distins cu premiul decernat de Societatea Americană Gravity Research Foundation, Glowcester, Massachusets, S.U.A., pentru lucrarea: *„New Formulation of the Stationary Gravitational Field"*, 1985 (primul român care a primit această distincţie).

Figurează în dicţionarul *„Who's Who"* editat de Internaţional Biographical Centre, Cambridge, Anglia, 1985.

Doctor în Ştiinţe fizice în anul 1983 cu lucrarea *„Utilizarea funcţiilor eliptice în studiul unor interacţiuni în special electrice şi gravitaţionale"*, sub conducerea prof. dr. I. Gotlieb, Catedra de

www.ziuaconstanta.ro

fizică teoretică, Universitatea *„A.I.Cuza”*, Iaşi (cel mai tânăr doctor în ştiinţe din România la acea dată).

Monografii publicate: M. Agop, N. Mazilu – *„Fundamente ale fizicii moderne”*, Editura *„Junimea”* Iaşi, 1989; M. Agop – *„Principii de invarianţă şi haos în teoria mişcării”*, Editura *„Gh. Asachi”*, Iaşi, 1992; M. Agop, coordonator ştiinţific – *„Gravitaţia”*, Editura *„Graphix”*, Iaşi, 1992; N. Mazilu, M. Agop – *„Fizica procesului de măsură”*, Editura *„Ştefan Procopiu”*, Iaşi, 1994;

A publicat peste 50 de articole ştiinţifice dintre care 44 în reviste de specialitate din ţară (*„România journal of Physics”*, *„Romanian raports în Physics”*, *„Memoriile Secţiilor Ştiinţifice ale Academiei”*, *„Analele Ştiinţifice ale Universităţii din Iaşi”* etc.) şi în străinătate (*„Comptes Rendus of Mathematics”*, *„Entropy”*, *„Acta Physica Polonica”*, *„Acta Physica Hungaricae”*).

Domenii de cercetare: *„problema fotonului şi a altor efecte gravitaţionale în mecanica invariantive cu alte teorii fizice»*, în colaborare cu prof. dr. Ieronim Mihăilă, Facultatea de Matematică, Universitatea Bucureşti; *„Fizica procesului de măsură şi alte probleme fundamentale în fizică”* în colaborare cu N. Mazilu, Departamentul de inginerie mecanică, Universitatea Ohio, S.U.A.; *„Teorii clasice şi cuantice de câmp”*, în colaborare cu cercetătorii ştiinţifici C. Buzea şi C. Gh. Buzea, Laboratorul de Supraconductibilitate, Institutul de Fizică Tehnică Iaşi.

Într-o convorbire realizată de Mihai Stepan Cazazian şi publicată în *„Ararat”*, nr. 72, fizicianul Agop Maricel spunea: *„La întrebarea dvs. din ce am realizat cât se datorează lui Maricel şi cât lui Agop? vă răspund; cam 90% este Agop. Probabil Maricel, după mine, indică mai mult muzicalitate, iar fizica are şi ea muzicalitatea ei. În privinţa procentajului de 90 la sută acordat influenţei armeneşti nu este conjunctuală? Nici vorbă. Eu cred că spontaneitatea este specifică unei gene armeneşti pe care am preluat-o de la bunicul meu Avedic Bedrosian Agop, născut în Armenia, la Ecimiadzin, şi care a venit în România în 1916. Cred că de la el, care a trăit 104 ani şi s-a stins la Bacău, am împrumutat multe lucruri bune.*

În privinţa preocupărilor actuale dincolo de activitatea de la catedră, am reuşit să realizez un colectiv de cercetare cu care zilnic studiem, analizăm şi discutăm până seara târziu problemele noastre.

www.ziuaconstanta.ro

Ceea ce studiez eu acum este, dacă vreţi, conştiinţa particolelor elementare, care este legată de transmiterea informaţiilor la nivelul genetic. Această problemă este în momentul de faţă pur teoretică dar ea poate avea multiple aplicaţii în viitor. Efecte din teoria particolelor elementare pot fi explicate prin acest model unitar. Pe de altă parte au loc implicaţii la nivelul transmiterii codului genetic. Ceea ce-i lipseşte fizicii actuale este tranziţia de la viu la neviu, care se poate realiza prin intermediul energiei informaţionale."

www.ziuaconstanta.ro

AGOPIAN ŞTEFAN

S-a născut la 16 iunie 1947, în Bucureşti. Prozator şi publicist, fiu al Mariei (născută Secoşan) şi al lui Ştefan Agopian, meseriaş, îşi începe studiile la Facultatea de Chimie a universităţii din Bucureşti (1965-1968), pe care nu o termină. Lucrează succesiv ca proiectant, secretar de redacţie la *„România literară"*, redactor la revista *„Luceafărul"*, la *„Cotidianul"* şi la *„Academia Caţavencu"*, unde este, de asemenea, redactor. În 1994 a devenit director al Editurii *„Ararat"*.

Cu excepţia a două volume de povestiri, *„Manualul întâmplărilor"* (1984) şi *„Însemnări din Sodoma"* (*„Portret al artistului murind"*) (1994), producţiile sale rămân în sfera romanului (aparent) istoric *„Ziua mâniei"* (1979), *„Tache de catifea"* (1981), *„Tobit"* (1983) şi *„Sara"* (1987). Citite în serie, cărţile sale trădează o amprentă stilistică unică şi o reţetă inconfundabilă. Aşa cum Mircea Nedelciu inventează reţeta unui mare roman *„împotriva memoriei"*, Agopian brevetează formula *„povestiri în pofida istoriei"*. Deşi pentru narator istoria există – şi există chiar o serie de istorisiri, fixate în scris, la care persnajele nu contenesc să-şi raporteze existenţele –, autorul mizează pe posiblitatea unui „totuşi", al mişcării libere cu gândul, al închipuirii şi al visului. *„Tache de catifea"*, de pildă, e un roman ancorat solid în unele evenimente memorabile (mişcarea eteristă, răscoala lui Tudor, revoluţia de la 1848 în Principate etc.). Cu toate acestea, cartea e foarte greu, dacă nu imposibil de povestit.

www.ziuaconstanta.ro

Trama ei epică poate fi rezumată în câteva vorbe. Tache Vlădescu (zis de Catifea), Boier Lăpai şi Piticul deambulează fără grabă, din popas în popas, sub pretext că vor să se înroleze în armata lui Tudor. Călătoria se dovedeşte însă o finalitate fără scop, ocazie de tafias nesfârşit şi de plutire în infinitul posibilului. Romanul consacră o tehnică epică ameninţată în scrierile ulterioare să alunece în manierism, transformând pe autor în propriul său epigon. Ea se bizuie pe un relief temporal accidental, care ar fi făcut deliciile unui stilist ca Tudor Vianu. Deschizând la întâmplare cartea, se poate întâlni oricând un dialog ca acesta: *„– Ştiu, spuse ea, că va veni o revoluţie. Numai că eu nu sunt Ana Ipătescu. – Cine este această Ană? întreabă Tache într-o doară. Că ea nu ştie cine este Ana, fiindcă revoluţia nu a venit."* Şi în romanul de debut al autorului, timpul-cadru – ziua de 15 mai 1915 – e un prezent posterior, unde personajele descind dintr-un *„mai târziu"* care a reuşit să o ia înaintea lui „este": *„Şi mai târziu, când mai târziu? a da! atunci când se va fi terminat acest război..."*, *„îşi aminteşte"* protagonista, Lucia Zărnescu *„ce va fi cândva"*. Într-un articol programatic publicat în 1988, în revista *„Amfiteatru"*, Agopian, pledează pentru o gramatică a imaginaţiei sui-generis: *„Adevăratul mister al facerii textului – explică el – este refacerea existenţei înseşi, cu ajutorul unei gramatici eliberate de orice servitute"*. Odată cu *„Tobit"* se inaugurează aşa-numitul *„Ciclu biblic"*, continuat cu *„Sara"*, care nu face decât să reia şi să complice – cam forţat – formula. Scenografia istorică e prizată în continuare, cu un plus de emfază pozitivistă, jucată. O listă de referinţe documentare, în mare parte inventate şi atribuite cu aplomb lui N. Iorga, autentifică formal pretenţiile romancierului de a reconstitui cu mijloace epice un moment din efemera ocupaţie a Oteniei de către austrieci (în veacul al XVIII-lea). Istoria se năpusteşte, strivitoare şi perversă, asupra protagniştilor: melancolicul Tobit (boiernaş autohton) şi scutierul său Heiler. cu toate acestea, destinul personajelor rămâne neatins de presiunea conjuncturii, ascultând mai curând de o providenţă livrescă. Pe alocuri, ea se face simţită şi în *„Tache de catifea"* sau în miniaturile din *„Manualul întâmplărilor"*. Tandemul Tobit-Heiler trimite caricatural la cuplul Don Quijote – Sancho Panza. Potriviri străvezii sunt aranjate între anii de învăţătură şi de peregrinări ai lui Tobit şi cei ai lui Werther. Modelul livresc autoritar rămâne însă *„Biblia"*, unde povestea personajelor stă gata-scrisă. O astfel de determinare

www.ziuaconstanta.ro

a cărţii spune mult la o examinare mai atentă. De fapt, mai toate potrivirile dintre viaţa personajelor şi modelele biblice sunt fabricate de tatăl lui Tobit – un vânător perseverent al aluzii, care să-i înalţe existenţa la o demnitate paradigmatică. Cartea biblică are în centru călătoria lui Tobit – fiul şi a lui Rafail îngerul, care o peţesc pe Sara, fiica lu Raguel din Acbatana. *„Manualul..."* consemnează scrupulos manevrele graţie cărora viaţa e manipulată în aşa fel încât să capete o respectabilă aparenţă livrescă. Atitudinea faţă de acest tip de modelare – pe care tot autorul o sugerează personajelor – rămâne ambiguă. Exhibată pe de o parte, este compromisă pe de alta. De undeva, din culise, autorul se amuză pe seama personajului său, care se chinuieşte cum poate ca totul să arate *„ca la carte"*. Spre deosebire de romane, unde anumite certitudini ale realului sunt măcar invocate, chiar şi numai pentru a fi contrazise, în cele şase proze scurte incluse în *„Manualul întâmplărilor"* nu mai există decât luxurianţa posibilului. Dacă în romane modelul de construcţie este suita varianţiunilor imaginare pe o temă dată, în povestiri tema se pierde treptat; rămâne doar jocul derutant al variantelor. dincolo de aspectul lor heteroclit, povestirile se înşiră ca mărgelele pe aţă, urmărind peripeţiile tandemului bizar alcătuit de Ioan Geograful şi Zadic Armeanul, într-o Valahie apocrifă (cum o numeşte inspirat Petru Creţia), plasată la începutul veacului al XIX-lea. Un fel de contra-lume, unde *„a face"* e sinonim cu *„a spune"*, fiindcă – se explică undeva – *„statul şi aşteptatul şi vorbitul e tot ce se poate întâmpla"*. Există un motiv anume pentru care autorul Sarei şi al lui Tobit face o figură aparte în cadrul promoţiei sale. El nu pare a fi renunţat la ambiţia prozei de a închipui şi de inventa – sau, cu un alt cuvânt, de a *„fabula"*. În opera sa, epicul este extrem de viguros, iar răsucirea spre sine a literaturii nu-i secătuieşte izoarele. Este aici un exemplu, rar îndeobşte, unde autocentrarea şi vocaţia imaginativă se susţin reciproc. Libertatea de invenţie, apetitul fabulatoriu îl apropie de o linie consacrată a prozei de la noi. Mircea Eliade – Ştefan Bănulescu, cu precădere în *„Sara"*, unde elementele fantastice abundă. O Oltenie livrescă şi cvasimitică fiinţează în cărţile lui Agopian, precum în *„Vladia"* lui Eugen Uricaru, cu precizarea că avem de-a face cu o lume care se trage din scris şi, în primul rând, din cărţi.

www.ziuaconstanta.ro

„Destul de bine armonizate, "formulele narative din Sara" compun o mică piesă de virtuozitate, interesantă, dincolo de subiectul ei, prin scriitura rafinată, artistă, prin pitorescul imaginaţiei, care merge cu uşurinţă de la suav la grotesc, prin jocul unei inteligenţe literare ieşite din comun, dar şi cam narcisiace, abuzând, cu alte cuvinte, de uitatul în oglindă. Aceasta este, de altfel, intersecţia principală a calităţilor şi defectelor din scrisul lui Ştefan Agopian, prozator înzestrat cu darurile cele mai bogate, dar puţin înclinat spre pariurile cu miză mare şi fatalmente riscante."

Nicolae Manolescu

– Din 2000 membru în Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

– Premiul Uniunii Armenilor în 1999.

Izvoare: „Dicţionar general al literaturii române", Editura „Univers Enciclopedic", Bucureşti, vol. I, 2000

www.ziuaconstanta.ro

APRAHAMIAN ARABELA SENA

Născută la 18 iulie 1955, la Constanţa, absolventă a Liceului *„Ovidius"* din acest oraş şi licenţiată a Institutului Politehnic Bucureşti, Facultatea Electronică şi Telecomunicaţii.

Lucrează o perioadă ca inginer şef atelier electric şi de automatizări, iar mai târziu, conduce departamentul de întreţinere şi reparaţii aparatură medicală radiologică din cadrul ACIROM.

În anii 1989–1990 urmează un curs post-universitar în cadrul Facultăţii de Fizică a Universităţii Bucureşti, încumetându-se să trateze o temă de mare actualitate: studiul radiaţiilor radioactive.

Alegerea se datoreşte afirmării fizicii atomice din România – şi chiar din lume – datorată savantului Horia Hulubei, care are meritul de a aduce contribuţii importante în fizica neutronilor, în studiul elementelor transuraniere, în studiul reacţiilor nucleare, mai ales în ce priveşte interacţiile nucleare la energii joase, medii şi înalte.

În 1991, având în vedere transformările radicale ce au loc în economia României, se consacră studiului tranziţiei de la sistemul de planificare centralizată la cel de economie reală de piaţă. În acelaşi an urmează: *UNITED NATIONS CENTER OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS: Course on Foreign Investments and Privatization; CFED/DEPARTMENT FOR ECONOMICS OF THE AMERICAN UNIVERSITY, WASHINGTON: Valuation Strategies*

www.ziuaconstanta.ro

and Techiques; apoi în 1992: *UNDP: Industrial Project Appraisal and Valuation of Public Enterprises*; în 1993: *World Bank: Legal issues affecting privatization in former command economies; World Bank: Privatization concepts & issues; World Bank: Course on procurement*; în 1994: *World Bank: Bid evaluation; în 1995: World Report Writing World Bank: Intensive workshop on procurement management; INTERNATIONAL SUMMER SCHOOL IN ECONOMICS LONDON SCHOOL OF ECONOMICS, London, EC 201 „Intermediate microeconomics"*; 1996: *LLC: Course for task managers on Analysis & Evaluation of Investment projects; LLC: Project Finance and World Bank guarante; World Bank: Procurement workshop on consultant contracting*; 1997: *EDI-LLC: Corporate Finance; Foreign Exchange Markets*, iar în 1998–2000: *EMBA-ASE-BUSS – Executive Master in Business Administration University of Washington, Seattle* şi *ASEBUSS* - şefa promoţiei 2000.

Urmare firească a unei pregătiri teoretice temeinice şi practicii îndelungate lucrează, în noiembrie 1990–februarie 1991, în cadrul Agenţiei Naţionale de Privatizare, în calitate de consilier în Direcţia de Dezvoltare a Întreprinderilor Mici şi Mijlocii. În februarie 1991–noiembrie 1992 ocupă funcţia de consilier în Direcţia Privatizare şi Participaţiile Statului, din noiembrie 1992 – Director al Direcţiei de Relaţii Internaţionale, Director General al Departamentului Comerţ şi Politici Comerciale, din decembrie 1992 – la WORLD BANK, ca adjunct al şefului Misiunii Rezidente a Băncii Mondiale în România şi are în preocupările sale: Manager de Portofoliu; Specialist în dezvoltarea sectorului privat.

Concomitent, ca specialist în dezvoltarea sectorului financiar şi sectorului privat al Biroului din România al Băncii Mondiale, a publicat numeroase articole şi studii remarcabile, de înaltă ţinută academică, în revistele de specialitate din ţară şi de peste hotare.

Este suficient să menţionăm studiul *„Întreprinderi vechi şi restructurare"*, care întreprinde o pertinentă şi profundă analiză a vechimii întreprinderilor din România, a factorilor de care depinde restructurarea, prezentat în cadrul conferinţei *„România 2000, 10 ani de tranziţie – Trecut, prezent şi viitor"*, 21–22 octombrie 1999, organizată de Centrul Român de Politici Economice şi Banca Mondială.

www.ziuaconstanta.ro

Lucrările conferinţei au fost publicate într-un masiv volum de peste 700 de pagini, coordonat de Christof Rühl şi Daniel Dăianu.

Om de vastă cultură şi nedezminţită probitate, Arabela s-a preocupat, de asemenea, de filosofia ştiinţei. Iubeşte frumosul, îi plac artele vizuale, teatrul şi, îndeosebi, cărţile. Ea rămâne, însă, în primul rând, omul căruia îi place să fie specialist de frunte în domeniul în care îşi desfăşoară activitatea. Este un model viu şi inedit, care-şi gospodăreşte cu severitate timpul de lucru şi-şi disciplinează spiritul de scrutare şi interpretare a adevărului ştiinţific.

www.ziuaconstanta.ro

MANUELA ELISABETA (APRAHAMIAN) SIDOROFF

Născută la 18 ianuarie 1952 la Brăila, Manuela-Elisabeta provine dintr-o familie mixită; după bunicul dinspre tată, Vonop Aprahamian, are sânge armenesc iar după bunică, sânge grecesc. Bunicul a venit în România împreună cu soţia sa Polixenia (de origine greacă) în urma genocidului împotriva creştinilor, stabilindu-se la Brăila, unde s-a născut Manuela. La vârsta de 3 ani părinţii se mută în Constanţa, unde fiica lor urmează cursurile Şcolii generale şi apoi prestigiosul Liceu „Mircea cel Bătrân". De mică a dovedit talent pentru matematică şi aplecare spre ştiinţe exacte şi cercetare.

Fire studioasă, precupată mereu de perfecţionarea profesională, a urmat cursurile facultăţii de matematică-mecanică secţia Informatică din cadrul Universităţii Bucureşti, absolvind-o în 1975 prin lucrarea de licenţă avându-l ca îndrumător pe academician Solomon Marcus. Încă de atunci s-a văzut aplecarea spre cercetare interdisciplinară. Recomandarea pe care a dat-o universitatea la absolvire a fost „pentru cercetare şi învăţământ superior". Astfel a lucrat rând pe rând la Centrul de Calcul al Ministerului Agriculturii unde concepe şi realizează prima bază de date pentru geodezie, cartografie şi organizarea teritoriului României, şi apoi la Centrul de Calcul al Ministerului Sănătăţii. Lucrând în domeniul informaticii aplicative îşi însuşeşte cunoştinţele legate de ştiinţele agricole şi sănătate. În toată această perioadă lucrează ca profesor suplinitor la Universitatea

www.ziuaconstanta.ro

Politehnică Bucureşti unde ţine seminarii de matematici speciale şi informatică. În 1981 se transferă la Universitatea Politehnică Bucureşti în cadrul Colectivului de Biotehnologie unde desfăşoară şi mai departe activitatea de cercetare prin cursul de biotehnologie. În 1992 obţine titlul de doctor în biotehnologie (bioinformatică) în cadrul Universităţii Politehnice Bucureşti, avându-l ca îndrumător pe Academician Radu Voinea şi sub directa coordonare a Prof. dr. Mihail D. Nicu, Membru corespondent al Academiei Medicale. Datorită schimbărilor sociale intervenite în România, Manuela hotărăşte să lucreze (pentru o scurtă perioadă) la Asociaţia Ecumenică a Bisericilor din România – platforma de discuţie a tuturor bisericilor ca secretar logistic, ca reprezentant al bisericii armene şi responsabil în problemele refugiaţilor (bunicul Vonop a lucrat ca diacon la Biserica Armeană din Constanţa).

Considerând totuşi că vocaţia ei este aceea de cercetător la interfaţa unor domenii de cercetare şi, considerând că aplicarea cunoştinţelor acumulate în anii din urmă îi permite să lucreze în domeniul ştiinţelor vieţii, din 1996 se angajează ca cercetător la Institutul Naţional Cercetare-Dezvoltare pentru Ştiinţe Biologice. Institutul are două filiale; una la Iaşi (Institutul de Cercetări Biologice Iaşi) şi una la Cluj (Institutul de Cercetări Biologice Cluj) şi o sucursală (centrul de Cercetări „Stejarul" Piatra Neamţ). Devine director ştiinţific al acestor institute iar din 2005 (luna mai) devine Director General. Este membru al societăţii Române din Biotehnologie şi face parte din Federaţia Română de Inginerie Biomedicală. Este editorul revistei „Romanian Biological Sciences", revistă bianuală în care sunt publicate cercetări de vârf în domeniul biologiei şi ştiinţelor conexe.

Este o persoană care nu a pierdut din vedere nici propria pregătire profesională urmând cursuri de informatică pentru actualizarea cunoştinţelor dar şi cursuri de management atât de necesare domeniului de activitate. Activitatea publicistică se materializează prin cele peste 45 de articole de înaltă ţinută publicate, în cele peste 40 contracte şi în cele 12 conferinţe la care a contribuit cu observaţii pertinente trezind aprecierea auditoriului.

Înţelegând importanţa din punct de vedere ştiinţific a Deltei Dunării pentru Europa, este una din iniţiatoarele proiectului de mare

www.ziuaconstanta.ro

anvergură pentru România „Centrul Internaţional de Cercetare Ştiinţifică Delta Dunării", proiect ce urmează a se materializa în anii ce vor urma.

Manuela împreună cu soţul ei Matti au şi un hobby: arta plastică. Astfel au ajutat la organizarea mai multor expoziţii de artă plastică la Palatul Parlamentului, ajutându-i pe artiştii din Republica Moldova şi chiar au organizat o tabără de pictură de vară pe terenul personal din Breaza (Prahova). Astfel a devenit cunoscută publicului din România artista de origine armeană Anait Artasovna Kulicenko, care a avut 2 vernisaje la Palatul Parlamentului din Bucureşti.

www.ziuaconstanta.ro

ARACHELIAN VARTAN

S-a născut la 21 octombrie 1936, la Constanţa. Prozator şi publicist. Este fiul lui Haciadur Arachelian, comerciant, şi al lui Supie (născută Ovanesian). După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1965), îmbrăţişează cariera jurnalistică: redactor la *„Scânteia tineretului"* (1965-1970), apoi, până în 1999, cu două întreruperi, în 1983 şi 1991, când este îndepărtat temporar, redactor la Televiziunea Română. Din1999, activează ca jurnalist independent. A debutat cu schiţe în ziarul *„Dobrogea nouă" (1955)*, iar editorial cu volumul *„Aventurile «originalităţii»"* (1968). În 1996 a primit Premiul *„Pamfil Şeicaru"*.

Cartea de debut, dar şi următoarea (*„Cum învăţăm să trăim"*, 1977) recomandau un publicist cu aptitudini de reporter şi de eseist pe teme civice. Textele de aici sunt montaje dinamice de reportaj, comentariu, interviu, anchetă, incursiune biografică, interferate ingenios. Arachelian este atras de evocarea istorică amplă, minuţios documentată şi resuscitând, pe un schelet epic, personaje şi evenimente reale. Intervalul de timp cuprins de aceste documente cu tentă literară, situate la graniţa dintre reconstituire istorică şi roman şi având ca liant tematic problema naţională, începe cu deceniile luptei de emancipare dintre primul război mondial (*„Sub blestemul imperiului"*, 2000), continuă cu anii 1914-1916, (*„Toamna pătimirii noastre"*, 1980) şi următorii, până la 1 Decembrie 1918. (*„Duminică, după infern"*, 1983) şi se încheie cu deceniul al patrulea al secolului,

www.ziuaconstanta.ro

care face obiectul unui roman istoric, *„Ediţie specială”* (1990), reeditat în 1999 sub un titlu originar, *„Noaptea bastarzilor”*. Este o frescă epică a vieţii politice româneşti (cu trimiteri substanţiale şi la contextul european), atinsă de „bizantinism” şi de agresiunea totalitară. Remarcabilă literar este radiografia contrastelor sociale ale unui Bucureşti policrom, a mediilor jurnalistice şi a unor figuri politice de prim-plan (I. G. Duca, Carol al II-lea, apoi „bastarzii” legionari ş.a.). Totul este evocat din perspectiva a doi ziarişti independenţi, însă documentul viu, personajele şi scenele istorice domină lumea romanului.

Scrieri: *„Aventurile «originalităţii»”*, Bucureşti, 1968, *„Cum învăţăm să trăim”*, Bucureşti, 1977, *„Vorbeşte-mi de dragoste”*, Bucureşti, 1978, *„Toamna pătimirii noastre”*, Bucureşti, 1980, *„Duminică după infern”*, Bucureşti, 1983; *„Ediţie specială”, Bucureşti, 1990, „Noaptea bastarzilor”*, Bucureşti, 1999, *„Convorbiri cu Corneliu Coposu”*, Bucureşti, 1992, *„Cuvântul care zideşte”*, Bucureşti, 1993, *„Faţă în faţă cu Petre Roman”*, Bucureşti, 1996, *„În faţa dumneavoastră, Revoluţia şi personajele sale”*, pref. Florin Constantiniu, Bucureşti, 1998, *„Sub blestemul imperiului”*, Bucureşti, 2000; *„Sub semnul Crucii”, Bucureşti, 2001; „Măştile puterii”*, Constanţa, 2002.

Repere bibliografice: Victor Felea, *„Cum învăţăm să trăim”*, TR, 1978, 22; Sergiu Selian, *„Un moralist modern”*, TMS, 1978, 9; Victor Felea, *„Anchetele reporterului”*, TR, 1979, 7; Mihai Ungheanu, *„O evocare lucidă, «Toamna pătimirii noastre»”*, LCF, 1980, 17; Mihai Stoian, *„Cultivarea faptului de viaţă”*, *„Presa noastră”*, 1981, 109; Mihai Ungheanu, *„Vartan Arachelian, «Duminică după infern»”*, LCF, 1984, 40; C. Stănescu, *„Ultimul deceniu înainte de comunism”*, ADV, 1999, 2973.

Izvoare: „Dicţionar general al literaturii române”, Editura „Univers Enciclopedic”, Bucureşti, vol. I, 2000

www.ziuaconstanta.ro

ARAMIAN BOCANCEA ANGELA

S-a născut la 17 decembrie 1927, la Constanţa. Ambii părinţi, Arecnaz şi Hacic Aramian, au fost armeni, cunoscuţi şi apreciaţi de localnici. Au fost proprietarii firmei *„La Coroană"*, care producea şi vindea încălţăminte atât în Constanţa, cât şi în principalele localităţi din ţară. Arecnaz Aramian a fost o femeie cu un suflet nobil, generoasă, a ajutat multe familii nevoiaşe şi a contribuit cu sume importante în scopuri de binefacere.

Angela Aramian a studiat la Liceul comercial din oraşul natal, apoi la cel din Bucureşti. În 1950 absolvă Academia de Ştiinţe Economice din Bucureşti. Lucrează un timp ca funcţionar în domeniul comerţului exterior.

Debutează în publicistică cu anecdote şi interviuri inserate în coloanele cotidianelor *„Dobrogea nouă"* şi *„Litoral"*. Între 1970–1979 colaborează la revista *„Săptămâna"*, iar debutul în dramaturgie are loc în 1971, cu piesa *„Are pe cineva"*, jucată la Piteşti.

„Paralel cu publicistica – scrie Adrian Popescu, în revista *Teatrul* – Angela Bocancea colaborează constant la Radio, unde susţine diverse rubrici, scrie scenarii pentru emisiuni de divertisment, piese radiofonice, printre care „Încrederea" (1978), „Trandafirii nu au ţepi" (1979), „Oricui i se poate întâmpla" (1980), „Cea mai frumoasă replică" (1980), „Ramura de măslin" – dramatizare după Averoff Tossitza, „Uneori e prea târziu" (1981), „Flori pentru o

www.ziuaconstanta.ro

dimineaţă" (1982), „Ani de trudă şi speranţă" (1983), „Florile aşteptate" (1984). La Teatrul TV i s-au jucat piesele „Lumea zice că..." (1975) şi „Eu sunt tatăl copiilor" (1981).

Printre lucrările dramatice reprezentate se numără *„Are pe cineva"*, piesă în trei tablouri. Premiera a avut loc la 4 mai 1971, la Teatrul „Al. Davila" din Piteşti, regia Constantin Dinischiotu. Criticul N. Carandino, în *Săptămâna* din 4 iunie 1971, scria: *„Angela Bocancea este la prima ei piesă. „Are pe cineva" numără în consecinţă defectele şi însuşirile debutului..."*.

„... O istorioară moralizatoare – scria Adrian Rotaru în *Informaţia Bucureştiului*, 4 iunie 1971 – care încearcă trudnic nu numai să aibe haz, dar mai ales să ne facă părtaşi la o sumă de adevăruri „esenţiale" de tipul: încrederea reciprocă e strict indispensabilă în căsnicie: soţia are – în egală măsură cu bărbatul ei – dreptul la şansele de a se realiza pe plan social şi profesional; mai există încă printre noi (dar vor dispărea, fireşte, în curând...) unii care *„au pe cineva"*, care adică reuşesc nu prin propriile lor merite, ci datorită mecanismului subteran al relaţiilor."

Piesa „Eu sunt tatăl copiilor" s-a jucat în premieră la 10 iunie 1972, la Teatrul *„Mihai Eminescu"* din Botoşani, în regia Mariettei Sadova, muzica H. Mălineanu.

De asemenea, a mai fost jucată la Bucureşti – Teatrul „Ion Vasilescu" în 1974, Teatrul de Nord din Satu Mare, 1974 şi la Televiziune, într-o distribuţie excepţională (Irina Răchiţeanu, Leopoldina Bălănuţă, Violeta Andrei, Simona Bondoc, Mircea Şeptilici, Costel Constantin etc.).

Cum zice şi Eugen Barbu în caietul-program *„Angela Bocancea prezintă un profil alert şi dacă nu băgăm bine de seamă o să ajungă departe"*.

„Într-un salon de spital – notează Dinu Săraru în *Săptămâna* din 15 martie 1974 –, două bolnave îşi povestesc reciproc viaţa până când una dintre ele se sinucide. Confruntarea destinelor îi luminează sinucigaşei erorile grave ale unei vieţi sustrasă celor mai nobile responsabilităţi. O femeie modestă, fără pretenţia de a sugera cuiva calea spre fericire, oferă prin exemplul vieţii ei o lecţie de înalt umanism. Dramaturgul are abilitatea de a conduce procesul derulării

www.ziuaconstanta.ro

celor două destine cu mijloacele inspirat exploatate ale unei anchete judiciare, cu suspansul de rigoare şi cu lovitura de teatru necesară".

„Titlul acesta atât de categoric – „Eu sunt tatăl copiilor" – scrie Ecaterina Oproiu, în *Contemporanul* din 23 aprilie 1982 – acoperă o dramă compusă cu sensibilitate de Angela Bocancea. Autoarea îşi plasează eroinele într-o situaţie emoţională: în aceeaşi rezervă, pe două paturi de spital, două femei străine află că destinele lor s-au încrucişat într-un mod patetic. Scriitoarea estompează cu delicateţe şi tact senzaţionalul întâlnirii. (...)

Regizorul Cristian Munteanu (...) a ocolit cu tact capcanele retorismului, a condus acţiunea cu fineţe, instaurând un climat de confesiune învăluitoare".

Cronici elogioase au apărut şi în *Contemporanul* sub semnătura Valeriei Ducea, *Teatrul*, M. Dientemirov, Traian Şelmaru, *Informaţia Bucureştiului*, *Luceafărul*, Cristina Constantiniu, Radu Popescu, Anton Roman, *România literară*, Ion Cocora, *Tribuna*.

La 6 februarie 1975 are loc premiera spectacolului-coupé *„Să vorbim despre dragoste"*, scris în colaborare cu Dinu Kivu. Evenimentul are loc la Teatrul Municipal *„Maria Filotti"* din Brăila, în regia lui Mircea Creţu. Textul propune dezbaterii două teme majore şi de actualitate pentru tineri: alegerea profesiunii şi dragostea.

În 1975, Teatrul „Ion Vasilescu" din Bucureşti (premiera a avut loc pe scena Casei de cultură din Giurgiu) prezintă spectacolul „Grăbeşte-te încet", regia Olimpia Arghir, scenografia Traian Niţescu.

Piesa a mai fost pusă în scenă la Teatrul „Al. Davila" din Piteşti – Studioul actorului, în regia lui Al. Tocilescu, scenografia Constantin Russu. Spectacolul a fost distins cu Diploma specială a juriului la Festivalul teatrului scurt de la Oradea în anul 1978.

La 5 octombrie 1980, Teatrul „Ion Vasilescu" din Bucureşti prezintă musicalul „Jumătatea mea e întreagă", muzica Nicu Alifantis, versurile Carol Mălineanu, regia Al. Tocilescu.

„Dintr-o simplă anecdotă de Angela Bocancea, despre doi tineri care se iubesc – scrie Valentin Silvestru în *România literară* – şi nu se pot căsători din cauza unor părinţi cu exigenţe burgheze,

www.ziuaconstanta.ro

anacronice... un musical plin de voie bună... pe alocuri chiar încântător".

În octombrie 1980, Teatrul „Al. Davila" din Piteşti prezintă piesa „Anonimă semnată", regia Mihai Radoslavescu, scenografia Mihaela Dinu.

Angela Bocancea a scris impresionante pagini în proză şi emoţionante momente în teatru, splendide metafore născute din adevărul firii noastre şi al pământului pe care trăim. A fost membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Înainte de Revoluţia din '89 a părăsit ţara şi s-a stabilit, împreună cu soţul ei, medic chirurg Dragoş Bocancea şi fiica, Irina, în Germania.

A încetat din viaţă în decembrie 2005 şi este înmormântată la cimitirul armenesc din Bucureşti.

www.ziuaconstanta.ro

GABÁNYI JÁNOS ÁRPÁD

În prestigioasa revistă *„Ararat”*, *Nicolae Gazdovits*, evocă personalitatea celui care a fost eminent profesor şi publicist Gabányi János Árpád, capul unei familii cu adânci rădăcini în oraşul, întemeiat de armeni, Gherla.

S-a născut la Gherla la data de 7 aprilie 1970. după absolvirea studiilor începute în secţiile armene ale şcolii elementare şi liceale din localitate, mai apoi a celor univsesitare de la Cluj, în urma unui concurs, a obţinut numirea sa ca profesor titular al catedrei de istorie şi de geografie în autoritarul Liceu *„Petru Maior”* din oraşul Gherla, o perioadă mai scurtă fiind chiar şi directorul acestuia. Timp de 40 de ani a practicat meseria de profesor şi eductor al tineretului, devenind una dintre personalităţile cele mai proeminente din întreaga zonă. În anul 1963 s-a pensionat.

În afara activităţilor sale educativ-şcolare, profesorul Gabányi János Árpád a depus şi o activitate publicistică merituoasă. Prin lucrările sale a urmărit insistent popularizarea în rândul tineretului a imenselor valori ale culturii şi tradiţiilor armene ardelene. Dintre lucrările sale cele mai remarcabile enumerăm următoarele titluri, apărute în limba maghiară: *„Obiceiuri armene de Crăciun şi de Anul Nou la Gherla”*, *„Etnografia armeană a zonei oraşului Gherla”*, *„Biografia profesorului Szongott Kristóf”*, *„Biografia generalului Czetz Ioan”*, *„Tabloul Rubens”* de la Gherla, *„Viaţa Sfântului Grigore Luminătorul”* etc. De asemenea, a elaborat *„Catalogul mormintelor din cimi-*

www.ziuaconstanta.ro

tirul armean de la Gherla", rescriind inscripţiile devenite nelizibile şi întocmind, pe baza acestor date, studii deosebit de interesante din localitate. A început să schiţeze istoria armenilor din Transilvania, lucrare pe care dorea cel mai mult să o realizeze.

Pentru întreaga sa activitate, a obţinut Premiul Uniunii Armenilor din România pe anul 1994.

Însă, vârsta şi boala, precum şi alte necazuri ale vieţii, treptat, i-au limitat capacitata sa de mişcare şi de creaţie. Cu toate aceste necazuri, ideea scrierii istoriei armenilor din Transilvania i-a rămas mereu trează, căutând pe cineva, care să se angajeze pentru această lucrare. În vara anului 1994, într-o discuţie avută cu dânsul *„i-am ridicat mănuşa pe care mi-a aruncat-o"*. De bucurie mi-a pus la dispoziţie întreaga sa documentaţie armeană pe care o păstra, sub *„şapte lacăte"* într-un dulap-vitrină, pe care scria cu litere mari roşii: *„Din această bibliotecă nu se împrumută!"*

Dar, ca şi în cazul marelui Szongott Kristóf, al cărui gong de sfârşit al vieţii sale pământene nu i-a mai permis să asiste şi la deschiderea festivă a încoronării operelor sale, Muzeul Armean din Gherla, tot aşa nici lui Gabányi János Árpád nu i-a mai fost dat să vadă cu proprii ochi prezentarea în faţa publicului cititor, cu ocazia sărbătorii Sfântului Grigore Luminătorul, cartea-dorinţă a vieţii sale *„Istoria armenilor din Transilvania"*. (...)

A încetat din viaţă la 6 mai 1996 la împlinirea venerabilei vârste de 86 de ani.

De ce te-ai grăbit aşa de tare Gabány-Bácsi!? De ce n-ai aşteptat măcar încă două luni, ca să te poţi convinge personal de modul cum au fost respectate şi redate ideile tale, de faptul că nu lipsesc din carte ilustraţiile pe care mi le-ai recomandat cu ocazia ultimei tale plimbări, pe care am făcut-o împreună în toamna anului trecut, printre vechile morminte armene?

Dar, în carte am pus şi fotografia dumitale, scriind după numele celui pe care o reprezintă numai anul naşterii (1910). La aflarea veştii triste nu m-am dus la tipografie pentru a completa şi cu anul decesului – 1996, întrucât doresc ca persoana Ta să rămână veşnic vie, până când va mai exista cel puţin un exemplar din cartea-dorinţă a vieţii Tale.

www.ziuaconstanta.ro

AŞGIAN BERDJ-ŞANT

S-a născut la Constanţa, la 27 noiembrie 1924. După absolvirea Liceului *„Mircea cel Bătrân"*, urmează cursurile Facultăţii de Medicină din Cluj, pe care le absolvă în anul 1949.

Ca student a susţinut concursul de externat, fiind încadrat ca *„extern"*, apoi ca *„intern"* la clinicile universitare din Cluj. A parcurs toate gradele ierarhiei spitaliceşti (de la medic secundar la medic primar şef secţie) şi a celei universitare (de la preparator la profesor universitar), la Cluj până în anul 1965 şi apoi, la Tg. Mureş.

Şi-a desfăşurat activitatea în specialităţile neurologie, psihiatrie şi neuropsihiatrie infantilă, specializându-se în paralel în electroencefalografie şi în electromiografie, aceasta din urmă a însuşit-o printr-o bursă acordată de statul francez, în anul 1968.

A susţinut teza de doctorat în anul 1969, obţinând titlul ştiinţific de doctor în ştiinţe medicale, specialitatea neurologie.

În anul 1993 a fost ales membru corespondent ţi apoi, în 1994, membru titular al Academiei de Ştiinţe Medicale.

Este laureat al premiului *„Gheorghe Marinescu"* al Academiei Române.

Din anul 1993 este membru în Consiliul Ştiinţific al Institutului de Sănătate Publică şi Cercetări Medicale al Academiei de Ştiinţe Medicale, cu sediul la Tg. Mureş.

www.ziuaconstanta.ro

Pe plan ştiinţific a redactat şi publicat, ca autor principal sau coautor, un număr de 16 monografii şi tratate de specialitate, prima în anul 1972 – *„Somnul normal şi patologic"* şi ultima în 1995 – *„Enurezia nocturnă"*. De asemenea, a publicat peste 200 de articole în reviste de specialitate din ţară şi din străinătate, articole prezentate în prealabil în diferite reuniuni ştiinţifice, simpozioane, mese rotunde sau congrese dinăuntrul sau din afara hotarelor.

Concomitent, prof. Aşgian desfăşoară o intensă activitate publicistică, redactând articole şi mai multe cărţi, printre care: *„Despre vise şi fenomene paranormale, pe înţelesul tuturor"*, la Editura *„Aldomar Parasenzorial"* din Bucureşti, 1999; *„Arhitectura bisericească armeană şi unele corelaţii cu cea românească"*, la Editura *„Ararat"* din Bucureşti, în anul 2000; *„Tu şi cu mine. Dificultăţi şi succese în comunicarea inter-umană"* la Editura *„Academprint"* din Tg. Mureş, în 2001; *„Despre stres pe înţelesul tuturor"* la Editura *„Ardealul"* din Tg. Mureş, în anul 2002; *„Ce trebuie să ştim despre dezvoltarea sănătoasă şi armonioasă a copiilor noştri"*, la Editura *„Ardealul"* din Tg. Mureş, în anul 2002.

Pentru merite deosebite în activitatea ştiinţifică şi cea obştească, după Revoluţia din '89 a fost distins cu titlul de *„Cetăţean de Onoare"* al municipiului Tg. Mureş şi, apoi, ca *„Senior"* al oraşului. I s-a decernat *„Diploma de Excelenţă"* a Universităţii de Medicină din Tg. Mureş, Diploma de *„Profesor de onoare"* al acestei universităţi şi al Colegiului Medicilor din România, diploma de *„Doctor Honoris Causa"* al Societăţii Române de Neurofiziologie Clinică. De asemenea, de Ziua Naţională a României, la 1 decembrie 2002 i s-a conferit *„Diploma de Excelenţă"* din partea Prefecturii judeţului Mureş.

La 4 aprilie 2003, prin decret prezidenţial, preşedintele României a conferit profesorului univ. dr. Berdj Aşgian Ordinul Naţional *„Serviciul Credincios"* în grad de cavaler. Acest ordin i-a fost oferit pentru contribuţia remarcabilă pe care a avut-o la promovarea ştiinţelor medicale din România precum şi pentru întreaga activitate didactică şi ştiinţifică.

În anul 1992 a participat cu o lucrare ştiinţifică, la Paris, la al V-lea Congres mondial al medicilor armeni din toată lumea, iar în 1993 a primit Premiul Uniunii Armenilor din România pentru

www.ziuaconstanta.ro

„Contribuţii deosebite aduse pentru creşterea prestigiului comunităţii armene din România".

Deşi pensionat, în anul 1994, de la Spitalul Judeţean din Tg. Mureş, clinica de neuropsihiatrie infantilă, unde a funcţionat timp de zece ani ca medic şef de secţie, prof. Aşgian continuă să activeze ca medic practician în cadrul unei policlinici private, la care vin pacienţi din toată ţara. Totodată, continuă preocupările cultural-ştiinţifice prin conferinţe ţinute în cadrul Universităţii Populare.

Profesorul Aşgian se trage dintr-o familie respectată şi apreciată de conaţionalii săi. Tatăl, Onig Aşgian, s-a născut în Turcia, la Izmir (Smirna), după care, în 1880, se mută la Istambul. Studiile liceale le-a făcut la Veneţia, la mănăstirea Mehitariştilor din insula San Lazzaro.

Tatăl, împreună cu soţia şi cei doi copii, Ervant şi Kegham, şi părinţii mamei, Ani şi Antranig Utügean, au reuşit să se salveze de iataganul junilor turci, îmbarcându-se pe un vapor care venea în România, la Constanţa.

Autorităţile române i-au primit cu căldură şi amabilitate pe refugiaţii armeni. După un timp li s-a acordat şi cetăţenia română.

În scurt timp, Onig Aşgian deschide un magazin de articole textile pe strada Mihai Viteazul, iar prin anul 1937 înfiinţează şi o sucursală la Medgidia.

Era un om deosebit, cu un caracter dârz, curajos şi îndrăzneţ. Avea o inteligenţă remarcabilă. În afaceri dovedea multă inventivitate. Astfel, prin anul 1935 a comandat o mare cantitate de bumbac la Manchester, în Anglia, care i-a fost livrată cu vaporul la Constanţa. Bumbacul era sub formă de fire, strâns în sculuri şi ambalat în pachete cubice de 4 kg. Cantitatea importată a fost suficientă pentru a fi comercializată în ani de zile. Beneficiul a fost pe măsură. În anul 1951 unitatea este nevoită să-şi înceteze activitatea.

Onig Aşgian a sprijinit comunitatea armeană prin donaţii substanţiale, contribuind la ameliorarea suferinţelor multor familii nevoiaşe. Era o fire generoasă, îi plăcea viaţa. A murit la 7 februarie 1954, în urma unui atac vascular cerebral. A fost înhumat la cimitirul armenesc din Bucureşti.

www.ziuaconstanta.ro

Mama profesorului Aşgian, doamna Araxi, era o persoană fină şi cultă, educată într-un pension franţuzesc. Vorbea, ca şi soţul ei, fluent mai multe limbi (franceză, italiană, greacă, turcă, română), cânta la pian, acompaniată de soţul ei, un bun flautist. Era bine cunoscută de comunitatea armeană din Constanţa şi participa la manifestările cultural-artistice care aveau loc în sala de festivităţi a Şcolii armene. A fost o mamă exemplară, care s-a ocupat cu dragoste de creşterea şi educaţia celor trei copii, Ervant, Kegham şi Berdj.

În anul 1962, Araxi Aşgian, împreună cu fiul ei Kegham, au emigrat în Statele Unite ale Americii, stabilindu-se în oraşul Los Angeles, unde a trăit până la vârsta de 90 de ani. Este înhumată la cimitirul din Los Angeles.

www.ziuaconstanta.ro

ASLAN MIHAIL

S-a născut la 10 octombrie 1857 în oraşul Oneşti, judeţul Bacău. A făcut studiile la Academia Mihăileană din Iaşi.

A luat parte la războiul pentru independenţa naţională din 1877-78. Poporul român a avut un aport activ şi merituos la înfrângerea Imperiului Otoman şi la subminarea dominaţiei sultanului în Balcani, la cucerirea şi afirmarea independenţei naţionale. Războiul de la 1877-1878, la care a participat ca sublocotenent Aslan Mihail, a pus în evidenţă existenţa conştiinţei de neam a poporului român, solidaritatea întregii populaţii româneşti, în pofida frontierelor impuse de vitregia vremurilor, aspiraţia spre desăvârşirea statului naţional unitar şi independent. *„Cauza ostaşului român* – scria *«Gazeta Transilvania»* la 2 iunie 1877 – *este o cauză generală română, victoria lui a întregii naţiuni, fie ceea risipită în oricare parte a lumii"*.

În campania din Bulgaria (1913) îl găsim cu gradul de general de brigadă şi unde se afirmă ca un destoinic oştean şi comandant.

Tratatul de pace încheiat la Bucureşti a fost de scurtă durată. Războiul european (1916), pe care *„diferite conferinţe ale păcii"* îl pregăteau de atâta vreme a izbucnit. Confruntarea între marile puteri imperialiste declanşată prin agresiunea Austro-Ungariei contra Serbiei a determinat angajarea în luptă, în timp relativ scurt, şi a

www.ziuaconstanta.ro

unor naţiuni şi state, ale căror obiective nu aveau nimic comun cu caracterul imperialist al războiului.

Asemenea obiective sunt caracteristici ale îndelungatei lupte penntru afirmarea principiului naţionalităţilor; în anii primului război mondial al luptei cu arma în mână penntru dezrobirea teritoriului naţional ţinut prin forţă între hotarele marilor împărăţii, lupta diplomatică pentru a face ca drepturile naţiunilor la viaţă liberă şi suverană printr-un stat naţional unitar să fie recunoscute şi respectate de celelalte este, lupta prin cuvântul scris şi cuvântul vorbit pentru susţinerea şi apărarea drepturlor şi reîntregirea naţională şi politică erau mijloace şi metode prin care se exprima în fond, în condiţiile şi împrejurările create de războiul iperialist, aceeaşi multilateală activitate pentru victoria principiului naţionalităţilor. Referindu-se la justeţea cauzei României şi a celorlalte state cu situaţie asemănătoare, Nicolae Iorga scria: *„Ce înseamnă imperialism? Adică, a lua arma în mână ca să aperi pe ai tăi, a întrebuinţa dreapta violenţă împotriva celor mai nelegitime violenţe care lovesc în tot ce ai mai scump şi încearcă a-ţi interzice întreg viitorul, a-ţi paraliza toată activiateta viitoare, aceasta se cheamă imperialism? Imperialism se cheamă tendinţa de a stăpâni fără drept oricât pământ, oricare ar fi populaţia ce le-ar locui şi oricare ar fi sentimentele locuitorilor care sunt acolo. Acesta este imperialism, iar a cere cu arma în mână dreptatea pentru fraţii săi, a cere ca tot pământul locuit de români să fi numai după voinţa lor, a tuturor românilor, o largă ţară democratică, aceasta nu se cheamă imperialism"* (Cuvântarea pentru aniversarea intrării în război, ţinută la Cernăuţi, în ziua de 28 august 1919).

În acest război pentru făurirea Statului Român Unitar, generalului de divizie Aslan Mihail i s-a încredinţat comanda Armatei a III-a pe frontul de sud, de la Calafat până la Marea Neagră.

Pe timpul luptelor, unităţile sale s-au comportat eroic. Un mare număr de militari români au scăldat cu sângele lor pământul patriei. *„Nu avem dreptul* – scrie generalul Aslan Mihail – *să judecăm după rezultate, ci după fapte, care au fost atât de măreţe, iar acolo, pe câmpul de luptă s-au petrecut acte de sacrificiu şi eroism legendar, ele trebuiesc cunoscute de toată lumea. În acea încleştare a morţii aţi luptat cu un inamic viclean şi bine întărit şi nu v-aţi sfiit să daţi*

www.ziuaconstanta.ro

lupta făţişă; aţi luptat cu focul inamicului, cu greutăţile terenului şi ale vremii; aţi luptat şi aţi învins cele mai mari piedici puse în calea voastră.

Înfrăţirea între arme, între soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri a fost sublimă; toţi s-au jertfit fără a precupeţi nimic!

Sacrificiile voastre vor cântări greu în afirmarea drepturilor neamului nostru".

Pentru meritele sale a fost distins cu înalte ordine şi medalii, iar în 1936 a fost numit secretar general în Ministerul de Război.

A publicat numeroase lucrări cu caracter militar.

www.ziuaconstanta.ro

AVAKIAN ARUTIUN

S-a născut la 23 august 1903, la Cetatea Albă, în familia unor modeşti meseriaşi; tatăl Măcărtici şi mama Sogovme; şi-a făcut studiile elementare la şcoala armeană din oraşul natal şi a terminat studiile liceale în acest oraş. Vine la Bucureşti în anul 1922 şi se înscrie la Institutul de Belle Arte, la clasa maestrului Camil Ressu.

După absolvirea studiilor de specialitate, expune la *„Salonul oficial"*, expoziţia colectivă periodică a artiştilor plastici din România; din această perioadă datează şi primele preocupări pentru pictura murală religioasă. Înainte de anul 1940 face parte din colectivul de specialişti care lucrează la restaurarea decoraţiilor, precum şi a picturilor interioare ale fostului Teatru Naţional.

În prioada războiului, este mobilizat în calitate de corespondent de front, realizând numeroase schiţe şi desene, instantanee din viaţa militară de pe front. Încă din ultimii ani ai războiului, angajează lucrări de pictură în frescă la diferite biserici parohiale din ţară; înaintea anilor '50 termină pictura integrală a bisericilor din comuna Horezu (Vâlcea).

În paralel cu activitatea de pictor de biserici, începe să desfăşoare şi o susţinută muncă privind restaurarea patrimoniului naţional al monumentelor istorice. În anii 1950 participă, în colectiv, la lucrările de restaurare a picturilor murale de la mănăstirea Tismana.

www.ziuaconstanta.ro

La începutul anilor 1960 restaurează şi pictează paraclisiul mănăstirii Curtea de Argeş, iar ulterior restaurează picturile catedralei ortodoxe din Sibiu.

Dintre celelalte lucrări importate de restaurare şi de pictură se numără: mănăstirea Văratec şi Cugir, bisericile din comuna Deba, Măgurele, Sibiel, Sadu, Roznov, Comarnic, *„Sf. Vasile"* din Ploieşti, *„Maica Precista"* din Bacău, catedrala ortodoxă *„Sf. Dumitru"* din Bucureşti.

A participat, în colectiv, la lucrările de restaurare a catedralei ortodoxe a Patriarhiei Bucureştilor. În probleme de restaurare a picturilor murale, a întreţinut o strânsă colaborare cu savantul de renume mondial I.D. Ştefănescu, istoric de artă.

A fost aşezat printre fruntaşii generaţiei sale ca pictor de înaltă valoare artistică, ce s-a dedicat, imediat după primul război mondial, picturii noastre tradiţionale.

Arutiun Avakian, este unul dintre artiştii care a redescifrat în lucrările executate, adevărata esenţă a picturii ortodoxe, căreia i-a adăugat o nouă strălucire şi o nouă experienţă, marcate prin deosebite calităţi compoziţionale, cromatice etc.

În paralel, face pictură de şevalet, la sfârşitul anilor '50, organizează o expoziţie personală în sala din Calea Victoriei. A fost membru al Uniunii Artiştilor Plastici, precum şi al Fondului Plastic.

A desfăşurat şi o susţinută activitate pedagogică de îndrumare a tinerilor în domeniul restaurării picturilor murale în tehnica frescă sau ulei, în cadrul şantierelor de lucru organizate cu ocazia efectuării lucrărilor anterior menţionate.

Arutiun Avakian a fost profesor la şcoala de pictură bisericească şi restaurare, care a funcţionat, între cele două războaie mondiale pe lângă Patriarhia Română. S-a dăruit, o întreagă viaţă, operei de îndrumare a tinerilor pictori, străduindu-se să ridice din rândurile lor noi şi noi artişti de seamă.

A fost primul organizator al Atelierelor-Şcoală de restaurare a picturilor murale, ateliere care îşi continuă activitatea pe lângă Comisia de pictură bisericească a Patriarhiei Române. A întocmit cu pricepere şi răspundere planuri pentru construirea de către Patriarhie a unui vast complex, dedicat executării şi restaurării picturilor biseri-

www.ziuaconstanta.ro

ceşti a icoanelor. A fost membru al Comisiei de pictură bisericească, mai bine de 30 de ani, un sfetnic preţios al acesteia.

În anul 1981, la Editura Institutului Biblic şi la Misiunea Ortodoxă, i se publică lucrarea *„Probleme de restaurare a frescelor"* (revista *«Biserica Ortodoxă Română»* nr. 1-2, extras). În ultimii ani de viaţă s-a preocupat de elaborarea lucrării *„Monografia pictorilor frescari din România"*, lucrarea rămasă neterminată.

A fost un bun creştin, membru al parohiei armene din Bucureşti. A trecut în lumea umbrelor la 12 iunie 1990, la vârsta de 87 de ani.

Izvoare: Revista „Ararat", nr. 4/1990

www.ziuaconstanta.ro

AVAKIAN DUMITRU

S-a născut în 1942 la Cetatea Albă şi face parte dintr-o familie de artişti plastici. Unchiul său, Grigore Avakian a fost istoric şi arheolog iar soţia lui, Maria Bogdan Avachian, a fost profesoară la Şcoala armeană din Bucureşti.

Dumitru Avakian a absolvit Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti. Este profesor de studii muzicale teoretice la Liceul *„George Enescu"* din Bucureşti. Este critic muzical şi membru al Uniunii Compozitorilor din România. A publicat în decursul a patru decenii de activitate peste 2000 de articole în mass-media din România şi străinătate precum şi studii de specialitate în domeniul teoretic al artei muzicale.

A conferenţiat la Bucureşti, Berlin şi Patras (Grecia) şi este un neobosit organizator a numeroase competiţii, concerte şi festivaluri destinate promovării tinerilor muzicieni, elevi şi studenţi.

Membru în juriul concursurilor *«Ionel Perlea»* de la Slobozia (între anii 1999-2002) şi *„Mihail Jora"* din Bucureşti (1999-2002).

Autor şi realizator timp de un deceniu al Galelor Tinerilor Concertişti. Consilier şi organizator al manifestărilor muzicale în cadrul Pavilionului românsc la *„Expoziţia Universală"* – Hanovra 2000.

Membru al *„Forumului muzical balcanic"* cu sediul la Atena. A primit *„Premiul Asociaţiei Oamenilor de Teatru şi Muzică"*

www.ziuaconstanta.ro

(A.T.M.) – 1984. *„Premiul Uniunii Criticilor Muzicali"* (1994 şi 2000). Premiul revistei Actualitatea Muzicală – 2002, Premiul *„Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România"* – 2004.

A fost decorat de către Preşedinţia României în 2004.

„Tinereţea lui Dumitru Avakian este una a pasiunii pentru meseria pe care o face", spune criticul muzical Ada Brumaru iar prof. univ. dr. Grigore Constantinescu menţionează că *„cele peste 2000 de articole pe care le-a scris Avakian ar merita publicate (...). El este un prieten, un profesionist şi un îndrăgostit de muzică. Ce-i putea da Dumnezeu mai mult?"*

Coregrafa Adina Cezar referitor la personalitatea lui Dumitru Avakian remarca că avem de a face cu un *„reprezentant al unei vechi generaţii a artistocraţiei umane"*.

Cu prilejul oferirii Premiului Uniunii Armenilor din România pentru anul 2003, Dumitru Avakian a oferit un tablou reprezentând autoportretul tatălui său după care a spus: *„Măcar în felul acesta am dorit să fiu prezent la această distinsă adunare. Relaţiile mele personale în acest spaţiu spiritual datează, efectiv din anii copilăriei. Tatăl meu m-a îndrumat spiritual şi sufleteşte pe această direcţie. Acei dintre dvs. care au avut răgazul să citească în revista «Ararat» din septembrie 2003 câteva momente din istoria familiei mele, admirabil prezentate de un bun prieten de la New York, Eduard Jeamgocian, aţi observat că istoria familiei noastre porneşte dintr-un spaţiu într-adevăr al comunicării interetnice şi interculturale din Cetatea Albă"*.

Avakian Grigore, unchiul criticului muzical Avakian Dumitru s-a născut la 8 martie 1890 în oraşul Cetatea albă, unde a absolvit şcoala primară şi liceul (1919). Licenţiat în 1923.

A fost conservator al Cetăţii şi muzeului de Antichităţi din oraşul de baştină şi delegat al Comitetului Monumentelor Istorice. A funcţionat o vreme ca profesor de liceu, bibliotecar al Academiei Române. A publicat numeroase articole şi volume printre care menţionăm: *„Încercare de istorie a armenilor din Cetatea Albă"*, (1922); *„Inscripţiile armeneşti din Cetatea albă"*; *„Ştiri noi din Tyros"* (1925-1931); *„Săpăturile de la Cetatea Albă"*, Chişinău (1931); *„Relicvi inediti di monumenti etruschi e romani"* (Bucureşti, 1935);

www.ziuaconstanta.ro

„Moneda de 250 de lei şi problema Stemei României” (1936); Traduceri; din lirica armeană, în colaborare cu M. Gheorghiu, (Bucureşti, 1922); Lev Tolstoi *„Cadavrul viu”*, cu Paul Florenţiu (1923); A.S. Puşchin *„Boris Godunov”*, cu G. Dumitriu, (1937).

Izvoare: *„Ararat”* nr. 6/2004, Enciclopedia *„Cugetarea”*, Bucureşti, 1941, Revista de cultură armeană *„Ani”*, Bucureşti, anul I, vol. III, 1936.

www.ziuaconstanta.ro

AVACHIAN GARABET (GARBIS)

Mare pedagog şi colecţionar de artă, Garabet Avachian s-a născut la Constanţa, în anul 1908. Elev fiind la Liceul *„Mircea cel Bătrân"* s-a remarcat nu numai ca un eminent şcolar, dar şi ca animator al vieţii culturale în cadrul prestigiosului lăcaş de instrucţie. Participă la şezători dedicate unor mari personalităţi ale vieţii cultural-ştiinţifice, colaborează la publicaţia liceului.

După absolvirea liceului, urmează Conservatorul din Bucureşti, la clasa eminentei profesoare Cecilia Niţulescu-Lupu. După încheierea studiilor universitare, devine asistent la aceeaşi clasă şi, cu proverbiala sa luciditate şi exigenţă, conştient că, din pricina conformaţiei anatomice a mâinii sale, nu va face mare carieră de violonist concertist, mai cu seamă că resimţea o atracţie deosebită către pedagogia viorii, s-a dedicat acestei nobile profesii, precum şi cercetărilor legate de ea.

A parcurs treptele ierarhiei profesorale la Conservatorul din Bucureşti, până la cea de şef al catedrei de viaoră. Într-o activitate perseverentă şi neobosită, a format promoţii întregi de violonişti, unii remarcaţi în concursuri internaţionale sau în viaţa concertistică. Un exemplu elocvent: Varujan Cozâghian, timp de decenii prim-concert maestru al Filarmonicii din Bucureşti, ocupă cu succes, acelaşi pupitru, în prezent, la Bilbao (Spania), iar la orchestra simfonică din San Sebastian (Spania) George Nicolescu este de asemenea prim-concert maestru.

www.ziuaconstanta.ro

Dar lista, impresionant de lungă şi încărcată de valori, ar trebui să cuprindă şi numeroşi violonişti care au studiat iniţial cu alţi profesori şi au apelat la el pentru perfecţionare şi control periodic, sau ... câte unii care, dintr-un snobism prost înţeles, şi-au ascuns provenienţa reală de la şcoala sa, preferând nume ale unor maeştri, considerate mai *„sonore"*, fără a ţine seama că un artist de talia lui David Oistrach îşi trimitea unii elevi, pentru perfecţionare şi rezolvarea anumitor probleme, tocmai la el, socotindu-l o autoritate în domeniu. Amintirile unuia dintre elevii săi cei mai apropiaţi, prof. univ. Modest Iftinchi, actualul şef al catedrei de vioară la Academia de Muzică din Bucureşti, care-i continuă cu cinste şcoala violonistică, muzicală, umană, ni se par cele mai semnificative:

„L-am cunoscut ca profesor şi om şi pot afirma – fără teamă de a greşi – că nu mi-a fost dat decât rareori în viaţă să pot întâlni un om care să-i semene. Incontestabil, era un om de excepţie.

Neavând copii şi suferind poate din această cauză, noi – toate generaţiile ce ne-am perindat prin clasa lui – am devenit, pe rând, copiii lui, am crescut şi ne-am lăsat educaţi, modelaţi şi formaţi conform idealurilor pe care le-a avut. Ne-a iubit pe toţi fără să aibă preferinţe, ne-a certat şi admonestat atunci când am meritat-o şi ne-a lăudat şi stimulat în mod divers, când a fost cazul. Ne-a pregătit pentru viaţă şi scenă, nefăcând nimănui nici un fel de concesii".

Investigând în permanenţă şi în spirit modern domeniul infinit al soluţiilor la problemele tehnice şi interpretative ale viorii, G. Avachian a realizat unele lucrări de specialitate, ca: *„Studiul schimburilor de poziţie"*, *„Contribuţii la însuşirea raţională a tehnicii violonistice"*, *„Despre arta interpretativă în concepţia modernă"* şi altele.

Recunoscut ca o veritabilă autoritate în pedagogia viorii, a fost invitat în schimburi de experienţă în diferite ţări, a făcut parte sau a prezidat jurii ale multor concursuri internaţionale. În anul 1967 este solicitat, în calitate de profesor, la cursurile estivale de perfecţionare iniţiate de Sergiu Celibidache, pe lângă Filarmonica din Stockholm şi Conservatorul din Sienna.

Cei care-i treceau pragul casei, elevi sau prieteni, erau impresionaţi de atmosfera de sanctuar de oficiere a artei, de colecţiile de mare valoare. Colecţia Avachian este una dintre cele mai bogate şi

www.ziuaconstanta.ro

valoroase din Muzeul Colecţiilor din Bucureşti. Aici poţi întâlni numeroase obiecte de artă decorativă, sticlărie de Boemia, covoare de Buhara şi Anatolia, piese de mobilier şi un impresionant număr de icoane de lemn şi sticlă, opere ale artizanilor populari din glăjăriile de la Nicula şi Hăjdate, centre ardelene cunoscute şi recunoscute în toată lumea.

Ca orice colecţionar care se respectă, profesorul Avachian şi-a avut preferinţele şi afinităţile sale, adunând în colecţia sa opere semnate de N. Grigorescu, Şt. Luchian, G. Petraşcu, I. Iser, Camil Ressu, Alex. Ciucurencu, Th. Pallady şi Dumitru Ghiaţă. Alături de arta românească, în catalogul colecţiei figurează opere din şcolile flamandă, italiană şi franceză, din secolul al XVIII-lea şi începutul celui al XX-lea, stampe japoneze, exemplare rare din arta orientală şi extrem orientală.

Pentru crearea unui climat de intimitate, organizatorii au plasat în sălile colecţiei instrumente, cărţi şi partituri muzicale de care profesorul s-a folosit în activitatea profesională, dând impresia că maestrul este prezent şi este însoţit în periplul său.

Colecţia Avachian a fost donată statului pentru alcătuirea unui muzeu care să-i poarte numele. Din păcate, contrar dispoziţiilor sale testamentare, donaţia a fost scoasă din imobilul care-i fusese acordat şi mutată, aşa cum s-a arătat mai sus, la Muzeul Colecţiilor de Artă din Bucureşti.

Garabet Avachian s-a stins din viaţă la 11 iulie 1967 când nu împlinise vârsta de 59 de ani.

„Tot maestrul Avachian ne-a insuflat – spune acelaşi elev şi continuator al său, prof. M. Iftinchi – permanent sentimentul patriotic şi mândria naţională, lucru preţuit de noi cu atât mai mult, cu cât ştiam că era de origine armeană, dar devotat cu trup şi suflet ţării în care a trăit şi poporului pe care l-a iubit în aceeaşi măsură ca oricare om al ţării noastre.

A făcut cinste ţării noastre oriunde a fost trimis, a dominat cu personalitatea sa şi a impus".

(Izvoare: Revista *„Ararat"* nr. 41/1993)

www.ziuaconstanta.ro

AVAKIAN HRANDT

Pictor de prestigiu şi colecţionar de renume. *„Pribeag din străvechi împărăţii răsăritene* – mărturiseşte prietenul lui de o viaţă, Adrian Maniu – *Hrandt Avakian, un copil orfan, a poposit mai la începutul veacului pe ţărmul dobrogean al Mării Negre (...) Privind acum pânzele, îi recunoaştem că a cules lumină şi cer din ţara noastră – care de o viaţă e şi a lui. Îi ghicesc sufletul răsăritean – în limpezimile străluminate de doruri, din care culoarea caută fragedă seninătate, îmbiind vis şi adevărul vieţii cu înflorire de sfielnic gând. Sârguinţa şi adevărata vocaţie înfăptuind minunată izbândire"*. Acesta a fost pe scurt, destinul unui mare maestru al penelului, armean de ambii părinţi şi român prin tot ce a înfăptuit pentru ţara de adopţiune.

Avakian Hrandt s-a născut în 1900 în oraşul Alep (Siria), şi-a petrecut copilăria şi prima tinereţe, până la vârsta de 20 de ani, în Orient. La începutul primului război mondial, familia Avakian (mama, trei fete şi doi băieţi), ca multe alte familii care au scăpat de progromul din 1915, părăseşte ţara de baştină şi se refugiază în România, stabilindu-se pentru începutul la Balcic. Încă din liceu Hrandt Avakian dă semne de atracţie pentru pictură. Primele instrucţiuni le primeşte de la profesorul de desen, un pictor neamţ pripăşit în Alep. La Balcic, tânărul exaltat de pictură se va bucura de îndrumarea unor maeştri ai penelului ca Iser şi Steriade. Acesta din urmă îi propune lui Avakian, văzându-i vrednicia şi entuziasmul, să vină

www.ziuaconstanta.ro

la Bucureşti, dându-i ca adăpost Muzeul Kalinderu, al cărui director era. A fost numit, la început, ca paznic, punându-i-se la dispoziţie o odaie de lucru, de fapt, atelierul lui Steriadi, împărţit în două. După câţiva ani Steriadi îşi dă sema că paznicul muzeului e de-acum un pictor de netăgăduită valoare şi purcede la organizarea primei *«Expoziţii Hrandt Avakian»*, care se va bucura de mare succes, cucerind chiar preţuirea unor critici zgârciţi cu laudele. Astfel, în *«România literară»*, nr. 2 din 27 februarie 1932, Eugen Ionescu, cel care mai târziu avea să devină celebrul autor dramatic şi membru al Academei Franceze, care la sfârşitul vieţii sale s-a apucat de pictură, semnalează următoarele despre expoziţia lui Hrandt Avakian: *„Hrandt Avakian posedă în gradul cel mai acut o minuţioasă caligrafie, mai puţin a culoarei, mai mult a desenului. Nu aprob principial metoda domniei sale tehnice, dar este onest şi necesar să recunosc acestui tânăr artist deplinătatea perfectului său meşteşug grafic. Glacialitatea impersonală a tablourilor, scrupulozitatea unui ochi atent, aplicat formelor exacte, pot exploda oricând, în calităţi neaşteptate, dacă un oarecare deficit de viaţă emoţională s-ar umple i-ar fi uşoară calea, de pildă, spre mult doritul şi trâmbiţatul neoclasicim: supunere cu umilinţă la obiect (minunată formulă de viaţă estetică). Pentru că d-nul Hrandt Avakian este înzestrat (acest lucru este neîndoios) trebuie să cuprindă în vechile tipare focul viu al emoţiei".*

Dar nu numai Eugen Ionescu îl socoteşte pe Hrandt Avakian o personalitate de netăgăduit. Al. Paleologu scrie mai târziu în *„Universul literar"* nr. 3 din 5 martie 1938: *„Dl. Hrandt Avakian expune peisaje, naturi moarte şi un portet. Insistăm asupra peisajelor dintre care relevăm o vedere de iarnă, în care tonalităţile de alb au o luminozitate spulberată de un efect plastic impresionant într-o notă foarte justă. Naturile moarte sunt armonizate coloristic cu mult simţ de muzicalitate".*

Iar mai târziu, reputatul critic Ion Frunzetti, vorbind despre arta lui Hrandt Avakian notează: *„El sintetizează pe un petec de hârtie un întreg univers poetic, compus nu doar dintr-o barcă, o salcie şi un năvod, ci din toată zarea ce împrejmuieşte munca pescarului."*

Pictor al florilor, Avakian nu le reproduce pe pânză, aşa cu fac majoritatea pictorilor de flori, ci recreează florile, încorporând în ele toată vraja sensibilităţii sale coloristice. De aceea florile lui fac

www.ziuaconstanta.ro

într-un fel concurenţă florilor din natură; au însă ceva în plus; acea caldă viziune picturală caracteristică lui Avakian. Aşa cum sunt cărţi care te fac să vezi altfel realitatea de cât te-ai obişnuit s-o vezi cu ochii tăi, aşa şi pânzele cu flori ale lui Avakian te îmbie şi te învaţă să contempli cu alţi ochi florile din natură.

Arta artistului dezvăluie astfel secrete ale naturii, care scapă în mod obişnuit acuităţii ochilor noştri. În timpul unei vieţi de 90 de ani, Hrandt Avakian a dovedit că visul lui din prima juneţe a devenit realitatea.

În afară de pictură, Hrandt Avakian, împreună cu sora sa Beatrice Avakian, a iniţiat şi dăruit Statului Român un Muzeu de artă orientală. A publicat în Editura *„Albatros"* (colecţia *„Cogito"*), o parte din cugetările sale: *„Artistul modest este ca o lumânare de ceară, arzând se topeşte de propria-i căldură". „Frământ vopseaua pe paletă cu un descântec tăcut, ca pe pânză, ea să devină duh".*

După moartea fratelui, Beatrice Avakian a creat o bursă anuală, care să fie acordată celor mai buni studenţi de la Academia de Arte Frumoase din Capitală.

www.ziuaconstanta.ro

AXINIAN CAROL MIKULI

Compozitor, pianist, profesor. S-a născut în Cernăuţi, la data de 31 octombrie 1821. După absolvirea şcolii secundare se înscrie la Facultatea de medicină din Viena, dar se abate de la drumul ales, plecând la Paris, pentru a studia pianul cu vestitul compozitor Chopin, începând din anul 1844 şi până la moartea compozitorului. Stabilirea pe meleagurile moldovene a familiei Axinian, din care provine şi Carol Mikuli, s-a petrecut probabil către sfârşitul secolului al XII-lea. Se părea că a fost atras în Ţara Moldovei de interese comerciale, sau poate dintr-un spirit cavaleresc pus în slujba vreunui domnitor al Moldovei. Dealtfel, în documentele mai vechi, se povesteşte de un cavaler armean pe nume Mikuli, aflat în serviciul mănăstirii din Afmont-Styria, în calitate de *„maestru de vânătoare"* (vezi Eugen Păunel: *„Vasile Alecsandri şi Carol Mikuli"*, în *„Făt Frumos"*, anul X nr. 1-2, 1935). Tatăl compozitorului, pe nume Ştefan Mikuli, făcea parte din rândurile celor mai de seamă negustori din Bucovina. Casa acestuia era mereu deschisă. Aici îşi dădeau întâlnire boierii moldoveni intelectuali: Hurmuzachi, Mustaţă, Alecsandri, preotul Iraclie Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu.

Micuţului Carol nu i-a lipsit nici dascălul de *„franţuzească"* şi cel de clavir (vezi *„Carol Mikuli – Restituiri muzicale"* de Corneliu Buiescu, Editura Muzicală, Bucureşti, 1977 p. 10). În timpul revoluţiei din 1848 Mikuli revine în patrie.

www.ziuaconstanta.ro

În 1850 întreprinde o călătorie în principatele româneşti, unde în apropierea lăutarilor vestiţi din Iaşi şi Bucureşti alcătuieşte o culegere celebră de cântece: *„48 arii naţionale româneşti"* (doine, hore, cântece de lume, cântece haiduceşti). După ce realizează câteva turnee concertistice prin ţări străine, în 1853 este numit director artistic al Societăţii de muzică din Lemborg, apoi director al Conservatorului.

A publicat operele lui Chopin, după însemnările, corectările şi variante autografe ale autorului. A scris muzică instrumentală şi vocală, culegeri de folclor, lucrări didactice, ediţii critice ş.a.

S-a stins din viaţă în anul 1897.

Izvoare: Bogdan Căuş *„Figuri de armeni din România"*, Editura *„Ararat"*, 1998.

www.ziuaconstanta.ro

AZNAVORIAN HURMUZ

O personalitate remarcabilă a perioadei dintre cele două războaie a fost Hurmuz Aznavorian, avocat strălucit, din pleiada celebrilor Istrate Micescu, Emil Ottulescu, Aurelian Bentoiu, I. Gr. Perieţeanu şi alţii. Distins autor de studii juridice, publicist recunoscut şi excelent conferenţiar public.

Hurmuz Aznavorian s-a născut la 26 martie 1889, la Trabizonţ, într-o familie de negustori armeni din Anatolia. Tatăl său, licenţiat la Oxford şi poliglot, înfiinţase, la reîntoarcerea de la studii, o şcoală pentru copiii armeni, dar, ca urmare a politicii de exterminare a armenilor dusă de sultanul-roşu, Abdul al II-lea, se refugiază, în 1896, împreună cu elevii şi întreaga familie, la Constanţa. Aici, Hurmuz Aznavorian urmează şcoala primară, apoi gimnaziul la *„Mircea cel Bătrân"* din Constanţa, avându-l ca profesor favorit pe cunoscutul scriitor Ion Adam, apoi pleacă la Bucureşti, unde este elev al colegiului *„Sf. Sava"*. Ajutat de fratele său mai mare, Vahram, îşi începe studiile universitare la Paris. Hurmuz Aznavorian s-a dorit medic şi a început cursurile Facultăţii de Medicină, dar, nerezistând la şocul sălilor de disecţie, s-a retras şi a intrat, ca să nu piardă anul, la unica facultate care mai primea studenţi la acea dată târzie, Facultatea de Drept.

În cel de-al doilea război balcanic ia parte, ca ofiţer de rezervă, la luptele de la Balcic.

www.ziuaconstanta.ro

Se întoarce, apoi, la Paris, pentru terminarea studiilor, iar în 1916 incită pe studenţi să se întoarcă în ţară pentru a lupta în armata română (ziarul *„Le Petit Parisien"* din 29 august 1916 îl menţionează pe Hurmuz Aznavorian ca secretar general al Comitetului franco-român). Pledează pentru întoarcerea prin Suedia şi Rusia, în vederea participării la război în armata română, nu în cea franceză, cum intenţionau unii studenţi. Intră în luptă imediat şi, căzând prizonier la Turtucaia (noiembrie 1916), este închis în lagărul din Haskovo (Bulgaria), împreună cu Gheorghe Topârceanu, Florea Stănculescu (viitorul profesor de la facultatea de Arhitectură) şi alţii. Va fi eliberat în octombrie 1918.

De pe frontul Moldovei, familia Aznavorian primeşte, însă, o veste cruntă. Elevul cu termen redus Garabet Aznavorian (fratele lui Hurmuz) cade eroic pe câmpul de luptă pe 3 aprilie şi este înmormântat la Cimitirul Eroilor din Socola, considerat fiind erou de război. În anul 1926, la cererea familiei, rămăşiţele pământeşti ale tânărului Garabet Aznavorian sunt exhumate de Societatea „Cultul Eroilor" şi transportate la Brăila, pentru reînhumare.

În 1918 Hurmuz Aznavorian revine la Paris pentru pregătirea şi susţinerea doctoratului. Este remarcat de delegaţia română la Conferinţa de pace de la Versailles, condusă de profesorul Eftimie Antonescu, fiind numit secretar al acesteia. În această calitate a redactat rapoarte despre ocupaţia germană din ţară, a identificat cimitirele soldaţilor români duşi de germani în Alsacia şi Lorena şi a fost trimis la Fiume şi în Dalmaţia pentru a relata despre situaţia locală în urma conflictului italiano-iugoslav din 1919.

În 1919, Ion I.C. Brătianu soseşte la Paris pentru a susţine interesele României la Conferinţa de pace însoţit de o importantă delegaţie de diplomaţi, istorici şi jurişti. Brătianu face apel la câţiva studenţi români aflaţi la Paris, printre ei şi Hurmuz Aznavorian, să colaboreze cu delegaţia română, în calitate de secretari.

Revenind în ţară, este angajat, în 1921, în cabinetul cunoscutului avocat Nicolae Papadat (soţul Hortensiei Papadat–Bengescu), o celebritate a baroului bucureştean. A colaborat la mai multe reviste juridice şi, în special, la *Pandectele Române*, sub conducerea lui Constantin Hamangiu, remarcabil jurist, scriind interesante adnotări la hotărârile judecătoreşti care au fixat regulile de drept controver-

www.ziuaconstanta.ro

sate. Ulterior, pledează pe cont propriu mai multe cauze, dintre care unele, ca de pildă Păltineanu – Lăzărescu şi Găetan, menţionate în Biblioteca marilor procese, ce aveau să-i deschidă marea carieră de avocat.

Foarte apreciat de I.G. Duca, Hurmuz Aznavorian s-a lansat, la îndemnul acestuia, în politică. A făcut parte, împreună cu Aurelian Bentoiu, George Gheorghiu şi alţii, din gruparea *„Păreri libere"*, care continua linia lui I. Gh. Duca. În 1934 este ales deputat liberal şi, în 1935, este însărcinat cu prezentarea în Parlament a raportului la mesajul tronului. A fost ales (împreună cu alţi jurişti) să redacteze Codul penal, începând din 1934. ţinându-se seama de contribuţia sa, a fost propus să-l prezinte şi să-l susţină în Parlament (1937) alături de profesorul Vintilă Dongoroz.

Remarcat de I.Gh. Duca, i se oferă un post în conducerea Ministerului Justiţiei. Hurmuz Aznavorian refuză oferta, spunând că *„sunt destui români capabili să ocupe acest post, ca să nu fie nevoie să se apeleze la un armean"*.

Se retrage din politică în 1938, după lichidarea regimului parlamentar, dar îşi continuă cu succes activitatea de avocat. Democrat convins, Hurmuz Aznavorian se află printre cei dintâi oameni politici români care iau poziţie hotărâtă împotriva dictaturii lui Carol al II-lea, printr-un articol curajos publicat în ziarul *Curentul*, al cărui director era Pamfil Şeicaru, vechi prieten cu Hurmuz. Articolul, intitulat *„Interpretarea legilor"*, a fost incisiv, el veştejind excesul de servilism birocratic în aplicarea dispoziţiilor legale în modul cel mai obedient cu putinţă faţă de puterea politică a zilei. Pledează până în 1948, când este epurat din barou, reproşându-i-se în special zelul depus, în 1946, în procesul miniştrilor antonescieni *„vinovaţi de dezastrul ţării"*. Aceştia erau, de fapt, recunoscuţi tehnocraţi (Mircea Cancicov, Ion Finţescu, Mircea Vulcănescu etc.). Unii dintre aceştia, cu simpatii anglo-franceze cunoscute, îşi dăduseră în repetate rânduri demisia, care însă nu le fusese acceptată de Ion Antonescu.

După 1950, este trimis la Canal, după care are apoi, pentru un an, domiciliul forţat la Vama Bucovinei. În 1958 este implicat în procesul fruntaşilor liberali sub învinuirea de *„complot împotriva statului"*. Este condamnat, alături de Gheorghiu Gheorghe, la cea

www.ziuaconstanta.ro

mai mare pedeapsă din lotul de 15: 25 de ani temniţă grea şi 10 ani degradarea civică.

După trecerea prin temniţele de la Văcăreşti, Jilava şi Galaţi, Hurmuz Aznavorian a murit, în 1961, la închisoarea din Botoşani, în vârstă de 73 de ani. Nu i se cunoaşte mormântul.

După 38 de ani, în urma recursului în anulare declarat de procurorul general împotriva sentinţei penale nr. 661 din 15 iulie 1958 a Tribunalului Militar Bucureşti, Curtea Supremă de Justiţie – Secţia Penală, prin Decizia nr. 724 din 22 martie 1996, casează sentinţa penală nr. 661/1958, achită pe inculpaţii respectivi şi înlătură pedeapsa complementară a confiscării totale a averii.

Mare iubitor de pictură, Hurmuz Aznavorian a fost prieten cu pictorii Petraşcu şi Tonitza. În 1934, cu o zi înaintea închiderii expoziţiei de la *„Universul"*, îl descoperă pe Alexandru Ciucurencu, pe care îl recomandă prietenilor săi colecţionari, lansându-i astfel cariera şi ajutându-l financiar în perioada de început. Pictorul le-a fost foarte recunoscător, atât lui, cât şi fiicei, Rodica Aznavorian. Locuinţa modestă a avocatului Aznavorian, de pe strada Cazzavilan 31, va deveni o adevărată pinacotecă, numărând peste 300 de tablouri, inclusiv ale unor tineri pictori români ca Octav Angheluţă, Alexandru Padina, Adam Bălţatu şi Eugen Drăguţescu.

Cunoscându-i-se propensiunea pentru artele plastice, este trimis în Croaţia pentru a discuta cu sculptorul Mestrovic proiectul statuii lui Ion I.C. Brătianu, aflat în prezent în scuarul de lângă Muzeul Literaturii Române.

După epurarea din Barou, Hurmuz Aznavorian îşi declară profesia de expert de artă pentru a putea beneficia de cartela de alimente. Din păcate, este nevoit să vândă o mare parte din colecţie pentru a-şi întreţine familia.

În amintirea lui Hurmuz Aznavorian s-a înfiinţat, la Săftica, în fosta fermă a familiei, *„Fundaţia Avocat Hurmuz Aznavorian"*, destinată păstrării memoriei sale şi ajutorării, prin burse, a tinerilor avocaţi aflaţi la început de carieră.

Pentru recunoaşterea calităţilor lui de *„connaisseur"* şi colecţionar de artă, tablourile păstrate de fiica sa, care au scăpat de confis-

www.ziuaconstanta.ro

care din timpul detenţiilor sau au rămas nevândute, au fost donate Muzeului Colecţiilor de Artă din Bucureşti.

(Izvoare: Revista „*Memoria*" nr. 39. Material întocmit pe baza documentelor puse la dispoziţie de doamna Rodica (Aznavorian) Sfinţescu şi domnul Claudiu Sfinţescu).

www.ziuaconstanta.ro

BALASANIAN ION O.

S-a născut la Cernavoda, judeţul Constanţa, la 14 octombrie 1942. După absolvirea Liceului teoretic *„Anghel Saligny"* din oraşul natal, urmează Institutul politehnic *„Gh. Asachi"* din Iaşi, Facultatea de Chimie Industrială, specializarea Tehnologia substanţelor anorganice. Obţine titlul de lector în ştiinţe tehnice cu teza: *„Descrierea matematică a oxidării catalitice a bioxidului de sulf"*.

După obţinerea diplomei, în anul 1965, parcurge, prin concurs, toate gradele didactice universitare, de la asistent, şef de lucrări, conferenţiar, iar din 1992 profesor. Este membru al Societăţii Române a Inginerilor Chimişti, al Societăţii Chimiştilor şi Societăţii de Cataliză din România. Din 1990, este membru în Consiliul Facultăţii de Chimie Industrială, din 1992 membru în senatul Universităţii Tehnice *„Gh. Asachi"*. În perioada 1992–1996 este prorector al Universităţii Tehnice din Iaşi, iar din 1996–2000 decan al Facultăţii de Chimie Industrială. A fost prşeedintele Comitetului de organizare a Conferinţei Jubiliare *„85 de ani de învăţământ de inginerie chimică la Iaşi"*.

Predă disciplinele: tehnologia catalizatorilor pentru industria anorganică; caracterizarea şi testarea catalizatorilor; termotehnică şi cuptoare în industria materialelor de construcţii; protecţia anticorozivă pasivă.

www.ziuaconstanta.ro

Este autor şi coautor a peste 70 de lucrări ştiinţifice, cursuri şi îndrumare universitare, dintre care menţionăm: *„Tehnologia compuşilor cu sulf şi fosfor"*, 1974; *„Tehnologia compuşilor cu sulf"*, 1984; *„Elaborarea şi caracterizarea catalizatorilor"*, 1987; *„Tehnologia chimică anorganică"*, 1992; *„Ingineria proceselor chimice"*, 1999; *„Coroziune. Protecţie anticorosivă activă şi pasivă. Tehnologii electrochimice"*, 2000.

Prof. Balasanian a realizat 39 contracte de cercetare, deţine 20 brevete de cercetare ştiinţifică. Participă la al 44-lea Salon Mondial de Inventică, Cercetare şi Inovare Industrială „EUREKA '95" care a avut loc la Bruxelles în noiembrie 1995, unde obţine o medalie de aur şi două de bronz. La al III-lea Salon Internaţional al invenţiilor, cercetării şi transferului de tehnologie „INVENTICA '96", care s-a desfăşurat la Iaşi, în octombrie 1996, obţine o medalie de aur şi una de bronz.

Domeniile prioritare de cercetare asupra cărora s-a aplecat prof. Balasanian sunt: tehnologia acidului sulfuric, tehnologia catalizatorilor pentru industria anorganică, modelarea şi optimizarea proceselor şi reactoarelor catalitice, folosirea calculatoarelor în ingineria chimică. Personalitate ştiinţifică de înaltă probitate etică şi profesională, din anul 1990 conduce lucrări de doctorate ştiinţifice în specialitatea Tehnologia chimică anorganică.

Este menţionat în *Who's Who*, partea I şi în *Dicţionarul specialiştilor în ştiinţa şi tehnica românească*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996.

Are 62 de articole publicate în reviste de specialitate, 31 de lucrări inserate în volume consacrate unor manifestări ştiinţifice naţionale şi internaţionale, peste 40 de lucrări ştiinţifice comunicate.

Este căsătorit cu Cornelia-Camelia Balasanian.

Au un fiu, Mircea Ovanez Balasanian, născut la 18 decembrie 1970, la Iaşi, licenţiat al Facultăţii de Medicină şi Farmacie Iaşi, medic cardiolog şi asistent universitar la Clinica de cardiologie din localitate. Au un copil care poartă, cu mândrie, numele de Ovanez.

www.ziuaconstanta.ro

BĂLBUL ZAREH

Poet, prozator, publicist de limba armeană, profesor la Şcoala armeană din Bucureşti, Zareh Baronian, este cunoscut prin tot ce a scris sub pseudonimul ***Bălbul***.

S-a născut la Adapazar, în Turcia, (1891). La scurtă vreme rămâne orfan de ambii părinţi. Se simte atras din juneţe de poezie şi ca atare debutează la revista *„Primăvara”*, încurajat de unul din dascălii săi. Dar tânărul poet devine martorul unor evenimente tragice. Masacrul celor 30.000 de armeni de la Adana îi zdruncină conştiinţa. Schimbă îndată pana lirică a poeziei cu cea a revoltei. În 1912 face să apară o carte, pe care o intitulează *„Revolta”*. Lucrarea este publicată sub formă de foileton, într-un ziar armenesc din oraşul de baştină. În foarte scurt timp începe să se facă cunoscut, dar teama de represalii îl determină în anul 1915 să se refugieze în Bulgaria. În 1927, se stabileşte în România.

Publică o culegere de poezii inedite, primită cu satisfacţie de critica literară şi de cititori. De la debutul editorial din 1908 (*„Pe treapta destinului”*– Istanbul) şi până la trecerea în nefiinţă (1961), Bălbul Zareh a dat luminii tiparului numeroase alte volume, dintre care amintim: *„O cupă de cântec”* – 1941, *„Buchetul de flori”* – 1956, *„Sfinţii lăcaşului nostru”* – 1946 etc. Volumul *„O cupă de cântec”*, se reeditează post mortem, de către Editura *„Kriterion”* din Bucureşti. Numele lui Bălbul Zareh devine tot mai cunoscut în diaspora armeană, în special în S.U.A., Turcia şi Egipt. Critica de

www.ziuaconstanta.ro

specialitate îl socoteşte ca pe un poet al sufletului armenesc, de largă respiraţie, iar venerabilul cărturar H. Dj. Siruni îl caracterizează cum nu se poate mai bine: *„În cântecele sale, poetul (Zareh Bălbul) îşi păstrează sufletul tânăr, înduioşând cititorul aidoma unui copil".*

A instruit generaţii întregi de copii armeni, ca director şi profesor, la şcolile armene din Sofia, Plovdiv, Burgas, Silistra, Varna şi Bucureşti. (Izvoare: A. Andonian – *„La centenarul naşterii poetului Zareh Bălbul"* revista *„Ararat"*, Bucureşti, nr. 20 / 1992.

Redăm mai jos, o poezie de Zareh Bălbul, tradusă din limba armeană:

La mormântul lui Eminescu

În lumea umbrelor păşesc încet, tăcut
Când Firea toată-n jur e-ncremenită.
Iar timpul veşnic s-a oprit, neabătut,
Lângă mormântul Tău pentru-o clipă!
Îngenunchind pe stratul
ţărânei Tale sfinte,
Iertare-ţi cer acum că stărui
să Te cânt
Cercând să-ţi fac portretul
din palide cuvinte
S-aduc şi eu prinosul acestui
sfânt pământ...
Tu blândule LUCEAFĂR între
înalte stele,
Un voievod al limbii, al verbului
străbun,
Eşti Cartea de învăţătură
a vremurilor grele
Şi-abia acuma-n mine încerc
să te adun...
La capătâiul Tău, îşi pleacă

www.ziuaconstanta.ro

umbra-i dulce ramul.
Iar slovele-Ţi demiurge şi gândul
vers cu vers,
Alină sufletele noastre asemeni
ca în balsamul
Şi-n zborul lor spre astre,
cuprind întregul univers!

www.ziuaconstanta.ro

BEZERIAN AGOP

După primul război mondial a avut loc un adevărat exod al populaţiei armene, care părăsea locurile natale din Anatolia, răspândindu-se în cele patru vânturi, spre a se salva de genocidul dezlănţuit şi promovat sub ochii îngăduitori ai puterilor occidentale, în cursul căruia au pierit peste un milion şi jumătate de armeni.

În aceste împrejurări, Antranic Bezerian, soţia sa Gayane şi fiul lor Jirair, în vârstă de zece ani, emigrează şi se stabilesc pe pământul ospitalier al României, la Constanţa. Aici, la 8 martie 1923, se naşte al doilea fiu, Agop.

Agop Bezerian a frecventat şcoala primară, apoi cursurile liceului comercial, obţinând diploma de bacalaureat, după care a devenit student la Academia Comercială din Bucureşti.

Încorporat la vârsta de 20 de ani, tânărul Agop Bezerian este trimis la Şcoala de Ofiţeri de rezervă nr. 1 de la Ploieşti. Ultima fază a războiului l-a surprins pe când se afla aici. Împreună cu toţi elevii şcolii a luat parte la luptele din Valea Prahovei şi la dezarmarea trupelor hitleriste ce se retrăgeau în debandadă prin acest culoar, după 23 august 1944. A fost lăsat la vatră, cu gradul de sublocotenent, la 7 mai, după încheierea păcii.

www.ziuaconstanta.ro

S-a înapoiat în oraşul natal şi, timp de trei ani, a îndeplinit funcţia de profesor suplinitor la Liceul comercial de băieţi din Constanţa.

Începând din anul 1947 a urmat cursurile Institutului de Relaţii Internaţionale din Bucureşti. La scurt timp după absolvirea la 1 octombrie 1948, Agop Bezerian a fost angajat, în Ministerul de Externe, în calitate de cadru diplomatic. A funcţionat în acest domeniu timp de 35 de ani fără întrerupere, până la pensionare, la 1 aprilie 1983. În această perioadă a urcat toate treptele diplomatice, până la cel de consilier clasa I.

În 1946 Agop Bezerian s-a căsătorit cu Maria Roşculeţ, colegă de studenţie. Au un fiu, Andrei, născut în anul 1950, şi o fiică, Daniela, născută în anul 1960.

Aproape 19 ani din cariera sa diplomatică, Agop Bezerian a activat peste hotare, la misiunile diplomatice ale României. De timpuriu, după numai trei luni de la încadrarea sa în Ministerul de Externe, în ianuarie 1949, a fost trimis în Turcia (poate şi pentru faptul că ştia limba turcă), unde a activat, mai întâi, la Ambasada României la Ankara, apoi ca şef al Consulatului General de la Istanbul.

În Turcia a rămas aproape trei ani şi jumătate, după care a participat la înfiinţarea primei Ambasade a României la New Delhi (India), ţară în care a lucrat aproape cinci ani. După aceasta a fost trimis la Ambasada României de la Beijing (R.P.Chineză), în cadrul căreia a funcţionat, de asemenea, timp de trei ani şi jumătate, din 1962 până la finele anului 1965.

Însă, de departe, cel mai îndelungat post al său a fost acela de consilier al Ambasadei României de la Teheran, unde a activat şapte ani încheiaţi (1973–1980), fiind martor la toate frământările ce au avut loc în această perioadă – izgonirea şahului, instalarea Puterii Islamice etc., după cum cel mai scurt post a fost acela de Însărcinat cu Afaceri a.i. al României la Bagdad, Irak, unde a rămas doar trei luni.

În toate misiunile diplomatice ale României unde a activat, Agop Bezerian a deţinut, în repetate rânduri, funcţia de şef de misiune a.i., în timpul absenţei titularului. Totodată, a îndeplinit şi

www.ziuaconstanta.ro

misiuni diplomatice temporare în Liban (1950), Sri Lanka (1958), R.P.Mongolă (1964), India (1968) şi Pakistan (1972).

Pentru îndelungata sa activitate diplomatică şi serviciu credincios în slujba ţării, Agop Bezerian a fost distins cu ordine şi medalii. La despărţirea de instituţia unde slujise, practic, toată viaţa, colegii l-au sărbătorit, manifestare la care a participat şi ministrul de externe.

Agop Bezerian este licenţiat al Facultăţii de Limbi Germanice, principal limba engleză, secundar limba română (1972), este posesorul certificatului de traducător din limba franceză (1968) şi engleză (1971).

S-a exersat, vreme îndelungată, traducând din beletristica engleză, însă activitatea profesională nu îi îngăduia să publice. Odată cu pensionarea, începe să desfăşoare o bogată activitate de traducător, colaborând cu edituri prestigioase cum sunt: Univers, Minerva, Saeculum-Vestala ş.a.

Astfel, în ultimele două decenii a tradus şi publicat marile epopei indiene *Mahabharata* şi *Ramayana*, două romane de Rabindranath Tagore (laureat al premiului Nobel pentru literatură, 1927), opere ale unor autori indieni precum Bhabhani Bhatacharya şi Manohar Malgonkar.

De asemenea, a tradus şi publicat din literatura mondială contemporană: *Om bogat, om sărac* de Irwin Shaw, *Fălci* de Peter Benchley, *Enciclopedia fenomenelor neelucidate* de Jerome Clark etc., în total peste douăzeci de titluri, unele dintre acestea traduse împreună cu fiica sa, Daniela.

Agop Bezerian continuă şi în prezent activitatea sa de traducător de beletristică din limba engleză, unele din traducerile sale, ca de pildă cele din Tagore şi Irwin Shaw, bucurându-se de aprecierea criticii de specialitate. În *Expres Magazin* nr. 108 şi 116, în cadrul rubricii *„Lumea culturii"*, Alex. Ştefănescu scrie: *„«Rabindranath Tagore», «Adio, prietene», traducerea, cuvânt introductiv şi note: Agop Bezerian... volumul tradus impecabil (dar nu din limba în care a fost scris, bengali, ci din engleză) cuprinde două romane: «Om bogat, om sărac», traducere de Agop Bezerian. Versiunea româ-*

www.ziuaconstanta.ro

nească, admirabilă, dovedeşte încă o dată ce exersat şi inspirat traducător este Agop Bezerian".

În 1993 este primit în Uniunea Scriitorilor din România. Este inclus în *«Who's Who»* în România, ediţia 2002, la pagina 57.

Ca participant activ în războiul antihitlerist, Agop Bezerian este veteran de război cu gradul de colonel în rezervă. A fost decorat cu Crucea Comemorativă a celui de al doilea război mondial.

La venerabila vârstă de optzeci de ani, Agop Bezerian, împreună cu fiica sa, Daniela, a mai tradus volumele: Petru Culianu – *Jocul cu smaraldul*, Editura *„Polirom"*; Oscar Wilde – *Prinţul fericit şi alte povestiri, Fălci* a lui Peter Benchley, Editura *„Vestala"*.

www.ziuaconstanta.ro

BOIAGIAN ZAVEN-TOTO

Zaven Boiagian, poreclit Toto, s-a născut la 26 iulie 1922, în Turcia. La vârsta de trei luni, părinţii săi, Kevork şi Hermina, s-au refugiat în România, stabilindu-se în oraşul Constanţa.

Tatăl, Kevork Boiagian, s-a născut la Adana (Cilicia), care în timpul primului război mondial a fost „teatrul" unor scene zguduitoare. Coloane de armeni, femei şi bărbaţi de toate vârstele, sub escorta unor ostaşi otomani, iau drumul fără de întoarcere al unui surghiun blestemat. Acest lucru se întâmplă chiar sub ochii lui Kevork Boiagian, care sare în ajutorul conaţionalilor săi, pe unii ajutându-i materialiceşte, pe alţii angajându-i pe şantierele de construcţii ale căilor ferate din Bagdad. Actul acesta curajos şi plin de demnitate umană este socotit de un tribunal militar al regimului otoman ca un act de trădare şi Kevork Boiagian este judecat şi condamnat la moarte. Faptele au fost relatate în ziarul *„Dunia"*, care apărea la Istanbul (20 iulie 1920), menţionându-se, totodată, că întreaga avere a „trădătorului" a fost adjudecată de stat. Destinul l-a ajutat pe Kevork Boiangian să scape, acesta reuşind să se refugieze cu întreaga familie în România şi să se stabilească la Constanţa.

Aici, Kevork Boiagian înfiinţează o modernă moară, utilată cu maşini de înaltă performanţă, aduse din Germania, cunoscută sub denumirea de moara „Gloria", care, până la naţionalizarea din 1948, a fost una din principalele furnizoare de făină pentru unităţile

www.ziuaconstanta.ro

producătoare de pâine din oraşul şi judeţul Constanţa. În timpul celui de al doilea război mondial, ea asigura materia primă pentru aprovizionarea armatei române.

Era un excelent conducător şi un mare filantrop, care manifesta o grijă deosebită faţă de lucrătorii întreprinderii. A murit în anul 1946, la vârsta de 65 de ani. Conducerea fabricii a fost preluată de fiul său, ing. Zaven Boiagian.

La naţionalizare, salariaţii au cerut ca Zaven Boiagian să rămână la conducere, având în vedere pregătirea sa şi comportamentul plin de omenie, generozitatea manifestată ca şi de tatăl său, lucru care a fost acceptat.

După absolvirea liceului, urmează Facultatea de Electro-Mecanică din Bucureşti, obţinând titlul de inginer. În anul 1951 se mută la Bucureşti şi se angajează la IPROIL (Institutul de cercetare, proiectare şi documentare pentru industria lemnului). Aici a lucrat, timp de 35 de ani, ca şef de proiect, până în anul 1986, când s-a pensionat.

Pasionat de tot ce e nou, cu certă vocaţie pentru cercetare, Zaven Boiangian devine autorul unor importante inovaţii în vederea obţinerii unor produse chimice (proteine şi cleiuri sintetice), la Combinatele din Piteşti, Comăneşti, Suceava, Blaj şi Turnu-Severin. Tot lui îi aparţine licenţa privind valorificarea coajei lemnului adus la prelucrare din care se obţinea o substanţă chimică pentru fabricarea îngrăşămintelor.

Ţinând seama de valoarea şi însemnătatea invenţiilor a fost trimis pentru documentare şi schimb de experienţă în mai multe ţări precum China, Germania, Polonia, Bulgaria şi Rusia. Avea convingerea fermă că cercetările în acest domeniu vor cunoaşte progrese deosebite în deceniile următoare.

Era un cercetător nonconformist. Se ridica împotriva paralelismelor în cercetare, susţinând necesitatea unirii tuturor forţelor creative. *„Deşi este vorba de tehnologii asemănătoare* – scrie Boiagian într-o publicaţie de specialitate – *destinate obţinerii aceluiaşi produs finit, în care de la un anumit punct instalaţiile şi utilajele necesare sunt absolut identice, indiferent de materia primă folosită, până în prezent fiecare din ministere şi chiar fiecare ramură industrială a rezolvat problemele legate de realizarea fabricilor de*

www.ziuaconstanta.ro

drojdie furajeră ce-i reveneau prin forţe tehnice proprii şi pe baza unei concepţii proprii.

Din această cauză, de problema fabricării drojdiilor furajere în ţara noastră s-au ocupat până în prezent cinci institute de cercetări şi cinci institute de proiectări, fără nici un contact între specialiştii acestora.

În vederea impulsionării dezvoltării producţiei de drojdie furajeră într-un ritm mai rapid, o primă măsură necesară ar fi sintetizarea bogatei experienţe acumulate până în prezent în cercetarea, proiectarea şi producţia fabricilor existente şi a celor în curs de construcţie. Acest lucru ar evita tatonările şi paralelismele, ar permite ca valorificarea rezervelor existente de materii prime clasice să se facă pe baza unei tehnologii proprii, evitându-se importurile complexe, ar stimula realizarea unor procedee originale pentru valorificarea unor noi resurse de materii prime.

Aşa cum reiese din datele statistice internaţionale, criza de proteine care ameninţă omenirea este mai gravă decât criza de energie la care asistăm".

A fost un înflăcărat sprijinitor al tinerilor dotaţi, promovându-i cu curaj şi acordându-le concursul în afirmarea şi perfecţionarea lor ştiinţifică.

Pentru contribuţia adusă la dezvoltarea cercetării în domeniul industriei lemnului a fost distins cu numeroase ordine şi medalii.

Între anii 1954–1956 a predat cursuri de mecanică la o şcoală profesională din Bucureşti, iar din 1980 a fost numit profesor, împreună cu câţiva colegi din institut, pentru promovarea unor tineri ingineri. Vorbea curent limbile franceză, italiană, germană şi spaniolă.

Atât în anii studenţiei cât şi mai apoi, ajuns inginer, Zaven Boiagian nu şi-a uitat conaţionalii. A activat, între anii 1946–1951, în cadrul formaţiilor culturale armeneşti din Constanţa, fiind iniţiatorul şi sufletul programelor destinate, îndeosebi, tinerilor.

Şi la Bucureşti a desfăşurat o meritorie activitate în cadrul corului Komitas şi în Corala Catedralei armene din Bucureşti.

Are o soră, Irma Boiagian, distinsă ingineră şi cercetătoare în domeniul petrolului, căsătorită cu inginerul Topsacalian şi un frate

www.ziuaconstanta.ro

Avedis. Toţi au emigrat, cu mulţi ani în urmă în S.U.A., stabilindu-se în New York. Nepotul lui Toto, Harutiun Topsacalian, aidoma unchiului, este ataşat de cei apropiaţi, plin de solicitudine şi devotat cu tot sufletul naţiei sale.

În anul 1977, Toto Boiagian a fost pentru ultima dată în America să-şi vadă sora, fratele şi pe toţi cei dragi. Avea numeroşi prieteni şi cunoscuţi în metropola newyorkeză. Soţia sa, Ani Boiagian, vorbind despre Toto, spune: *„A fost un om minunat, un soţ desăvârşit, inteligent (era numit enciclopedia insitutului), muncitor şi devotat muncii până la epuizare, optimist. Nici o clipă nu a dorit să plece din ţară, cu toate că a lucrat, mult timp, cu străini din occident".*

A încetat din viaţă la vârsta de 67 de ani, pe data de 2 iulie 1989.

Intelectual de marcă, cercetător de prestigiu, un exemplu pentru tinerii de azi. Era mândru că este armean şi se străduia să contribuie prin tot ce întreprindea la afirmarea istoriei şi culturii micii comunităţi armene din România.

www.ziuaconstanta.ro

BUIUCLIU GRIGORE

S-a născut la 15 decembrie 1840 la Iaşi, fiul lui Iacob Buiucliu (1809-1881) şi al Mariei Buiucliu, născută Tessun (1816-1906) era descendentul unei familii de bogaţi negustori armeni din Bucovina. Absolvent al colegiului armenesc din Paris şi licenţiat în Drept în parte la Paris, şi la Universitatea din Iaşi. Un timp profesează avocatura, fiind colaboratorul lui G. Ciumara, doctor în drept în Italia.

Cu timpul, Grigore Buiucliu ocupă diferite funcţii în magistratură. La început procuror la Tribunalul din Iaşi, apoi înalt magistrat, ajunsese în 1894 consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din Bucureşti.

„Profund ataşat neamului cu tradiţii străvechi de civilizaţie – scrie Nicolae Şerban Tanaşoca, în *«România literară»* nr. 9/2005 – *din care cobora, Grigore M. Buiucliu şi-a făcut, asemenea părintelui său, o datorie de onoare din apărarea drepturilor armenilor şi a adevărului despre istoria lor, afirmându-şi cu demnitate identitatea etnică şi religioasă. Perfect conştient însă că asimilarea lor de către români este ineluctabilă în condiţiile vieţii moderne, s-a comportat în consecinţă: a combătut cu convingere orice formă de anacronic izolaţionism etnic, s-a integrat deplin în naţiunea română şi a participat intens la viaţa ei pe toate planurile, contribuind la modernizarea şi propăşirea ţării în spirit european şi occidental. Senator, s-a bucurat de onoruri şi distincţii din partea statului român. Om*

www.ziuaconstanta.ro

de vastă cultură, meloman amator de muzică wagneriană, i se datorează unele contribuţii, remarcabile prin erudiţie şi spirit critic la istoria armenilor, domeniul în care a polemizat cu B. P. Haşdeu".

A fost membru al Societăţii literare *„Junimea"* de la Iaşi, neocolind însă viaţa politică. Profitând de călătoriile sale în străinătate el a făcut cercetări despre istoria armenilor la Biblioteca Naţională de la Paris şi la Biblioteca Mănăstirii Mechitariştilor armeni de pe Insula San Lazzaro din Veneţia. În revista ieşeană *„Convorbiri literare"* publică o povestire în versuri despre oprimările la care au fost supuşi şi armenii din Moldova, în anul 1551, sub Ştefăniţă Vodă, povestire deja scrisă în armeneşte de un martor ocular, diaconul Minas, al Bisericii Armene din Iaşi. Tot Buiucliu a pus să se tipărească originalul acestei povestiri într-o publicaţie de limbă armenă care apărea la Petersburg. Lui Grigore Buiucliu i se datorează descoperirea unei *Cronici* privind faptele dintre anii 1430-1621 în Ţara Leşească şi în Ţara Moldovei, scrisă de preoţi armeni care s-au succedat la Biserica Sf. Nicolae din Cameniţa-Podolsc, lucrare tradusă în româneşte şi publicată în *„Convorbiri literare"*.

Academia Română a publicat în anul 1914 o lucrare cuprinzătoare dedicată, în exclusivitate, acestei mari personalităţi a timpului: ***Grigore M. Buiucliu***. Această cinstire din partea înaltului for al ţării justifică, într-un fel, donaţia pe care G. M. Buiucliu a lăsat-o, prin dispoziţie testamentară, Academiei Române, donaţie echivalentă cu o sumă de un milion de lei, o sumă enormă pentru acea vreme. Faptul a fost atestat şi de Decretul regal din 13 februarie 1913, semnat de Regele Carol I al României – prin care ***Academia Română este autorizată să accepte legatul universal lăsat de defunctul Gr. M. Buiucliu prin testamentul olograf din 1 august 1912.***

Donatorul a mai lăsat, prin testament, sume de bani şi bunuri imobiliare, în afara rudelor apropiate, unor aşezăminte: Biserica armeană din Iaşi, Catedrala armeană din Bucureşti, Spitalul de copii *„Caritatea"* din Iaşi. În afara celor de mai sus, s-a acordat Academiei Române *„Biblioteca Armeană"* a defunctului. El a menţionat că această bibliotecă să se constituie „un început pentru o Bibliotecă Orientală", atrăgând atenţia beneficiarilor testamentari să acorde, pe viitor, o importanţă sporită studiilor limbilor armeană, arabă, turcă şi persană, deoarece literatura lor istorică poate fi folositoare ţării.

www.ziuaconstanta.ro

Grigore M. Buiucliu a rămas pentru totdeauna fidel spiritului junimist în plan cultural şi a colaborat până în pragul morţii la *„Convorbiri literare"*. Iacob Negruzzi îl socotea drept *„unul din stâlpii Junimii"*.

S-a despărţit totuşi, în 1878, o dată cu A.D. Xenopol şi Vasile Conta, de junimişti pe plan politic, din cauza divergenţelor de opinie în privinţa revizuirii articolului 7 din Constituţie; era potrivnic împământenirii în masă a evreilor.

S-a stins din viaţă la 13 decembrie 1912.

www.ziuaconstanta.ro

CĂLUGĂREANU ANDA (ANCA) MIRANDA

Talent artistic, polivalent, încânta, în egală măsură şi spectatorul – copil şi spectatorul – adult. Solistă de muzică uşoară şi folk, compozitoare, apoi actriţă completă şi profesoară de teatru. Prenumele de Anda i-a fost inventat de popularul actor Mircea Crişan, care a prezentat-o, astfel, în cadrul unui spectacol. Fiica lui Teodor şi a Maşei, armeancă, de ambii părinţi: Sarchis şi Macruhi Tactachian, Anda Călugăreanu a debutat ca artistă amatoare, la o casă de cultură, imitându-l perfect pe cântăreţul francez Adamo, ceea ce a atras atenţia unor organizatori de spectacole. Într-un timp scurt devine o interpretă inegalabilă a melodiei *„N-am noroc"*, care o propulsează ca pe o viitoare vedetă. Intră în atenţia televiziunii. Cântă şi dansează alături de Toma Caragiu, inventază glume şi jocuri pentru copii într-o emisiune proprie. Recită, acompaniindu-se la chitară, împreună cu poetul Nichita Stănescu. S-a născut la 24 octombrie 1946. În copilărie studiază baletul. În liceu devine *„steaua"* serbărilor şcolare demonstrând intuiţie artistică. După absolvirea liceului, visul ei era să facă teatru. Se înscrie la IATC, dar este respinsă. În 1965 intră în formaţia *„Sincron"*, a compozitorului Cornel Fugaru, cu care apare pe scena Sălii Palatului. Împreună cu actorii Dan Tufaru şi Florian Pitiş – Anda Călugăreanu realizează un trio original de mare atracţie în show-urile televizate. Urmează festivaluri şi turnee, cucerind admiraţia publicului spectator din ţară. Veşnic nemulţumită de ceea ce realizează, Anda Călugăreanu caută noi mijloace de exprimare artistică. Se îndepărtează de muzica uşoară şi se ataşează folk-ului, în

www.ziuaconstanta.ro

cadrul cenaclului „Flacăra". Împreună cu o mare actriţă, Leopoldina Bălănuţă, participă la Teatrul Mic în spectacole de vers şi cântec. Dornică de teatru, o vedem alături de Horaţiu Mălăiele la Teatrul *„C. Nottara"*, protagonistă în tragi-comedia *„De ce nu dormi, iubito?"*. Deşi apare în trei producţii cinematografice, totuşi pasiunea Andei Călugăreanu rămâne, în continuare, teatrul. Se înscrie, din nou, la Facultatea de Actorie (secţia seral), încadrată fiind, cu contract, la Teatrul Mic (1984), unde a jucat în musicalul *„Mitică Popescu"*. În 1987 îi apare primul disc mare. Îndeplineşte cu bine toate îndatoririle de mamă, de soţie, de artistă şi de studentă. În 1986 joacă la Teatrul Naţional din Bucureşti, în piesa *„Clovnii"* (regia M. Mălaimare) realizând dialoguri improvizate cu sala. În 1991, Anda Călugăreanu devine profesoară şi predă la Academia de Teatru şi Film, cursuri despre arta vorbirii. Prin stilul ei pedagogic inconfundabil, reuşeşte să-i facă pe studenţi să vină cu plăcere la orele predate de ea. O boală necruţătoare o obligă pe Anda Călugăreanu să intre în *„Marea Vacanţă"*, în ziua de 15 august 1992. Mii de admiratori printre care multe celebrităţi ale scenei române, alături de care a jucat Anda Călugăreanu, au însoţit-o pe ultimul drum, pentru odihna veşnică, lângă marii ei parteneri: Toma Caragiu, Octavian Cotescu, regizorul Al. Bocăneţ şi alţii.

Izvoare: Dan Ţăpligă: „Anda Călugăreanu", revista „Ararat", nr. 112/1996

www.ziuaconstanta.ro

CĂUŞ BOGDAN (BOGOSIAN ARŞAG)

Bogdan Căuş (pe numele său adevărat Arşag Bogosian) s-a născut la Constanţa, în ziua de 25 iunie 1920, din părinţi armeni. Tatăl său, Nîşan, era originar din Sabincarahahisar, iar la Constanţa avea o mică cafenea pe strada Carol I. A decedat de timpuriu, la vârsta de 35 de ani. Mama sa, Şînorig, născută Kazarian, a fost casnică, trebuind să crească patru copii (al treilea fiind Arşag).

Din primii ani de şcoală, Arşag Bogosian a vădit înclinaţii pentru poezie. La vârsta de 11 ani a scris o odă dedicată lui Vartan Mamigonian, pe care a recitat-o în cadrul uneia din serile culturale de la sediul H.O.G. (Asociaţia pentru ajutorarea Armeniei) din Constanţa.

Versuri ale tânărului poet au fost publicate în diverse ziare şi reviste din provincie şi din Bucureşti – *„Ararat"* (a binecunoscutului ziarist Victor Mestugean, fost director al ziarului *Universul*), *Catedra*, *Cronica dobrogeană*, *Literatura*, *Rampa*, *Năzuinţa*, *Dobrogea jună* etc.

Cursul inferior de liceu îl urmează la Liceul *„Mircea cel Bătrân"*, iar cel superior la Liceul *„Matei Basarab"* din Capitală, la recomandarea criticului Perpessicius, care deţinea catedra de limba română.

La vârsta de 12 ani, Arşag Bogosian a redactat singur revista *„Cercetaşul de la mare"*, având pe frontispiciu pseudonimul Bogdan Căuş, care a devenit, ulterior, numele său legalizat. În 1936, tânărul

www.ziuaconstanta.ro

poet, încă elev, a publicat primul său volum de versuri, *„Primăvara în viaţă"*, care s-a bucurat de succes.

Dar adevărata vocaţie a tânărului Bogdan Căuş s-a manifestat în gazetărie. La 15 ani a publicat, în *„Cronica dobrogeană"*, un roman foileton atrăgând atenţia cunoscutului critic şi istoric literar Perpessicius.

Greutăţile materiale l-au determinat să continue studiile la fără frecvenţă, şi anume Conservatorul muncitoresc de artă condus de marele dramaturg şi regizor Victor Ion Popa, absolvind clasa de regie teatrală. Tot în această perioadă, Bogdan Căuş a practicat gazetăria. A fost corespondent pentru Dobrogea al cotidianului *„Timpul"*, a publicat la *„Vremea"*, unde scriitorul Arşavir Acterian era secretar de redacţie. A semnat nuvele şi proză satirică în *„Timpul familiei"*, *„Umorul"*, *„Universul literar"* etc.

În paralel, a scris şi a regizat spectacole de revistă. În 1939, Bogdan Căuş a devenit colaborator permanent la *„Jurnalul literar"* condus de George Călinescu. La pagina 180 a Enciclopediei *„Cugetarea"*, apărută în 1941, Bogdan Căuş apărea ca scriitor, ziarist şi textier al unor şlagăre muzicale.

În perioada interbelică a lansat, împreună cu fratele său, Dick, şlagăre de succes, precum: *„De vrei să dansez cu tine"*, *„Un tango sentimental"*, *„Fantasio"*, *„Amăgire"* şi altele.

La 30 august 1939, Felicia Kircorian, de la Radio Bucureşti, a prezentat, în sala *„Elpis"* din Constanţa, un concert de muzică uşoară, interpretând lucrări de I. Fernic, I. Vasilescu, G. Dendrino şi Ar'G Bogosian, iar pe 25 noiembrie 1939, pe aceeaşi scenă, o feerie muzicală, sub conducerea lui Ovanez Avedian, în 2 acte şi 32 de tablouri, text Paul Rovin, Bogdan Căuş, V.A. Sabanov, Petre Georgescu, muzica Bogossian B, AR'G.

În *Lexiconul muzicienilor români* de Viorel Cosma, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1970, se menţionează: Florin Comişel: *„Izbânda vieţii"*, feerie muzicală, libretul de Valeriu Câmpianu, Paul Mihail Ionescu şi Bogdan Căuş, premieră, Bucureşti, 1947; *„Culegătorii de stele"* (1953), operetă în 3 acte, libretul de Paul Mihail Ionescu şi Bogdan Căuş, premieră, Bucureşti, 3 martie 1954; *„Întâlnirea cu dragostea"* (1962), operetă în 3 acte, libretul de

www.ziuaconstanta.ro

Bogdan Căuş, Mihai Maximilian, N. Kenner şi Floricel Kirculescu, în colaborare cu Nicuşor Constantinescu, premieră Bucureşti, 1962, Teatrul de Operetă, *„Nimfa litoralului"* (Nausica) 1968, operetă în 2 acte (4 tablouri), libretul Paul Ionescu, Bogdan Căuş şi Ion Potopin, premieră, Constanţa, 28 februarie 1968, Teatrul muzical.

În timpul celui de-al doilea război mondial, printr-un ordin al Marelui Stat Major, i s-a încredinţat redactarea ziarului Armatei a IV-a, intitulat *„Frontul"*. De pe câmpul de bătălie a publicat reportaje şi corespondenţe pentru publicaţiile din ţară despre faptele de arme ale ostaşilor români. Pentru merite deosebite a fost decorat cu numeroase distincţii, fiind citat prin Ordin de zi pe întreaga armată.

După întoarcerea de pe front, Bogdan Căuş a contribuit la crearea Ansamblului Armatei, fiind autorul spectacolului de premieră.

Bogdan Căuş şi-a reluat, totodată, activitatea gazetărească. A fost secretar general la redacţia *„Rampa"*, la *„Flacăra"*, la *„România liberă"*, la revista de umor *„Urzica"*, la săptămânalul în limba armeană *„Nor Ghianc"*. A publicat articole în numeroase publicaţii din ţară şi a colaborat la emisiuni ale Radioteleviziunii Române.

Începând din 1955 a lucrat în cultură, la Institutul de cercetări etnologice şi dialectologice, fiind creatorul unei vaste mişcări artistice de masă în domeniul satirei şi umorului, domeniu în care a activat vreme de trei decenii.

După 1990, a condus seria nouă a revistei *„Ararat"*, al cărei colaborator a rămas până la sfârşitul vieţii.

La editura *„Ararat"* i s-au publicat volumele: *„Pe patul armei, Amintirile unui sărindarist"*, precum şi cele două ediţii ale dicţionarului *„Figuri de armeni din România"*. A fost membru al Uniunii Armenilor din România, membru al Uniunii Scriitorilor din România şi membru al Asociaţiei Presei Periodice din România.

A încetat din viaţă la Bucureşti, în 21 martie 2000.

„Despre Bogdan Căuş poate cea mai adevărată caracterizare ar fi – spune Varujan Vosganian, preşedintele Uniunii Armenilor din România – *că a fost un om care n-a fost bătrân niciodată, un om care mereu avea câte o activitate. Mai mult decât atât, la o vârstă la care oamenii au nevoie de ajutor, el a fost cel care îi ajuta şi îi*

www.ziuaconstanta.ro

îmbărbăta pe ceilalţi... Avea neastâmpărul, entuziasmul şi generozitatea tinereţii. Era un om care avea tot timpul proiecte, la el tot timpul ceva urma să se întâmple. Căuta cu bunătate în vieţile oamenilor şi vorbea frumos despre toată lumea. Arşag Bogdan Căuş n-a avut duşmani, aşa cum un om tânăr nu are duşmani. Nu a duşmănit şi nu a fost duşmănit de nimeni..."

„... Bogdan Căuş - scrie Bedros Horasangian – face parte dintr-o categorie de oameni de presă care e pe cale de dispariţie. Cei care au „făcut" gazete şi reviste au pătimit pentru ele cu o tenacitate în care au pus mare parte din viaţa lor. Consemnăm cu regret împuţinarea acestor oameni care fac, îşi fac meseria cu bucurie şi plăcere. Sigur că asta dă şi mari satisfacţii, dar şi uzează. Mai ales într-o lume indiferentă, unde pasiunile au fost înlocuite cu interese, iar devotamentul tratat cu cinism. Revenit după '89 într-o frenetică activitate literaro-jurnalistico-editorială, Bogdan Căuş a recuperat cu bucurie şi mult efort câteva decenii în care s-a risipit «sub vremi...» „

În prefaţa la volumul *„Paginile pseudo-umoristice ale unui sărindarist"*, Valentin Silvestru consemnează: *„Vine momentul, carevasăzică, să scrim o mică serenadă (ca uvertură) la partitura confratelui preţuit, Bogdan Căuş. A adunat câteva zeci de mii din miile de pagini pe care le-a risipit, ca un nabab, prin ziare, reviste, ori dăruindu-le artiştilor diletanţi, radio-ului, unor teatre de operetă, ori de divertisment, cu generozitate de umorist autentic... Umorul lui Căuş – scriitor cu surâs larg şi blajin şi amărăciuni de migdală, din stârpea lui Bassarabescu, D.D. Pătrăşcanu, I. Al. Brătescu–Voineşti, Al. Cazaban – îi învăluie într-o mantie de tonalităţi pastelate... A fost şi este un gazetar remarcabil, un excelent secretar de redacţie la reviste din a doua jumătate a veacului, lucrând cu agerime şi pricepere, foarte laborios şi într-o tenacitate tăcută. Are, dintotdeauna, o sensibilitate tandră faţă de tineri, sprijinindu-i cu delicateţe, evitând orice notă de superioritate moşnegărească şi imperativ autoritarist. Sunt unul din cei ce au beneficiat din plin de sprijinul său dezinteresat, în redacţia revistei «Rampa», în colaborările la «Urzica», în reportajele de la România liberă ale deceniilor cinci şi şase – locuri, activităţi şi timpi în care s-a închegat prietenia noastră de o viaţă..."*

www.ziuaconstanta.ro

Arşag Bogdan Căuş a intrat în galeria marilor personalităţi armene din România. Nimeni nu va uita vasta activitate literară şi culturală pe care a desfăşurat-o, pe parcursul a şapte decenii, în varii domenii ale spiritualităţii româneşti.

Izvoare: *„Ararat"* (seria nouă).

www.ziuaconstanta.ro

CEDIGHIAN SUREN

Într-o lume frământată şi în care se produc, zilnic, mii de descoperiri şi invenţii, în care asistăm la introducerea calculatoarelor electronice şi optoelectronice, a căror putere de calcul şi acţiune, inteligenţă, este, practic, fără limite, în care informaţia ştiinţifică şi tehnologică a devenit mai scumpă decât platina şi aurul, omul de ştiinţă capătă un rol primordial.

Acestui deziderat şi-a consacrat întreaga sa viaţă omul de ştiinţă Suren Cedighian. Era al zecelea copil în casa lui Avedis Cedighian din localitatea Hapet (Turcia), care s-a stabilit în Constanţa după primele masacre armeneşti comise de junii otomani.

Suren Cedighian s-a născut în urbea tomitană în anul 1902. Aici urmează şcoala armeană; din cauza primei conflagraţii mondiale, familia este nevoită să se refugieze la Odessa şi, mai apoi, la Nahicevan. În anul 1919 reîntorşi la Constanţa, părinţii, oameni cu poziţie socială şi economică, doreau ca fiul lor să aibă o instrucţie şi calificare superioare. În acest scop, este trimis la studii în Germania, la Dresda, unde se înscrie la Facultatea de Electrotehnică. Aici studiau elitele europene în disciplinele tehnice, umaniste şi economice. Printre studenţii acestui puternic centru academic s-au numărat şi Virgil Madgearu, Dimitrie Gusti şi mulţi alţii.

În anul 1928 obţine licenţă şi susţine teza de doctorat, după care se angajează la Firma ATT (Asociation Telephone – Tele-

www.ziuaconstanta.ro

graph) din New York. Până la încorporare, în 1937, când este chemat să-şi satisfacă stagiul militar la marină, în Constanţa. Comandantul marinei, Horia Măcelariu, dându-şi seama că are un recrut deosebit, îl cheamă la dânsul şi-i spune ca, în perioada stagiului *„T.R."* (termen redus) să funcţioneze ca profesor în cadrul şcolii superioare de ofiţeri de marină. Astfel, în perioada 1937–1939, Suren Cedighian a fost profesor de electrotehnică şi al altor discipline de acest profil în cadrul instituţiei de învăţământ cunoscută astăzi sub numele Academia Navală *„Mircea cel Bătrân"*.

În aceeaşi perioadă, respectiv din 1931, deschide un Birou şi un magazin care oferă instalaţii de forţă şi lumină, aparate de radio şi piese de schimb. De asemenea, comercializează aparate germane ale firmei *„Blaupunkt"* şi olandeze, ale firmei *„Philips"*. Firma a funcţionat pe str. Ştefan cel Mare nr. 60 până în 1946, când a fost radiată.

Ocupă, pe rând, funcţia de director la firma *„Standard Telefoane"*, director al Institutului de Electromagnetică din Bucureşti, fiind socotit un mare specialist în domeniu. Pentru cei din străinătate, ing. Suren Cedighian devine *„renumitul Magnet-Paşa din România"*, datorită mai ales lucrărilor sale de specialitate apărute în Germania, Statele Unite ale Americii, Anglia, Franţa, Suedia, Elveţia. Cartea sa de referinţă, *„Die magnetischen Werkstoffe"*, editată în Germania, la Düsseldorf (în câteva ediţii), a fost retipărită în numeroase limbi.

În ţară, la Editura tehnică, Bucureşti, 1966 îi apare primul volum intitulat *„Ferite"*. Cartea conţine proprietăţile generale şi electrice ale feritelor, pierderi în ferite şi factorii care influenţează parametrii acestora. De asemenea, la Editura tehnică, Bucureşti, în anul 1967 şi 1974, apar două volume din ciclul *„Materiale magnetice"*.

Inginerul Suren Cedighian este creatorul staţiei de comunicaţie – radio a Portului Constanţa pentru zona Mediteranei, apreciată în mod deosebit de autorităţile marinei civile japoneze, telefonul de comunicare cu trenurile căilor ferate.

Pentru contribuţia sa deosebită în domeniu, acad. Aurel Avramescu i-a propus intrarea în Academia Română, el refuzând însă această cinste.

www.ziuaconstanta.ro

În ziua de 7 martie 1995, dr. ing. Suren Cedighian încetează din viaţă, în vârstă de 92 de ani. Pentru păstrarea memoriei sale colectivul fabricii Electromagnetica a hotărât să se creeze un muzeu purtându-i numele.

„În 1954 am absolvit Liceul «Mircea cel Bătrân» din Constanţa – povesteşte prof. univ. dr. ing. G. Kümbetlian - şi am susţinut admiterea la Politehnica bucureşteană. În toată perioada admiterii am locuit împreună cu tatăl meu la Suren Cedighian, în apartamentul său de la etajul 7 din blocul «Creditului Minier» de pe B-dul Nicolae Bălcescu, colţ cu Batiştei.

În perioada studenţiei îl vizitam pe Suren Cedighian, ale cărui sfaturi şi experienţă de viaţă mi-au fost un ghid preţios. Din povestirile lui ştiu că între 1928 şi 1937 (când se întorcea în ţară), a mai lucrat şi la «Philips», în Olanda, după care a urmat cursuri de specialitate, timp de doi ani, la Londra. Anglia l-a impresionat atât de mult, încât în perioada celui de-al doilea război mondial asculta cu regularitate emisiunile transmise de BBC, fiind un «anglofil» convins, în ciuda faptului că studiase în Germania.

Mi-l aduc mereu aminte ca un ascet sportiv, pentru care înotul era o plăcere şi o necesitate în acelaşi timp. Fire deosebit de veselă, dar şi sarcastică la adresa prostiei, Suren Cedighian era la zi şi în miezul vâltorii evenimentelor ştiinţifice şi culturale ale capitalei, ţării şi lumii. După război, lucrurile ar fi trebuit să se schimbe în bine, dar ele s-au schimbat în rău şi din ce în ce mai rău, astfel că BBC-ul a rămas în continuare sursa principală de informare a lui Suren Cedighian la care locuia şi nepotul Ovanes, între timp inginer chimist, ilustru cercetător la Institutul de Cercetări Chimice din Bucureşti (moartea prematură a lui Ovanes Cedighian din cauza unui cancer a constituit o puternică lovitură pentru Suren).

La ei, Suren şi Ovanes, am văzut pentru prima oară o ediţie în engleză a cărţii «1984» a lui Orwell, pe care o citea şi ne-o povestea.

Suren Cedighian a fost una din puţinele şi puternicele personalităţi de excepţie ale comunităţii umane în care capacitatea de creaţie şi caracterul s-au îmbinat în mod fericit într-un tot, într-un întreg neseparabil. Cine l-a cunoscut, nu-l va putea uita niciodată".

www.ziuaconstanta.ro

Deschis tuturor problemelor, sensibil faţă de colaboratori pe care îi alegea cu grijă şi de care se ocupa îndeaproape, Suren Cedighian era un om complet, care repeta mereu: *„A nu fi atent la artă, la literatură, pentru că eşti inginer, e o mare eroare. Te transformi într-o maşină, devii robot lipsit de sensibilitate”.*

Acesta a fost omul şi savantul Suren Cedighian.

www.ziuaconstanta.ro

CERCHEZ CRISTOFI

Artist de prestigiu în arhitectură, reprezentant al curentului iniţiat de I. Mincu, cel care a promovat folosirea formelor şi a elementelor decorative tradiţionale în arhitectura românească. S-a născut, în comuna Băneasa-Herăstrău, la 5 iulie 1872. Se trage dintr-o familie armenească, cu 16 copii, Cristofi fiind cel mai mare.

În urma unei epidemii de holeră ce nu-i ocoleşte familia, mor opt din fraţii săi. El însuşi atins de boală, scapă ca prin minune, după ce părinţii lui îşi pierduseră orice speranţă de supravieţuire.

După terminarea cursurilor primare şi secundare, Cristofi Cerchez se înscrie la Facultatea de Drumuri şi Poduri, devenind inginer constructor. După terminarea facultăţii primeşte o bursă şi pleacă la Milano, unde studiază arhitectura şi Belle-Arte. În timpul specializării în Italia, este avid să cunoască cât mai multe opere de artă. Columna Traiană îi stârneşte curiozitatea, operă ce va sta la baza studierii şi documentării sale asupra istoriei Daciei. A şi scris o lucrare intitulată *„Dacii”*, care se află în manuscris la Academia Română, în care face anumite descoperiri şi ipoteze privitoare la Columnă şi prima icoană creştină de pe aceasta.

După ce se întoarce acasă, peregrinează prin ţară, vizitând mânăstiri şi aşezăminte bisericeşti, adună schiţe documentare, mărturii ale creaţiei tradiţionale, aşteptând prilejul să le pună în valoare în cadrul profesiunii pe care a îndrăgit-o.

www.ziuaconstanta.ro

În anul 1900 i se încredinţează construirea laturii de sud şi a turnului clopotniţei Arhivelor Statului, turnul fiind inspirat de vechile edificii româneşti, lucrare terminată în 1916, dar demolată în 1984.

Printre operele sale cele mai semnificative, concepute într-o viziune personală, cu elemente tradiţionale româneşti putem nota: Vila Dr. Minovici (1910); Casa Zentler, str. Mântuleasa (1910-1911); Casa Candino, de pe Aleea Modrogan (1911); Casa Stanovici, din strada Remus nr. 6 (1912); Casa Mătăsaru, din str. Câmpia Turzii 12; Casa Parohială Sf. Apostol, a cărei arhitectură aminteşte de patina vechilor clădiri din Bucureşti.

Este autorul proiectelor privind maternitatea *„Polizu"* şi a laboratoarelor Institutului Medico-Legal. În 1925, arhitectul Cerchez este premiat pentru proiectul Palatului Primăriei municipiului Bucureşti. Lucrare care nu se realizează. Participă la refacerea Bisericii Mari din Vălenii de Munte, întocmeşte planurile pentru o nouă biserică, în locul vechiului lăcaş Popa Nan (ridicat în 1819 şi mistuit de foc până-n temelii). Noua lucrare a fost terminată în 1918.

Superba vilă în stil mur a numismatului Mihail C. Şuţu, din Constanţa, str. Zambaccian, a fost construită în 1899, după planurile arhitectului Cerchez.

La 4 iulie 1914 Cristofi Cerchez solicită Primăriei Constanţa autorizaţie pentru construcţia unei case cu subsol, sol şi patru etaje, cu faţa spre malul mării, iar faţa dinspre oraş la strada Mării cu parter şi etaj. Minunata construcţie poate fi admirată în vecinătatea Vilei Şuţu, vis-à-vis de biserica armeană.

Arhitectul Cerchez nu s-a sfiit să mărturisească: *„România şi Armenia mi-au dat forţă creaţiei"*.

Muzica îi devenise o a doua natură. Cânta la pian şi compunea valsuri. Partitura valsului *„Camelia"* se află la Biblioteca Muzicală a Academiei Române.

Înainte de a muri a avut puterea să îngâne: *„Plângeţi voi patru pereţi că de mine rămâneţi..."*

Încetează din viaţă în anul 1955.

www.ziuaconstanta.ro

Izvoare: Bogdan Căuş *„Figuri de armeni din România”*, editura *„Ararat”*, Bucureşti, 1998; Simion Tavitian, *„Armeni dobrogeni în istoria şi civilizaţia românilor”*, editura *„Ex Ponto”*, Constanţa, 2004.

www.ziuaconstanta.ro

GENERALUL CERCHEZ MIHAIL (MIKAEL)

Poporul român nu şi-a plecat niciodată capul sub jugul asupririi străine, nu a considerat nici un preţ prea mare pentru a-şi apăra libertatea şi demnitatea. Înfruntând furtuni pustiitoare, ţinând piept tuturor vitregiilor, el a adus o contribuţie de preţ la apărarea civilizaţiei în această parte a lumii, la lupta popoarelor împotriva asupritorilor. Păstrând nestinsă flacăra idealului de libertate, de independenţă şi neatârnare, poporul român a dat, de-a lungul milenarei sale istorii, nenumărate pilde de eroism şi spirit de jertfă.

Idealul independenţei a fost realizat în cursul războiului din 1877 prin lupta eroică dusă de armata română, împreună cu ostaşii ruşi şi patrioţii bulgari. Participarea a numeroşi voluntari transilvăneni înrolaţi sub drapelul românesc la războiul pentru cucerirea independenţei a constituit o pagină impresionantă de unitate naţională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuinţe ale întregului nostru popor.

Dorobanţii de la 1877, luptând cu vitejie şi eroism la Griviţa şi Plevna, la Rahova, Smârdan şi Vidin, au consfinţit cu sângele lor independenţa de stat a României.

„Poporul român – spunea I. C. Brătianu în discursul rostit în Adunarea deputaţilor, la 10 mai 1877 – *păstrează încă înţelepciunea şi energia care timp de secole a inspirat pe strămoşii noştri*

www.ziuaconstanta.ro

şi i-au făcut a păstra o patrie liberă, în mijlocul celor mai teribile cataclisme... Trecutul nostru a putut, credem, asigura deja pe toate puterile garante asupra scopului ce urmărim; faptele noastre în evenimentele prezente le vor dovedi la toate, şi mai ales puternicilor noştri vecini... că politica noastră este numai o politică de conservaţiune şi că dacă ne deslipim astăzi cu totul şi pentru totdeauna de Turcia este ca să nu ne mai resimţim efectele convulsiunilor sale; dacă luăm armele, este ca să răspundem agresiunilor ei, să le punem stavilă puternică şi să facem ca ele să nu se mai poată repeta în viitor..."

Mobilizată încă de la 6 aprilie 1877, armata română era pregătită să opună rezistenţă tentativelor de atac otoman la nord de Dunăre. Bombardamentele artileriei duşmane, începute la 8 mai 1877, au fost întâmpinate cu hotărâre de a *„respinge prin forţă"*. Prima mare bătălie, la care a participat şi armata română, a avut loc la 30 august 1877, cunoscută sub numele de *„a treia bătălie de la Plevna"*. Redutele Griviţei I şi Griviţei II, cele mai puternice, considerate drept cheia Plevnei, se găseau în sectorul trupelor române. După o intensă pregătire de artilerie, batalioanele româneşti, sprijinite şi de unităţi ruse, prin atacuri succesive asupra fortificaţiilor turceşti au reuşit să cucerească, cu grele pierderi, reduta Griviţa I.

În ordinul de zi din 5 septembrie adresat luptătorilor români participanţilor la atacul din ziua de 30 august 1877 de către domnitorul Carol, comandantul Armatei de vest, se arată: *„voi aţi dovedit că virtutea strămoşească n-a pierit din rândurile oştenilor români! Sub focul cel mai viu al inamicului aţi înfruntat moartea cu bărbăţie... sângele vărsat nu va fi în zadar; dintr-însul va rodi mărirea şi Independenţa Patriei"*.

Printre eroii pentru Independenţa Patriei s-a numărat şi generalul Cerchez Mihail.

Cerchez Mihail, general de brigadă, s-a născut la 8 iulie 1839 la Bârlad. După terminarea studiilor la Academia Mihăileană din Iaşi Cerchez Mihail, îmbrăţişează cariera armelor, înrolându-se voluntar în armată. În 1855 avea gradul de cadet. La 23 mai 1856 este avansat sergent, iar la 10 aprilie 1857, sublocotenent. Dovedin-se *„foarte ambiţios în suflet"*, Mihail Cerchez urcă repede treptele ierarhiei

www.ziuaconstanta.ro

militare – locotenent la 26 septembrie 1858 şi căpitan la 30 august 1860.

Este trimis de domnitorul Al. I. Cuza în Franţa, pentru a asista la manevrele militare de la Chalons. Avansat maior la 27 decembrie 1863, în anul 1865, Mihail Cerchez devine membru al Societăţii *„Junimea"*. Îşi exprimă opoziţia faţă de abdicarea lui Al. I. Cuza la 11 februarie 1866: *Avea un viu sentiment de datorie şi onoare precum a dovedit-o în mod manifest la căderea lui Cuza, deşi ştia bine că prin purtarea sa avea să-şi piardă poziţiunea în armată pentru totdeauna.* Demisionează din armată, fiind însă rechemat şi, la 20 octombrie 1867, este avansat colonel şi numit Comandant al Regimentului 4 infanterie de linie. În 1875 participă la manevrele armatei ruse de la Krasnoie Selo, ocazie cu care este decorat cu ordinul *„Sf. Ana"*. În luna iunie 1876 Mihail Cerchez primeşte comanda Corpului de Observaţie de la Gruia, care avea misiunea de a supraveghea mişcările de trupe la sud de Dunăre şi de a asigura paza frontierei pe fluviu şi neutralitatea ţării faţă de războiul sârbo-turc. În această funcţie Cerchez Mihail *fusese un comandant destoinic care, apreciind exact situaţia pe câmpul de luptă peste Dunăre, luase măsuri tactice potrivite şi dovedise că era un bun gospodar, foarte activ şi plin de demnitate, atât ca şef faţă de reprezentanţii puterilor de peste Dunăre, cât şi ca om faţă de inferiorii şi superiorii săi.*

În aprilie 1877, conform noii ordini de bătaie a armatei române, Mihail Cerchez este numit comandant al Diviziei 2 infanterie şi apoi al Diviziei 1 infanterie. Trupele de sub comanda sa execută, între mai-iunie, misiuni de apărare a frontierei de sud, respingând cu succes incursiunile otomane la nord de Dunăre. La 23 iulie 1877, ca urmare a organizării armatei române în Armata de operaţii şi Armata (corpul) de observaţie, Mihail Cerchez este numit comandant al Diviziei de rezervă, formată din trei brigăzi de infanterie. Împreună cu trupele sale, trece Dunărea la 20 august, cu misiunea de a înainta spre Plevna. La 30 august, în timpul celui de-al treilea atac asupra Plevnei, Divizia de rezervă formează rezerva generală a Armatei de operaţii, asigurând spatele diviziior 3 şi 4 infanterie. De la 9 spetembrie divizia sa, constituită în Divizia 2 activă, contribuie împreună cu celelalte forţe româno-ruse la împresurarea Plevnei. După atacul din 7 octombrie dat de trupele din Divizia 4 infanterie

www.ziuaconstanta.ro

cu scopul cuceririi redutei *„Griviţa 2"*, soldat cu insucces, Mihail Cechez arăta că *„Un nou atac asupra redutei nr. 2 ar fi acum o încercare târzie şi sacrificarea de oameni ce s-ar face mi se pare cu totul de prisos, pe cât timp investimentul Plevnei este complet... un succes în această parte nu ar grăbi căderea Plevnei"*. În ziua de 28 noiembrie 1877, unităţile comandate de Mihail Cerchez participă cu succes la acţiunile împotriva trupelor otomane, care încercau să străpungă încercuirea. Prima subunitate care pătrunde în Plevna, este batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie de linie din Divizia 2 infanterie, Mihail Cerchez este de faţă la capitularea lui Osman Paşa, comandantul trupelor otoane, împreună cu coloneii Erachie Arion, Anton Berindei şi Gherghe Anghelescu. Un participant la campania independenţei, căpitanul Mihail Dimitrescu afirmă că Osman Paşa, predându-se, ar fi spus: *„Capitulez cu armata mea, predându-mă în mâinile junei şi bravei armate române"*.

Referitor la acest episod, Mihail Kogălniceanu arăta că Mihail Cerchez *„este generalul care s-a găsit faţă în faţă cu Osman Paşa şi dacă nu i-a cerut sabia, lăsând-o la alţii, este pentru respectul către acel leu de Plevna, de la care nu voia să-i ia sabia, nici chiar avându-l ca prizonier"*. Pentru modul cum şi-a condus trupele, pentru curajul şi bărbăţia sa, Mihail Cerchez este înaintat general de brigadă la 1 decembrie 1877. La 7 decembrie, conform noii organizări a armatei române, Divizia 2 infanterie trece în subordinea Corpului de vest, comandat de generalul Nicolae Haralambie, care avea misiunea să acţioneze ofensiv în zona Vidin. În ziua de 12 ianuarie 1878, trupele de sub comanda sa se disting în luptele care duc la cucerirea Smârdanului şi Inovei. Un martor ocular arată că Mihail Cercez *„la 12 ianuarie 1878, alerga pe calul lui cel şarg în dosul frontului de la unitate la unitate, îmbărbătându-ne la atac"*. Comandantul Corpului de vest mulţumea generalului Cerchez a cărui *„inteligenţă şi energie se manifestaseră din plin"*, iar generalul Cernat sublinia că la victoria de la Smârdan se află şi contribuţia *„inteligenţei generalului Cerchez"* alături de curajul *„mai presus de toată lauda a trupelor de sub comanda sa"*. Pentru faptele de bravură, pentru modul remarcabil în care şi-a condus trupele din subordine, Mihail Cerchez este decorat cu *„Steaua României în grad de ofiţer"*,

www.ziuaconstanta.ro

„Virtutea Militară” de aur, *„Trecerea Dunării”* şi *„Apărătorilor Independenţei”*. În 1878 este ales membru al Consiliului militar.

În urma unei boli incurabile, moare la 12 iunie 1885, la vârsta de 46 de ani, fiind înmormântat în cimitirul *„Eternitatea”* din Iaşi. La Poradin, în Bulgaria, în parcul *„Muzeului ostaşului român”* se află un bust al său. Una din străzile Bucureştiului poartă numele gloriosului general.

Pentru cauza dreaptă a Războiului neatârnării de la 1877-1878, poporul român a fost nevoit să dea grele jertfe. După unele calcule, aproape 10.000 de soldaţi subofiţeri şi ofiţeri au căzut la datorie pe câmpul de bătălie sau au fost răniţi. În acelaşi timp, aproape 20.000 de militari români s-au îmbolnăvit datorită grelelor condiţii ale vieţii din tranşee şi a vremii extrem de vitrege. Numele unui mare număr de militari care şi-au dat viaţa pe câmpul de luptă, cum au fost sergentul-major Florea Blejan, sublocotenenţii Pavel Bordeanu, Dimitrie Lemnea, locotenentul Dimitrie Călinescu, căpitanul Valter Mărăcineanu, maiorul George Şonţu şi alţii au intrat în legendă. Alături de aceştia au rămas ca exemplu de slujire devotată a patriei aminirea unor bravi comandanţi, ca generalii Alexandru Cernat, Mihail Cerchez, George Lupu, George Manu, locotenent-colonelul Ion Cotruţ, maiorii Teodor Văcărescu, Moise Groza şi mulţi alţii, care prin activitatea de concepţie şi organizare a acţiunilor militare, a modului în care au condus trupele în luptă împotriva unui inamic înarmat şi fortificat, au îmbogăţit arta militară românească.

www.ziuaconstanta.ro

CHIRCOR MIHAEL

Nascut la întâi august 1954 în Constanţa, într-o familie de origine armeană: tatăl Chircor şi mama Alice. Familia tatălui este originară din Babadag, stabilindu-se în Constanţa în primii ani ai secolului XX, în timp ce familia mamei se stabileşte în România în 1919 după ce masacrele turceşti îi alungă din Armenia (Tergean).

Familia i-a fost întotdeauna sprijin, atât soţia (Lidia, conferenţiar universitar la Facultatea de Medicină), cât şi fiica (Alice) susţinându-i întotdeauna proiectele.

Urmează cursurile Şcolii Generale Nr. 4 din Constanţa şi ale Liceului *„Mircea cel Bătrân"*, având şansa de a fi selecţionat în prima clasă specială de matematică înfiinţată în Constanţa (Prof. Caragea Doru Constantin). Pasionat de matematică, participă la olimpiadele de matematică, reuşind să atingă faza naţională trei ani la rând: 1972,1973,1974, performanţă notabilă dacă ţinem cont de faptul că anual maximum 40 de elevi dintr-o generaţie atingeau această fază a competiţiei.

În 1974 susţine examenul de admitere la Institutul Politehnic Bucureşti, Facultatea de Tehnologia Construcţiilor de Maşini, Secţia Maşini-Unelte, reuşind să fie admis primul pe liste. Conform legilor vremii îşi satisface stagiul militar de 8 luni la unitatea de tancuri Caracal. Prefigurând viitoarea carieră universitară, câştigă Premiul I

www.ziuaconstanta.ro

la Sesiunea Naţională a Cercurilor Stiinţifice Studenţeşti, Galaţi 1979, cu o lucrare în domeniul roboţilor industriali. Absolvă facultatea cu media 9,49 şi alege să lucreze la Intreprinderea Conect Bucureşti. În 1980 se transferă la Intreprinderea Mecanică Navală Constanţa. Aici funcţionează până în 1987, ocupând succesiv poziţiile de inginer proiectant, şef colectiv proiectare, Şef Atelier Strungărie-Mecanică. Este o perioadă fertilă din punct de vedere al creaţiei tehnice, inginerul Chircor implicându-se activ în asimilarea de produse navale de extremă complexitate şi importanţă pentru industria navală românească, cum ar fi: - sisteme de etanşare a arborelui portelice; - armături lanţ ancoră calibrul 87 şi 100, pentru navele maritime de mare tonaj.

În această perioadă realizează peste 250 de proiecte de scule, dispozitive şi echipamente.

Din 1987 şi până în 1991 lucrează la Direcţia Sanitară Judeţenă Constanţa ca Şef Serviciu Aprovizionare şi Şef Birou Tehnic-Investiţii.

În '90-'91 desfăşoară o susţinută activitate de promovare a intereselor Spitalului Judeţean Constanţa, implicându-se în proiectele de ajutorare a acestuia de către *Proiectul Russell* (Anglia), *Association Amitié Brest-Constanţa* (Franţa).

În 1991 se transferă la proaspăt înfiinţata Universitate Ovidius Constanţa ca Director Administrativ, implicându-se activ în construcţia şi structurarea noii instituţii.

În 1992 îşi începe cariera universitară, ocupând prin concurs postul de lector universitar. Absolvă numeroase cursuri de pregătire postuniversitară, cum ar fi: *Informatică* (Constanţa 1989), *Management sanitar* (Anglia 1991), *Managementul administraţiei locale* (Bucureşti 1997), *Intreprinderi simulate* (Italia 2001), auditor ISO 9001 (2005).

În 1997 îşi susţine teza de dectorat cu titlul *„Cercetări privind construcţia modulară a roboţilor industriali"* la Universitatea Politehnică Bucureşti.

În perioada 1996-1998, pe lângă activitatea universitară cumulează şi funcţia de Director Fond Locativ în cadrul Regiei Autonome de Exploatare a Domeniului Public şi Privat Constanţa.

www.ziuaconstanta.ro

Fascinat de scena politică o abordează şi în 1996 candidează la Primăria Constanţei din partea Partidului Socialist, iar prestaţia sa din timpul campaniei electorale este remarcată şi apreciată. Mai târziu patosul său politic se stinge şi după ce părăseşte Partidul Socialist în 1996 migrează la alte partide şi în final decepţionat de atmosfera din politica românească a vremii, renunţă.

Ulterior ascensiunea sa este foarte rapidă, ocupând în cadrul Facultăţii de Inginerie Mecanică a Universităţii „Ovidius" Constanţa, prin concurs, poziţiile de conferenţiar universitar (1999), profesor universitar (2003), conducător de doctorat (2005).

Pune bazele unor noi discipline şi contribuie la înfiinţarea de noi specializări în Facultatea de Inginerie Mecanică, cum ar fi disciplinele de *Roboţi Industriali, Ingineria Valorii* şi specializarea de *Inginerie Economică.*

În această perioadă se implică şi în administraţia universitară, fiind ales Şef Catedră Tehnologii şi Inginerie Economică (1999-2000) şi Secretar Stiinţific al Senatului Universităţii (Cancelar) (2000-2004).

Dosarul său academic este consistent, însumând: 13 cărţi şi manuale universitare (dintre care şi una în cadrul *Editurii Academiei Române*: *„Elemente de cinematică, dinamică şi planificarea traiectoriei roboţilor industriali"*); peste 70 de lucrări ştiinţifice publicate, din care 25 în străinătate (Bulgaria, Grecia, Cehia, Maroc, Ungaria); 2 granturi de cercetare ca director.

Este ales în Comitetul Ştiinţific al unor Congrese Internaţionale, cum ar fi: *Simpozion Internaţional „TEHNONAV"*, 2000, *International Conference on Production Research ICPR-16*, Praga 2001, *„Forth International Conference on Marine Industry"*, Varna 2002, *MIT* (7th *Conference on Management of Inovative Technologies*), 2004 Constanţa şi altele.

Prezidează secţiuni de lucru în cadrul congreselor: *International Conference on Production Research - 16*, Praga 2001 şi *MIT*, 2004 Constanţa.

În 2006 este invitat ca *„visiting profesor"* la Universitatea din Kosice (Slovacia) în cadrul *Programului CEEPUS.*

www.ziuaconstanta.ro

CHRISTIAN G. CIOMAC

Avocatul şi omul politic Christian G. Ciomac s-a născut în Botoşani în anul 1882. A urmat Facultatea de Drept din Bucureşti susţinându-şi licenţa cu teza *„Copiii naturali (în Dreptul roman, german şi român)"*, lucrare publicată la Editura *Minerava.* Bucureşti, 1904. A fost primar al Botoşailor între anii 1927–1929, senator de Botoşani ales la alegerile din decembrie 1933 pe lista P.N.L. al cărui membru era, şi membru al Cercului de Studii al P.N.L., organizaţia Botoşani; a fost şi director politic al ziarului „Ştirea" care a apărut în anii interbelici la Botoşani, „ziar de curaj şi atitudine".

Deschis spre cultură şi lumea muzicii, Christian G. Ciomac l-a găzduit pe George Enescu ori de câte ori acesta venea la Botoşani să dea concerte. *„George Ciomac avea o casă frumoasă şi confortabilă, era bun amfitrion, era şi amator de muzică şi-l primea pe Enescu cu toată cinstea ce i se cuvenea"* notează o botoşăneancă, pianistă şi compozitoare, Didia Saint-Georges, în memoriile sale publicate în *„Caiete botoşănene"*.

Din prezenţa lui G. Enescu la Botoşani amintim două concerte la 26 şi 27 aprilie 1929, când presa locală (ziarul *„Ştirea"*) la întâmpinat cu articolul lui Chr. Ciomac *„Bine ai venit maestre"*.

Christian G. Ciomac s-a afirmat în epocă printr-o remarcabilă activitate pusă în slujba cauzei românismului în primejdie, dintr-o

www.ziuaconstanta.ro

vreme, cea interbelică, atunci când actele unei politici revizioniste, revanşarde, militariste, fasciste, planau ameninţătoare asupra României şi nu numai.

Într-un studiu al său, *„Românii de neam armenesc"*, publicat la Botoşani în 1932, Chr. Ciomac spune; „Aşa cum suntem noi astăzi armenii-români, băştinaşi din ţara aceasta, suntem un produs al solului acestuia, al climei şi al influenţelor hotărâtoare ale patriei şi neamului românesc. Prin cultura primită, prin educaţiunea noastră, prin afecţiunile definitive ce ne leagă, facem parte integrantă din ţară, frumoasa şi scumpa noastră Ţara-Românească. N-avem nici cămin naţional, nici restabiliri de făcut în Asia sau aiurea şi ne mulţumeşte pe deplin calitatea noastră de români, cu care ne mândrim. Acesta fiind un adevăr ce nu se poate tăgădui, se cuvine să-l subliniem cu toată puterea convingerilor şi simţurilor noastre".

Cum anul 1933 aduce cu sine instaurarea hitlerismului în Germania, în măsură să înfierbinte rapid spiritele revizioniste, Christian Ciomac îşi face prompt auzit protestul, publicând la Botoşani, la Editura ziarului *„Informatorul"* (1933) broşura *„Vrem pace!"* în care, rând pe rând, punctează nocivitatea şi pericolul unor atare fenomene – *„În Ungaria se cer revizuiri teritoriale, schimburi făţişe de graniţe (...) În Italia ideea de revizuire a plecat chiar de la conducătorul cel mai însemnat al poporului italian, de la Duce, de la Mussolini, cel dintâi care dintre cei cu răspundere a trâmbiţat „Urbi et orbi", noua lozincă: Tratatele nu sunt nemuritoare şi nici nu pot fi eterne (...) În Germania de la sine se înţelege că chestiunea revizuirii tratatelor este punctul nevralgic al tuturor năzuinţelor poporului german (...)".*

Fin şi atent analist, Chr. Ciomac insistă pe cauzele instaurării fascismului la putere în Germania, pe consecinţe – *„Din această furtună de sentimente, din această pregătire ameninţătoare de cataclism s-a născut evenimentul cel mai plin de învăţăminte din timpurile postbelice şi anume: instalarea la cârma poporului german a lui Hitler şi înscăunarea regimului rasist în Germania (...) Căci ceea ce se credea înmormântat de-a pururi după cele opt secole de Evul Mediu, ceea ce se credea cu certitudine că nu mai poate fi, nici reveni, ceea ce se credea eliminat pentru totdeauna din sufletul tuturor popoarelor prin străduinţa unei civilizaţii continue, a*

www.ziuaconstanta.ro

izbucnit deodată ca un torent de primitivitate, ca o erupţie vulcanică de instincte primare a vieţii din caverne. Ne-am pomenit de dată în Germania cu o mistică medievală îngustă, urâtă şi păroasă (...)".

Cele scrise de Chr. Ciomac au fost expuse în faţa mulţimii la 20 mai 1933 când la Botoşani, în sala Teatrului *„Mihai Eminescu"*, s-a desfăşurat o mare întrunire de Protestare împotriva ideii de revizuire a tratatelor de pace, Ghr. Ciomac aflându-se printre vorbitori alături de intelectuali de vază ai urbei ca C. Dimitriu, C. Iordăchescu, prof. Bidnei, av. I. P. Darie şi Alex. Cazaban, trimis special al ziarului *„Universul"* din Bucureşti.

Chr. Ciomac a subscris fără rezerve la Moţiunea adoptată, citată de primarul de atunci al Botoşanilor I. Iacovlov – *„Întreaga suflare românească din Târgul şi de pe plaiurile botoşănene (...) într-un cuget şi o simţire îşi mărturiseşte cu jurământ nestrămutată hotărâre de a lupta până la ultima jertfă pentru menţinerea unităţii naţionale şi neştirbirea hotarelor (...)".*

Acţiunile lui Chr. Ciomac din 1933 sunt acte de răsunet menite să sensibilizeze, să tragă semnalul de alarmă. Dar ele au fost şi precedate şi urmate de altele. Astfel, în 1928, în şedinţa Consiliului comunal Botoşani, primarul Chr. Ciomac face un expozeu în care arată că *„Liga Naţiunilor a luat atitudine în chestiunea optanţilor unguri contrară intereselor de dreptate socială a românilor şi principiului de suveranitate naţională a statului român"*, informând Consiliul – *„cauza românească a fost apărată cu căldură, pricepere şi demnitate de cel mai strălucit exponent al neamului românesc, dl. Ministru de Externe N. Titulescu (...)"*, Apoi, în 1935, Chr. Ciomac dezvoltă aceleaşi constante idei ale românismului şi slujirii lui în broşura *„24 Ianuarie – Sărbătoarea Unirii"* (răspuns unei campanii). Tipografia *„Concurenţa"* D. Marcovici, Botoşani, 1935.

Christian G. Ciomac s-a afirmat în vremuri tulburări ca militant pentru cauza românismului asemeni unui mare român..

(*Elena Florica Suster*, *„Ararat"*, 339, martie 2006)

www.ziuaconstanta.ro

CIOMAC EMANOIL

Într-o vreme când Enescu era apreciat şi admirat în primul rând pentru strălucirea sa de interpret, Emanoil Ciomac – scrie Silviu Gavrilă – *a avut primul intuiţia dramei ce o trăia compozitorul umbrit de gloria violonistului. Într-o vreme când ideea compunerii lui Oedip era privită cu neîncredere, Ciomac îşi exprima exaltat convingerea că Enescu este cel chemat să înfăptuiască prima autentică dramă muzicală din cultura noastră: «Totul ne face să nădăjduim minunea aceasta». Când Oedip-ul enescian a căpătat viaţa, confirmând previziunile criticului, acesta şi-a simţit umerii apăsaţi de o grea şi nobilă răspundere. A purces de aceea la traducerea textului dramatic al lui Fleg, în aşteptarea zilei când Oedip ar putea fi întrupat şi pe scena Operei noastre: tălmăcirea şi-a atras aprobarea admirativă a compozitorului. Şi-a continuat apoi opera scriind pe marginea dramei muzicale enesciene două studii, adevărate modele de profunzime şi stil în explicarea muzicii.*

Dacă n-ar fi decât acestea şi Emanoil Ciomac şi-ar merita cu prisosinţă atenţia şi recunoştinţa muzicienilor."

Emanoil Comac personalitate de seamă a vieţii noastre muzicale s-a născut la 5 februarie 1890 la Botoşani într-o veche familie de armeni. Primele clase şi le face în oraşul natal şi, ca atâtea nume de marcă ale ştiinţei şi culturii româneşti, învaţă la Liceul *„A.T. Laurian"*, prestigioasă instituţie şcolară a ţării (1901-1906). A studiat la Conservatorul din Iaşi, cu profesori eminenţi, apoi la Leipzinger

www.ziuaconstanta.ro

Konservatorum für Musik, cu Arnold Schering (istoria muzicii). În paralel a studiat dreptul la Paris, luându-şi doctoratul la Sorbona.

Animator al vieţii muzicale româneşti între cele două războaie mondiale, prin neuitate conferinţe şi o neobosită activitate de cronicar, Ciomac a realizat o adevărată operă de educare muzicală prin entuziasmul şi competenţa cu care propaga marile valori, clasice şi moderne, ale muzicii universale. Punctul culminant al acestor preocupări l-a constituit cartea sa despre Wagner, lucrarea în care a ştiut să depăşească stilul compilatoric – atât de greu evitabil în cazul unei teme cu o bibliografie covârşitoare – şi să afirme un punct de vedere original, creator, ca să nu mai vorbim de stilul captivant al expunerii. Împletindu-şi adânc estetica în terenul valorilor majore ale muzicii universale, Ciomac a avut posibilitatea de a judeca de la un înalt nivel producţia muzicală naţională: aşa se şi explică, probabil, siguranţa cu care, încă din 1915, intuia în personalitatea lui Enescu forţe creatoare de care n-am devenit pe deplin conştineţi decât după dispariţia compozitorului.

Ciomac rămâne ilustrarea vie a conduitei care poate face din muzicologie o artă; fecundarea ei cu o gândire filozofică profundă şi o imaginaţie literară efervescentă sunt calităţi care fac şi astăzi pasionante şi instructive la lectură sugestivele portrete ale *„poeţilor armoniei”* (Bach, Beethoven, Schumann, Chopin, Liszt, Verdi, Brahms, Mussorgski, Debussy, Enescu) în volumul cu acelaşi nume.

A tălmăcit şi numeroase librete: *„Cneazul Igor”* de Borodin, „Faust” de Gounod, *„Oedip”* de Enescu, *„Ariadna la Naxos”* de Strauss. El a lăsat posterităţii şi opere literare: *„Mistica roză”* – poeme (Bucureşti 1921), *„Lumina din amurgul toamnei”*, poezii *„Poeme către Brâncuşi”* *„Prometeu”* teatru etc.

De o valoare deosebită sunt trei din studiile lui muzicale şi anume: *„Poeţii armoniei”*, *„Richard Wagner”* şi *„Viaţa lui George Enescu”*.

Emanoil Ciomac a fost pe rând profesor de istoria muzicii la Conservatorul *Pro Arte* din Bucureşti, 1945-1947, director al Filarmonicii *„George Enescu”* din Capitală. A susţinut conferinţe, concerte, lecţii, emisiuni radiofonice. A scris numeroase cronici muzicale, studii, articole în presa vremii: *„Adevărul”*, *„Convorbiri literare”*, *„Muzica”*, *„Moldova” (Botoşani)* ş.a.

www.ziuaconstanta.ro

Cu marele Geroge Enescu a fost alături o viaţă. Şi l-a înţeles, ca nimeni altul. Şi sufletul, şi trăirile marelui nostru muzician. Şi izvorul muzicii sale şi odată cu el, marile vocaţii şi virtuţi ale fiinţei româneşti, în profunzimea şi lăuntricitatea ei.

Cât de frumos o spune însuşi Emanoil Ciomac. *„Şi la Enescu, în paginile cele mai inspirate, melodia are întotdeauna o urmă inspirată de cântec duios al neamului nostru. Este o armonie specific românească, pe care foarte puţini au putut să ne-o împărtăşească. În muzică, abia acum, cu Enescu, pare că începem s-o cunoaştem. Cântecele noastre de la ţară (...) ascund câteodată, arare ori, mărgăritare de acestea unice şi nepreţuite. Este o jale, o duioşie,* ***un dor****, pe care numai noi le avem".*

Frumoasă şi elevată înţelegere a specificului românesc! Printr-o înţelegere fără cusur a creaţiei enesciene, Emanoil Ciomac i-a dedicat, de-a lungul vremii numeroase cronici, articole, studii, cărţi, memorialistică. Şi îi este uşor să decopere, să afirme că „Enescu îmi pare menit să înfăptuiască legătura necesară, armonia intermediară, între arta gravă şi serioasă a nordului mistic şi arta limpede, clocotitoare şi dionisiacă a Mediteranei".

La Emanoil Ciomac, armoniile muzicii învăluiau şi viaţa de familie, acolo, unde soţia bună îi era, cu sensibilitatea ei copleşitoare, muziciana de formaţie Muza Ghermani.

Nu şi-a ascuns niciodată obârşia familiei sale, fiind asiduu comentator al Corului armenesc *„Komitas"*, despre care a publicat numeroase articole elogioase.

S-a stins din viaţă la 13 iunie 1962 la Bucureşti lăsând o moştenire muzical-literară destul de bogată: oferită publicului larg într-o culegere antologică, ea ar putea contribui astăzi şi încă multă vreme la înnobilarea gustului muzical, la cultivarea melomanilor.

www.ziuaconstanta.ro

GENERALUL MEDIC CIOMAC MARDIROS

Dacă am, în afara unui interes ştiinţific uşor de explicat, – spune Nicolae Iorga în *«Scrieri istorice despre armeni»* Editura *«Ararat»* 1999, pag. 220 – *sentimentele şi simpatia pentru armeni, acestea le datorez faptului că m-am născut şi mi-am petrecut copilăria şi o parte din adolescenţă într-un oraş care, în ceea ce priveşte burghezia sa cea mai veche, este şi un oraş al burgheziei armeneşti şi această burghezie armenească a creat oraşul.*

Sunt originar nu din acea Ţară Românească bogată în discursuri şi foarte abilă în materie de politică, ci din Moldova, din oraşul Botoşani, pe vremuri un simplu sat al cărui nume, cu acel «ani» pe care îl aveţi, din întâmplare, şi dumneavoastră, reprezintă descendenţii unui strămoş, ai unui fondator care se cheamă Botăş."

Descendent al unuia din cele mai vechi familii din România, de la Botoşani, Mardiros Ciomac s-a născut în anul 1862, fiind unul din cei opt copiii ai lui Simon Ciomac.

Urmează cursurile primar şi gimnazial la celebrul, pe atunci, liceu «Laurian», pe care-l absolvă în mod strălucit.

Rămas orfan, în urma decesului tatălui său, Mardiros Ciomac, dorind să facă medicină, este trimis la Viena, cu o bursă oferită de Comunitatea armeană din Botoşani cu condiţia ca beneficiarul acestui sprijin, după terminarea studiilor, să servească, ca medic, Comunitatea pentru o perioadă de timp.

www.ziuaconstanta.ro

După absolvirea Facultăţii de Medicină din Viena în anul 1887 Mardiros Ciomac revine la Botoşani şi pentru un timp devine medic curant al membrilor Comunităţii armene din urbea sa natală.

În anul 1900 se angajează ca medic în armată, la garnizoana din Focşani. Este înălţat la gradul de căpitan medic. Se căsătoreşte în anul 1889 cu fiica unui mare agricultor armean, Maria Ţăranu (Taranian), cu care are doi copii: o fată Lilik şi un băiat Simion.

La Focşani, oraş cu o puternică colonie armeană, ajunge repede să fie cunoscut şi respectat de locutorii armeni şi români pentru meritele sale profesionale.

În anul 1907 este transferat la Galaţi, ca medic şef al Arsenalului şi al Regimentului II „Cetate". Participă la compania militară din 1913, unde se afirmă ca strălucit medic şi organizator. Primul războiului mondial îl găseşte cu gradul de colonel şi şef al Serviciului medical al Armatei I.

Firea inventivă, cu remarcabile calităţi de organizator, înfiinţează nave-spital pe Dunăre, unde zi şi noapte, operează sute de răniţi aduşi din frontul de luptă.

Pentru activitatea depusă este distins cu cele mai mari decoraţii româneşti, de trei ori cu *„Coroana României"* cu spade, cu rangul de Cavaler şi ordine ruseşti.

În anul 1923 este înaintat la gradul de general medic, iar în anul 1924 se pensionează. Împlinise 62 de ani.

Mardiros Ciomac nu şi-a uitat niciodată oraşul său natal. El este cel care a finanţat construirea preventoriului, un mic sanatoriu de boli infecţioase. Locul pe care s-a ridicat construcţia făcea parte dintr-o moşioară personală.

În anul 1942 se mută la Bucureşti, în strada Armenească, nr. 12, imobil construit cu banii lui, în care a dorit să reunească toată familia.

Din păcate, acest lucru nu s-a putut îndeplini din cauza consecinţelor celui de al doilea război mondial, care a provocat atâtea drame şi suferinţe.

Generalul medic Mardiros Ciomac a fost un apropiat şi sincer prieten al Sanctităţii Sale Catolicosul şi Patriarhul Suprem al Arme-

www.ziuaconstanta.ro

nilor, Vazken I, pe atunci paroh al Bisericii Armene din Bucureşti, căruia i-a prezis o strălucită carieră. Şi nu s-a înşelat.

Mardiros Ciomac a încetat din viaţă la 25 decembrie 1951, în vârstă de 90 de ani.

Fiul generalului medic Mardiros Ciomac urmează cariera tatălui. Simion M. Ciomac s-a născut la Focşani, la 22 iulie 1903, în casele bunicului său Iacob Ţăranu (Taranian). Este absolvent al renumitului liceu *„Vasile Alecsandri"* din Galaţi.

În 1926, intră student la Facultatea de Medicină din Bucureşti. Încă din anul IV activează ca preparator la Clinica de radiologie a Spitalului Colţea, condusă de profesor dr. Gh. Severeanu. Acesta înfiinţează, în cadrul Clinicii de radiologie, prima secţie de cancerologie din România, secţia la care studentul Simion Ciomac îşi face ucenicia. Absolvă în mod strălucit Facultatea de Medicină, folosind pentru teza de doctorat o temă de maximă importanţă; *„Contribuţiuni la studiul terapiei tumorilor sânului"*. După ieşirea la pensie a profesorului dr. Severeanu, la conducerea Clinicii de radiologie a Spitalului Colţea trece Conferenţiar universitar Emil Lazeanu, iar tânărul medic Simion Ciomac este numit asistent universitar. În anul 1932, după ce trece cu succes examenul de medic primar, face parte din delegaţia română, care participă la Congresul internaţional de Radiologie de la Chicago, fiind numit secretar al delegaţiei.

A fost unul din radiologii de bază ai Catedrei de Radiologie de la Spitalul Colţea, până în anul 1949. Ca şi tatăl său, şi-a făcut datoria faţă de ţară, participând pe front, din 1941 până în 1944.

A fost medicul şef al Spitalului Militar de la Golta (Transnistria). Anul 1945 îl găseşte din nou la Colţea şi la cabinetul de radiologie de pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri. A condus, pe rând, ca şef secţiile de radiologie de la Spitalul nr. 9 *„Prof. dr. Gh. Marinescu"*, Spitalul „Dr. I. Cantacuzino", Spitalul de copii 303 Cotroceni, policlinica *„Maşina de Pâine"* şi policlinica *„Ştirbey-Vodă"*.

Om integru şi patriot armean. În 1941, s-a tipărit *„Anuarul medicilor din România"*, însă fără numele medicilor evrei. Atunci Simion Ciomac, l-a întrebat pe editor, de ce în dreptul medicilor de origine armeană nu este trecută şi naţionalitatea respectivă.

www.ziuaconstanta.ro

În ultimii ani, de viaţă, dr. Simion Ciomac n-a mai avut puterea să iasă în stradă. S-a stins din viaţă la vârsta de 78 de ani, în luna noiembrie 1981.

www.ziuaconstanta.ro

CONCEGULIAN ERVANT ILIE

Se numără printre cunoscuţii constructori a uriaşilor de oţel plutitor care sunt mineralierele de 55.000 şi 65.000 tdw-capacitate, petrolierele de 150.000 tdw, modernele cargouri multifuncţionale şi navele cu instalaţii moderne, realizate pentru prima dată în România pentru flota naţională, pentru împlinirea vocaţiei maritime a ţării.

Născut la 13 august 1943 într-o familie cunoscută şi apreciată în urbea tomitană. Pe linie paternă, tatăl, Onig, aparţine etniei armene, în timp ce mama, Elena, descinde dintr-o străveche vatră românească, Tismana.

A urmat şcoala generală nr. 13, după care devine elev al prestigiosului liceu *„Mircea cel Bătrân"*, pe care îl absolvă în anul 1961. Se înscrie la Institutul Politehnic Galaţi, Facultatea de Mecanică, Secţia Nave şi Instalaţii de Bord.

Din 1968 şi până în anul 1985 ocupă, la Şantierul naval Constanţa, posturile de şef atelier montaj, apoi de şef birou, şef serviciu promovarea, pregătirea şi urmărirea producţiei, după care pe cel de inginer princial armare şi probe nave noi, în final, de inginer de garanţie.

S-a ocupat, în general, de construcţia de nave noi şi în special de prototipuri: cargou 1.930 tdw, mineraliere 55.000 tdw, mineraliere 65.000 tdw, petroliere 150.000 tdw, docuri plutitoare.

www.ziuaconstanta.ro

Participă la schimburi cu constructorii navali din ţări foste socialiste şi vizitează renumite şantiere occidentale cunoscute pentru performanţele obţinute în domeniu.

Între anii 1985-1990, ca o recunoaştere a competenţei, este numit inspector de specialitate în cadrul Comitetului de Stat al Planificării, Ministerul Economiei Naţionale. Între anii 1990-1993 ocupă funcţia de inspector de specialitate în cadrul Agenţiei Naţionale de Privatizare, Investiţii Financiare *„Transilvania"* S.A. Braşov. Cele două posturi, atât la A.N.P., cât şi la S.I.F., le-a ocupat prin concurs, impunându-se prin competenţă şi cunoştinţele de specialitate.

După 1990 a urmat cursuri de specialitate în probleme de evaluări de societăţi şi pieţe de capital ANEVAR şi la COORONS & LYBRAND. În aceeaşi perioadă, a fost membru în consiliile de administraţie la diverse societăţi precum: Şantierul Naval, Meconst S.A., Minmetal S.A., Umex S.A. şi altele.

Soţia, Georgeta Concegulian, este economistă, iar fiul Ervant, inginer, licenţiat al Facultăţii de Mecanică a Universităţii „Ovidius", secţia de Echipamente şi Instalaţii Navale. În prezent reprezentant al unei firme germane beneficiare a construcţiilor de nave în România.

Ervant Ilie Concegulian este secretar al Comitetului Parohial al Bisericii Armene din Constanţa şi membru al Comitetului Uniunii Armenilor din România, Filiala Constanţa.

www.ziuaconstanta.ro

CONTA VASILE

Cel pe care autorii *„Filosofiei româneşti de la origini şi până în prezent"* l-au numit *„întâiul mare filosof român"*, Vasile Conta îşi merită această poziţie privilegiată în cultura noastră nu numai pentru capacitatea deosebită de examinare sistematică a problemelor filosofice ci şi pentru că sistemul său poartă inconfundabila pecete a originalităţii. Această notă a gândirii sale pare a-i fi impresionat în mod deosebit pe contemporani, încât Eminescu, ca redactor la *„Curierul de Iaşi"* îl caracterizează sugestiv şi elogios:

„Domnul Conta, ca scriitor e din numărul acestor puţini care nu reproduc numai idei nerumegate din cărţi străine, ci gândesc mai cu seamă singuri..."

Primatul şi originalitatea sa în cultura română au mai multe faţete. El a fost: primul *„gânditor sistematic român"*, într-un sens aparte deoarece nu a elaborat un sistem în înţelesul tradiţional al cuvântului, de teorie ce dezvoltă, prin deducţie, câteva postulate până la consecinţele lor ultime, ci de expunere a unei concepţii filosofice unitare prin generalizarea datelor ştiinţifice ale veacului său. De aici, originalitatea sa îşi multiplică sensurile. Pe de o parte, în contexul general al filosofiei europene, el a încercat să dea gândirii materialiste *„o formă nouă"*, în concordanţă cu descoperirile ştiinţifice, abordând pe această bază probleme noi şi intreprinzând o susţinere cu noi argumete a acestei concepţii filosofice. Pe de o parte, în contextul

www.ziuaconstanta.ro

gândirii filosofice româneşti din ultimul sfert al veacului trecut, el a reuşit să dea o formă sistematică unui curent de gândire ce-şi făcuse remarcabilă prezenţa în lucrările de specialitate ale unor oameni de ştiinţă precum E. Decalogu, Gh. Ştefănescu, St. Michăilescu, F. Meutovich s.a. Fără a fi *„un izolat"* în gândirea românească a perioadei (cum le-a apărut unora) este totuşi indiscutabil că el a reprezentat pentru contemporani o mare încărcătură de noutate, o nouă deschidere în metafizică. Aceasta explică de ce acest gânditor care, pentru unii contemporani ai săi, a elaborat o filosofie improprie pentru neamul românesc, a fost totodată apreciat la câteva decenii de la moartea sa ca *„unul din cei mai studiaţi filosofi români, trecând în faţa publicului ca unul din cei dintâi filosofi ai României contemporane"*.

A fost indiscutabil o personalitate a sfârşitului secolului trecut, ce a marcat perioada atât în planul evoluţiei filosofiei cât şi al celei sociale şi politice, un om cu o experienţă nelimitată, trăită la o înaltă intensitate, dar din păcate, pentru el şi pentru noi, extrem de scurtă.

Este descendent al unei vechi familii armeneşti de preoţi, ai cărei membri au avut unele preocupări comune cu Ion Creangă. Familia Conta provenea din Budeşti-Precistei de lângă Roman. Din căsătoria preotului Nistor Conta cu Ana au rezultat trei copii: Nicolae Conta, care a fost catihetul lui Ion Creangă; Constantin Conta, coleg cu Ion Creangă la Seminarul Socola din Iaşi, „profesor sătesc" şi apoi preot la Buhalniţa; Grigore Conta, institutor între 1851-1852, apoi preot. Din căsătoria lui Grigore Conta cu Marioara Scutariu au rezultat 10 copii, dintre care au trăit numai 5: Vasile, Eliza, Chiriac, Ana şi Grigore.

Vasile Conta s-a născut la 15 noiembrie 1845, în satul Ghindăreni, judeţul Neamţ, ca fiul cel mai mare al unei familii ce va deveni numeroasă. Mulţi biografi au reţinut despre tatăl său, Grigore Conta, doar faptul că a fost preot, dar mărturiile sorei filosofului, Ana Conta – Kernbach, vorbesc despre mai mute profesii (negustor de vite, arendaş de moşii) şi îl caracterizează ca „un spirit răzvrătit" şi nu „ateu convins" ce şi-a crescut copiii fără religie.

În această atmosferă familială, copilul Vasile Conta îşi face studiile elementare la Tg. Neamţ, unde se mutase familia, şi reuşeşte să obţină o bursă la liceul din Iaşi. În matricola şcolară a colegiului

www.ziuaconstanta.ro

din Iaşi pentru elevi pe anul 1864-1865, găsim următoarele date biografice ale lui Vasile Conta: Născut la 1845, luna noiembrie 15, profesiunea părinţilor preot, de naţiune armeană, de religie ortodoxă...

Fără controlul direct al familiei, atras se pare de literatură, pierde interesul pentru studiul constant încât ajunge să repete primul an de liceu, pierzând şi bursa de studii. Urmează o perioadă de lipsuri materiale, cu rezultate şcolare slabe, dar de lecturi abundente. Criza prin care trece adolescentul de 17 ani se exprimă şi printr-un gest romantic; părăseşte şcoala şi devine sufleurul trupei ambulante de teatru, condusă de actorul Lupescu. În această calitate a compus vodeviluri şi cuplete pentru trupă, o piesă de teatru de inspiraţie istorică, dar îşi dă şi clasa a III-a de liceu în particular. Este însă nemulţumit de sine şi, după doi ani de peregrinări, revine la Iaşi şi îşi reia studiile sistematice (din anul V este elev intern), urmând totodată şi clasa de violoncel la Conservator.

Este o perioadă de studiu intens în care, aşa cum mărturisea colegul său Gh. Panu, fac cunoştinţă cu scrierile lui Guizot, Thierry, Carlyle, Darwin, Spencer. A. Conta, Taine, alături de raţionaliştii francezi şi clasicii literaturii universale. Lecturile îi accentuează preocupările metafizice şi îl conduc la o primă manifestare de creativitate în domeniu: conferinţa „Despre fatalism", prezentată în faţa profesorilor şi a colegilor, în care schiţează temele ce pot fi regăsite în „Teoria fatalismului" şi în „Teoria ondulaţiunii universale".

În 1868, la terminarea liceului, încurajat de profesori şi câştigându-şi existenţa ca pedagog la liceul absolvit, începe cursurile Facultăţii de Drept de la Universitatea din Iaşi şi, totodată depune o cerere la „Societatea pentru încurajarea tinerilor români în străinătate". Obţine din partea acestei societăţi o bursă de studii în străinătate şi, în 1869, pleacă în Belgia, la Anvers, la Institutul de comerţ. Preocupările sale îndreptându-se însă spre alte domenii, el dă în paralel şi examene de candidat în drept la Universitatea din Bruxelles. Absolvind Institutul de comerţ în 1871, bursa încetează şi pentru a-şi continua studiile este nevoit să lucreze ca profesor de franceză la Gand. Precaritatea condiţiilor materiale aduce boala care îi submina existenţa: tuberculoza care va evolua atât de rapid încât medicii îl sfătuiesc să facă un tratament în Italia.

www.ziuaconstanta.ro

Cu toate aceste greutăţi, în 1872 primeşte titlul de doctor în drept al Universităţii din Bruxelles, şi obţine prin concurs Catedra de Drept civil la Universitatea din Iaşi, deschizându-şi cursul în februarie 1873. În această calitate, până în 1875, desfăşoară o activitate prodigioasă: ţine cursuri (ce i-au adus şi faima de bun orator), realizează traduceri, adnotări de legi, pregăteşte pentru tipar Coduri de legi şi termină primul volum al tratatului de drept civil (ce se pierde însă în mauscris la întoarcerea de la tratamentul din Italia). Din această perioadă frecventează şedinţele Societăţii Junimea, care îi întreţine climatul spiritual necesar efortului metafizic, fără însă a adera la concepţia acestei societăţi şi a mentorului ei. Pentru junimişti, aşa cum scrie Gh. Panu, independenţa de gândire şi de acţiune politică a lui Vasile Conta era evidentă, el păstrându-se refractar la influenţa societăţii literare, având propriile idei, ceea ce a condus în final la ruptura cu Titu Maiorescu prin trecerea lui Conta de partea liberalilor.

Cu toate acestea, V. Conta şi-a publicat operele filosofice în revista Junimii „Convorbiri literare". Aproape anual între 1875 şi 1879 îi apare câte o lucrare filosofică în această revistă: 1875-1876, *„Teoria fatalismului"*, 1876-1877. *„Teoria ondulaţiunii universale"*, 1879 *„Încercări de metafizică"*, excepţie făcând *„Introducerea în metafizică"* publicată în 1880, în franceză, la Bruxelles. Alte lucrări au fost publicate postum, în limba franceză; în 1888, la Iaşi, *„Originea speciilor"*, ca fragment din *„Teoria ondulaţiunii universale"*, lucrare editată apoi şi la Paris în 1895; iar în 1888 şi respectiv 1890, lucrările rămase neterminate *„Întâile principii care alcătuiesc lumea"* şi *„Bazele metafizicii"*, cărora li se adaugă *„Însemnări"*, în 1885 şi *„Cugetări"* în 1908.

Interesul pentru opera sa nu s-a oprit în pragul secolului XX. În 1914, O. Minar editează *„Opere complete"* (editura *Casa Sferica*, Bucureşti), N. Petrescu la *Editura Cartea Românească* în 1922 publică *„Opere filosofice"* iar în 1967, cu un studiu introductiv de N. Gogoneaţă se publică prima ediţie completă a operelor filosofice în volumul *„Vasile Conta – Opere Filosofice"*.

Ultimii ani ai scutei sale existenţe aduc renunţarea la viaţa retrasă, propice meditaţiei şi înregistrează o scurtă, dar nu lipsită de ecouri, participare la viaţa politică. Terenul a fost pregătit prin apro-

www.ziuaconstanta.ro

pierea lui V. Conta de gruparea liberală independentă ce se manifesta la Iaşi, ceea ce-i va aduce şi reproşurile deschise ale conducătorului Junimii.

Primele sale reacţii în acest domeniu apar în timpul Războiului de Independenţă, când zvonul că ruşii vor să ia sudul Basarabiei îi provoacă articole de acuzare a slăbiciunii guvernului şi de chemare la apărare cu arma în mână a drepturilor româneşti. În 1878, în urma Congresului de la Berlin care impunea revizuirea articolului 7 din Constituţie (în care erau acordate drepturi politice numai pentru cetăţeni români creştini), Conta ia atitudine potrivnică acestei hotărâri, redactează manifeste şi convoacă întruniri, considerând că aceasta ar distruge caracterul etnic şi unitatea de gândire, simţire şi acţiune a românilor. Această reacţie, bine primită în epocă va face ca la alegerile din 1879. V. Conta să fie ales deputat cu o mare majoritate de voturi.

În dezbaterile din Camera Deputaţilor, pe marginea modificării articolului constituţional amintit, el rosteşte în 4/5 septembrie 1879 un răsunător discurs în care arăta: *„După cerinţele ştiinţei, cea dintâi condiţiune pentru existenţa unui stat este ca poporul să aibă un acelaşi suflet cu aceleaşi aspiraţiuni. Numai astfel unitatea acţiunii, care constituie viaţa, poate să se păstreze. Acest adevăr este acela pe care se bazează principiul naţionalităţilor. Acest principiu este atât de adânc înrădăcinat astăzi, încât toate constituirele şi toate neconstituirile de state nu se mai fac în lumea civilizată decât după principiul naţionalităţilor şi cu drep cuvânt. Dacă este adevărat că noi trebuie să respectăm principiul de umanitate, apoi înainte de toate trebuie să-l respectăm pe acela de conservaţiune, de existenţa noastră naţională, şi numai atunci ne este permis să respectăm şi celelalte principii... Aceasta nu impiedică admiterea străinilor la cetăţenia unui stat, dar cu o condiţiune: ca acei străini să se asimileze prin aspiraţiuni până a forma aceeaşi fiinţă cu naţiunea statului”.*

Hotărârea Camerei a urmat ideea discursului său, articolul modificat prevăzând că *„din punct de vedere religios se suprimă orice deosebire între cetăţeni, iar străinii toţi, deci şi evreii, vor putea fi naturalizaţi în mod individual, nu în bloc, printr-o lege specială”.*

www.ziuaconstanta.ro

Pentru multele simpatii câştigate prin poziţia sa în Cameră se număra şi cea a lui Ion Brătianu care, în calitate de prim-ministru îi propune în 1880 portofoliul Instrucţiunii Publice şi a Cultelor. În această calitate, Conta elaborează un proiect de lege pentru o reformă radicală a învăţământului care cuprindea între altele: *„înfiinţarea liceelor de fete, dreptul fetelor de a urma studii universitare, scoaterea religiei din liceele de băieţi, taxe şcolare pentru învăţământul secundar, mărirea normei didactice şi care urmărea să dea o orientare realistă, clară, practică şcolii, şi cerea statului «să trezească energia naţională» iar şcolilor să formeze o tinerime entuziastă, cultă, cu dor de ţară"*. Proiectul însă vehement combătut în Cameră, inclusiv de către gruparea liberală (deşi viitoarea lege ce va fi adoptată va prelua multe din ideile sale), încât Conta îşi prezintă demisia la 10 aprilie 1881.

Este numit la Curtea de Casaţie dar problemele de sănătate se accentuează şi este nevoit să plece pentru scurt timp la tratament în Italia, dormind că aici să-şi termine lucrarea: *„Bazele metafizicii"*. Întors în ţară moare la 22 aprilie 1882, lăsând numeroase proiecte neterminate.

Acestei gândiri şi creaţii atât de bogate, dar din păcate, înscrisă în limitele temporale atât de înguste, nu cred că i se poate aduce un alt omagiu mai grăitor decât gândul tipărit al atâtor filosofi de la jumătatea secolului nostru: *„... urmărind viaţa şi activitatea lui Conta, nu putem să nu ne exprimăm credinţa că dacă acest gânditor şi-ar fi putut forma o cultură filosofică neterminată şi nu una autodidactică, cum a avut-o el, dacă n-ar fi fost constrâns de împrejurări să-şi împartă activitatea între obligaţii profesionale juridice şi preocupările filosofice care erau mai puternice decât orice şi dacă n-ar fi putut duce viaţa până la capăt, cu atât mai temeinică ar fi fost opera pe care ne-a lăsat-o şi câte alte opere ale lui, pline de idei originale, nu ar fi îmbogăţit încă tezaurul nostru spiritual! Câţi filosofi mari ar fi fost filosofi şi mai mari dacă ar fi murit la vârsta gânditorului nostru Conta?"*.

Despre Vasile Conta s-a afirmat adesea că a dat culturii române primul sistem filozofic. Afirmaţia este numai parţial exactă. Conta nu a elaborat un sistem în înţelesul tradiţional al cuvântului, adică de teorie ce se rezumă pe câteva postulate duse – prin deducţie – până la

www.ziuaconstanta.ro

ultimele lor consecinţe logice, ci un sistem în înţelesul de expunere a unei concepţii filozofice unitare, care se sprijină pe generalizarea unor date. Un materialism conştient, strâns legat de marile descoperiri din ştiinţele naturii de la jumătatea veacului trecut, un material care răspunde aspiraţiilor forţelor progresiste din acea vreme ale societăţii româneşti – iată cum ar fi putut fi caracterizat pe scurt mesajul gândirii sale.

Lucrările sale, publicate şi în limba franceză erau recomandate de oficialităţile din Franţa şcolarilor francezi iar în Germania gândirea materialistă a lui Conta e apreciată de Buchner şi alţii.

„Filozofia lui Conta – arăta Nicolae Gogoneaţă – *a constituit o afirmare puternică şi originală a gândirii materialiste româneşti. Ea a reprezentat punctul cel mai înalt la care s-a ridicat filosofia în ţara noastră."*

www.ziuaconstanta.ro

COZÎGHIAN VARUJAN

S-a născut la Constanţa. Părinţii, Araxi şi Avedis erau respectaţi şi apreciaţi de comunitatea armeană, în cadrul căreia desfăşurau o bogată activitate socio-culturală. Încă elev de liceu, Varujan Cozîghian ia parte activă la mişcarea artistică, participând la spectacole pe care Comitetul Democrat Armean le organiza pentru membrii comunităţii, cât şi pentru cetăţenii Constanţei şi oaspeţii litoralului românesc al Mării Negre.

După absolvirea Liceului *„Mircea cel Bătrân"* se înscrie la Conservatorul *„Ciprian Porumbescu"* din Bucureşti, clasa prof. Garbis Avachian, de la care a luat lecţii de vioară.

Într-un articol publicat în *Ararat*, sora violonistului, Aida Cozîghian, povesteşte: *„La şapte ani a început să studieze mandolina şi, peste doi ani, vioara. A învăţat mai întâi cu profesorul Manuelian, apoi cu Aurel Alexandrescu"*.

Momentul esenţial care a determinat evoluţia viitoare a lui Varujan a fost cel al întâlnirii cu profesorul Garbis Avachian. Ascultat şi apreciat de acesta. Numele lui l-a însoţit întotdeauana pe cel al lui Varujan şi, în articolele vremii, superlativele nu mai conteneau. El era maestrul care grefase pe predispoziţiile native ale studentului său *„o excelentă şcoală – metodică serioasă, consecventă"* (Mihai Rădulescu). Având *„... un excelent pedagog şi îndrumător în profesorul G. Avachian"*, criticul Viorel Cosma îşi

www.ziuaconstanta.ro

exprima convingerea că *„... tânărul violonist va ajunge în scurt timp un nume de rezonanţă internaţional"*.

Pagini elogioase despre tânărul interpret au scris J.V. Pandelescu, Edgar Elian, L.T. Teclu, Mihai Rădulescu, Viorel Cosma, Radu Gheciu, Eugen Pricopie, Alfred Hoffman, Dumitru Avachian, Petre Codreanu şi alţii.

Student fiind, s-a remarcat la concursurile tinerilor solişti din anii 1955–1956–1957 unde i s-a conferit premiul I. J.V. Pandelescu nota în acea perioadă: „El lucrează neobosit între 8 şi 10 ore pe zi, sub îndrumarea profesorului său, G. Avachian. Violonist deosebit de talentat, V. Cozîghian are o mare uşurinţă a execuţiei. Trăsătura sa de arcuş este sigură şi energică, tonul curat şi just, frazarea elegantă".

Anul 1954 a fost unul deosebit, deoarece, la 31 martie, a susţinut la Ateneu primul lui concert, interpretând, sub bagheta dirijorului Mircea Basarab, *„Simfonia spaniolă"* de E. Lalo. Nu avea decât 18 ani şi nu ştia că Ateneul urma să devină casa lui spirituală.

Ani de-a rândul a participat la diferite festivaluri şi concursuri internaţionale, fiind răsplătit cu titluri şi premii: premiul IV la Festivalul internaţional al tineretului şi studenţilor de la Varşovia (1955); premiul II şi medalia de argint la Moscova (1957); Laureat al Concursului *„Ceaikovski"* (1958); premiul II la primul Concurs Internaţional *„George Enescu"* (1958) şi premiul III de interpretare a Sonatei a II-a de George Enescu; Laureat al Festivalului *„George Enescu"* (1964), distins cu medalie şi premiul special *„Rugiero Ricci"* la Concursul Internaţional de la Geneva (1965).

„Emoţionant să te pregăteşti pentru asemenea competiţii. Am căpătat experienţă", mărturisea Varujan Cozîghian într-un interviu. În 1959 este numit prim concert-maestru la Filarmonica *„George Enescu"* din Bucureşti. De atunci, activitatea de solist s-a împletit cu cea de animator al partidei violoniştilor la stânga dirijorului.

Repertoriul lui este vast, cuprinzând lucrări de Bach, Beethoven, Brahms, Ceaikovski, Chausson, Dvorak, G. Fauré, A. Haciaturian, E. Lalo, Mendelssohn-Bartholdy, Mozart, Paganini, Prokofiev, Ravel, Rimski-Korsakov, Saint-Saëns, Şostakovici, Wieniawski.

www.ziuaconstanta.ro

De asemenea, a realizat foarte multe prime audiţii cu concerte de vioară ale compozitorilor români: Dumitru Bughici, Wilheim Berger, Pascal Bentoiu, Mircea Basarab, Dumitru Capoianu, Tiberiu Olah, fără a mai pomeni de interpretarea lucrărilor de George Enescu, Ciprian Porumbescu.

De altfel, în perioada în care s-a aflat la prima vioară a orchestrei (1959–1982), Filarmonica *„George Enescu"* a cunoscut mari succese naţionale, dar şi internaţionale prin numeroasele turnee întreprinse.

Dincolo de activitatea lui de solist şi de prim concert-maestru, Varujan Cozîghian a organizat şi înfiinţat, în 1970, cvartetul *„Pro Arte"*, cu care a prezentat numeroase lucrări camerale, discuri şi înregistrări la radio, care continuă să se transmită şi astăzi.

Despre acest cvartet, care s-a bucurat de un imens succes, criticul Alfred Hoffman scria în 1972, în revista *Contemporanul*: *„Performanţa celor patru excelenţi instrumentişti şi muzicieni (Varujan Cozîghian, Avy Abramovici, George Popovici, Alfons Capitanovici)"* cărora le mulţumea *„pentru haina instrumentală de nedezminţită sobrietate şi limpezimea cristalină"*.

A dat numeroase recitaluri, acompaniat de soţia lui, Florina Cozîghian.

Se cuvine să menţionăm câteva aprecieri de specialitate ale unor critici de marcă: *„Virtuoz al arcuşului"* (J. Pandelescu) *„Celebra Ciaconna pentru vioară-solo a fost cântată de Varujan Cozîghian în condiţii exemplare de limpezime tehnică, maturitate de gândire şi stil."* (Mihai Rădulescu); *„Violonistul are o tehnică naturală impresionantă. Tonul este cald, cuceritor şi generos. Atacul este precis, ritmica fără greş"* (Viorel Cosma); *„Au impresionat la tânărul violonist siguranţa cântului, stilul său echilibrat, sobru, viguros, frazarea sa clară."* (E. Elian); *„Agogica respectivă a vădit la tot pasul maturitatea concepţiei interpretative, iar stilul său, de o sobră eleganţă, ne-a amintit, pe alocuri, fără exagerare, de Jacques Thibaud."* (J.V. Pandelescu); *„Degajare, supleţe ritmică, simţ al culorii, duioşie de bun gust în cantilene – toate au fost prezentate într-o tălmăcire ce poate fi considerată exemplară."* (Alfred Hoffman).

www.ziuaconstanta.ro

Stabilit în Spania, ca prim concert-maestru la Orchestra din Bilbao, obţine succese remarcabile, continuă recitalurile şi concertele în toată lumea.

La 3 mai 1994 este invitatul Filarmonicii bucureştene. Concertele de la Ateneul Român au avut o dublă semnificaţie: Varujan Cozîghian revenea în ţară după 12 ani de absenţă şi în al doilea rând, aceste concerte coincideau cu împlinirea a 40 de ani de activitate artistică a violonistului, din care „mai mult de jumătate – spune Varujan Cozîghian în interviul acordat Anei Maria Orezi – în calitate de concert-maestru al primei orchestre a ţării". Cu acest prilej, violonistul Cozîghian a ţinut ca la acest eveniment din cariera sa să interpreteze lucrarea cu care a debutat cu patru decenii în urmă, şi anume Simfonia spaniolă pentru vioară şi orchestră de Edouard Lalo.

Publicul meloman l-a primit cu căldură şi l-a răsplătit cu aplauze.

În colecţia *„Biblioteca Radio"* a editurii Casa Radio, Direcţia Patrimoniu (editor Sebastian Sîrcă) a Societăţii Române de Radiodifuziune, a fost publicat volumul intitulat *Simfonicele Radiodifuziunii Române*, în care autorul, Octavian Lazăr Cosma, se referă la stagiunile concertelor simfonice din perioada 1928 – 1998.

Printre personalităţile de marcă ale vieţii noastre muzicale sunt amintiţi şi interpreţi de origine armeană printre care şi Varujan Cozîghian. Vreme de două decenii (1958–1977), în sala de concerte de la radio, a răsunat şi vioara lui.

www.ziuaconstanta.ro

DAMADIAN HACIK – CIK

S-a născut la Constanţa, la 6 august 1919, în casa lui Araxi şi Aram Damadian. Urmează cursul primar în localitatea natală. Studiile liceale, începute la Liceul *„Mircea cel Bătrân"*, sunt continuate, în 1931, la Veneţia (Liceul Movrat-Raphail). Pregătirea sa artistică se datorează şcolii libere de desen şi anilor de studenţie de la Academia de Belle Arte din Roma. Între 1937–1941 urmează cursurile Facultăţii economice din capitala Italiei, întrerupte la izbucnirea celui de al doilea război mondial. La întoarcerea în ţară, după anul 1941, lucrează în redacţia revistei *„Rampa"* şi, apoi, la *„România liberă"*, ca desenator satiric. În anii 1950–1951 conduce, în calitate de şef de lucrări, catedra de desen la Institutul de cinematografie. Colaborează cu desene la principalele reviste.

În 1942 deschide prima expoziţie personală, la Iaşi (portrete-şarjă); 1948 Constanţa şi Bucureşti (caricaturi, desene, ilustraţii); 1968 Bucureşti (monotipuri şi desene); 1975 Bucureşti (peisaje bucureştene); iar în străinătate în 1957 la Erevan (caricaturi) şi în 1967 la Osaka (desene având ca temă nudul). Participă la anuale de grafică, saloane ale umoriştilor, expoziţii internaţionale: 1968 San-Remo; 1969, 1970 şi 1971 Bardighera, Bruxelles, Ljubliana, Skopje, Helst, Buenos Aires. În 1968 figurează în cadrul unei expoziţii de grup la Uppsala şi Sollingen, cu lucrări de gravură, şi Linz, cu grafică. Obţine numeroase premii: 1952 şi 1954 la Bucureşti, în 1968 la San-Remo şi 1970 la Skopje.

www.ziuaconstanta.ro

Preocupat în permanenţă de ridicarea calităţii artistice a creaţiei sale, Cik Damadian întreprinde călătorii de studii în străinătate: Polonia, URSS, Franţa, Grecia, Turcia, Cehoslovacia, Belgia, Olanda, Egipt, Italia.

În grafica românească, Damadian este o prezenţă remarcabilă. Exigent şi prodigios, el se manifestă multiplu, de la caricatură şi desen la ilustraţie de carte şi grafică aplicată, fiind în continuă investigaţie creatoare, preocupat de soluţii noi. Presa de specialitate a subliniat impresionanta expresivitate a graficii sale înţeleasă în sensul şi în tradiţiile ei moderne, cu implicaţiile largi, polivalente ale caricaturii sale acide.

Sentimentul pe care-l degajă grafica lui Cik Damadian este altul. Spontaneitatea lasă locul unei elaborări intense, insistente, virtuoase. Opera finită include ideea iniţială ca într-un înveliş, cristalin şi arborescent, cu nenumărate ramificaţii. O nelinişte îngheţată, un fel de prevestire tristă, sumbră, pare că emană lent, persistent din ţesătura savantă – uneori doar laborioasă – a acestor desene, fie că poartă titlul Rinocerita, fie Arbore, Infrastructura, sau Tăcere. Pentru cei care l-au cunoscut pe artist mai ales din renumele său de caricaturist, asemenea înfăţişare e cu totul neaşteptată şi îndeamnă la meditaţie.

Cik Damadian este recunoscut ca un foarte bun portretist. În special în desenele sale de scriitori şi actori, reuşeşte să definească plastic fizionomia acestora, construind portrete de fină observaţie, de intuire a psihicului, de sintetizare şi stilizare (Ion Barbu, Eugen Jebeleanu, Ion Marin Sadoveanu, Grigore Vasiliu–Birlic, Lucia Sturdza–Bulandra).

Activitatea sa înregistrează şi abordarea altor genuri de lucrări: creează filme de desen animat pentru Televiziunea din Berlin, realizează scenografia, măştile şi costumele pentru spectacolele *„Hercule în căutarea merelor de aur"* de V. Silvestru (Teatrul pentru tineret din Iaşi), *„Odiseea"* (Teatrul din Botoşani), „Ionuţ cutreieră lumea" (Teatrul din Piteşti), *„Renèe cântă şi dansează"* (Teatrul de estradă din Deva), ilustrează cărţi, mape de discuri şi reclame.

Dincolo de interesul pentru artele plastice, găsim la Damadian serioase preocupări de studiu în domeniul fizicii, matematicii, biologiei, lingvisticii. Parte din ele s-au materializat în elaborarea

www.ziuaconstanta.ro

unor studii şi articole sau în realizarea unor compoziţii care sondează lumea subconştientului (*„Dualitate”*, *„Paranoia”*, *„Personalitate”*), ori aceea a abstractului (*„Raţionament”*, *„Infrastructura – infinit”*).

În afara Uniunii Artiştilor Plastici, al cărei membru fondator este, Damadian a desfăşurat o susţinută activitate în Asociaţia orientaliştilor din Bucureşti. ţine, printre altele, conferinţe şi comunicări: *„Et in Arcadia ego”*, *„Conceptul despre frumos în Egiptul antic”*, *„Scara numerelor din „Istoria hieroglifică a lui Dimitrie Cantemir”*.

Creaţia sa este răsplătită cu premii şi distincţii în ţară şi peste hotare: Laureat al Premiului de Stat (1950), Premiul San Remo (1966, Bratislava), Premiul presei (1961, Skopje).

În 1968 a prezidat primul Salon al umoriştilor, iar în 1971 a fost membru în juriul Salonului umoriştilor de la Skopje.

Lucrările sale au fost achiziţionate de Muzeul de artă al României, Muzeul literaturii române, Academia Română, Biblioteca Centrală de Stat sau colecţii particulare din Anglia, Japonia, Germania, Suedia, Armenia, Franţa, Italia. La rândul său, artistul posedă o valoroasă colecţie de portrete ale sale executate de recunoscuţi pictori şi desenatori (Iser, Corneliu Baba, John Effel, Kukrâniksî, Mittelberg, Maia Damadian).

Prezenţa activă la expoziţiile internaţionale de umor anuale şi bienale din Montreal, Berlin, Heist, Skopje, Tokio, Sarajevo, Praga, Ljubliana, Solingen, Gabrovo, Bratislava etc., precum şi întreaga-i carieră fac din Cik Damadian un reprezentant reputat al artei plastice româneşti.

Opera: *„Bucureştii* 78” desene (Album). Bucureşti, Editura *„Sport-Turism”* 1970.

Ilustraţii la lucrări literare: Ion Băieşu, *„Puterea dragostei”*, Traian Coşovei, *„Blândă poveste cu îngeri”*, Paul Everac, *„Dincolo de autostradă”*.

Ilustraţii de carte: Pavel Câmpeanu, *Jurjac. Enescu Copil*; Ionel Hristea *„Povestiri despre oameni şi muzică”*; V. Poljakov, *„Nevetni nem vetek”*; Mircea Sântimbreanu, *„32 de premianţi,”* V. Satrov, *„Blana de nylon”*.

www.ziuaconstanta.ro

Moştenirea pe care artistul a lăsat-o se află, în cea mai mare parte, în muzeele de artă ale ţării, iar cel din Constanţa deţine peste 70 de lucrări. Dar ea este cuprinsă şi în albumul intitulat *„Bucureştii* – 78" desene, prefaţat de Ion Frunzetti.

„După 1975 – scrie criticul de artă dr. Florica Cruceru – *prin expoziţia «Imagini Bucureştene», urmată, în 1978, de cea intitulată «Constanţa natală», ca şi alte desene inspirate de arhitectura altor oraşe ale ţării, timp de zece ani, artistul a dezvăluit publicului caractere noi ale artei sale. Desenele lui Cik Damadian dezvăluie nevoia unui fel de cunoaştere şi transpunere «poetică» adâncă a lucrurilor. El se opreşte asupra acelor date reale care concordă vibraţiilor sale interioare şi care se află în concordanţă cu sufletul său de poet.*

Grafician cu experienţă, excelent desenator, al cărui stil este absolut inconfundabil, înzestrat cu darul observaţiei, Cik Damadian a asimilat aspectul urbanistic al oraşelor în care a trăit, şi l-a însuşit în timp spre a-l reface prin opere. Artistul redă mereu cu fineţe, în fraze plastce ritmate, clipa care surprinde sensul tainic al clădirilor vechi, reabilitându-le parcă, prin transfigurări în opere definitive, aşa cum Luchian «refăcea prestigiul florilor, ridicându-le la scara eternului» prin pictura sa. Atmosfera tainică a lucrărilor sale este totdeauna învăluitoare, globală, sesizantă: procedeu «pars pro toto» este folosit astfel încât ansamblul compoziţional, punerea în pagină, raportul dintre alb şi negru (primul prevalând), toate se constituie ca expresie a spaţiului larg, deschis, ce abundă în fiece imagine. Demersul creator al artistului se bazează pe o temeinică «ştiinţă» a observaţiei peisajului urban înconjurător, statornicită încă din copilărie, în cei 11 ani cât a studiat în Italia şi unde a dobândit în primul rând capacitatea de a «vedea», de a observa, iar călătoriile sale ulterioare i-au desăvârşit această însuşire".

A încetat din viaţă la 30 iulie 1985.

„Presimţindu-şi parcă sfârşitul – scrie V. Dobrin în *„Ararat"* – *Cik Damadian a deschis ultima expoziţie la Galeriile de artă ale Municipiului Bucureşti, expoziţie care a surprins atenţia amatorilor de artă şi chiar a colegilor, înfăţişându-ne o altă faţetă a talentului său, o suită de desene de un lirism cuceritor, reprezentând imagini ale vechiului Bucureşti, gest de o înaltă elevaţie patriotică şi de sinceră admiraţie pentru oraşul iubit.*

www.ziuaconstanta.ro

Din dorința de a lăsa posterității imaginea unui Bucureşti pe ducă, ale cărui case împovărate de trecerea anilor, deşi nu au fost construite din piatră, oţel şi beton, constituiau, totuşi, un stil, întreaga suită de imagini aflate în expoziţie, la care s-au adăugat şi altele inedite, le-a strâns între scoarţele a două albume editate de Editura Meridiane, care pe lângă valoarea lor artistică vor păstra pentru generaţiile viitoare şi o nepieritoare valoare istorică."

www.ziuaconstanta.ro

DEDEIAN GARBIS

Compozitor, saxofonist (tenor şi sopran), aranjor şi şef de orchestră, este unul din interpeţii de jazz reprezentativi ai României, recunoscut în toată lumea.

Atât tehnica de emisie, cât şi cea improvizatorică, fac din Garbis Dedeian un artist complet, original, alături de care interpreţi renumiţi precum John Hicks, Randy Breker, Philippe Chaterine, Aldo Romano, Armen Donalian, Steve Smith, Dave Kikowsky, Barry Finerrty etc. au evoluat în Jamm Session.

Este membru al Uniunii Compozitorilor şi muzicologilor din România (UCMR) din anul 1990 şi a fost premiat în numeroase ocazii pentru creaţiile sale.

În 2003 a fost laureat al *„Premiilor Române în jazz"* la secţiunea «cea mai bună formaţie a anului», iar în 2004, Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România i-a decernat un premiu de excelenţă pentru activitatea desfăşurată în domeniul jazz-ului.

Dintr-o fişă privind biografia sa profesională preluată de pe un site de pe internet aflăm că Garbis Dedeian a urmat Liceul de muzică nr. 1 (a studiat pianul). Şcoala populară de artă (a studiat clarinetul) şi a urmat studii de compoziţie şi orchestraţie cu Richard Bartzor.

A debutat în cluburile de jazz din Bucureşti alături de pianistul Puiu Pascu (1978), pentru ca în anul următor să se integreze în *Big Band*-ul Centrului Universitar din Bucureşti cu care apare pe scena

www.ziuaconstanta.ro

Festivaluli de Jazz de la Sibiu (1979). În 1981 este alături de Puiu Pascu membru al cvintetului de jazz *„Jazz Club 303"*. Anul 1982 este anul consacrării, când alături de Puiu Pascu, Tudy Zaharescu (tobe) şi Arghir (bass) domină scenele de club şi Festivalurile din România, (Sibiu, Braşov, Galaţi, Iaşi, Timişoara, Cluj, Constanţa, Arad, Costineşti).

Înregistrează muzică de film şi teatru colaborând cu majoritatea compozitorilor români. Este solicitat pentru înregistrări de Alexandru Andrieş, Capriel Dedeian, Ilie Stepan sau grupul *Metropol.* Din 1990 este solicitat frecvent peste hotare la Festivalul de Jazz din Hamburg, cântă în cluburile de jazz din Bremen, Berlin, Wuppertal, Hagen (Germania), apare pe scena Festivalului de Jazz din Debrecen (Ungaria) şi înregistrează la Radio Budapesta cu grupul „EGC" (Eugen Gondi-tobe şi Cătălin Rotaru-bass). An de an participă la manifestările de gen (festivalurile de jazz din Chişinău 1990, 1991, 1992, 1993, 1994; Grecia 1993, 1995; Ucraina 1996; Bulgaria 1997 şi 1998; Franţa 1998; susţine şi un Master Class la Universitatea de muzică din Nantes; festivalul de jazz din Germania 1999).

De-a lungul carierei cântă în diverse Jamm Sessions alături de mari muzicieni ai genului. Activitatea de club este punctată prin proiecte speciale precum *„Tribute to John Coltrane"* sau *„In Memoriam Miles Davis"*. Realizează primul său album de autor intitulat *„De dragul tău"* şi pregăteşte un alt album închinat unuia dintre maeştrii săi, John Coltrane.

Printre viioarele sale proiecte de club se numără: *„The music of Charlie Parker"*, *„The Sound of Dixie Music"* şi altele.

Anul 2002 implică prezenţa sa într-o formulă proprie la Festivalul de jazz de la Gărina.

La Festivalul de jazz, Bucureşti 2002, conduce o formulă de sextet (Alex Simu şi Cătălin Milea saxfoane, Petre Popa pian, Arthur Balogh contrabas şi Dinu Simion tobe).

www.ziuaconstanta.ro

DIRADURIAN BERGI (MARDIROS)

S-a născut la 11 martie 1927, în oraşul Constanţa, tatăl Levon, mama Orjen, născută Marcarian. Este absolvent al liceului „Mircea cel Bătrân". De asemeni, a urmat trei ani Facultatea de Drept din Bucureşti.

Alături de pasionaţii animatori ai vieţii culturale tomitane: Jean Ionescu, Romeo Profit, Toto Boiagian, Nazaret Bagdasarian ş.a., a avut o contribuţie de seamă la înfiinţarea primei echipe de teatru permanent, cu spectacole prezentate în fiecare joi, sâmbătă şi duminică. Aceste manifestări culturale, având în repertoriu piese din dramaturgia universală şi clasică românească, s-au derulat pe parcursul anilor 1947-1950.

Iniţiativa curajoasă şi lăudabilă a avut ca scop sensibilizarea autorităţilor locale, în vederea înfiinţării unui teatru de stat.

Succesele înregistrate ca şi numerosul public prezent la acest atelier de creaţie, a condus în final, în 1951, la înfiinarea Teatrului Dramatic Constanţa.

În cadrul Atelierului, Bergi Diradurian a fost secretar şi actor. Între anii 1958-1964, activează ca actor, scenograf şi asistent artistic de regie la Teatrul Dramatic Constanţa. O perioadă îi vom întâlni numele şi pe afişele Teatrului de Estradă al Marinei Militare.

A jucat în numeroase piese precum *„Cum vă place"*, de William Shakespeare, regia Val. Mugur; *„Trei surori"*, de A.P.

www.ziuaconstanta.ro

Cehov, *„D-ale Carnavalului"*, de I.L. Caragiale; *„Don Carlos"*, de Friedrich Schiller şi altele.

A jucat şi în spectacole în care a deţinut roluri de mică întindere, realizând personaje ce trebuiau să atragă atenţia prin aerul de *„om greu"* (de pildă: Comandantul navei-amiral (*„Sfârşitul escadrei"*) sau Preşedintele Clubului (*„Centrul înaintaş a murit în zori"*).

„Bergi (Bebe) Diradurian, constănţean de loc, un actor cu zâmbet permanent, masiv, impunător, căruia toţi îi spuneau «Baronul» – scriu în volumul *«Thalia Ex Ponto, la cumpăna de mileniu»*, Georgeta Mărtoiu şi Anaïd Tavitian."

A fost asistent artistic de regie la piesele: *„Rădăcini Adânci"*, de James Gow şi A.D'usseau; *„Vă caută un inspector de Poliţie"* de J.B. Prieslloy; *„Marele Fluviu îşi adună apele"* de Dan Tărchilă; *„Celebrul 702"* de Al. Mirodan; *„Fântâna Turmelor"* de Lope de Vega; *„Papa de lustruieşte"*, de Spiros Melos; *„Faraonii"* de Alexei Kelimieţ; *„Febra"* de Horia Lovinescu; *„Salonul 42"* de Serghei Alieşin; *„Centrul înaintaş a murit în zori"* de Augustin Cuzzani; *„Siciliana"* de Aurel Baranga; *„Scrisori de dragoste"* de Virgil Stoenescu.

Pentru Bergi Diradurian, asistenţa artistică de regie a constituit un preludiu fericit pentru regia de platou. Cu calmul său extraordinar, spiritul său de ordine şi cu totală dragoste şi dăruire a lucrat în Televiziunea naţională din 1964, până la pensionare, în 1987.

A fost distins cu Medalii aniversare.

În 1958 s-a căsătorit cu ing. Sonia Marcarian, o distinsă publicistă şi om de mare nobleţe sufletească. A lucrat din 1958 la ziarul *„România liberă"*, ca redactor, iar din 1958 corespondent regional la aceeaşi publicaţie.

Din 1964 îndeplineşte funcţia de şef de secţie la săptămânalul de profil *„Agricultura socialistă"*; din 1980 este redactor şef la revista *„Agricultura"*.

Articolele şi reportajele scrise de Sonia Marcarian erau apreciate şi gustate de cei cărora le erau adresate.

A încetat din viaţă în anul 1996 la vârsta de 67 de ani.

www.ziuaconstanta.ro

DJOLOLIAN HAGOP SIRUNI

Orientalist cu preocupări de istorie, artă şi literatură. A adus în circuitul ştiinţific informaţii preţioase din izvoare orientale referitoare la istoria medie şi modernă a României şi la istoria poporului armean. A întocmit primele instrumente de lucru pentru cercetarea hrisoavelor turceşti din punct de vedere paleografic şi diplomatic. A inventariat şi catalogat arhiva Manuc-bei, documente turceşti din insula Ada-Kalech, documente armeneşti de la Dumbrăveni, Gherla, Suceava, Botoşani etc. Siruni a fost unul dintre cei mai însemnaţi animatori care a strâns legăturile sufleteşti dintre armeni şi români.

S-a născut în oraşul Abazar din Asia mică, în anul 1890, la 19 aprilie. De mic copil se stabileşte la Constantinopol. Aici, urmează şcoala armeană la Pera, apoi renumitul liceu *„Ghetronagan"* (1908-1909), şi Facultatea de Drept (1909-1913). Se remarcă prin articolele sale pe care le publică în *„Azadamard"*, cel mai important ziar în limba armeană (1910-1915). La 15 ani debutează în literatură, publicând poezia *„Dorinţa"*, în revista *„Masis"* din acelaş oraş. Primele sale culegeri de versuri sunt intitulate *„Crepuscul"* şi *„Spre altarul minunii"* (1908 şi 1914), împreună cu poetul Daniel Varujan va redacta almanahul de literatură şi artă *„Navasart"*. În anul 1915, anul evenimentelor tragice din Turcia, când cei mai de seamă poeţi şi scriitori armeni, în frunte cu renumitul poet Daniel Varujan sunt masacraţi, H.D. Siruni este arestat şi întemniţat, la

www.ziuaconstanta.ro

vârsta de 18 ani, de către regimul sultanului Hamid II zis şi „Cel Roşu"; după eliberare este obligat să se ascundă.

După războboi, H. Dj. Siruni se evidenţiază ca ziarist, scriitor, autor de poezii, de proză, de teatru, critică literară şi traduceri din literatura franceză, rusă, turcă, şi mai târzu, română. Este ales secretar general al Uniunii Scriitorilor şi Artiştilor armeni din Constantinopole (1921). Împreună cu alţi intelectuali armeni, H. Dj. Siruni se stabileşte în anul 1922 în România unde face cunoştinţă cu marele istoric Nicolae Iorga. Amintind despre această întâlnire, Siruni spune: *„Trecând prin România, îl vizitasem pe Nicolae Iorga pentru a-i înmâna diploma de onoare din partea Casei Centrale Armene din Constantinopol. El m-a reţinut aici şi de atunci mi-am găsit o a doua patrie"*.

Orientat de savantul român, Siruni îmbrăţişează problemele legate de istorie. Sub îndrumarea lui Iorga devine, în scurtă vreme, iniţiator de biblioteci, de asociaţii culturale. Sub patronajul profesorului organizează în anul 1930 *„Expoziţia de artă armeană"*, în Bucureşti, vizitată de Suveranul ţării şi de membrii familiei regale.

Apoi, ocupă următoarele funcţii: arhivist la arhivele Statului Bucureşti (1939-1944), 1959-1963), lector de limba turcă şi armeană la Institutul sud-est european, Institutul de studii şi cercetări balcanice. Facultatea de litere, Şcoala superioară de arhivistică din Bucureşti (1933-1941, 1943-1947), cercetător la Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti (1955-1959), la Muzeul Militar Central (1961-1963), preşedinte de onoare al Asociaţiei de studii orientale din România, membru în colegiul de redacţie al revistei *„Studii et Acta Orientalia"*. A fost distins cu diploma de onoare a Ligii culturale (1928) şi cu titlul de arhivist emerit al Armeniei.

Ocupă mulţi ani, la rând, funcţia de secretar general al Eparhiei armene din România. Redactează *„Navasart"*, publicaţia de literatură şi artă (1923 – 1926), apoi ziarul *„Araz"* (1932-1944), almanahul cu acelaşi titlu, iar din 1935, editează sub înaltul patronaj al lui Nicolae Iorga, o publicaţie de cultură armeană, în limba română, intitulată *„Ani"*, *„revistă cu caracter enciclopedic, în care toate raţiunile vieţii armeneşti erau să fie reprezentate"* – scria Iorga.

Despre această publicaţie au avut cuvinte de laudă numeroase personalităţi ale vieţii politice, culturale, ştiinţifice, româneşti. De

www.ziuaconstanta.ro

pildă, într-o scrisoare adresată savantului Siruni, I. Simionescu, fost preşedinte al Academiei Române, spunea: *„Stimate domnule Siruni, mulţumesc pentru frumosul Anuar prin care ţi-ai împlinit o sfântă datorie asupra neamului armenesc cu trecutul atât de bogat în manifestări culturale şi artistice. E o faptă pilduitoare".*

Ca armenolog, Siruni a câştigat merite deosebite în studierea istoriei vechi, medievale şi noi a armenilor, istoria literaturii armene vechi şi noi, cercetarea manuscriselor armene, istoria teatrului armean, şi, nu în ultimul rând, istoria armenilor din România.

Referindu-se la rolul jucat în formarea sa ca istoric orientalist de către Nicolae Iorga, Siruni spune: *„El m-a îndemnat să cercetez izvoarele armeneşti necunoscute sau necercetate până atunci, care erau menite să lămurească într-o măsură, diferitele faze ale istoriei României; am prezentat în acest sens mai multe comunicări la Academie, publicate ulterior în „Analele Academiei", tot în această direcţie am colaborat cu studii şi articole la diferite reviste de specialitate din ţară şi străinătate. Am scris, printre altele, un studiu despre viaţa şi opera lui Eminescu, în limba armeană, care a apărut la Paris în 1930, împreună cu un număr destul de mare de traduceri din opera marelui poet. Am mulţumirea că aceste traduceri au fost apreciate atât de profesorul Iorga, care spunea că recunoaşte în ele ritmul eminescian, cât şi de Perpessicius, care mă considera în 1940, scriind despre aceste traduceri, «un pătrunzător interpret şi unul din cei mai iniţiaţi cunoscători ai universului eminescian».*

Cercetând, în mod îndelungat, izvoare armeneşti şi turceşti, Siruni aduce numeroase date privind istoria României. Între lucrările publicate în limba română se află şi seria *„Mărturii armeneşti despre români"*, cuprinzând studiile: *„Cuvinte româneşti în dialectul armenilor din Ardeal"* (1927), *„Valahia şi Moldova în «Geografia» părintelui Hugas Ingigian"*, publicat şi de Academia Română „Memoriile secţiunii istorice (1929)". *„Extrase din cronica armenilor din Cameniţa"*, partea I, (1936). *„Aron Vodă, Răzvan Vodă şi Eremia Vodă, într-un poem al unui cronicar armean" (1936). „Dobrogea şi Basarabia în Geografia părintelui Hugas Ingigian* 1936-1938). *„Istoricii armeni şi vechimea poporului valah pe marginea unui studiu al domnului Aurel Deceu"* (1941), *„Ţara Voievodului Ştefan – pe marginea unui manuscris armenesc scris în*

www.ziuaconstanta.ro

Cetatea albă" (1459-1460). *„Opera lui Eminescu"* – cu o scrisoare a lui N. Iorga şi o dare de seamă a lui Gr. M. Avakian (1941). *„Urme româneşti în Crimeea" (1942), „Domni români la Poarta Otomană, după un manuscris turcesc conţinând note şi însemnări despre ceremoniile şi recepţiunile din palatul împărătesc din Stambul între anii 1698-1782"*, traducerea şi adaptări de H. Dj. Siruni, Bucureşti (1941). *„O năvălire necunoscută a bandelor turceşti în Ţările Române la 1769"* (1940), *„Bibliografia studiilor armeneşti din România, 1920-1940"* (1940). *„Acte turceşti privitoare la hotarele dunărene ale Ţării Româneşti"*, (1942), *„Monede turceşti în Ţările Române"* (1944).

Profesorul Siruni a fost unul dintre cercetătorii cei mai prestigioşi şi privind legăturile armeano-române, precum şi viaţa coloniilor armene din diaspora. Acestor teme a dedicat următoarele lucrări: *„Manuscrisele armeneşti din România"* (1928). *„Manuscrisele armeneşti din Bisericile armene din România"* (1929), *„Variantă a legendei Meşterului Manole"* (1928), *„Din trecutul tiparului armenesc în România"* (în limba armeană – 1929-1930). *„Manuscrisele armeneşti de la Academia Română" (1935), „Cronica armenilor din România", „Bibliografia studiilor armeneşti din România"* (1940), *„Bisericile armene din Ţările Române"* (1942-1943). *„Armenii în viaţă economică a Ţărilor Române"* (1944), *„Armenii din Transilvania" – în lumina documentelor descoperite*". (în limba armeană – 1965). *„Documente din arhivele armeneşti pe pământul României"* (1966), *„Armenii în 1848"* (1968), *„Consideration sur le dialecte arménian des Pays Romanis"* (1968), *„Bairactar Mustafa Pacha et Manouk Bay Mîrzanian – prince de Moldavie"* (1943). *„Pagini din viaţa lui Manuc Bay"* (1969-1970 *„Armenii din Istambul"* (1453-1700), I. Beyrouth (1965), *„Armes turques du XVe au XIX du music militaire central de Bucarest"*, SAO XI (1968) şi multe altele.

Volumul imens de lucrări ale savantului Siruni se poate compara fără nici o exagerare, cu activitatea unei instituţii întregi de cercetare ştiinţifică.

Totodată, bogata activitate didactică desfăşurată de prestigioasele instituţii, precum institutul de Studii Sud-est europene, condus de Nicolae Iorga, cel de studii balcanice condus de profesorul V.

www.ziuaconstanta.ro

Papacostea, la Facultatea de litere din Bucureşti, la Şcoala superioară de arhivistică, s-au bucurat de unanime aprecieri atât din partea forurilor ştiinţifice de conducere cât şi de studenţi şi cursanţi. Un cunoscut orientalist, M. Guboglu, vorbind despre aportul adus de Siruni în orientalistică a spus: *„Timp de o jumătate de veac, poate şi mai bine, Siruni a desfăşurat o activitate febrilă pentru dezvoltarea orientalisticii române. Format în înalta şcoală istorică a lui N. Iorga, bazat pe tezaurul arhivistic, a îmbogăţit această ştiinţă în ramurile cele mai reprezentative: armenistica şi turcologia, cu numeroase lucrări preţioase. Lucrările lui Siruni conţin un tezaur bogat de ştiri istorice, lingvistice literare, etnografice, artistice etc."*

Paralel a desfăşurat o fructuoasă activitate culturală în cadrul *„Casei culturale armene"* din Bucureşti, donaţiunea Hovsep şi Victoria Dudian, ajutat de istoricul Suren Colangian, stabilit în S.U.A.

În anul 1944, la 28 decembrie H. Dj. Siruni, împreună cu alţi intelectuali armeni din România, fără a fi inculpat sau judecat, este arestat şi deportat în Siberia. Supuşi celor mai barbare procedee de umilire şi tortură fizică, mulţi dintre ei au pierit în gulagurile staliniste. Cei care au reuşit să supravieţuiască s-au întors bolnavi, murind în ţară.

În ultimii ani ai detenţiei, la intervenţia guvernului Republicii Armene, Siruni, cu statutul de deţinut, a fost adus la Erevan, unde a cercetat manuscrise vechi armeneşti la celebrul *„Matenadaran"* (Institutul de manuscrise vechi), acest lucru a fost posibil datorită faptului că personalitatea lui depăşise de mult graniţele ţării iar contribuţiile în domeniul armenologiei făcuse ocolul pământului.

Aceasta a fost a patra deportare din viaţa savantului. Întors în România în anul 1955, cu un ochi pierdut, Siruni a găsit, deşi suferind, forţa necesară de a continua munca de cercetare asiduu, în cadrul Muzeului de Istorie a Bucureştiului, apoi în patru sectoare diferite ale Academiei Române, la Direcţia Arhivelor Statului, ca invitat, pentru a studia documentele armeneşti şi turceşti legate de istoria României.

Invitat de muzeul Cental Militar, el a descifrat inscripţiile de pe armele orientale. A contribuit la redactarea anuarului *„Studii et Acta Orientalia"*, unde a colaborat până la sfârşitul vieţii sale.

www.ziuaconstanta.ro

Sfidând boala care îl măcina, H. Dj. Siruni, deşi la vârstă înaintată, muncea zi şi noapte, spunând prietenilor: *„Vreau să recâştig cei zece ani pierduţi (în Siberia), să mai las, câte ceva, după care pot să vă părăsesc"*... În anii 1969 şi 1970, H. Dj Siruni, cărturarul armean de notorietate universală, a fost sărbătorit în România, Armenia şi câteva centre din diaspora armeană, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani şi 65 de ani de activitate ştiinţifică.

La Constanţa, în cadrul unei reuniuni, organizate la Cazinou, comunitatea armeană a sărbătorit pe omul de ştiinţă, pe patriarhul H. Dj. Siruni, care prin activitatea sa neobosită a contribuit la cunoaşterea trecutului şi prezentului poporului armean. Figura ilustrului savant a fost evocată cu căldură şi respect de către Mesia Hacerian, Aram Agop şi Aianian Agop.

„Siruni a fost un erudit, un eminent orientalist, – scria N. Iorga – *foarte bun cunoscător al limbii turceşti, om a cărui activitate a fost de cea mai bună însemnătate în clarificarea unor aspecte puţin cunoscute ale trecutului nostru, în special în ceea ce priveşte relaţiile noastre politice, economice şi juridice cu imperiul otoman"*.

S-a stins din viaţă în ziua de 7 aprilie 1973.

Cu prilejul aniversării centenarului naşterii savantului Hagop Djololian Siruni, a avut loc în zilele de 15-16 decembrie 1990 un Simpzion, organizat de Uniunea Armenilor din România şi dedicat personalităţii universale a cărturarului.

Despre personalitatea şi opera lui H. Dj. Siruni au vorbit I.P.S.S. Arhiepiscop Dirair Mardichian, poetul Ioan Alexandru, publicistul Arşavir Acterian, Meline Paladian-Ghenea, dr. Taksin Gemil, istoric, Andranic Andonian, Paul Anghel, scriitor, Nicu Filip, avocat, Sergiu Selian, redactor şef al ziarului *„Nor Ghiank"*, Tigran Grigorian, Varujan Vosganian, deputat, preşedintele Uniunii Armenilor din România.

Din activitatea vastă a marelui cărturar – spunea scriitorul şi publicistul Sergiu Selian, – nu putem emite câteva repere care i-au înscris numele în istoria comunităţii armene din România: înfiinţarea Bibliotecii armeneşti (1927) – nucleu al viitoarei Case de cultură, edificată în 1942 ca bibliotecă şi muzeu: organizarea Expoziţiei de artă armeană în 1930, la Bucureşti, sub auspiciile Institu-

www.ziuaconstanta.ro

tului de studii est-europene conduse de Nicolae Iorga; publicarea revistei de armenologie, în limba română, *«Ani»* (1935-1943); istoricul bisericilor armene pe pământul românesc; cartea de evocare despre Iorga; şi mai ales, o întreprindere cu caracter literar, volumul *«Mihai Eminescu»*, editat în 1939, operă de excepţie în bibliografia lui Siruni. Această primă ediţie în limba armeană din creaţia geniului liricii române include 39 de poezii între care şi poemul «Luceafărul», precum şi o amplă monografie a vieţii şi a operei poetului, dovedind acribia de pasionat cercetător şi fin analist a savantului armean, dar şi talentul poetic, graţie căruia a fost turnat într-o frumoasă limbă armeană inegalabilul vers eminescian.

Un adevărat certificat de atestare poate fi considerată – de către noi, armenii – *„Scrisoarea către Siruni"* semnată de Iorga în prefaţa volumului amintit şi din care ne permitem a reproduce următoarele: *„Între mentalitatea poporului armean, chiar în afară de legăturile strânse pe care le-a avut cu poporul nostru, şi mentalitatea lui Eminescu, este desigur o asemănare. Prin cine ştie ce inspiraţii ancestrale mânând către Răsărit, pe care le are în formaţia lui aşa de complicată Eminescu, el era un cugetător cu mintea îndreptată spre orizonturile largi şi spre zările misterioase. Dar toată literatura armeană, fie şi în vechea patrie de supt Caucaz, fie şi în patria de strămutare din Armenia mică, din acea Cilicie, care în momentul de faţă este dăruit de Franţa, deţinătoare a unui mandat, Turciei naţionaliste, este stăpânită de aceeaşi notă. Astfel, între armeni, orice limbă ar vorbi astăzi, şi poezia lui Eminescu este o legătură. Al dumitale, Domnule Siruni, sunt în stare mai mult decât poate un francez sau un italian, să înţeleagă poezia eminesciană în ceea ce are mai fundamental în esenţa ei."*

„Este locul să spun că Siruni a avut printre cărturarii români foarte mulţi prieteni şi admiratori – spunea în cuvântul său Arşavir Acterian. *Cel pe care-l îndrăgise cu veneraţie şi recunoştinţă era Nicolae Iorga, pe care l-a slujit cu devoţiune tălmăcindu-i documente, texte armeneşti şi turceşti privind istoria românilor.*

La 80 de ani şi mai bine Siruni avea o memorie perfectă a numelor şi descoperirilor sale. În pofida contrarietăţilor ce nu l-au cruţat, omul acesta a lăsat, cu duiumul, lucrări publicate şi nepublicate.

www.ziuaconstanta.ro

Fără să aibă suflul de genialitate al lui Nicolae Iorga, Siruni avea o deconcertată putere de muncă şi un simţ special de a se descurca între hârţoagele vechi, descifrând scrisori sau testamente, documente oficiale sau neoficiale, resuscitând o lume, epoci revolute. Ştia de toate şi din toate timpurile, de la relaţii istorice riguroase verificate la un noian de lucrături de culise.

A publicat, enorm, 400 de titluri (numai scrierile în limba română) au figurat în cererea de intrare în uniunea Scriitorilor Români...

Omul acesta, care pe lângă multe necazuri, a avut şi multe bucurii, satisfacţii şi care ardea de dorinţa de a rămâne în această lume spre a-şi desăvârşi opera, s-a prăpădit curând după aceea, în 1973.

S-a prăpădit? Un fel de a spune. Iată-l reînviat, aici, prin scrisul şi admiraţia noastră şi dacă-i adevărat ce afirmă Maxim Mărturisiorul că (citez), «Armenia se tălmăceşte prin «aşezarea păcii» şi acumlarea virtuţilor», ei bine H. Dj. Siruni se află acum chiar acolo unde e pacea". „Indiferent că se referă la istoria armenilor, a românilor, a turcilor, a ruşilor, a polonezilor, a ungurilor, a grecilor, a bulgarilor, – spune Meline Poladian – Ghenea – în mai toate lucrările sale – Siruni ancorează cu grija şi competenţa omului de ştiinţă, viaţa socială, economică, politică, culturală a marii zone geografice şi culturale a Europei răsăritene.

Prin această cuprindere largă a operelor sale, marele cărturar atât în cultura armeană-căreia îi aparţine prin originea sa şi prin formaţia sa iniţială, cât şi în cea românească, cu care s-a contopit deplin şi a slujit-o cu devotament şi competenţă întreaga sa viaţă, precum şi în cea sud şi sud-est europeană, asupra căreia a aruncat noi şi interesante raze de lumină.

De aceea, socotim că nu exagerăm în afirmaţia noastră, dacă îl încadrăm pe H. Dj. Siruni în galeria oamenilor de cultură universală, care nu cunoaşte limite geografice sau politice despărţitoare, unul din veritabilii, valoroşii exponenţi ai ei".

Despre activitatea scriitorului şi istoricului H. Dj. Siruni, s-au referit mulţi oameni de ştiinţă şi de cultură din ţară şi din străinătate,

www.ziuaconstanta.ro

deasemeni au apărut articole elogioase despre prodigioasă şi neostenită muncă de cercetare.

„Aportul pe care armenii l-au adus culturii noastre – scrie prof. Andrei Oţetea – prin influenţa exercitată asupra civilizaţiei noastre şi prin oamenii de seamă pe care ni i-au dat, au strâns necontenit aceste relaţii de prietenie".

„Am prmit interesantul D-voastră Anuar de Cultură Armeană şi vă mulţumesc cu recunoştiţă. Din el se poate vedea nu numai prediglosa D-voastră străduanie de a face cunoscută cultura armeană la noi în ţară, dar şi cât de mare însemnătate prezintă studiile armene pentru cunoaşterea trecutului poporului românesc. Aţi făcut o operă bună – scrie prof. G. Popa-Lisseanu – *pentru care ştiinţa română, în special cea istorică, vă va rămâne recunoascătoare".*

„De mulţi ani – scrie N. Georgescu în «Unirea» din 23 noiembrie 1941 – *se străduieşte în România lucrând pe ogor ştiinţific, profesorul H. Siruni. Cecetător de biblioteci, cunoscător al multor limbi orientale, acest om harnic şi modest a găsit izvoarele noi, unele minunate, de unde a scos lucruri de mare preţ... Prin neobosita sa activitate au ieşit la iveală documente rare, manuscrise de preţ unele cu totul necunoscute. În această comoară destule lucruri priveau de aproape trecutul vijelios al neamului românesc..."*

„Nu se poate îndeajuns reliefa – scrie revista *„Ramuri"* – *importanţa unei mari părţi din materialul tipărit de anuarul «Ani», în special cel în raport cu istoria noastră şi cu relaţiile spirituale toarse şi împletite uneori în epoci de schimburi şi legături foarte vii, iar priceperea şi munca d-lui Siruni nu culeg decât neprecupeţitele noastre laude".*

„Anuarul de cultură armeană «Ani», constituie o prezentare completă şi autorizată a calităţilor cu care este înzestrat poporul armean, îngăduindu-ne să-l putem cunoaşte şi preţui la adevărata lui valoare, aşa cum ea ne este înfăţişată prin contribuţia unor savanţi şi cercetători de valoare ce au contribuit la alcătuirea acestui bogat volum festiv", scrie *«Universul literar»* din 24 ianuarie 1942.

„... În legătură cu preocupările de a stabili originile românismului, comentariile d-lui H. Dj. Siruni – scrie *«Revista Română»* XI-XII, 1941, *studiul astăzi clasic al d-lui Aurel Decei („Românii*

www.ziuaconstanta.ro

din veacul al IX-lea până în al XIII-lea în lumina izvoarelor istorice armeneşti"), sunt de relevat atât pentru a lua contact cu unele rezultate pozitive ale ştiinţei noastre istorice moderne cât şi pentru a aşeza numele cercetătorului armean alături de al celor mai conştienţi şi sârguitori analişti ai unui trecut folosit prea des de întârziaţii adepţi ai românismului ştiinţific, în scopuri strict politice."

„Neobositul cercetător al culturii armene, dl. Dj. Siruni, aduce prin acest masiv volum, un omagiu: «În memoria lui Nicolae Iorga, marele prieten al culturii armene. Este un omagiu al armenilor adus celui mai ilustru savant român, care a fost, în acelaşi timp, unul din distinşii armenologi ai lumii – scrie *«Gazeta cărţilor»* din 15 decembrie 1941.

Aceasta ne lămureşte şi articolele publicate în volum, de d-nii prof. N. Bănescu şi Barbu Teodorescu. La prefaţa omagială, mai iscălesc Radu Rosetti, A. Lepădatu, şi I. Simionescu".

„Deosebit de interesantă şi demnă de subliniat este partea din lucrarea d-lui H. Dj. Siruni, în care sunt înfăţişate raporturile armenilor cu poporul român: Trecutul armenilor în Ţările Române (Mihail Kogălniceanu şi armenii, Cronica armenilor din România; Mormintele armeneşti dintre Prut şi Nistru); Izvoare armeneşti despre români precum şi rubrica studiilor şi cercetărilor unde întâlnim articolele d-lor Aurelian Sacerdoţeanu: „Românii şi studii armeneşti", Dan Simionescu: „Evanghelia armeană din Iaşi"; Grigore Avakian: „Eminescu în armeneşte" şi H. Dj. Siruni: „Opera lui Eminescu" – scrie *«Cuvântul»* din Brăila, 1 ianuarie 1942.

www.ziuaconstanta.ro

EXERGIAN FLORIN EDUARD

Într-un interviu publicat de *„Nor Ghiank"*, dr. Florin Exergian, referindu-se la specializarea în neurochirurgie spune: *„Patologia vertebro-medulară, care îmi place cu totul special, este destul de diferită de restul subspecialităţilor neurochirurgicale, pentru că înglobează multe cunoştinţe de ortopedie fără de care această subspecialitate nu poate fi practicată cu succes (unii o numesc neuro-ortopedie)... Nerochirurgia poate rezolva afecţiunile chirurgicale ale craniului neural şi ale conţinutului acestuia, ale coloanei vertebrale şi măduvei spinale, ale nervilor periferici... În lume, şi la noi, neurochirurgia va evolua în continuare rapid şi în paralel cu evoluţia mijloacelor tehnice de care această specialitate este dependentă. În ce ne priveşte, avem cunoştinţele necesare ca să suplinim golurile tehnice cu care suntem confruntaţi, reuşind să ne menţinem la un nivel mediu european. După cele constatate în cele trei luni de stagii de pregătire efectuate în mari clinici neurochirurgicale şi ortopedice din Paris, pot spune fără teamă că, ce puţin în domeniul patologiei vertebro-medulare, ne situăm, din punctul de vedere al rezultatelor, la acelaşi nivel cu cei mai buni europeni... Bazele primului serviciu neurochirurgical le-a pus prof. Bagdasar, însă primul neurochirurg de marcă român, rămâne prof. dr. Arsene. Există, desigur, succesori, pentru că a fost creată o şcoală de neurochirurgie din care pot fi citite multe nume, şi aş cita pe prof.*

www.ziuaconstanta.ro

Alexandru Constantinovici, Gh. Panoza, prof. Leon Dănăilă, alături de care stau seamă de neurochirurgi de foarte bună calitate..."

Dr. Exergian Florin Eduard s-a născut la 8 ianuarie 1949 în Bucureşti. Între anii 1962-1966 urmează Liceul Teoretic *„Gh. Şincai"* din Capitală. În anul 1966 participă la concursul de admitere la Facultatea de medicină Generală, fiind al treilea candidat admis. Absolvă Facultatea cu media 9.83 iar la examenul de *Diplomă* – obţine media 10.00.

În perioada 1972-1975 este medic generalist în localitatea Radomireşti, judeţul Olt. Participă la concurs de secundariat în specialitate şi se clasează al doilea candidat admis. Urmează între anii 1975-1980 specializarea în Neurochirurgie la Spitalul *„Dr. Gh. Marinescu"* din Bucureşti, Clinica de Neurochirurgie.

În 1980 la examenul de medic specialist neurochirurg este primul admis. Urmează între anii 1988-1990 pregătirea pentru doctorat în Neurochirurgie, după care obţine titlul de doctor în Medicină. Teza de doctorat: Hidrocefalia internă decompensată tardiv, necesitatea structurării datelor. Tehnica şi posibilităţi de utilizare a acestora în cadrul unui sistem informatic de spital; Calificativ maxim.

În anul 1990 prin Ordinul 895 al Ministerului Sănătăţii este confirmat Medic primar grad III (fără concurs). În 1999 ocupă prin concurs postul de şef secţie clinica II Neurochirurgie (Chirurgie Spinală) a Spitalului *„Bagdasar-Arseni"*.

În prezent este medic primar gr. II, şef secţie Chirurgie spinală, doctor în medicină. Supraspecialitate atestată-chirurg spinal.

Pentru merite deosebite în activitatea profesională şi ştiinţifică este ales în decembrie 1998 membru corespondent al Academiei de Ştiinţe medicale române iar din anul 2000 este membru plin. Totodată, este membru al Academiei de Ştiinţe din New York, din decembrie 1998.

Dr. Exergian Florin Eduad a participat la numeroase cursuri şi seminarii organizate în ţară şi peste hotare, printre care menţionăm: Neuro-Ortopedie, curs postuniversitar. Curs neurotraumatologie, curs intensiv în Informatica medicală, Curs intensiv Chirurgie

www.ziuaconstanta.ro

Spinală (teorie + practica «Advanced Spine Coursel») organizat de AQ Daves, Elveţia şi altele.

A acumulat o bogată experienţă medicală: Şef Secţie (iniţial cu delegaţie) Neurochirurgie II (singurul serviciu specializat de Traumatologie Vertebro-Medulară şi Chirurgie Spinală din ţară); a efectuat ca operator principal peste 8000 de intervenţii chirurgicale; anual efectuază circa 700 de intervenţii chirurgicale; a introdus pentru prima oară în ţară tehnica de sinteză vertebrală cu şuruburi transpediculare (instrumentaţie Roy-Camille).

În domeniul activităţii medicale originale se cuvin menţionate:

„Neurotomie ram posterior C2-C8 pe cale posterioară", „Extrarahidiana"; „Radicotomie posterioară lombară L5-S1"; „Ablaţie discală".

Privind tehnici noi implementate în ţara noastră, este vorba despre descrierea şi utilzarea în mod curent, în lume, în Chirurgia Spinală, ce au fost pentru prima dată utilizate în ţara noastră în serviciul pe care dr. Exergian îl conduce, şi a căror implementare îi aparţine. Întrucât numărul acestor tehnici este relativ mare trebuie menţionat că cea mai mare parte dintre acestea nu sunt utilizate decât în serviciul de Chirurgie Spinală în care îşi desfăşoară activitatea dr. Exergian.

Printre intervenţiile şi inovaţiile dr. Exergian se înscriu Consultanţa medicală şi producţia unui aparat original de coagulare bipolară (Micael 2) folosit în toate sălile de operaţie ale Clinicii Spital *„prof. dr. Bagdasar-Arseni"* şi în numeroase alte spitale din ţară, primele aparate fiind produse acum mai mult de 12 ani.

Consultanţa medicală în concepţia unei noi instrumentaţii segmentare (Sistemul SAS) pentru chirurgia coloanei în colaborare cu firma Biotechi– Franţa. Instrumentaţia este în uz curent în lume.

Desfăşoară concomitent şi activitate didactică: Lector, în cadrul cursului Postuniversitar de Nerochirurgie pentru medici rezidenţi, tema *„Patologia traumatică şi netraumatică a coloanei vertebrale şi a măduvei spinării; Actualităţi în traumatologia vertebro-medulară"*. Este secretar ştiinţific şi organizator al Primului

www.ziuaconstanta.ro

curs de Chirurgie Spinală cu participarea internaţională, la Bucureşti, martie, 2000.

Din 1996 este membru în Consiliul Editorial al revistei *„Neurologia Medic-Chirurgicală"* care este editată la Timişoara; Membru în Comisia Superioară Medico-Legală din 1999; îi apare biografia selectată în *„Who's Who in the World"*, ediţia a 10-a, 2001.

A realizat personal şi în colaborare peste 70 de lucrări, comunicate sau publicate în ţară şi peste hotare. A creat în anul 1993 şi este preşedinte al fundaţiei *„Trauma"*, asociaţia caritabilă, non-profit, în beneficiul pacienţilor traumatizaţi vertebro-medular.

Pentru aportul deosebit la ridicarea prestigiului comunităţii armene din România i s-a conferit în anul 1996 *„Premiul Uniunii Armenilor din România"*.

Este căsătorit, soţia Virginia Ileana Exergian, medic stomatolog şi are o fiică, Ana Maria.

O viaţă de om dedicată omului.

www.ziuaconstanta.ro

FRENKIAN ARAM

Născut la 20 martie 1898 la Constanţa, Aram Frenkian a urmat studiile medii în Bucureşti, la Liceul *„Gheorghe Lazăr"*, distingându-se de pe atunci prin înclinaţii deosebite spre matematică şi filosofie. Pregătind singur limbile elenă şi latină, urmează între 1923–1926 cursurile universitare.

După obţinerea licenţei pleacă la Paris, unde studiază timp de doi ani filosofia, la Sorbona şi l'Ecole des Hautes Etudes. Pe lângă filosofie, în preocupările sale se înscriu limbile clasice şi orientale, printre care sanscrita. Acestea l-au ajutat în formarea unui orizont istoric larg, a unei perspective istorice comparative în activitatea de traducător şi comentator, începută în jurul anilor 1930.

Întors în ţară, în 1931, obţine doctoratul în litere şi filosofie cu teza *„Cosmologia lui Heraclit din Efez"*, notată cu *„Magna cum laude"*.

Cariera universitară o începe în anul 1937 ca asistent de limba elină. În 1945 este numit conferenţiar la Facultatea de filologie clasică a aceleiaşi Universităţi. Rodul muncii sale universitare s-a materializat în Cursul de istorie a literaturii eline din perioada clasică, sec. V, IV, în care sunt analizate cu competenţă şi profunzime cauzele economice, sociale şi politice care au stat la baza capodoperelor eline.

www.ziuaconstanta.ro

A fost membru al Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice din România, la secţia de studii orientale şi vicepreşedinte al Societăţii de studii clasice. În anul 1964 este numit şeful sectorului de istorie la Institutul de logică din Bucureşti.

În toată această perioadă, Aram Frenkian a clădit o operă întinsă şi de valoare fundamentală pentru filologia şi filosofia clasică.

Spaţiul spiritual din Orient şi Occident a constituit o minunată ocazie pentru completarea culturii sale, reuşind să se menţină, ca specialist, la un nivel elevat. El n-a aparţinut unei singure culturi, reuşind, datorită vocaţiei sale în învăţarea limbilor, să-şi îmbogăţească neîntrerupt cunoştinţele, aprofundând culturile egipteană, sanscrită sau iraniană. A fost înzestrat cu o inteligenţă vastă, susţinută de un nesecat interes pentru cele mai diverse domenii ale filosofiei şi ştiinţei.

Prin tot ceea ce a scris, fie că e vorba de lumea homerică, de Heraclit ori Aristotel, de tragicii sau scepticii greci, fie că s-a aplecat asupra unor teme din filosofia indiană, a relevat sensuri noi. Homer şi filosofia presocratică au fost, în general, domeniile care i-au atras în mod deosebit atenţia. Încă din anul 1933 a întreprins publicarea unor studii de filosofie presocratică, prin care reuşeşte să precizeze în amănunt ideile acestor doi mari filosofi.

În comentariile şi traducerile despre Diogene, Laertius, Empiricus, Plotin, Eschil, Sofocle, Euripide, Platon, în cele peste cincizeci de studii şi cărţi, cu probitate ştiinţifică şi cu un deosebit simţ al ierarhiei valorilor, a abordat probleme de istoriografie filosofică din unghiuri diverse, acordând egală atenţie atât amănuntului, cât şi viziunilor de ansamblu. Astfel, studiul clasic a căpătat la noi şi consistenţă, dar mai cu seamă originalitate. El a dat subtile interpretări textelor pe care le-a studiat. Mai mult, şi-a însoţit studiile de vaste bibliografii, modele în cercetare şi documentare.

În creaţia lui Aram Frenkian un loc foarte important l-a ocupat încercarea de a descifra „înţelesul" suferinţei umane la Eschil, Sofocle şi Euripide. În lucrarea cu acelaşi titlu-text de mare valoare istorico-literară şi istorico-filosofică, el va afirma că sensul tragicului se află în primul rând în raportul om – divinitate, om – destin. El încearcă să ne transpună în starea de spirit de acolo şi de atunci,

www.ziuaconstanta.ro

avertizându-şi contemporanii asupra atribuirii unor complexe etice şi afective ulterioare dezvoltării antropologice.

Înclinaţiile către matematici sunt ilustrate de numeroase studii şi articole: *„Le postulat chez Euclide et chez les modernes"* – Paris, 1940, *„Studii de matematică sumero-akkadiană"* – Bucureşti, 1953 ş.a. Frenkian a adus şi o serie de contribuţii de prim ordin în problema începuturilor logicii.

În plină activitate creatoare, pregătind o lucrare asupra şcolii peripatetice şi susţinând ca în cadrul Centrului de logică să se întreprindă traduceri şi comentarii din Aristotel, Alexandre d'Aphrodisias, Ammonius Simplicius, moare la 10 noiembrie 1964, la Bucureşti, în urma unui atac de inimă acela care mai bine de trei decenii a scris despre suferinţa umanului, reprezentant de frunte al ştiinţei, savantul şi profesorul Aram Frenkian.

Despre Aram Frenkian, D.M. Pippidi scria: *„De la teza sa despre Mimesis şi muzică, până la recentul comentariu la opera lui Diogenes Laertios, munca lui Aram Frenkian a îmbogăţit cu contribuţii durabile patrimoniul filologiei clasice româneşti, explorând, pentru întâia oară în ţara noastră, domenii înainte necercetate şi adăugându-şi silinţele la ale cercetătorilor din ţări cu vechi tradiţii de lucru în vastul câmp al ştiinţei «antichităţii»"*.

În anul 1999, Editura Ararat publică volumul intitulat *Scrieri filosofice, studii de filosofie greacă şi comparată* autor Aram M. Frenkian.

Volumul apărut la Editura *„Ararat"* conţine câteva scrieri ale lui Aram Frenkian, ce pot reda profilul marelui cărturar (*„Histor, historeo, historia"*, *„Epopeea Lui Ghilgamesh şi poemele homerice"*, *„Puruşa-Gaymömard-Anthropos"*, *„Gelozia zeilor la vechii egipteni"*, *„Definiţia liniei drepte"* etc.) – totul aflându-se sub directa îndrumare a d-lor Gh. Vlăduţescu şi Dinu Grama.

Profesorul Cicerone Poghirc, referindu-se la personalitatea prof. Aram Frenkian, spunea: *„Era o minte fantastică, un savant de talie excepţională, un elenist de primă mărime, specialist deopotrivă în filosofie orientală, în general, şi în sanscrită, în filosofia teoretică greacă. Tot el era unul dintre marii specialişti în matematica antică, asiro-babiloniană. În acelaşi timp, era un om de o modestie*

www.ziuaconstanta.ro

şi o bunătate cu totul excepţionale. Nu demult am publicat într-o revistă românească din exil un articol despre prof. Aram Frenkian, sub titlul furat de la Nicolae Iorga – «Oameni care au fost».

www.ziuaconstanta.ro

FRENKIAN HARUTIUN

Printre oamenii de seamă ai Constanţei, la început de secol XX, s-a numărat şi Harutiun Frenkian. S-a născut în Anatolia, stabilit la Constantinopol, în 1914, urmare măcelului dezlănţuit împotriva armenilor, emigrează în România, în oraşul Constanţa. Om întreprinzător, dinamic, receptiv la nevoile pieţii, reuşeşte, în scurt timp, să creeze o vastă reţea de magazine en-gros în Constanţa şi în aşezările limitrofe.

Ca o recunoaştere a rolului jucat în dezvoltarea provinciei de curând revenite la Patria Mamă, îndeosebi a comerţului, Harutiun Frenkian este ales, în 1919, vice-pereşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa.

Contribuţiile filantropice menite să amelioreze situaţia dificilă a multor familii nevoiaşe, ca şi obolul generos oferit în scopuri de binefacere socio-culturală, s-au bucurat de unanima apreciere a locuitorilor Tomisului.

Petru Vulcan, cronicar neostenit al vieţii constănţene, remarca, pe bună dreptate, în articolele publicate, contribuţia familiilor Manissalian şi Frenkian, la opera de binefacere. Nu erau deloc reţinuţi la danii, fapt ce le-a atras recunoştinţa şi aprecierea oficialităţilor.

În volumul *„Figuri de armeni din România"*, scriitorul Bogdan Căuş, evocând personalitatea lui Frenkian, scrie: *„Importă din America zahăr nerafinat pe care-l prelucrează la o unitate specială*

www.ziuaconstanta.ro

din Chitila, reuşind să dea astfel de lucru unui mare număr de şomeri. Afacerile încep să prospere şi Frenkian devine proprietarul unor fabrici de zahăr în Arad, Timişoara şi Chitila. A muncit cot la cot cu lucrătorii. I-a ajutat materialiceşte, le-a construit locuinţe sănătoase, în special celor căsătoriţi şi cu copii. Aproape că n-au existat bariere între muncitori şi patron".

În anul 1942, în plin război, Harutiun Frenkian creează un spital pentru răniţi, are grijă să aprovizioneze cu lemne, ca bun creştin, bisericile armeneşti din Constanţa şi Bucureşti. Războiul se încheie, regimul se schimbă, iar în anul 1948 întreaga avere a lui Harutiun Frenkian este naţionalizată.

Pentru a scăpa şi de alte urmări, se adăposteşte, undeva, în oraşul Focşani. Simţind că este căutat de organele represive ale regimului, ca să-şi piardă urma, fuge în munţi şi se face cioban. Singur, supravieţuind din greu, fără ca nimeni să-i întindă o mână de ajutor, cel ce a fost *„regele neîncoronat al zahărului"* din România s-a stins din viaţă la vârsta de 86 de ani.

Ultima lui *„afacere"* a constat din vânzarea de nuci decojite, ţinute într-un borcan cu apă, cu care cutreiera, seară de seară, berăriile Focşanilor, oferindu-le consumatorilor, în loc de arahide. Oare câţi oameni au ştiut că acest „nabab", multimilionar, din România, îşi pregătise, încă din anul 1938, un testament olograf, prin care Harutiun Frenkian, neavând descendenţi în viaţă, îşi lăsase întreaga lui avere acestei ţări şi instituţiilor sale publice. Printr-un act testamentar, Harutiun Frenkian cerea să se constituie în Bucureşti, cu sediul în Calea Victoriei nr. 27, Fundaţia *„H. Frenkian"*, ca executor al testamentului şi al întregii sale averi. O sumă de 15 milioane lei revenea Academiei Române, pentru acordarea de burse studenţilor merituoşi.

Bijuteriile aflate în seiful nr. 78 al Băncii Comerciale, 178.000 de acţiuni ale fabricii de zahăr din Arad – Chitila, precum şi zece milioane lei, în valoare nominală, şi orice altă avere mobiliară, creanţe din ţară şi din străinătate, urmau a fi valorificate de Fundaţie în vederea construirii unui spital cu 80 de paturi, care să fie pus în mod gratuit la dispoziţia bolnavilor săraci, români, armeni şi de alte naţionalităţi.

www.ziuaconstanta.ro

Testamentul mai prevedea darea în folosinţă a unui cămin pentru 50 de elevi, copii de plugari, având cazare, căldură, lumină, cărţi gratuite, îmbrăcăminte şi hrană. *„Las în proprietatea Epitropiei Bisericii armene şi comunităţii armene", imobilul „Hotel Elisa" din Constanţa, (Piaţa Independenţei), cu terenurile virane aferente".*

În testamentul său, Frenkian donează Ministerului Instrucţiunilor Publice câteva zeci de milioane lei pentru construirea de şcoli primare, iar Ministerului Sănătăţii, sume uriaşe pentru construirea de spitale. Nu sunt omise, în testamentul olograf, donaţiile pentru Crucea Roşie, organizaţiile de asistenţă socială etc. Din păcate, totul a rămas scris pe hârtie.

Dar această hârtie vine să confirme încă o dată, peste vremi, sufletul generos al acestui armean poposit pe meleagurile Pontului Euxin, care, la amurgul vieţii, a înţeles să restituie patriei adoptive şi poporului român agoniseala lui de o viaţă.

Este mai mult decât un gest de nobleţe, de iubire, de recunoştinţă, însuşiri tot mai rar întâlnite în lumea de azi.

Harutiun Frenkian rămâne în istoria Constanţei – şi nu numai – unul din artizanii comerţului modern, un binefăcător dezinteresat, un OM căruia, poate, într-o zi, se va gândi cineva să-i eternizeze memoria şi faptele. O merită cu prisosinţă.

www.ziuaconstanta.ro

GARABET HACIC (JEAN)

Era pentru prima dată, prin 1980 când am întins mâna ca semn de prietenie şi cunoaşterii omului Hacic Garabet – spune cronicarul sportiv Liviu Bruckner. *El era jucător de rugby, eu proaspăt ziarist la «Dobrogea nouă», angajat de omul pentru care păstrez o stimă şi recunoştinţă deosebită, Simion Tavitian, în acea perioadă redactor şef adjunct la singurul cotidian local. Pe atunci Jean, pentru că aşa îl cunoşteam toţi, juca în linia a treia a «Farului», echipa etalon a Constanţei, formaţie în care se lansase şi Ilarion Ciobanu, ajuns între timp unul din marii actori ai cinematografiei din ţara noastră. La «Farul» jucau printre alţii Stanciu, Muşat, Celea, Cristea, Iancu, Băcioiu, Giuglea, Tănase.*

În fapt, cu Hacic Grabet, Ilarion Ciobanu şi Vartan Arachelian petreceam minunate zile pe plaja «Trei papuci» încă de la răsăritul soarelui şi până la apunerea lui. Pe parcursul activităţii sportive Jean Garabet a continuat să joace rugby, eu împreună cu Vartan Arachelian baschet. Au fost verile cele mai frumoase. Veri pline de amintiri, cu băi la mare şi jocuri de fotbal ori rugby până când soarele cobora dincolo de străzile Mircea, în mersul lui spre apus!"

Hacic Garabet s-a născut la 1 iulie 1947 în oraşul Constanţa din ambii părinţi armeni. Între anii 1960-1964 urmează cursurile Liceului 2, Secţia „real", după care se înscrie la Şcoala tehnică post-liceală, specialitatea contabil comerţ. Timp de 3 ani frecventează

www.ziuaconstanta.ro

Universitatea *„Andrei Şaguna"* din localitatea natală, Facultatea de Drept iar din 1994-1998 Universitatea *Biotera*, profil inginerie economică, Facultatea de Inginerie Economică Management. Este absolvent al cursurilor de pedagogie cu licenţă.

Pasionat şi devotat mişcării sportive, între anii 1974-1984 deţine funcţia de organizator de competiţii sportive în Cadrul Clubului Sportiv *«Farul»* Constanţa. Revine în aceeaşi funcţie şi în anii următori, respectiv până în 1990, când este ales vicepreşedintele Fotbal Club *«Farul»*, iar între anii 1994-2000 este preşedintele Fotbal Club *«Farul»*.

Recunoscându-i-se contribuţia la dezvoltarea rugby-ului, din iulie 2002 şi până în iulie 2005 îndeplineşte funcţia de secretar general la Federaţia română de Rugby. În acelaşi timp, între septembrie 2003 şi mai 2005 este director executiv la Clubul Sportiv *„Rugby Club Farul"* Constanţa.

Se cuvine să amintim rolul hotărâtor pe care l-a avut Hacic Garabet în dezvoltarea rugby-ului tomitan. Rezultatele nu au întârziat. Echipa cucereşte titlul de Campioană a României după care urmează turnee în Franţa, Italia ori Anglia. Erau anii când sportivii constănţeni avându-l în permanenţă pe Hacic Garabet păşeau glorioşi în Noua Zeelanda şi Rodhezia, ţări care aveau să-şi trimită şi la Constanţa reprezentanţii. În acei ani el a urcat victorios în vârful piramidei acestui sport.

În perioada iunie 2005 – feburarie 2006 este director general la S.C. *«Dana»* S.R.L. (domeniul de activitate: turism şi comerţ). Din martie 2006 şi în prezent este director la S.C. *«Comenius»* S.R.L. (domeniul de activitate, învăţământ şi educaţie). Totodată este şi preşedintele Clubului Sportiv Metalul Constanţa – Şcoala de fotbal copii şi juniori.

Fire dinamică, dornic de a contribui la dezvoltarea sportului dar şi la activitatea socială a urbei natale, Hacic Garabet deţine din 1990-2000 postul de vicepreşedinte al secţiei rugby a Clubului Sportiv *«Farul»*. În legislatura 1996-2000 este ales consilier judeţean independent, secretar al Comisiei pentru protecţia socială, muncă, sport şi sănătate a Consiliului Judeţean Constanţa.

www.ziuaconstanta.ro

Din august 2004 şi până în prezent conduce în calitate de preşedinte Consiliul de Administaţie al Clubului Sportiv Orăşenesc *„Ovidiu"* (secţiiile fotbal, rugby, atletism, box, şah-table).

Apreciat de conaţionali, în martie 2005 a fost ales ca Preşedinte al Uniunii Armenilor din România, Filiala Constanţa.

Căsătorit cu Clemenţa Hacic, una din cele mai recunoscute profesoare de gimnastică, antrenoare de primă mărime dar şi directoare de şcoală sportivă care funcţionează datorită ei şi performanţelor pe care le înregistrează.

Tatăl, Hacic Garabet are trei copii cu care se mândreşte şi care fac cinste acestei familii de inimoşi sportivi care nu pregetă nici un efort pentru a contribui la dezvoltarea şi afirmarea sportului dobrogean şi naţional.

www.ziuaconstanta.ro

FAMILIA GOILAVII

Goilavii: (numele adevărat Goilavian). La muzeul Eparhiei armene din Bucureşti se află expus singurul „arbore genealogic" al acestei „dinastii" de intelectuali armeni din România, cu date consemnate din anul 1667. El a fost întocmit de către doi dintre descendenţii familiei, Ştefan Luca Goilav (1781-1856) şi Bogdan Ion (1885), completat, ulterior, până în anul 1974 de către profesorul Emil Goilav din Bucureşti. Nicolae Iorga afirmă cu temei: *„Botoşanii ar fi rămas mai departe satul lui Botăş, dacă n-ar fi fost Armenii"*. (Le Armeniens de Roumanie: – Anuarul de cultură armenească „Ani", serie nouă, 1994). Or, „clanul" Goilav, originar din Ani (Capitala Armeniei Mari) s-a aşezat iniţial în Suceava, cât timp a fost capitala Moldovei, după care membrii clanului s-au mutat la Botoşani. După datele unei condici, în care erau trecute numele noilor născuţi, rezultă că primul Goilav care a văzut lumina zilei în Moldova a fost Teodor Goilavian. Au urmat Luca Goilav şi Grigore Goilav, urmaşul primului Goilavian care a pus piciorul pe pământul Moldovei, născut în anul 1850, la Botoşani. Acesta din urmă este menţionat în mai multe enciclopedii, printre care şi *„Dicţionarul botoşănenilor"*, întocmit de profesorul Ionel Bejenaru şi publicat de Editura Moldova, la Iaşi în 1994, pe. 115-116. După mărturiile unui alt descendent, profesorul Emil Goilav, care s-a încumetat, până a închis ochii, să umple golurile *„arborelui genealogic"* (cf. Interviului acordat de el, fiicei sale Mihaela Goilav, publicat în revista *„Ararat"*

www.ziuaconstanta.ro

seria de după 1989), rezultă că după ani şi ani, familiile Goilav s-au dispersat atât în ţară cât şi în străinătate. Urmaşii primilor Goilavi sunt stabiliţi în opt oraşe din ţară şi cinci oraşe din străinătate. Faţă de ediţia din 1974, actualul *„arbore"* s-a mai îmbogăţit cu circa 200 de date noi, provenite prin corespondenţele susţinute, cât şi prin noi cercetări în diverse cimitire. S-a descoperit, cu acest prilej, şi o ramură la Montevideo (Uruguay), care între timp s-a mutat la Paris. Marea familie Goilav a avut ascendenţi şi în Basarabia. Azi mai sunt în viaţă 60 de *„goilăvieni"* care şi-au schimbat numele.

Goilav Grigore (n. 1850 - m?) filosof, publicist, om politic. S-a născut în Botoşani, decembrie 1850. Studii secundare la Cernăuţi, având profesori pe Aron Pumnul şi Ion Sbiera. A fost coleg de clasă cu Mihai Eminescu.

Urmează Facultatea de Drept la Strassbourg (1869) şi Viena (1870), Filosofia şi Ştiinţele Naturii, la München (1871-1872). Totodată, urmează Academia de Bélle Arte din acelaşi oraş. În anii 1880-1886 este directorul Şcolii de fete a Societăţii de binefacere armene din Botoşani (post onorific), consilier comunal şi ajutor de primar la Botoşani în trei rânduri, secretar al Colegiului II de Suceava şi consilier judeţean de Suceava (1892-1895), senator în mai multe rânduri. La Botoşani se distinge ca un animator cultural. Vicepreşedinte al Societăţii muzicale *„Armonia"*, preşedinte al Ateneului Român secţia Botoşani, fondator al publicaţiei *„Curierul Botşanilor"*, ş.a. A fost membru al Ligii Culturale - secţia Suceava, membru al Conferinţei interparlamentare de arbitraj şi pace secţia română. În 1885 este redactor la „Epoca", alături de botoşănenii Ştefan Gane, I. G. Miclescu, şi Alexandru Vlahuţă. Publică articole de folclor şi de critică muzicală la *„Revista Muzicală"*, *„Revista tinerimii"*, *„Şezătoarea"* lui Arthur Gorovei, la *„Naţionalul"*, *„Ţara"*, *„La Roumanie"*, *„La Politique"*, *„Seara"* ş.a. I-a plăcut muzica şi pictura. S-a bucurat de prietenia lui I.L. Caragiale şi Nicolae Iorga. Acesta din urmă a scris: *„Personalitate de origine armeană este senatorul Grigore Goilav, cel care mai înainte, cu aproape o jumătate de secol fusese coleg de clasă cu Mihai Eminescu la gimnaziul din Cernăuţi"*. Acest descendent al familiei Goilav a adresat în anul 1906 regelui Carol I, cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie, următoarele cuvinte: *„Majestate, poporul de rit armean, stabilit de*

www.ziuaconstanta.ro

veacuri în această ţară primitoare, s-a legat întru atât de strâns de acest pământ, încât România şi numai România îi este mamă şi Patrie Adevărată." Lucrări: Arnold. *„Lumina Asiei"* (1895), traducere; *„Spicuiri despre evoluţia ideilor religioase"*, Botoşani (1902); *„Armenii ca întemeietori de oraşe"*, Bucureşti, 1901; *„Bisericile armene de prin Ţările Române"*, 1912; Seneca, *„Liniştea sufletească"*, 1879, traducere. Documentele epocii ne arată că personalitatea cea mai reprezentativă a Goilavilor a fost acest Grigore Goilav, a cărui amiciţie cu nume notorii ale culturii româneşti nu putea să nu dea roade. În septembrie 1903, Grigore Goilav îi trimite, printre altele, lui N. Iorga, alte 20 de documente, pe lângă cele 200 oferite anterior, fără îndoială documente medievale, pentru valorificarea lor ştiinţifică de către marele nostru istoric. Ştiindu-l cercetător al istorei armenilor din România, Grigore Goilav îi solicită profesorului Iorga, două exemplare din lucrarea-i *„Inscripţii botoşănene"*, în care-şi află loc şi vechile inscripţii armeneşti din Botoşani, un exemplar pentru sine, şi unul pentru părintele armean Pavel, cel care a tradus istoricului român inscripţiile armeneşti. Autoritatea, omniprezenţa familiei Goilav în viaţa comunităţii armene din Botoşani pot fi recunoscute şi prin faptul că între cei 49 de semnatari ai telegramei de felicitare şi susţinere, trimise de comunitatea armenească din oraş lui Cuza Vodă, la alegerea sa ca Domn, 11 erau membri ai familiei Goilav.

Goilav, Dionisie (1862-1926), medic, fiul lui Anton Goilav. Mama, pe nume Ripsime, a făcut parte din familia Baron Capri. Dionisie Goilav a studiat la Cernăuţi, Iaşi, iar Universitatea a făcut-o la Viena. A fost medicul oraşului Botoşani. În războiul Balcanic din 1913, a participat pe front ca medic al Regimentului 29 Dorobanţi, fiind decorat.

Goilav, Maria-Pye, supranumită „armeanca de la Rânghileşti" (1887-1929).

Theodor Goilav, străbunul generaţiei botoşănene (1667), se ocupa cu negoţul, creşterea vitelor şi agricultura. În 1865, un descendent al acestuia, Chistea Goilav, cumpără moşia Rânghileşti situată pe Prut, care însuma 3200 de fălci. Acesta a fost bunicul Mariei Pye-Goilav. Tatăl Mariei, Jean Goilav, după ce învaţă la şcoala armeană, studiază dreptul la Geneva şi Bruxelles. Revine în

www.ziuaconstanta.ro

ţară, intră în magistratură, fiind pentru scurtă vreme preşedinte de Tribunal la Dorohoi. Se retrage la moşie. Fraţii săi, Ariton şi George, ocupă scaune de senator. Sub aceşti Goilavi, moşia de la Rânghileşti prosperă cu plantaţii, viţă de vie, îndiguiri, o fabrică de spirt, grajduri, cu o capacitate de 500 de vite şi 1000 porci. Aici lucrau 200 de funcţionari şi muncitori, iar în timpul sezonului, 1300. Acesta este cadrul în care a copilărit Maria Goilav-Pye. Soţul ei, britanicul Philiph Pye, pe care l-a cunoscut în Elveţia, scria despre ea, în *„Scrisori cu note biografice"*, Botoşani, 1931: *„Studiul naturii, echitaţia şi interesul pentru agricultură le avea de la Rânghileşti"*. După studii într-un pension la München, Maria Goilav se tratează, timp de doi ani, în Elveţia, suferind de-o laringită complicată. Se stinge din viaţă tânără, la 24 aprilie 1929. A fost înmormântată la cimitirul armenesc din Botoşani.

Goilav, Oscar, ofiţer de carieră, avea gradul de căpitan, când a fost numit şeful Birolui de mobilizare şi rechiziţie din Botoşani (1916).

Goilav, Şt. Mihai (1889-1968), arhitect-constructor. S-a născut la Botoşani în ziua de 2 iulie 1889. Rămas orfan de ambii părinţi la vârsta de 7 ani, Mihai Goilav este crescut împreună cu alţi doi fraţi (Cristea şi Ion), de către un unchi de-al său. Urmează şcoala primară la Botoşani, apoi Liceul Internat, la Iaşi, secţia reală. Este trimis la München, pentru a deveni arhitect. Între 1914-1916 revine în ţară pentru a-şi satisface serviciul militar la Şcoala de ofiţeri în rezervă, arma artileriei, după care se reîntoarce la München, unde obţine diploma de inginer-arhitect, diplomă echivalentă cu Academia de Arhitectură din Bucureşti (1920). În timpul primului război mondial (1916-1919), Mihai Goilav este reţinut în Germania ca prizonier civil, până la terminarea ostilităţilor. Din 1922 se află definitiv în ţară. Lucrează ca arhitect la Societatea de Construcţii Moldova. În 1928 este numit şef al Serviciului tehnic al oraşului Botoşani, până în anul 1944. În această funcţie de inginer-arhitect, Mihai Goilav a realizat cu competenţă toate lucrările edilitare, construcţii civile, căi de comunicaţie, lucrări de arhitectură, de alimentare cu apă şi canalizare a oraşului său natal. A captat apa din lunca Siretului în galerii, pentru aprovizionarea oraşului cu apă potabilă; a construit baia comunală; a mărit clădirea primăriei şi a întreţinut şcoli, biserici etc.

www.ziuaconstanta.ro

A fost cooptat în comisia de urbanistică a ţinutului Prut cu sediul în Iaşi. Din 1945, Mihai Goilav se mută în Bucureşti, construind aripa nouă a Palatului Băncii Naţionale; devine şef de şantier la Halele Obor. După ieşirea la pensie (1957), Mihai Goilav lucrează ca arhitect expert pe lângă Tribunalul şi Procuratura Bucureşti. Face parte din Societatea Arhitecţilor Români şi din colegiul arhitecţilor Ministerului Lucrărilor Publice. Încetează din viaţă la 5 februarie 1968.

www.ziuaconstanta.ro

GRIGORIAN TIGRAN

Un exemplu de dăruire şi modestie şi prin aceasta, de autenticitate. Membru activ al comunităţii armene din Bucureşti, a menţinut o strânsă prietenie cu intelectuali armeni precum academicianul Krikor Zambaccian, savantul H. Dj. Siruni, preşedintele de onoare al Asociaţiei Orientaliştilor din România, Patrik Selian, preşedintele Uniunii Patrioţilor Armeni din S.U.A., cu pictorii Grigore Avakian, M.M. Abeţian, Hachian, Abedian şi mulţi alţi oameni de cultură din ţară şi diaspora.

S-a născut la Makriky, Istanbul – Turcia, la 2 august 1920. Primele clase elementare le absolvă la Paris între anii 1928-1929. După revenirea părinţilor în România, oraşul Bucureşti, continuă Şcoala armeană din localitate între anii 1930-1932. Urmează liceul Evanghelic german. Este licenţiat al Academiei de Studii Economice din Bucureşti.

Bun cunoscător al limbii, culturii şi istoriei armene, între anii 1946-1970 conduce publicaţiile în limba armeană *„Nor Ghiank"* şi revista *„Sevan"*, cu mare audienţă atât în rândul comunităţii armene cât şi în mediile româneşti.

Sarcina unei atari răspunderi şi-a asumat-o Grigorian Tigran fiind un bun cunoscător al vieţii şi activităţii conaţionalilor săi.

Ocupă pe rând funcţia de director în cadrul Ministerului Comerţului Exterior, apoi de director în cadrul Ministerului de Externe.

www.ziuaconstanta.ro

Manifestând un real interes pentru pregătirea tinerilor în domeniul comerţului exterior, iniţiază între anii 1970-1971 un curs de limbi străine, germană, engleză şi franceză destinat specialiştilor din acest domeniu.

În 1993, rezultat al unui îndelungat studiu de cercetare a istoriei şi civilizaţiei armene, i se editează de către Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică volumul: *„Istoria şi cultura poporului armean"*.

Nevoia unei informări cuprinzătoare asupra Armeniei şi poporului armean, asupra istoriei, culturii, locului şi importanţei acestora în ansamblul dezvoltării umane, se resimţea nu numai de către armeni care, mai cu seamă în cazul generaţiilor mai tinere, nu ştiau prea multe despre propria lor ţară de baştină şi etnie, dar şi de români, interesaţi să afle cât mai multe despre acest popor, din care o bună parte şi-a legat destinul de *„noua sa patrie"* – România, aducând de multe vecuri esenţiale contribuţii la dezvoltarea ei în toate domeniile, dar despre care nu ştiau decât că este un popor interesant, serios, muncitor, valoros sau – în cele mai multe cazuri *„un neam de negustori bogaţi"*.

Sarcina realizării unei asemenea lucrări şi-a asumat-o Tigran Grigorian.

„Ţinând seama de vastitatea, ponderea, complexitatea acestei tematici, pe măsura înseşi existenţei atât de frământate, dar pasionate a poporului armean, se poate înţelege cât de grea şi totodată de temerară este abordarea ei într-o lucrare care s-o cuprindă sub aspectele sale esenţiale – scrie Melinè Poladian-Ghenea în *«Nor Ghiank»* nr. 6. 1993. *Autorul s-a bazat pe o documentaţie bogată, începând cu lucrările originale ale cărturarilor medievali armeni (unele după manuscrisele de la Madenataranul din Erevan) şi ale celor clasici greco-romani apoi studii şi puncte de vedere ale unor cercetători mai vechi şi mai noi ai istoriei şi culturii armene, pe un loc de runte situându-se «Istoria poporului armean»...*

Lucrarea în sine, de fapt o uriaşă monografie asupra ţării şi poporului Armeniei, se înţelege că prezentarea ei necesita o organizare specială. autorul a renunţat la obişnuita structură pe perioade istorice care includ şi dezvoltarea economică-socială din intervalul respectiv, preferând-o pe cea a prezentării separate a diferitelor domenii ale istoriei politice, materiale şi spirituale: aceste domenii

www.ziuaconstanta.ro

apar astfel ca monografii în sine, în care ele pot fi urmărite în desfăşurarea lor istorică, articulându-se toate, în chip de componente, în monografia generală: lucrarea însăşi, în ansamblul ei".

Dan Manolache, în cadrul emisiunii *„Studio deschis"*, Radio *„România Actualităţi"*, vorbind despre volumul *„Istoria şi cultura poporului armean"* spunea: *„Armenia a alternat în istoria sa perioada de dezvoltare liberă, cum a fost cea dintre anii 95 şi 55 î.Hr. a imperiului lui Tigran II, când cuprindea un teritoriu vast, situat între Marea Caspică, Marea Mediterană, Mesopotamia şi Egipt, cu alte perioade, de pierdere a independenţei. Veţi afla, citind lucrarea «Istoria şi cultura poporului armean», despre împărţirea ţării între Imperiul Bizantin şi Persia, luptele cu turcii selgiucizi, invazia mongolă, dominaţia turcească sau, mai aproape de zilele noastre, masacrele săvârşite de Imperiul Otoman în ultimii ani ai secolului XIX şi în anii primului război mondial, sau despre intrarea Armeniei în componenţa Uniunii Sovietice.*

Multe pagini ale cărţii sunt rezervate culturii armene, căci în opinia autorului, credinţa şi cultura reprezintă cele două explicaţii ale miracolului supravieţuirii poporului armean.

Ultimele două capitole sunt consacrate armenilor din diaspora şi, bineînţeles, armenilor din România. «Noi suntem rude – scria Nicolae Iorga referindu-se la români şi la armeni – prin aceea că avem sângele acesta. În el ambele popoare au moştenit şi câteva caractere: aplicaţia către poezie, iubirea de muzică şi altele». Poate această rudenie a făcut posibilă convieţuirea fără incidente dintre români şi armeni, convieţuire veche, începută în primele secole ale mileniului."

Prof. dr. arh. Gheorghe Curinschi – Vorona, scrie: *„Autorul cărţii «Istoria şi cultura poporului armean» se situează în poziţia unui veritabil armenolog (armenist). Există opere în care cititorul este pus în încurcătură; nu ştie ce să admire mai întâi, tema, problematica ce a prilejuit travaliul autorului sau componenţa şi măiestria sa de a se descurca în păienjenişul informaţiilor pe care tema aceasta le furnizează.*

Desigur că, în cazul unei lucrări de factura celei pe care ne-o oferă Tigran Grigorian, obiectul, tema, sunt decisive pentru succesul operei. Dar, orice exegeză reprezintă o creaţie teoretică

www.ziuaconstanta.ro

realtiv autonomă care însoţeşte, dublează şi slujeşte din punct de vedere teoretic faptele şi procesele prezentate. Autorul lucrării de faţă tinde, poate, ca manifestare a modestiei, să rămână în umbra temei tratate, dar este foarte greu pentru cititor de a eluda sau a nu recunoaşte faptul că opera aceasta e produsul unei îndelungate munci de acumulare, probabil de o viaţă întreagă, rodul unei îndelungate şi profunde meditaţii, al unui remarcabil spirit de selecţie şi sinteză. Autorul oferă cititorul un material deplin structurat şi elaborat.

Preocupările mele de câteva decenii în cadrul studiilor de istorie universală a arhitecturii, pentru arhitectura din Caucaz şi îndeosebi armenească, nu mă fac să-mi atribui calitatea de armenolog, dar datoria mea faţă de disciplina al cărei obiect a devenit cultura şi civilizaţia armeană, mă obligă să aduc în această prefaţă un adaos la strădania autorului de a le prezenta în adevărata lor lumină.

Influenţa arhitecturii armeneşti asupra celei din Ţara Românească şi Ţara Moldovei a fost pe larg analizată de către primii istoriografi ai arhitecturii româneşti: Gheorghe Balş şi N. Ghika Budeşti. Observaţiile acestora au fost precedate (1891) de afirmaţiile categorice ale celebrului istoric francez de arhitectură A. Choisy, care din punct de vedere a «arhitecturii decorative», Valea Dunării de jos e o colonie armenească...

În Moldova, în arhitectura vremii lui Ştefan cel Mare şi Petru R. (secolele XV-XVI) sisteme armeneşti, derivate din pridvoarele de tip jamatun contribuie la realizarea unor soluţii spaţiale şi a unor siluete specifice (în arhitectura Moldovei influenţa armeană cunoaşte recrudescenţa în cursul secolului al XVII-lea: bisericile Mânăstirilor Dragomirna şi Trei Ierarhi, clădite în 1610 şi, respectiv, 1630, unde atât spaţial, dar mai cu seamă decoraţia, sunt puternic).

Ceea ce este remarcabil este faptul că arhitectura Armeniei jucând rolul de sursă sau influenţă, nu a alterat specificul arhitecturii medievale româneşti. Dimpotrivă, asimilarea componentelor armeneşti i-a permis celei din urmă, în mai mare măsură, să-şi exprime propria ei esenţă şi originalitate... Închei, arătând cât de mult vom rămâne datori. «Istoriei şi culturii poporului armean», lucrarea elaborată de Tigran Grigorian, pentru perspectivele pe care ea le

www.ziuaconstanta.ro

deschide unei înţelegeri mai profunde, superioare, atât a culturii şi civilizaţiei armene, cât mai cu seamă rolul pe care acestea le-au avut în cadrul conexiunilor cu cultura şi civilizaţia altor popoare".

Volumul *«Istoria şi cultura poporului armean»* s-a bucurat de o caldă primire atât din partea publicului larg cât şi de specialiştii în domeniu. În anul 1995 lucrarea a fost premiată de Academia Română.

Tigran Grigorian a publicat numeroase articole şi studii privind istoria şi civilizaţia armenilor, a participat la colocvii şi sesiuni ştiinţifice consacrate problematicii etniilor din România. Printre acestea se cuvine să menţionăm pe cel organizat în 1997 de către Asociaţia de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului, prezidată de academicianul, prof. univ. dr. Vasile Gionea.

Bun cunoscător al limbilor de circulaţie internaţională, continuă să se preocupe de tematică ce vizează atât armenii din ţară cât şi din diaspora.

Pentru activitatea deosebită pe care a desfăşurat-o şi continuă s-o desfăşoare în vederea cunoaşterii contribuţiei armenilor la propăşirea patriei comune, a fost distins cu Premiul Uniunii Armenilor din România.

www.ziuaconstanta.ro

GRIGORIU PAUL

Jurnalistul Paul Grigoriu s-a născut la 6 martie 1945. A urmat Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale (secţia franceză-spaniolă) a Universităţii din Bucureşti (1964-1969). Bursier în Franţa, în 1969, la Academie de Bordeaux-Universitatea din Pau. Se cuvine să menţionăm că tatăl publicistului Paul Grigoriu a fost profesor de franceză, cu studii de filologie, geografie şi istorie la Paris.

La absolvirea Facultăţii a fost repartizat la Radio România Internaţional, emisiunile în limba franceză (1971-1984), fiind şi redactor la Radio Vacanţa.

În 1990 a trecut la departamentul radiofonic România Actualităţi, unde a început să realizeze emisiunile *„Matinal"*. A fost numit apoi redactor-şef la departamentul Tineret-copii, iar din 1991, a fost director general-adjunct al celor patru canale naţionale de radio (Actualităţi, Cultural, Tineret, Muzical) din cadrul Societăţii Române de Radiodifuziune. La 18 aprilie 2002, a demisionat din funcţia de director al Canalului *„Radio România Actualităţi"*, în urma conflictului apărut între el şi conducerea Societăţii Române de Radiodifuziune, pe care o considera responsabilă de politizarea instituţiei.

Este realizator şi prezentator al emisiunilor *„Matinal"* (iniţiată din 26 martie 1990 şi *„Sfertul academic"*, difuzat de canalul Radio România Actualităţi. Prin populara emisiune *„Matinal"* a adus un

www.ziuaconstanta.ro

stil jurnalistic occidental în cadrul programelor postului naţional de radio. Ultima ediţie a acestui radioprogram a fost difuzată la 31 octombrie 2002. În prezent, Paul Grigoriu continuă să realizeze emisiunea *„Sfertul academic"* în cadrul Jurnalului de actualităţi de la ora 13.

„În meseria de radio – spune Paul Grigoriu – *trebuie să fii concis, ceea ce este o experienţă utilă şi la scris".*

A pubicat volumele *„Anatomia unei străzi"* (1992) şi *„Un romantic la Paris", „Vara franceză"* (1998), *„Radiografii 1969-1989* (2000).

Este membru în uniunea Ziariştilor Profesionişti şi Laureat al Premiilor Uniunii Armene din România.

„Atât bunicul Mâgârdici, probabil Grigorian la origine, cât şi bunica Aurelia Agop, spune Paul Grigoriu într-un interviu acordat revistei *«Ararat», – proveneau din vechi armeni moldoveni. Bunicul, care a avut un magazin de stofe, „Grigoriu & Ştefănescu", a murit în 1916, deci nu l-am cunoscut, iar tata a fost zgârcit cu informaţile, şi n-aş putea spune de unde veniseră străbunicii mei. Armenitatea, în tatăl meu, era împuţinată, latentă, deşi în biblioteca noastră aveam albume de artă din Armenia şi chiar o istorie a armenilor în franceză. Strada Armenească se cheamă acum Ioniţă Sturdza, adică şi-a recăpătat numele dinainte de a fi rebotezată Stalin, dar din păcate nu şi numele iniţial. De altfel, au rămas foarte puţini armeni pe ea, în vreme ce, în trecut, era locuită preponderent de armeni pe o parte, iar pe cealaltă – de evrei. Biserica armeană a fost dărâmată în 1977, pretextându-se că a fost şubrezită de cutremurul din 4 martie, când, de fapt, nişte notabilităţi şi-au dorit să-şi construiască pe locul ei case, aşa cum, înainte, au profanat cimitirul din curtea ei, ridicând clădiri direct pe morminte. Cât a existat biseica, n-aveam preot, dar la nevoie venea cel de la Roman. Aveam, în schimb, epitrop, pe avocatul Manughevici, al cărui nume îl purta o fundătură cu vreo zece case. Ce a mai rămas din armenimea de pe strada Armenească sunt câteva familii răzleţe, iar la numărul, 40, casa mea părintească, stau acum sora mea, Monica şi fratele meu, Radu. Cartea este scrisă acum 6-7 ani şi s-a centrat în jurul primei povestiri, Strada Armenească nr. 40, care vroia să redea evoluţia*

www.ziuaconstanta.ro

coloanei armeneşti. Acum, această privire retrospectivă a preluat-o întregul volum, în puţinele lui pagini".

În notele de lector *„Anatomia unei străzi"*, publicistul şi scriitorul Sergiu Selian menţionează: *„În mai puţin de 80 de pagini format mic, reînvie o întreagă lume apusă, dar de o vitalitate şi un pitoresc inegalabil. Unui etnic armean din România* «reconstituirea» *acestei felii de viaţă din cadrul comunităţii, şi anume a uneia dintre cele mai vechi colonii din ţară, cea din Bacău, îi oferă deliciile înduioşătoare ale unei lecturi melancolice. Un timp revolut, personaje de epocă sunt reînsufleţite din memoria nealterată şi de condeiul inspirat ale autorului, care compune, ca într-un mozaic restaurat, cu intuiţia unui artizan şi cu talentul nativ al unui prozator-artist, biografii întregi, începând cu a sa personală şi sfârşind cu cea panoramică a coloniei armeneşti. (...)".* Cu aceeaşi iubire a scris Paul Grigoriu rândurile despre tatăl său, iubire pe care a răsfrânt-o asupra străzii, oamenilor, neamului, său: ***„Nu vreau să afirm că tata era liderul necontesta al comunităţii. Titlul acesta şi-l putea revendica doar avocatul Zadic(...) Era, însă, în mod incontestabil, primul interlocutor al străzii. Echilibrul verbelor lui a evitat multe supărări. Fără a-i mulţumi neapărat, oamenii îl căutau şi, ca orice orientali şireţi, îi cereau sfaturi ca şi când l-ar fi întrebat de vreme. Ce vreţi, aşa era în capul lor, tot ce a primit, în afară de nume, se plăteşte... Or, se ştie, punga cu zăvor în loc de pungă cu baiere este o invenţie de la poalele Araratului..."***

www.ziuaconstanta.ro

HAIRABETIAN SEVAG

Publicistul şi scriitorul Hairabetian Sevag s-a născut în oraşul Iaşi la 28 mai 1933. După absolvirea liceului urmează Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Drept.

Devine ofiţer şi urcă treptele ierarhiei militare până la gradul de colonel după care se pensionează, trecând în retragere.

Colaborează de-a lungul anilor cu regularitate la revista *„Pentru Patrie"*, publicând diverse povestiri, având o bună colabrare cu Olimpian Ungherea, pe atunci redactor şef al publicaţiei.

La îndemnul scriitorului şi directorului Editurii *„Albatros"*, Mircea Sântmbreanu, publică cartea *„Aventurile unui tătic"*, care s-a bucurat de aprecierile criticilor cât şi a cititorilor, volumul epuizându-se în trei luni de la apariţie.

În anul 1994 îi apare la editura *„Carro"*, volumul *„Biroul 2 Român şi SSI în acţiune"*, având acelaşi succes ca şi prima lucrare. Vorbind despre cartea sus amintită, editorul cărţii, Carol Roman spunea: *„Această carte dezvoltă un conflict intens, în care sunt surprinse prototipuri de oameni aflaţi la conducerea României în anii '40, în care întâlnim în permanenţă elemente de mister şi spirit de aventură, ceea ce îi conferă caracterul de roman poliţist..."*

Autorul, Hagop Sevag Hairabedian, la lansarea cărţii a arătat că ceea ce l-a determinat să scrie această carte a fost dorinţa de a restabili câteva adevăruri privind unele personalităţi politice din

www.ziuaconstanta.ro

România anilor '39-'40 căutând să prezinte evenimentele aşa cum au fost, cu părţile lor bune şi rele. Au fost oameni care au înţeles să lupte pentru independenţa ţării, pentru plasarea României, în acea perioadă atât de tulbure, într-o poziţie cât mai favorabilă. *„Doresc ca această carte* – a spus autorul – *să fie o lecţie de istorie pentru tineri"*.

În prezent conaţionalul nostru pregăteşte pentru tipar o „cărticică" după spusele dumnealui intitulată *„Amintirile unui mahalagiu"*, care surprinde momente din vechiul cartier armenesc, de pe renumita Calea Moşilor.

Hairabetian Sevag Hagop se numără printre colaboratorii prestigioasei reviste *„Ararat"*, unde publică articole şi însemnări.

Este căsătorit şi are două fete. Un bunic cu trei nepoţi.

www.ziuaconstanta.ro

HORASANGIAN BEDROS

S-a născut la 18.XI.1945, la Bucureşti. Prozator şi eseist, este fiul Nadiei Horasangian, contabilă, şi a lui Ovanes Horasangian, inginer. La fel ca Ştefan Agopian, Horasangian este unul dintre optzeciştii proveniţi dintr-o zonă profesională extraliterară (a absolvit în 1970 Institutul Politehnic din Bucureşti). A lucrat ca inginer proiectant, bibliotecar, cercetător ştiinţific, apoi ca secretar al Uniunii Scriitorilor, redactor la diferite reviste postdecembriste, printre care *„22"*, director al Departamentului Cultură, Educaţie, Ştiinţă, Viaţă Spirituală de la Televiziunea Română, ataşat cultural în Grecia şi în S.U.A. Începe să publice proze în revistele transilvănene (*„Steaua"*, *„Vatra"*, *„Tribuna"*), după care câştigă concursul de debut al Editurii *„Albatros"*, în 1984, cu volumul *„Curcubeul de la miezul nopţii"*, premiat de Uniunea Scriitorilor. Imediat după debut apar, în serie compactă, volumele de proze scurte *„Închiderea* ediţiei" (1984) şi *„Parcul Ioanid"* (1986). Horasangian primeşte aproape din oficiu „naturalizarea" optzecistă, astfel încât în 1987 romanul *„Sala de aşteptare"* este consemnat ca un succes al generaţiei.

Scriitorul propăvăduieşte despărţirea de livresc şi transgresarea literaturii, reclamându-se de la un program autenticist sui-generis. Romanul *„Sala de aşteptare"* începe în punctele unde se sfârşeşte experienţa prozei interbelice. Aceasta din urmă trebuie neapărat inclusă printre antecedentele cărţii lui Horasangian. Nu întâmplător o serie de personaje din *„Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de*

www.ziuaconstanta.ro

război", romanul lui Camil Petrescu, se amestecă printre creaturile fictive ale prozatorului, ambiguizând demarcaţiile dintre literatură şi viaţă. Scriitorul îşi desconspiră genealogia în chiar momentul când îşi încheie conturile cu ea. Fluenţa scriiturii camilpetresciene este total compromisă. Pretenţia naratorului de a-şi recompune trecutul ca pe un puzzle, convertind o serie de incidente într-un Destin – şi, de ce nu, într-o Carte –, e sortită eşecului. Ipotezele narative ale scriitorului nu deconstruiesc doar literatura, ci şi viaţa. Transgresarea literaturii nu procură certitudinile mult aşteptate. Cea mai importantă metaforă (de fibră textualistă) a cărţii – „sala de aşteptare" – nu se referă doar la scris, ci şi la viaţă. Asemeni literaturii, viaţa nu e depozitară a unui sens pregnant, ci se află într-o perpetuă aşteptare a lui. Strict tehnic vorbind, romanul este de factură leviathanică, îngurgitând o materie textuală scrisă de alţii şi uneori de autorul însuşi. În momentul apariţiei, *„Sala de aşteptare"* a semnalat foarte prompt direcţiile de mişcare ale prozei optzeciste. Cu o anume emfază, într-un roman sinopsis de proporţii impresionante, se recapitulau, pe alcuri cu o anume maliţie, achiziţiile brevetate de proza decadei. Romanul *„În larg"* (1989) este de un manierism obositor, storcând tot ce se poate din bătătoritele reţete ale scriiturii intimiste (epistolarul şi jurnalul). Jongleria cu mai toate convenţiile ficţiunii (parodiate serios) constituie adevărata temă a cărţii, populată cu personaje anemice, vizibil confecţionate din hârtie. Adevăratul interes al literaturii lui Horasangian este de găsit în prozele scurte. Aici relaţia dintre literartură şi real îşi află un echilibru convingător. Scriitorul aruncă asupra lumii o privire lucidă şi implicată (moral). Ea penetrează aparenţele orgolioase, demistifică, denudează – cu o cruzime calculată, inclusă în proiect – şi, mai ales, denunţă cu delicii cazurile în care viaţa imită scandalos livrescul. Promiscuitatea relaţiei dintre real şi scris este concepută în două variante; *câtă viaţă, atâta literatură"* sau, mult mai rar, *„câtă literatură, atâta viaţă"* De la *„Curcubeul de la miezul nopţii"* până la *„Portocala de adio"* (1989), ficţiunile autorului plasează livrescul într-o poziţie care-i îngăduie a remorca existentul. Se rumegă pasiuni, resentimente, ambiţii livreşti, se vorbeşte în citate, se jonglează cu titlurile şi cu sintagmele aluzive. Strict tematic vorbind, prozatorul stăruie asupra marginalului, a cotidianului lipsit de orice elan spre exemplaritate. Opţiune polemică, procurând o alternativă modelelor oficiale de reprezentare a realului axiomelor

www.ziuaconstanta.ro

triumfaliste, dictate de sus (perifericul sau „secundarul", în termenii lui Virgil Nemoianu, este întotdeauna subversiv în raport cu paradigmele centrale ale unui timp anume). Existenţa anodină a unor inşi de obicei anonimi (atunci când nu răspund unor nume sforăitoare ca Epaminonda Geoagiu) ocupă locul central în prozele lui Horasangian, care reabilitează o zonă semnificativă a realului; zile obişnuite, întâmplări, muncă, evenimente, mici habitudini. Un etcetera le-ar cuprinde. La fel ca Ioan Lăcustă, Ioan Groşan, Cristian Teodorescu şi alţii, prozatorul stă, declarat, la uşa domnului Caragiale. Îi lipseşte însă neutralitatea absolută a camerei de înregistrare. În prim-planul prozelor se află o voce naratoare – vocea autorului, cel care urmează să scrie sau, eventual, o face în timp ce observă. Comportamentul degajat al prozei lui Caragiale e înlocuit de un anume didacticism, pe alocuri de un tezism mărturisit, iar implicarea (ca şi explicarea) se numără printre atribuţiile ce incumbă unui personaj inconfundabil, subiect şi uneori obiect al povestirilor. Numele generic pe care il dă autorul însuşi este acela de Martor. Din calitatea de martor a protagonistului său decurg câteva dintre trăsăturile esenţiale ale scrisului lui Horasangian. Lipsit de intenţia de a simula transparenţa, naratorul se interpune decis între universul prozei şi lector, preferând să-şi dirijeze povestirile cu mână forte. Martorul asistă, la fel de exigent şi autoritar, şi la geneza propriului scris, în măsura în care acesta este doar un fapt de viaţă ca oricare altul. Prozele scurte din *„Enciclopedia armenilor"*(1994) evocă polemic convenţia străinului, împreună cu tot zaţul cultural acumulat în timp. Indiferent de numele pe care îl poartă, există un povestitor unic al acestor proze; i se poate spune *Armeanul rătăcitor*. Descenent al unui neam risipt între cele patru puncte cardinale, el este subterfugiul narativ care obligă scena epică să se lărgească. Universul povestirilor se scindează în mod curent în două planuri. De o parte, întâmplările restituite de memoria celor care le-au suferit, de cealaltă, procesul de osificare a sensurilor, de contrafacere a lor, pe măsură ce trec în istorie. A trece în istorie înseamnă a fi aspirat de un imens dispozitiv deformator, care măsluieşte sensurile, le malaxează şi le ţintuieşte în formele fixe, în stereotipii, în lozinci şi clişee. Prozele demonstrează minuţios şi apoi etalează cu emfază mecanismul. Teatrul predilect al povestirilor este lumea sfârşitului de secol XX, veac al anomaliilor istorice, în care s-au inventat comunismul şi nazismul, lagărul de exterminare şi

www.ziuaconstanta.ro

gulagul, canalul, Sighetul şi Gherla, colectivizarea forţată şi planurile cincinale, lupta de clasă şi dictatura proletariatului. Volumul de eseuri *„Bojour popor!"* (1995) reuneşte publicistica din anii când în redacţia revistei *„22"*, Horasangian lua săptămânal pulsul socităţii postdecembriste timpurii. Autorul detectează două paradigme ale mentalităţii româneşti, proprii epocilor de reaşezare şi de confuzie istorică. Emblema uneia este Hyperion, a celeilalte, Mitică. Ambele funcţionează ca efigii simbolice, dincolo de care se profilează un lung şir de alternative – morale, civice, politice, practice – articulate în două strategii existenţiale polare, numite de eseist Utopia şi, respectiv, Descurcăreala. Cea de-a doua paradigmă beneficiază de o atenţie polemică aparte, mai întâi fiindcă în climatul prielnic al tranziţiei româneşti ea tinde să devină endemică, dar şi fiindcă fenomenologia sa complexă stimulează înclinaţiile de patolog şi de terapeut social ale scriitorului. Alternativa Hyperion este ilustrată de cei care se răzvrătesc contra mistificării şi a urâtului, trăind frumos fără a evada din cetate, punându-şi fapta, nu doar verbul, în slujba reintrării în normalitate. *„Integrarea europeană"* (1997) este, cum ar fi spus Nichita Stănescu, *„o carte de recitire"*. Cuprinzând în mod preponderent versuri, ea epitomizează opţiunile fundamentale ale operei lui Horasangian, traducânu-le într-un registru nou (autorul mai are câteva recidive în domeniul prozei –*„Cuvântul de admiraţie"* care deschide volumul, un *Editorial,* o *„Scrisoare către prietenii din fostele ţări comuniste"* şi epilogul intitulat *„Lupta pentru integrare continuă")*. Martorul, atotprezent în prozele anterioare, îşi revendică aici o identitate precisă (se numeşte Bedros, un prenume mai curând generic) şi trece decis de la povestire la discurs. Atmosfera generală a cărţii se situează cel mai aproape de umorul negru şi câteodată trist al autorului de distopii din *„Enciclopedia armenilor"* şi din *„Bonjor, popor"!*

„Întrepătrunderea literaturii cu existenţa reală e un fapt dintre cele mai caracteristice prozei lui Bedros Horasangian, Vorba mustoasă a precupeţilor se ciocneşte în paginile acestea cu sintagma ultrasavantă, eseul de cea mai densă cerebralitate contrapunctează oralităţi de periferie ... Tehnica, în culegerile de proză scurtă e încă o dată, adesea reportericească ..., dar (pseudo)reporterul e dublat în

www.ziuaconstanta.ro

permanenţă de un observator al etern omenescului nespectaculos, al tragicomicului banal, al stereotipiei cotidiene absurde şi, mai ales de un eseist contempativ şi sceptic, spirit zarifopolian, cu gustul «ideilor gingaşe»".

Dumitru Micu

SCRIERI: *„Curcubeul de la miezul nopţii"*, Bucureşti, 1984, *„Închiderea ediţiei"*, Bucureşti, 1984, *„Parcul Ioanid"*, Bucureşti, 1986, *„Sala de aşteptare"* Bucureşti 1987, ed. 2 Târgu Mureş, 2002, *„În larg"*, Bucureşti 1989, *„Portocala de adio"*, Cluj-Napoca, 1989, *„Misteriosul om în negru"*, sau *„Ora melomanului"*, Bucureşti, 1992, *„Enciclopedia armenilor"*, Sibiu, 1994, *„Bonjour, popor!"*, Bucureşti 1995, *„Zăpada mieilor"*, Bucureşti, 1996, ed. Cluj-Napoca, 1997; *„Integrea europeană"*, pref. Mircea Ivănescu, Bucureşti, 1997, *„Tranzit"*, Piteşti-Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Viaţa literară, R.L. 1989,* p. 44; Iorgulescu, *„Prezent", 319-323;* Mircea Iorgulescu, *„Un martor patetic"*.

Izvoare: *„Dicţionar general al literaturii române*", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, vol. 3, 2005

www.ziuaconstanta.ro

IACOBOVICI IACOB MELCON

Dr. Iacob Melcon Iacobovici, medic chirurg de mare reputaţie, ctitor al şcolii româneşti de chirurgie. Contribuţii în chirurgia ulcerului duodenal şi a litiazei biliare. A introdus operaţia de rezecţie concomitent a coastei întâi şi a nervului fronic (operaţia Iacobovici). Lucrări privind cauzele mortalităţii infantile în România, tratament chirurgical al tuberculozei pulmonare, apendicitei şi al altor afecţiuni ale etajului abdominal, explorarea radiologică a glandelor salivare.

S-a născut la 18 noiembrie 1870, la Costeşti, Botoşani, din ambii părinţi armeni. Tatăl, Melcon Iacobovici, mama, Roza, născută Tantos. Este menţionat în toate enciclopediile ca *„întemeietor al şcolii moderne de chirurgie românească"*. Urmează liceul *„A. T. Laurian"* din Botoşani – faimoasa instituţie şcolară din Nordul Moldovei, frecventată de o pleiadă de mari valori ale ştiinţei şi culturii româneşti – după care, Facultatea de medicină din Bucureşti, absolvind-o cu teza *„Arteorologia fetală"*, distinsă cu *„Magna cum laude"*.

Student fiind obţine premiul *„Hillel"* al Academiei Române, pentru lucrarea, *„Cauzele mortalităţii primei copilării în România"*. (1901) Şi tot ca student, desfăşoară o activitate practică laborioasă, în spitale şi clinici din Bucureşti.

www.ziuaconstanta.ro

Din 1907 devine medic secundar în clinica de la Spitalul Colţea, condusă de reputatul Thoma Ionescu. Dr. Iacob Iacobovici ocupase postul în urma unui concurs, cu concurenţă serioasă şi, odată admis, aprecierea dr. Thoma Ionescu îi este extrem de favorabilă. *„Ceilalţi aveau condiţii mai bune ca dumneata să înveţe; se vede că sunt leneşi, şi eu nu pot primi asemenea elemente".*

Iată-l pe dr. Iacob Iacobovici, în 1913, în războiul balcanic, activând ca şef de misiune chirurgicală la Stara-Zagora (Bulgaria). De altfel, experienţa aceasta va fi redată de el în lucrarea *„Misiunea sanitară română la Stara-Zagora"* (1913). Aici ies în evidenţă remarcabilele-i calităţi de organizator, devoţiune şi zelul cu care-şi onorează zilnic misiunea, spiritul său umanist de elevaţie. Consacrându-se tratării răniţilor, dincolo de zel, o face şi prin folosirea unor tehnici noi, ca aparatura Roentgen. Fireşte, cu rezultate.

Nu peste mult timp, în războiul de reîntregire, dr. Iacob Iacobovici desfăşoară o muncă prodigioasă în organizarea şi conducerea spitalelor de campanie, fiind însuşi la comanda spitalului Militar nr. 7 Bacău (1917-1918), punând în aplicare vaste cunoştinţe specifice chirurgiei de război, de pionierat chiar. Înaltul său spirit umanist îl determină să acorde asistenţă şi prizonierilor de război, înscriindu-se, astfel, cu un nou fapt de pionierat.

Se cuvine să amintim aici că şi verişoara sa Marica Trancu-Iaşi, chirurg, cu devotament şi înalt profesionalism salva la spitalele din Bucureşti zeci de vieţi din rândurile armatei române.

După încheierea războiului dr. Iacob Iacobovici activează la Cluj la Facultatea de Medicină (1919-1933) ca profesor de clinică chirurgicală; în anii 1922-1923 este şi rector al Universităţii clujene. Între 1933-1946 se află la Bucureşti unde organizează Spitalul de Urgenţă, (1934).

Este membru fondator al Academiei de Medicină (1935) alături de dr. D. Danielopolu, Mihai Ciucă, C. I. Parhon ş.a., membru al Academiei de Chirurgie din Paris şi a altor Societăţi similare din străinătate, pentru care a fost distins printre multe altele cu Legiunea de Onoare Franceză şi cu titlul de medic emerit.

www.ziuaconstanta.ro

În câte un răgaz, venea la Botoşani şi confrenţia la Universitatea Populară „N. Iorga", cum o face la 2 martie 1925, cu tema „Cancerul".

Autor al unei opere vaste, cu problematică de mare interes – chirurgie, cancer, tuberculoză pulmonară, boli de stomac ş.a. – savantul dr. Iacob Iacobovici, rămâne în istoria medicinei româneşti ca o personalitate distinctă.

Ca om politic, profesorul Iacobovici a ocupat cu strălucire scaunul de senator în Parlamentul României, atacând în pledoriile sale racile ale societăţii acelor vremuri (vezi *Monitorul Oficial*, partea a III-a, din 29 august 1930 şi nr. 35 din 5 septembrie 1930). A criticat cu competenţă şi curaj stările de fapt dăunătoare din serviciile publice, cum au fost: risipa, cumulul, pseudo-funcţionarii etc., spunând: *„Ţara este o paragină de la un capăt la altul, dorm fără cruci cei care şi-au rupt firul vieţii şi stau flămânzi cei care au rămas după dânşii. Laboratoarele sunt văduvite de aparate şi oameni, conform teoriei: maximum de existenţă pentru unii şi maximum de mizerie pentru alţii. Amputaţi cangrena cât mai e vreme, ca să nu facă disperarea şi desnădejdea".*

I se spunea *„omul de bronz"* în lumea medicală.

A intervenit, personal şi direct în presă, la diferite forumuri, în mod oficial şi oficios. S-a ridicat în apărarea profesorului său Thomas Ionescu, când acesta a fost ţinta unor campanii de calomnii.

În incinta Senatului s-a auzit cuvântul său vehement şi incisiv, demascator, pentru nedreptatea care se face neacordându-se o pensie profesorului Mina Minovici.

„Omul de bronz" era în strânsă prietenie cu Emil Racoviţă. Sub influenţa acestuia, în timpul liber profesorul Iacobovici se ocupa de arheologie. Efectuează săpături la Tg. Ocna, unde descoperă obiecte din neolitic, cu valoare arheologică autentică. Pe cheltuiala sa crează un muzeu în Tg. Ocna, donând obiectele descoperite de el.

În anii tinereţii a legat o duioasă prietenie cu poetul Panait Cerna şi fapt cunoscut, Iacobovici donează Academiei Române manuscrisele lăsate lui de către poet.

Din opera lui: *„Demonstraţii clinice"*, 1910; *„Osteosinteza"*, 1910; *„Misiunea sanitară română"*, 1913; *„Organizarea serviciului*

www.ziuaconstanta.ro

sanitar militar", 1914; *„Transplantările libere"*, 1914; *„Chirurgia de război"*, 1915, *„Cancerul"*, Cluj, 1926; *„Deux das de tumeur de la glande corotide"*, Bucureşti, 1928 ş.a.

Savantul Iacob Iacobovici s-a stins din viaţă la 29 octombrie 1959 la Bucureşti.

La Botoşani, în 1979, o frumoasă manifestare culturală i-a marcat centenarul naşterii, în timp ce la Muzeul judeţan Botoşani, graţie donaţiei nepotului său, Virgil Dvoracek, o cameră memorială îi face cunoscută mai bine viaţa şi opera.

www.ziuaconstanta.ro

KALUSTIAN LEVON

Trecutul face parte din existenţa mea şi îl duc cu mine prezent – aşa cum a fost – în zumzetele şi foşnetele lui, în articulaţiile şi desfăşurările pe care le-a avut, cu împrejurări de viaţă care nu pot fi şterse sau răstălmăcite, cu oameni şi locuri – ce nu suportă escamotarea – care finalmente nu sunt decât istorie, şi istoria trebuie scrisă cu o unică şi elementară condiţie: să fie paznic credincios al adevărului şi să facă din el ritualitate. Să nu-l ascunzi. Niciodată. Şi, mai cu seamă, să nu-l falsifici. Niciodată. Să lăsăm altora voluptatea de a fabula în istorie şi noi s-o scriem pe a noastră aşa cum s-a derulat, modestă şi aprigă, nedreaptă de cele mai multe ori şi smerită.

În ce mă priveşte, aparţin unei generaţii care a crescut în cultul istoriei, iar neamul acesta – dincolo de toate invaziile şi de toate asupririle, de toate viscolirile şi cumpenele destinului care ne-au încercat de-a lungul secolelor – are o conştiinţă a istoriei, aş zice, în biologia sa, care nu s-a sleit şi nu s-a alterat, transmisă din buni şi străbuni, pe care o găsim nepieritoare în cântecele de leagăn poporane, în doinele şi baladele anonime de pe toate pământurile noastre, ca să ne dea o geografie a spiritualităţii şi a etnicităţii lui şi mai apoi în toată literatura cultă de dinaintea lui Eminescu, la Eminescu şi de după Eminescu, pe care aşa de superb l-a definit Nicolae Iorga: expresia integrală a sufletului românesc" – scria Leon Kalustian.

www.ziuaconstanta.ro

În volumul *„Însemnări politice"*, Armand Călinescu, scrie:

***16 decembrie 1935**: „Kalustian a văzut pe dl. Vaida, care este abătut. s-a plâns de rege: «Eu m-am purtat ca un gentleman cu el, nu pot spune acelaşi lucru despre el». Audienţa i-a fost amânată de câteva ori. Crede că Rex nu va putea trece peste Partidul Naţional Ţărănesc. Nu se înţelege cu cei din bloc, însă Cuza atacă Liga Naţiunilor. Şi apoi: «cum am să mă bag eu în politica revizionistă?» Spune că Mihalache să nu-şi facă iluzii că o va putea duce prea mult. Regelui îi place ca guvernele «să meargă din debaclu în debaclu».*

Kalustian a văzut şi pe Voicu Niţescu, care a spus că «regele se poartă urât cu bătrânul şi dacă va continua aşa, Vaida e în stare să ia în braţe ideologia lui Maniu şi s-o poarte el în ţară».

***18 decembrie 1935**. Vaida a fost în audienţă la rege. Kalustian, cu care a vorbit apoi, îmi spune că «bătrânul» a ieşit nemulţumit. A spus: «Nu mai sunt un om interesant, plec la Cluj. Am convingerea că am fost înşelat de prietenii mei». Regele i-a spus că Goga nu şi-a fixat politica externă şi actuala politică a ţării nu se poate schimba. Vaida are impresia că guvernul nu va mai deschide camera după sărbători. Regele l-ar fi consiliat să vorbească şi cu Tătărescu, pentru a forma în viitor o forţă politică importantă, căci liberalii se vor uni cu Gh. Brătianu odată intraţi în opoziţie."*

Kalustian Levon s-a născut la Focşani în anu 1908. Considerat unul dintre cei mai de seamă publicişti români ai epocii interbelice, membru al Uniunii Scriitorilor din România, a debutat în 1926 la ziarul «Cuvântul».

Articolele lui au apărut în numeroase publicaţii dintre cele două războaie sub pseudonimul; Democrit, Elka, Kalvincar (Cu Ion Vinea şi N. Caradino la «Facla»). Al. Reodoru, Vladimir. A fost colaborator prolific la ziarele «Adevărul», «Curentul», «Cuvântul», «Dimineaţa», «Facla», «Lumea Românească».

Condeiul lui, a demascat politicianismul de paradă şi antidemocraţia. Crezul lui de ziarist democrat, pentru care a pătimit în mod nedrept, a fost mărturisit încă din anul 1935, în *«Facla»*, răspunzându-şi întrebării: *«De ce scriu?», «Scrisul, după părerea mea, se impune ca un corolar inexorabil al unei emoţii, indiferent dacă se imprimă psihic sau cerebral, al unui şoc care naşte uneori*

www.ziuaconstanta.ro

observaţia, care poate determina alteori ideea, care poate face să se ivească câteodată inspiraţia. Aşa cred că s-a scris dintotdeauna, de la vremea penei de gâscă, până la timpurile de azi... Ce-aş putea eu să fac în faţa inechităţilor sociale, în faţa contrastului dintre două lumi, una de sătui şi alta de flămânzi, una de privilegiaţi şi alta obidită şi impilată, cu existenţa sortită să se consume în cenuşiul anonim al fâşiilor larvare, sau în faţa acceselor tricolore în numele cărora se sparg capetele în Cişmigiu la nişte bătrâni neputincioşi, ce pot face eu în faţa urii de rasă pe care orice cap sănătos o repudiază, sau cum pot privi impasibil la deşucherile politicii instructive puse la cale de guvernanţi şi ocrotită de ei, ce pot face în faţa nedreptăţilor de tot felul, a calomniei ticăloase, a aţâţărilor fără noimă, a legalităţii concediate, a spiritului de justiţie absent, sau când mă lovesc de arhierei fără credinţă, de moralişti fără morală, de tâlhari servind lecţii de onestitate, pe prostituaţi care blamează prostituţia, de inconsecvenţi anatemizând cinic inconscvenţa, ori când văd jurăminţi călcate şi făgăduieli publice uitate, te întrebi iarăşi: pot să nu scriu? Poate trece un mânuitor de condei – un sensibil şi un receptiv deci – fără să se înduioşeze pe lângă o dramă, fără să-şi ţipe revolta, pe lângă nedreptate, fără să dărâme de pe soclu un fals apostol, fără să dea în vileag rătăcirile, vidul din mirajul superstiţiilor, fetişurilor, erosurile şi poate să nu pălmuiască el ipocrizia, duplicitatea, poltroneriile şi să nu flageleze cu gârbaciul slovei epiderma care nu ştie roşi? Hotărât, este cu neputinţă. Astfel, scrisul îmi pare ca o necesitate psihologică şi-o trebuinţă de a mă elibera pe mine însumi de tristeţi, de mâhniri şi de revolte, ca să pot găzdui altele. Dar în cazul meu special, mai e ceva: sunt ateu. Şi probabil fiindcă fiecare din noi are nevoie de un reazim interior, mi-am făcut din scris o mistică şi unica mea religie."

Acestui crez, pentru care a plătit cu ani grei de temniţă comunistă, a rămas fidel până în ultima clipă a vieţii sale.

Leon Kalustian a fost un prieten apropiat al unor mari personalităţi ale vieţii politice româneşti, care preţuiau şi ţineau, de multe ori, la părerile şi sfaturile lui. Unii dintre ei, în memoriile lor, publicate după 1990, evocă figura lui Kalustian. Printre aceştia se numără Al. Vaida Voievod, Argentoianu, Armand Călinescu, Grigore Iunian, Virgil Madgearu şi mulţi alţii care îl considerau prieten intim.

www.ziuaconstanta.ro

Odată cu instalarea dictaturii carliste, apoi antonesciene şi comuniste, a preferat să joace un rol de culise, un rol foarte important, de care au profitat prietenii lui, mai ales cei de stânga. S-a retras din activitatea publicistică, fără ca prezenţa să-i fie mai puţin simţită.

A suferit rigorile mai multor cenzuri neacceptând o cât de măruntă concesie. A fost întemniţat de două ori, câte cinci ani, la Jilava şi Gherla.

Era un bibliofil pasionat, valoroasa lui colecţie de cărţi rare a fost prădată de slujbaşii securităţii, în timpul detenţiei. După eliberare, după ani de izolare şi tăcere, are loc un senzaţional debut în istoriografia literară: nepreţuitele volume care purtau un titlu modest: „Simple note", scrise de L. Kalustian după eliberarea din închisoare şi scoase câţiva ani la rând, la Editura «Eminescu», în care face elogiul cărţii şi al creatorilor ei, atrăgându-ne atenţia asupra unor fapte de cultură.

Era tăcut şi discret, plin de farmec. Un mare bibliofil, bibliograf, colecţionar de artă, pasionat de muzică. A avut mai mult ca oricine conştiinţa profesiei de gazetar, pe care n-a obosit cultivând-o şi respectând-o, profesie căreia i-a rămas fidel până la moarte.

S-a stins din viaţă în decembrie 1989. Când i s-a adus la cunoştinţă că regimul comunist a căzut, a şoptit cu uşurare: *«Trebuia să vină şi spăşeala asta"*. L. Kalustian a rostit aceste ultime cuvinte fără nici un gând de răzbunare, doar cu satisfacţia invincibilităţii ideilor pentru care şi-a dăruit, cu altruism şi demnitate, viaţa.

La comemorarea a cinci ani de la trecerea în nefiinţă a marelui dispărut o serie de prieteni apropiaţi, precum scriitori şi gazetari care au colaborat profesional cu reputatul publicist Leon Kalustian au ţinut să amintească despre cel care în acel an ar fi împlinit 85 de ani.

În cuvântul său de deschidere, Varujan Vosganian, preşedintele Uniunii Armenilor din România, concetăţean cu Leon Kalustian, şi-amintit de momentul în care l-a cunoscut pe gazetar la Focşani, pe vremea când făcea primele încercări pe tărâmul poeziei: *„Kalustian m-a ascultat şi mi-a spus, după ce i-am citit câteva dintre încercările mele în ale poeziei: Ai un dicţionar? I-am răspuns că nu am. Şi atunci, mi-a dărui un dicţionar, spunându-mi că oricine se aventu-*

www.ziuaconstanta.ro

reazâ să scrie trebuie să aibă un dicţionar. De atunci păstrez de la el un dicţionar de care nu m-am mai despărţit".

Scriitorul Vlaicu Bârna a evocat câteva momennte legate de perioada de gazetar a lui Kalustian, când au lucrat împreună: *„În afară de calitatea de gazetar, de luptător cu condeiul, Kalustian a fost şi un om de bun gust şi un prieten al cărţilor. Bunul lui gust, alături de al altui ilustru membru al comunităţii armene, Zambaccian, a fost un îndreptar pentru mulţi oameni din jurul său".*

Valeriu Râpeanu, cel care i-a editat volumele, rememorând momentele premergătoare apariţiei primului volum, *„Facsimile"* a spus: *„Pentru noi, Kalustian era gazetarul combativ care vorbea despre miniştri, despre guvernele din perioada interbelică şi, dintr-o dată, răsfoind manuscrisul «Facsimile», mi-a apărut un alt om. Omul care ştia să preţuiască documentul scris. Era un adevărat istoric literar (...). Prin apariţia volumului «Facsimile» Leon Kalustian a renăscut. Din fostul gazetar, el devenea autor. Pentru Editura Eminescu, publicarea acestui volum a fost un succes nemaiîntâlnit cu o carte de publicistică. (...). Un alt moment important în creaţia sa l-au constituit articole grupate sub ciclu* „Simple note", apărute săptămână de săptămână în paginile revistei «Flacăra». *Acele tablete pornite de la apariţia unei cărţi, de la o scrisoare, de la o convorbire cu cineva, erau o adevărată istorie a vieţii noastre publice dintre cele două războaie mondiale. Prin intermediul acestor tablete Kalustian a comunicat un număr de documente importante care rămân mărturie pentru domeniile la care se referă: istoria literară, istoria editorilor (...). Dacă s-ar realiza o antologie a rezistenţei în jurnalistică, a textelor apărute, Leon Kalustian ar trebui să stea la loc de frunte, ca o pildă de curaj şi demnitate".*

În omagiul la comemorarea lui Leon Kalustian, Arşavir Acterian a amintit de momentele grele pe care le-au trăit împreună, găsindu-şi *„refugiu şi totodată o sursă de venit în vânzarea cărţilor".*

Scriitorul şi publicistul Vartan Arachelian evocând personalitatea lui Leon Kalustian a spus: *„Cu siguranţă celui comemorat nu i-ar fi plăcut, pentru că detesta aniversările, dar pentru noi, cei rămaşi în viaţă, a fost mai mult decât o datorie faţă de omul a cărui viaţă şi-a încetat existenţa la un nou hotar între două lumi".*

www.ziuaconstanta.ro

KARACAŞIAN MADELEINE

Scriitoarea, publicistă şi traducătoare, Madeleine Karacaşian s-a născut la Craiova, judeţul Dolj, pe 19 decembrie 1934. Tatăl – Minas Karacaşian, originar din Arapkir; mama – Haiganuş Karacaşian (născută Toţighian) originară din Agn, localităţi din Armenia turcească; are o sora Tacui Karacaşian.

Absolventă a colegiului Naţional *„Elena Cuza"* şi a Conservatorului *„Cornetti"* (clasa de pian) din Craiova. Vorbitoare a limbilor armeană, română, franceză, engleză şi italiană.

În perioada 1 septembrie 1953 – 1 septembrie 1971, funcţionează ca secretar de redacţie la săptămânalul în limba armeană *„Nor Ghiank"* (*„Viaţă nouă"*), după care se pensionează din motive de sănătate. Ulterior: ziaristă independentă, cu colaborări la Radioteleviziunea Română şi la presa scrisă *„Nor Ghiank"*, *„Ararat"*, *„Viaţa medicală"*, *„România liberă"*, *„România literară"*, *„Curierul românesc"*, *„Cultura"* şi numerose alte ziare şi reviste.

A fost membră a Uniunii Ziariştilor din România, iar din 1990 – membră a Asociaţiei Ziariştilor Liber Profesionişti din România.

Este distinsă cu mai multe Premii, diplome şi medalii: *„Diploma de merit"* pentru lăudabila contribuţie la dezvoltarea vieţii culturale din România, decernată în 1990 de către *„Raffi"* – Uniunea cultuală patriotică a armenilor originari din România – Los Angeles. *„«Premiul de excelenţă» al Uniunii Armenilor din România pentru*

www.ziuaconstanta.ro

merite deosebite în activitatea publicistică şi de traducător din limba armeană", – 1998. *„Diploma şi medalia jubiliară"*, conferite în 1998 de către emisiunea România Tineret a Radiodifuziunii române – 25 de ani – „Un radio în blue jeans!" *„Dipoma de onoare"* a Ministerului Culturii şi Problemelor Tineretului din Armenia – 2004, pentru contribuţia la organizarea centenarului naşterii lui Aram Haciaturian.

Vizite oficiale în Armenia: În septembrie 2003, a fost invitată să participe la Erevan, ca unic delegat din România, la Primul congres Internaţional de Armenologie, la care au fost prezente aproape o sută de pesonalităţi culturale şi ştiinţifice din 25 de ţări. În octombrie 2005, a fost singura invitată din România a Uniunii Scriitorilor din Armenia, pentru a participa la conferinţa scriitorilor armeni de limbi străine, unde a prezentat o amplă prelegere despre 14 scriitori de origine armeană din România.

Un loc important în activitatea scriitoarei l-a ocupat traducerile unor lucrări din limba armeană şi franceză: Poemul *„Abu-Lala Mahari"* de Avetik Isahakian – 1982, editura *„Univers"* Colecţia *„Orfeu"* – ediţie bilingvă, în colaborare cu poetul Petre Ghelmez; romanul de spionaj *„În uniforma Gestapoului"*, de Levon Brutian – 1983, editura Militară; Romanul clasic *„Haos"* de Alexandru Şirvanzade – 1986, editura *„Univers"*; monografia *„Vasken I. Patriarh al tuturor armenilor"*, de Suren Kolangian – 1998, editura *„Ararat"*; *„Hanns Selyc – înţelepciunea stressului"* de Georgette Goupil (interviu), 1991, editura Coresi: *„Minunatele amintiri ale unui ambasador al şobolanilor"* de Alexandru Paleologu (Franţa) – Fragmente din cap. VII *„Lunga mea clandestinitate"* – nr. 13 (august) şi nr. 14 (septembrie) 1991 în *„Foaie penntru minte, inimă şi literatură"* din Gazeta de Transilvania"; *„Maşina de oprit timpul"* de Dino Buzzati (Italia) în nr. 15 (octombrie) 1991 în *„Foaie pentru minte, inimă şi literatură"* din „Gazeta de Transilvania"; romanul *„Vine furtuna"* de Andrei Stoiciu (Canada), 1992, editura *„Coressi"*: *„Romanul reîntoarcerii"* de Constantin Stoiciu (Canada) – 1993, editura *„Libra"*; romanul *„Ispita temniţei"* de Rheal Michel Beurage (Canada) – 1995, editura *„Albatros"*; Romanul *„A treia grefă de inimă"* de Mihail Solomon (Canada) – 1998, editura *„Univers"*; Monografia *„Jackie Kennedy – o imagine atât de frumoasă"* de Katherine Pancol

www.ziuaconstanta.ro

(Franţa) 1998, editura *„Libra"*; Monografia *„Aznavour – confidenţele unui fiu de boem"* de Richard Balduci (Franţa), 2003, editura *„Ararat"*.

Madeleine Karacaşian este autoarea volumelor: *„Cu şi despre armeni"* (culegere de articole apărută de-a lungul anilor: prezentări de cărţi şi reviste, interviuri, evocări ale unor personalităţi şi evenimente, reportaje, note de călătorie, 2001, editura *„Ararat"*; *„Cu şi despre armeni"*, volumul II, 2005, editura *„Ararat"*.

Repere bibliografice: *„Nor Ghianc"*, *„Luceafărul"*, *„România literară"*, *Radio România*, *„Gracan Tert şi «Hayreniki Dzayn»"* (Erevan, Armenia), *„Orizonturi româneşti"*, *„Ararat"*, *„Diplomat Club"*, *„Asbaroz"* (Los Angeles, S.U.A.), *„Panasonic RTV"*, *„Viaţa medicală"*, *„La Presse"*, Montreal, Canada), *„Ora"*, *„Curierul Naţional"*, *„Viaţa românească"*, *„Adevărul"*, *„România liberă"*, *„Curentul"*, *„Ziua"*, *„Unica"*, *„Curentul"*, *„Curierul naţional"*.

„Cuvinte de apreciere pentru ziarista şi traducătoarea Madeleine Karacaşian" în săptămânalul *„Hayrenik Dzayn"* de la Erevan, sub semnătura dr. în istorie Suren Kolangian (13 XI şi 18 XII 1985). Adrian Marino: *„... O menţiune specială şi pentru Madeleine Karacaşian, distinsă jurnalistă"* (într-un interviu din *„Nor Ghiank"* nr.6 1995). Articolul omagial *„Tinereţe fără bătrâneţe"* de Bogdan Căuş în *„Ararat"* 1-13.XII 1999: *„... Asemenea vastelor (romane) care întreţineau focul sacru al templului zeiţei Vasta, tot aşa şi Madeleine Karacaşian, întreţine, de mai bine de patru decenii, focul sacru al gazetăriei în templul MASS-MEDIA"*; Scriitorul Sevag Hairabedian în *„Ararat"* nr. 1 (1-15-I. 2006): *„... dvs. sunteţi modestă şi harnică conştiinţă revelatoare a vieţii armenilor din România şi nu numai. Cu spiritul dvs. iscoditor, dornic de a descoperi în orice colţ de lume amprenta prezenţei geniului creator al poporului nostru, puteţi umple golurile de autocunoaştere etnică a tineretului armean... Pe dvs. vă compar cu un căutător de comori."* Jurnalistul şi scriitorul Vartan Arachelian (în Prefaţa volumului I *„Cu şi despre armeni"*: ... *„vreau ca cititorul să înţeleagă de câtă devoţiune pentru neamul ei rătăcitor a făcut dovadă Madeleine Karacaşian, dedicându-se exclusiv comunităţii noastre, deşi talentul ar fi îndreptăţit-o, indiscutabil, unei cariere de altă anvergură; dacă*

www.ziuaconstanta.ro

sunt oameni care n-au luat ca pe o povară descendența lor etnică într-o lume dușmănoasă cu diferențele, Madeleine Karacașian nu numai că se află în plutonul din față, dar a făcut imposibilul ca să transmită și altora că a fi armean nu este un deficit, ci o mândrie greu / imposibil de substituit."

Varujan Vosganian, președintele Uniunii Armenilor din România: *„...avem exemplul unei personalități de origine armeană care și-a făcut un crez din a sluji prestigiul, faptele, truda altora. Un exemplu de modestie umană, de tenacitate și de talent, o doamnă care probabil va fi de mare folos celor care vor scrie istoria comunității armene din România. Doamna Karacașian este un observator al vieții culturale românești de o mare corectitudine... sărbătorim o doamnă a comunității armene care, de aproape cinci decenii, slujește comunitatea armeană, cultura armeană și română în interferențele dintre aceste culturi".* („*Ararat*", nr. 6, 16-31.XII, 2002).

www.ziuaconstanta.ro

KASSARGIAN IOANA

Opera de artă nu trebuie explicată, ea trebuie să lase privitorului şansa de a-şi regăsi propriile gânduri şi sentimente. Aşa se explică de ce o pictură, o sculptură, o poezie sau o arie muzicală, reuşesc să capteze interesul unora, care se lasă hipnotizaţi de miracolul artei, şi rămân străine celor care nu reuşesc să stabilească un dialog cu universul artistului.

Formele sculptate de Ioana Kassargian, deşi de factură abstractă, nu au nevoie de explicaţii, ele vorbesc de la sine celor ce le cunosc limbajul şi se lasă fermecaţi de unduirea lor poetică.

Pornind de la ideea că sculptura e o formă aruncată în spaţiu, trebuie să recunoaştem că formele sale, fie că se numesc *„Ghirlandă"* *„Tandreţe"*, *„Tors alb"*, sau *„Menestrei"*, se înscriu în spaţiul aerian aşa cum formele norilor, schimbându-şi identitatea în funcţie de timp şi de lumină. Da, lumina schimbă faţa lucrurilor dându-le mai multă credibilitate, mai multă forţă de expresie. Pe lângă lirismul care le aureolează destinul, formele sale au şi o puternică forţă magnetică de atracţie care emoţionează şi fascinează.

S-a născut la 4 octombrie 1936 la Bucureşti, este absolventă a Institutului de arte plastice *„Nicolae Grigorescu"*, promoţia 1953-1959. În anul 1967 obţine o bursă de studiu la Paris. Întreprinde mai multe călătorii de documentare în Ungaria, Cehoslovacia şi altele. Din 1960 expune la toate expoziţiile regionale şi anuale la

www.ziuaconstanta.ro

Bucureşti; 1969. Prima expoziţie personală în capitala ţării; Expoziţii de grup la Zagreb, Budapesta, Praga (1966); Bienala tineretului Paris (1967), Moscova, Leningrad (1968), Middelhei-Anvers (1968) Torino (1969), Helsinki, fundaţia Paganini-Milano (1969) Zagreb, Novi-Sad, la Frankfurt pe Main, Köln, Cracovia, Torino, Leguano, Castellanze şi în alte centre culturale ale lumii.

Expoziţii personale: 1969, Bucureşti pentru care obţine Premiul pentru sculptură a Uniunii Artiştilor Plastici.

Lucrările artistei se găsesc în Muzeul de Artă din Bucureşti şi multe colecţii particulare din ţară şi străinătate.

Despre expoziţiile Ioanei Kassargian critica vremii şi-a exprimat adeziunea, de fiecare dată la modul laudativ, aşa cum reiese din cronica apărută în revista *„Contemporanul"* în anul 1970, din care redau câteva extrase: *„... Ioana Kassargian are un instinct foarte sigur al formelor care-i pot traduce sculptural temperamentul său prin excelenţă liric. Lucrările Ioanei Kassargian din ultimii ani ne arată un artist din ce în ce mai sigur pe mijloacele sale. Sculptoriţa, înţelegând particulariităţile fiecărui material–bronz, marmură, piatră, nu se pune de acord în funcţie de acestea, viziunile ei, dimpotrivă, îşi subordonează materialul. Sunt proiecţii ale unei investigaţii obişnuite, al căror traiect e pietrificat de un talent remarcabil şi care numai din întâmplare poate să ofere amprentele unei vegetaţii exotice... Tendinţele de muzicalitate a structurilor materiale dă această spontaneitate, libertatea volumului, crează accentele golului şi plinului".*

În *„România Literară"* criticul Virgil Mocanu îşi încheie cronica afirmând că: *„Ioana Kassargian se recomandă ca un temperament capabil de invenţie, dar şi ca posesoarea unui deosebit simţ al monumentalului".*

„Într-o vreme când sculptura noastră era în parte anecdotică – spune Lelia Pop – *Ioana Kassargian căuta şi modela simboluri, convinsă că dor ele pot deschide demersului cărări tăinuite spre spaţiul nostru lăuntric.*

După experienţa pietrei şi marmurei, încearcă bronzul. Dialogul cu bronzul polizat a fost pentru artistă un dialog cu spaţiul şi cu timpul, încercarea care a ajutat-o să înţeleagă dispozitivul poetic

www.ziuaconstanta.ro

care le unește, interferența filozofică dintre cele două categorii. Bronzul l-a cultivat cu asiduitate – mai ales în ultimii ani, dovedind un sentiment intim al monumentalului, pe care nu l-a legat în mod direct de dimensiunea exterioară.

Sculptura Ioanei Kassargian este o artă civică, adresată privitorilor, cuprinzând în sine o mulțime din problemele artei moderne, întâlnirea modelajului cu meditația creatoare, a discursului umanist cu forma abstractă.

Opera Ioanei Kassargian izvorăște din intuiție – și nu după calcule reci al vreunui program; ea cunoaște toate ipostazele vieții, concentrând o sumă de fapte și o infinitate de virtualități. Opera este o curgere, lăsând senzația finitudinii numai în acele ipostaze singulare, invocând categoricul din perspectiva părerii noastre despre desăvârșire sau atracției noastre către desăvârșire. Dăinuim în egală măsură prin fapta noastră definitivă și proiectul care freamătă și germinează în miezul ei tainic. Atunci când ultimul ecou al loviturii de daltă în piatră se va fi stins, o altă lovitură de daltă îl va trezi din nou. Îndrăznesc să cred că, nemărtutisit, a presimțit-o întotdeauna și pietrarul pe care nu l-am cunoscut niciodată, și Brâncuși, făcând din fiecare generație o familie în fața instanței timpului. S-ar zice că nu începem nimic fără să continuăm.

Când Ioana Kassargian concepea o lucrare, o lega de propria matcă, o fixa în eternitatea propriei nașteri, când înălța torța generațiilor, spre exemplu, ne făcea să acceptăm, într-o manieră eroică și solară, faptul că nimic nu se sfârșește cu noi".

„Prezența unui artist e fixată în conștiința oamenilor – spune V. Dobrian –, *de permanența operelor sale. Din acest punct de vedere Ioana Kassargian continuă să trăiască în memoria celor care au cunoscut-o și i-au îndrăgit opera, încât îmi vine destul de greu să scriu despre ea la timpul trecut."*

„Există o lirică a volumului – scrie Radu Bogdan – *așa cum există o lirică a cuvântului, a sunetului și a culorii. Poezia volumului cunoaște metafore proprii, așa cum cunoști poezia verbului și gândirii. E o poezie a materiei în spațiu, forma încremenită surprinsă în curgerea devenirii ei statuare. Spui despre un volum că biruie spațiul, și dintr-o dată îi acorzi maiestuozitate, forță de dominare, autoritate asupra ambianței. Despre o marmoră spui că posedă un*

www.ziuaconstanta.ro

luciu catifelat, o moliciune carnală, sau netezime dermică, şi iată-te înzestrând regnul mineral cu atributele senzualităţii, ale unei senzualităţi sustrase de obicei lumii organice, însufleţite. Vorbeşte despre elocvenţa reliefului şi despre dialogul maselor şi nu faci decât să stabileşti ca şi înainte, analogii care conferă universului imobil şi pietrei şi lemnului cioplit virtuţile mişcătoare ale vieţii. Metaforele sculpturii sunt întâi de toate metafore ale convertirii inertului în valori spirituale şi senzoriale ale viului. Oricine ştie că sculptura adevărată trăieşte, în timp ce mulajul rămâne mort. Iar viaţa lirică a sculpturii este de fapt o exaltare înspre ritmic, organic şi monumental, la care e supusă forma menită să exprime în material dur starea sufletească, emoţia, sentimentul celui care a creat-o. Operele Ioanei Kassargian din prima ei expoziţie personală sunt concretizări şi evidenţe ale însuşirilor enunţate mai sus.

Am întâlnit la expoziţia sculptoriţei o lucrare despre care se poate afirma că este profund originală, în ciuda a tot ce datorează, în chipul cel mai firesc, plasticii contemporane: luna. La Ioana Kassargian, luna şi-a aflat expresia într-o metaforă plină de umor, de rotunjime selenică şi potenţial de visare. E un obraz împlinit, masa cosmică a unei materii pe care o simţi cum apasă, cum atârnă greu, şi totuşi parcă pluteşte, cu ochi de somn, cu buze adormite, pe nocturna boltă de văzduh a pământului; astru grotesc, veghind cu împăcare, ba chiar cu un iz de tăcută, lăuntrică veselie, pentru destinul poeţilor lumii...

Înclin să cred că Ioana Kassargian posedă un dar aparte de a descoperi în densităţile masei, în fluenţele ei încărcate de gravitate, secretul odihnei şi al plutirilor, mirajul ponderilor ce dovedindu-se grele, lasă totuşi impresia zvelteţei şi uşurătăţii. Într-o lucrare ca Zburătorul, ea ştie să dea bronzului ascuţimile păsării, înzestrându-l totodată cu lucirile iuţi ale alunecărilor în spaţiu, fără ca volumul să-şi piardă din consistenţă şi materia din metalicitate. În Odihnă lemnul exhibrează reliefuri somnolente, de o plenitudine strivitoare, dar cu toate acestea atât de armonizate ca unduire şi ritm, încât compacta figură capătă virtuţi de aeriană sugestie, făcându-te să trăieşti cu închipuirea înaripările trupului în repaus. Pot spune acelaşi lucru despre sculptura intitulată Somnul, unde ai sentimentul că însăşi piatra e cea care doarme, val nemişcat al formei oprite în legănare, chip teluric, cu pleoape mari, obosite, răsturnat

www.ziuaconstanta.ro

în cuprinderea palmei. Până şi Torsul negru, marmura grea, lucitoare, desfăşurată în albii şi dune, sugerează cu o arcuire de luntre calmul odihnitor al legănării. Iar Fata cu floarea – lemn închegat din feciorelnice plinuri – îşi mărturiseşte tihna în gestul braţelor, în mişcarea graţioasă a capului, în ruga mâinilor împreunate, ce sădesc o corolă în râul neted al părului.

Toată această poezie dăruită statuarului e rezultatul unei adânci înţelegeri a gingăşiilor formei, a melodiilor ritmului, a robusteţei volumelor. Ioana Kassargian aduce vieţii prinosul de recunoştinţă al frumuseţii cu care o contemplă. Desenele ei fără nume sunt mărturii ale aceluiaşi adevăr".

Plinătatea senzuală a volumele, masivitatea şi echilibrul formelor, divulgă în sculptura ei pe eleva maestrului Medrea. Un anume rafinament intuitiv, un simţ al formelor, o înclinaţie nativă spre plăcere senzorială a materiei, iată câteva virtuţi cu care nu prea uşor pot fi ocolite capcanele agreabilului şi pitorescului. Lucrând cu egală pasiune în bronz, marmură, piatră, Kassargian nu pare să fie sclava materialului pe care îl subordonează totdeauna, respectându-i legile specifice viziunii, caracterizată în genere printr-un simţ al monumentalului intim, transfigurarea grotescului prin ritualizare, o simbolică muzicală a formelor.

„Obsesie, vis, inspiraţie, efort luate disperat sau împreună – spune Ioana Kassargian, – *hrănesc aceea tensiune adâncă şi tulburătoare din care se zămislesc formle, aceste întrupări inefabile ale substanţei, ale materiei dure.*

Sculptorul, care este un gânditor în forme şi se exprimă prin forme, dă viaţă propriilor sale obsesii lăuntrice prin intermediul unor imagini transfigurate care nu sunt altceva decât chipul realităţii. Trecut prin filtrul unei personalităţi, al unei viziuni, al unor intuiţii, al unui mod de gândire şi al necesităţii stringente de exprimare. Forma născută în urma acestui proces poartă, în chip evident, pecetea personalităţii artistului şi este investită în valenţa de comunicare în exterior a universului lăuntric al sculptorului. Dar, aş spune că acoperirea în aur, ca valoare, a acestor plăsmuiri, le este conferită tocmai de forţa şi capacitatea de cunoaştere, de plonjare în adâncul realităţii, de bogăţia experienţei de viaţă şi artistică a creatorului."

www.ziuaconstanta.ro

KEROPIAN NERSES

Protoereul Nerses Keropian, cu numele de botez Ardaşes, s-a născut în oraşul Ovajâk (Izmir) într-o familie de învăţători. Studiile primare le face la Şcoala primară şi eparhială din Bardizac, nu departe de Constantinopol. Încă din tinereţe profesează meseria de învăţător.

În anul 1889, se căsătoreşte cu Paranţem (1873-1946) şi sunt binecuvântaţi cu patru copii; Iscuhi (1890-1927), Kerop (1893-1961), Haigui (1900-1978) şi Hripsime (1896-1995), dintre care Kerop avea să urmeze profesia tatălui, devenind preot.

La vârsta de 35 de ani se dedică slujirii altarului. După pregătirea teologică la seminarul din Armaş (la est de Constantinopol) este hirotonisit preot la 25 martie 1900 de către Arhiepiscopul Stepanes Hovaghinian, conducătorul spiritual al armenilor din provincia Nicomidia. Noul preot este numit paroh al Bisericii Sf. Treime din satul Aksar (sau AkHisar) din regiunea Nicomidiei.

Satul Gevie-Aksar unde a slujit preotul Nerses, era situat pe malul stâng al râului Sakaria în câmpia Gheiveului şi era staţie de tren pe linia ferată a Anatoliei (Nicomidia-Enghiuri). Satul avea la începutul secolului o populaţie mixtă de 1500 de oameni, dintre care armenii reprezentau o treime din locuitori. Armenii din Aksar suferiseră în septembrie 1895 barbariile Sultanului Abdul Hamid, urmare cărora au fost ucişi zeci de mii de oameni, iar peste 20 de ani, atroci-

www.ziuaconstanta.ro

tăţile turceşti aveau să se repete la o scară mult mai mare: în primăvara lui 1915 întreaga populaţie armeană a satului este deportată şi mânată spre deşertul sirian, iar cartierul armenesc devastat şi incendiat. Părintele Nerses avea să rămână la altarul bisericii până la începerea deportărilor, oferind enoriaşilor creştini credinţă şi speranţă, suport moral şi scut spiritual.

În luna iunie a anului 1915, Părintele Nerses împreună cu familia şi consătenii sunt deportaţi, mânaţi fiind în caravane spre Dei-es-Zor şi Meskene. Prin ce sufernţe a trecut el şi familia sa în acele zile negre nu ştim. Un lucru îl cunoaştem, că preotul Nerses şi familia sa au avut zile şi au supravieţuit deporării.

În anul 1916, după armistiţiu şi stabilirea unei oarecare stări de linişte în Turcia, Patriarhul Zavon Yoghiaian din Constantinopol numeşte pe părintele Keropian preot la Biserica *«Sf. Cruce»* din Suceava. El va sluji însă numai patru ani, chemat fiind în anul 1920 la Bucureşti pentru a păstori Biserica *„Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril"* unde postul era vacant datorită vârstei înaintate şi retragerii la odihnă după 37 de ani de slujire, a Protoereului Harutiun Andreasian (1838-1925). La Bucureşti părintele Nerses va deveni parohul bisericii şi va sluji acolo până la sfârşitul vieţii sale.

Părintele Nerses Keropian a fost un preot apreciat şi respectat fiind un om blajin şi apropiat de comunitate. El venea şi se stabilea în România în acei ani în care comunitatea armeană creştea în număr lună de lună, an de an. În acea perioadă veneau şi se aşezau aici refugiaţi scăpaţi de masacre, care găsiseră un adăpost pe aceste meleguri ospitaliere ale României. Noii refugiaţi, săraci, bolnavi, unii fără meserii, fără a cunoaşte limba, legile şi obiceiurile ţării găseau în părintele Nerses un sprijin şi un suport moral, căci el îi înţelegea cel mai bine, el însuşi trecând prin aceleaşi suferinţe ca şi ei, le înţelegea modul de gândire, frământările şi simţămintele. Pentru a fi mai aproape de enoriaşii săi locuia în mijlocul lor, la început în curtea bisericii, apoi în Aleea Rumeoară nr.20 – o stradă plină cu case de armeni – ca astfel, să-i poată ajuta mai repede şi mai bine în perioada de acomodare în noua lor viaţă.

În cadrul comunităţii bucureştene părintele Nerses Keropian a dus o activitate foarte bogată.

www.ziuaconstanta.ro

Lui i se datorează reorganizarea filialei Bucureşti a Societăţii Generale de Binefacere Armene (AGBU). Fiind membru al Societăţii încă de la înfiinţare, imediat după sosirea în Bucureşti munceşte împreună cu Hovanes Şakargian la reorganizarea filialei Bucureştene a Societăţii şi la 10 aprilie 1921 este ales Preşedintele ei. După o perioadă de înflorire societatea se desfiinţează. Se reînfiinţează în ianuarie 1927 tot sub preşedinţia părintelui Nerses. El va rămâne la conducerea societăţii până în anul 1928 când este nevoit să se retragă datorită unui accident.

Preotul Nerses joacă un rol important şi la înfiinţarea Orfelinatului armean de la Strunga. La sosirea în România, în noiembrie 1921, a delegaţiei patriarhale conduse de Arhiepiscopul Knel Kalemkerian cu scopul organizării orfelinatului, părintele Nerses, apropiat al Arhiepiscopului, călătoreşte împreună cu el în toate oraşele comunităţii armene pentru suportul instituţiei.

În calitatea de paroh al bisericii din Bucureşti părintele Nerses participă la toate Congresele Eparhiale Anuale ca delegat din partea clerului, secondându-l pe Arhiepiscopul Husik Zohrabian în activităţile Eparhiei şi însoţintu-l pe acesta la întrevederile şi contractele cu Ministerul Cultelor şi oficialităţile române.

În perioada anilor 1928-1940 preotul Nerses deţine funcţia de profesor de religie la *şcoala Missakian-Kessimian* din capitală şi participă la serbările instituţiei.

Organizează în luna aprilie 1937 o călătorie de pelerinaj la Ierusalim, la invitaţia Patriarhului de Ierusalim Torcom Kuşaghian.

Donează în numeroase ocazii pentru azilul de bătrâni *„Ana Melic"* şi pentru instituţiile de binefacere armene din România.

Colaborează la publicaţiile armene din Constantinopol *(Piuzantion Jamang etc.)* şi din România *(„Nor Arşaluis, Bahag, Hai Manul)* cu articole pe teme religioase şi istorie. Întocmeşte Calendare Armeneşti pentru anii 1924-1942 publicate de tipografia *„Nor Arşaluis"*, din Bucureşti.

Pentru activitatea pastorală şi serviciile aduse Bisericii Armene şi comunităţii armene, părintele Nerses Keropian a fost deseori răsplătit prin enciclice şi scrisori de mulţumire din partea Patriarhului de Ecimiadzin. Astfel, în octombrie 1924 este ridicat de către

www.ziuaconstanta.ro

patriarhul Kevork al V-lea Surenanţ (1912-1930), la rangul de preot stavrofor (purtător de cruce), iar în februarie 1937 Patriarhul Khoren I-ul Muratbeghian (1932-1938) îi conferă rangul de protoereu (avak kahana) cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani pentru îndelungată slujire spirituală.

Trece la cele veşnice în februarie 1942 la Bucureşti.

Dragostea şi devotamentul părintelui Nerses Keropian faţă de Dumnezeu şi Biserica Armeană a fost transmisă urmaşilor săi, ceea ce a făcut ca două generaţii din descendenţii săi să urmeze calea slujirii lui Dumnezeu. Astfel, fiul său Kerop, absolvent al Seminarului din Armaş, devine preotul Papken Koropian (hirotonit la 13 septembrie 1936 de Arhieiscopul Husik Zahrabian), iar a doua generaţie doi nepoţi, Arhiepiscopul Nerses Der-Nersessian şi Arhimandritul Zareh Baronian, ajung să ocupe funcţii importante în Biserica Armeană. Părintele Nerses Der-Nersessian, călugăr Mechtarist al mănăstirii *San Lazzaro* din Veneţia, este în prezent Arhiepiscop al ordinului de Sebastia al Armenilor Catolici din Europa Răsăriteană cu scaunul la Gumri – Armenia iar Arhimandritul Zareh Baronian, doctor în ştiinţe teologice şi autor a numeroase articole, studii şi cărţi cu teme legate de Biserica Armeană este stimat şi apreciat, un urmaş demn al bunicului şi familiei sale şi bun păstrător al tradiţiilor naţiei armene.

Izvoare: Edvard Jeamgocian – *„Slujitori ai Bisericii armene din România. Protopopul Nerses Keropian"*, în *«Ararat»*, aprilie, 2004.

www.ziuaconstanta.ro

KEVORKIAN FLORIN

Să povestesc despre mine, despre ce am trăit până acum, ştiind că aceste gânduri vor rămâne într-o... Nu-i uşor să rămâi simplu în faţa acestei idei, dar aşa aş vrea. Am apărut pe lume în judeţul Ialomiţa, localitatea Fierbinţi, în 1970, pe 31 octombrie. La scurt timp după aceea ne-am stabilit la Bucureşti. După ce am absolvit liceul Industrial Electroaparataj, în 1991 am absolvit Şcoala de actorie „Pygmalion", iar între anii 1992-1994 am fost student la Universitatea Hyperion, clasa prof. Horaţiu Mălăele, Catrinel Dumitrescu, Emil Hossu. În 1999 obţin licenţa la U.A.T.C. «I. L. Caragiale», Bucureşti, Facultatea de Teatru – specializare: Actorie – clasa prof. univ. Mircea Albulescu, Dinu Manolache, Cătălin Naum, Alexandru Jitea. În 2001 am devenit licenţiat al Cursurilor Academice Postuniversitare, specializarea Film şi Televiziune, din cadrul U.N.A.T.C. «I.L. Caragiale» Bucureşti (2 ani) lucrarea: «Casting pentru Costa Gavras». Din anul 2002 sunt absolvent de master, specializarea: „estetica filmului şi a publicităţii audio-vizuale", lucrarea: «Mari actori, mari regizori».

Între anii 1991-2002 realizează un bogat palmares interpretativ: Treplev, *„Pescăruşul"* de A.P. Cehov; Werle, *„Raţa sălbatică"* de Henrik Ibsen; Rascolnikov, *„Crimă şi pedeapsă"*, de F.M. Dostoievski; Boţoghina, *„Morometii"* de Marin Preda; Val. *„Orfeu în infern"*, de Tennessee Williams, Arthur, *„Tortul"*, de Dumitru Solomon, Ştefan Gheorghiu, *„Ultima noapte de dragoste, întâia*

www.ziuaconstanta.ro

noapte de război" de Camil Petrescu; Yanc, *„În drum spre Cardiff"*, de Eugene O'Neill; Astrov *„Unchiul Vanea"*, de A.P. Cehov; Valentin *„Împăiaţi-vă iubiţii"* de T. Mazilu; Marin, *„Există nervi"* de Marin Sorescu; Petruchio, *„Îmblânzirea scorpiei"*, de William Shakespeare; Demetrius, *„Visul unei nopţi de vară"*, de William Shakespeare; Radu Comşa, *„Întunecare"*, de Cezar Petrescu, Rinaldi, *„Adio arme"*, de E. Hemingway; *„Irozii"*, spectacol Podul; *„Drum făr' de pulbere"*, spectacol Teatrul Podul; Sorin *„Pescăruşul"*, de A.P. Cehov; Sir Toby, *„A dousprezecea noapte"* de W. Shakespeare; Caliban, *„Furtuna"* de W. Shakspeare; Trileţki, *„Platonov"* de A.P. Cehov; Impăratul Roşu *„Harap alb"* de Ion Creangă; *„D'ale Carnavalului"* de I. L. Caragiale; Trahanache, *„O scrisoare pierdută"* de I.L. Caragiale; Bossemonov, *„Micii Burghezi"* de M. Gorki; Jean Sartre, *„Autostrada fără ieşire"*, Clay McLeod Chapman; Toterev, *„Pianina fără clape"*, după M. Gorki, teatrul Cassandra; Peppino, *„Angajare de clovn"* de Matei Vişniec, la Teatrul Evreiesc de Stat.

Între anii 1993-2004 participă la importante Festivaluri de teatru în ţară şi peste hotare: I. L. Caragiale, Bucureşti, festivalul de Teatru Costineşti, Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu, Festivalul Şcolilor de Teatru, Amsterdam, Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu, Festivalul de Teatru Richard S.U.A., Festivalul Internaţional de film *„Golden Apricot"*, Erevan în calitate de regizor, scenarist cu filmul *„Naşterea"*.

Kevorkian Florin deţine un bogat palmares în domeniul filmografiei. În perioada 1991-2003 întâlnim numele său pe mai multe producţii filmografice: Colaborator pentru eminsiunea *„Enigma"*, *alte* emisiuni culturale, emisiuni de divertisment şi cultură *(TVR)*, Emisiuni divertisment *(Antena 1)*, în filmele *„Oglinda"*, *„Punctul zero"*, *Triunghiul morţii"* în regia lui Sergiu Nicolaescu, Emisiuni divertisment *Tele 7 ABC*. *„Oraşul dispărut"*, *„Întoarcerea unui lup"* (castel Film), *„Trenul vieţii"*, regia Radu Mihăileanu (rolul: Miron Păstaie), Castel film, *„Mâna lui Paulista"*, regia Cristian Mungiu (rolul; Robertu), film distins cu Marele Premiu şi Premiul Criticii la Festivalul Internaţional CINEMAIUBIT 1998, *„Corpul pompierilor"* regia Cristian Mungiu (rolul: Italianul), *„Pasărea de foc"*, regia Marius Septerean, *„Amen"*, regia; Costa Gavras (rolul

www.ziuaconstanta.ro

preot stenograf), Emisiuni divertisment la TVR 2 şi PRO TV *„Final Countdown"*, Parafilm (rolul Brutus).

A fost asistent de regie de film la următoarele producţii: *„Cneaz Iuri Dolgoruki"*, Studioul Buftea, *„Trenul vieţii"*, regia: Radu Mihăleanu, Castel Film, *„Final Countdown"*, Para Film.

În perioada 2000-2003 a fost director Casting la producţii: *„The Elite"*, regia Terrence Cuningham, *„Asylam"*, regia: Gregory Gioras, *„Elvira's haunded's hills"*, regia: Sam Irvin, *„Amen"*, regia: Costa Gavras, *„Entre chien et loup"*, regia: Alexandre Arcady *„Furnica şi fiul"*, regia: Robin Edwards, *„Vlad"*, regia: Michael D. Sellers, *„Haute tension"*, regia: Alexandre Aja, I *„Baudica"* regia: Bill Anderson, *„Salutare Roma"*, regia: Robin Edwards, *„L.O."*, regia: Jeff Renfree & Marteinn Thorsson, *„Out Of Season"*, regia: Jeven O'Neil, *„Final Countdown"*, regia: *Martin Papirowski,* „Conturul Norilor", regia: Marius Papirowski, *„Conturul Norilor"*, regia: Marius Şopterean.

Printre alte activităţi ale lui Kevorkian Florin se cuvine să amintim: colaborator în programe UNITER pentru copii, profesor de mişcare scenică în cadrul Festivalului româno-maghiar al Şcolilor de Teatru de la Târgu Secuiesc, profesor de dans şi mişcare scenică la Şcoala armeană din Bucureşti, organizator al serilor de cultură *„La armeni"*; este câştigător al concursului înfiinţat la O.N.C. la secţiunea *„Scenarii"*. Este colaborator la publicaţiile: *„Ararat"*, *„Informaţia"*, Bucureşti, redactor pentru paginile *„Info-Artal" al* revistei *„Indigo"*, Bucureşti, secretar de redacţie *„Nine o'clock"*, Bucureşti, colaborator la revista *„Cinema"*, iar în anul 2004 i-a apărut romanul *„Dragostea mea «Izabela»*, (editura *Relac Promex).*

Este doctorand al UNATC cu lucrarea *„Teatrul american contemporan"* şi câştigător al concursului CNC cu proiectul *„Iubirea de-o noapte"*, regia şi scenariul Florin Kevorkian.

Este căsătorit şi are doi copii, Anaïs şi Araxi Kevorkian.

Actorul, regizorul şi publicistul Kevorkian Florin este mereu preocupat să-şi întruchipeze cât mai bine personajele, demonstrând în cât de mare măsură aparenţa face existenţa. Arta sa interpretativă constă tocmai în a demonstra cât de important este să pătrunzi în vieţi care nu-ţi aparţin. Prin tot ce întreprinde fie pe scenă sau în

www.ziuaconstanta.ro

afara ei încearcă să rămână devotat Thaliei, pe care cu pasiune şi talent o slujeşte de peste un deceniu.

„Actorul – spune Albert Camus – *ilustrează din plin, lună de lună şi zi de zi, acel adevăr atât de fecund care spune că nu există graniţă între ceea ce un om vrea să fie şi ceea ce el este".*

www.ziuaconstanta.ro

KOLANGIAN SUREN

Descendent al generaţiei de intelectuali armeni din România, profund cunoscător al istoriei armenilor de pe aceste meleaguri, şi-a consacrat întreaga viaţă studiilor de armenologie şi cercetării trecutului armenilor din România.

S-a născut în februarie 1923. Studiile primare le urmează la şcoala armeană Misakian-Kasimian din Bucureşti apoi liceul la cunoscutul colegiu *„Dimitrie Cantemir"* din Capitală.

Într-un amplu articol publicat în *„Ararat"* cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la naştere, publicistul *Edvard Jeamgocian*, evocă viaţa şi personalitatea istoricului şi armenologului Suren Kolangian, spunând: *„Avid după cărţi şi cultură, Biblioteca Armeană din Bucureşti l-a atras încă din anii de şcoală"*. Între anii 1939-1944 el activează în cadrul Bibliotecii Centrale Armene, la început ca ajutor a lui Siruni în activitatea de zi cu zi, iar apoi, după construirea noului local al *„Casei de Cultură Armeană"* (donaţia Hovsep şi Victoria Dudian) este numit, tot de Siruni, membru în comitetul bibliotecii, încredinţându-i-se responsabilitatea secţiei de istorie.

După ce la 28 decembrie 1944 Siruni, împreună cu un grup de 20 de intelectuali armeni a fost deportat în Siberia, Suren Kolagian a continuat munca lui, creând comitetul bibliotecii şi cercul de autoinstruire a tineretului armean. În decembrie 1945 el organizează, pentru prima oară în Bucureşti, comemorarea a 5 ani de la moartea

www.ziuaconstanta.ro

tragică a marelui savant român, istoric, armenolog şi prieten al armenilor, Nicolae Iorga. La acest simpozion, Vazken *Vartabed* Balgian şi doctor Aram Salpi, care prezidau serbarea comemorativă, şi-au exprimat mulţumirea faţă de organizatorul serbării şi l-au primit pe Kolangian ca membru în comitetul Casei de Cultură.

Un centru de atracţie pentru tânărul Kolangian era Sala de lectură a Bibliotecii Centrale a Academiei, una dintre cele mai bogate biblioteci din lume, unde el îşi petrecea timpul liber. Cercetările sale din anii 1941-1947, printre volumele Bibliotecii Academiei, au contribuit la culegerea unui material voluminos privitor la istoria armenilor din România. Din această perioadă datează cercetările sale cu privire la fondurile familiei Buiucliu şi descoperiea în paginile ziarelor, a poeziilor lui Victor Cosmin.

În anul 1948, el efectuează o vizită de studii, oprindu-se în toate centrele armeneşti din ţară. Cu această ocazie scotoceşte arhivele bisericilor, descifrează inscripţiile de pe pisaniile funerare şi copiază actele, manuscrisele şi hrisoavele referitoare la armenii din România.

În scopul de a obţine o educaţie armenească aleasă, în vara lui 1948, lăsând familia în România, pleacă în Armenia cu al doilea grup de repatriere. Acolo, în condiţii financiare foarte grele, reuşeşte să-şi continue studiile superioare, absolvind cu distincţie Institutul Pedagogic ***Haciadur Abovian*** din Erevan. După absolvirea facultăţii, primeşte postul de cercetător la Institutul Mesrob Maştoţ Matenadaran (Depozitarul de manuscrise armene). Munca lui fiind foarte apreciată, el urcă toate treptele ierarhiei ştiinţifice ajungând de la cercetător la şef de secţie, şi se specializează în reconstruirea şi descifrarea manuscriselor vechi. La Matenadaran el a dus o activitate arhivistică fructuoasă, scoţând la lumină manuscrisele uitate în negura istoriei şi a făcut parte din colectivul de inventariere şi catalogare a manuscriselor. În anii 1959-1960 coordonează şi conduce săpăturile arheologice de la Sahanin şi Haghpat, scoţând la iveală, ca mari greutăţi, rămăşiţele a 42 de manuscrise vechi, pe care, după aceea, le-a reconstituit şi descifrat.

În 1965 în cadrul Academiei de Ştiinţe a Republicii Armenia susţine în mod strălucit dizertaţia de doctorat cu tema *„Armenii din Transilvania în secolele X-XVIII"*, obţinând titlu de *Aspirant în*

www.ziuaconstanta.ro

Ştiinţe istorice, care este echivalent cu titlul de *Doctor în Ştiinţe.* Teza de doctorat, apreciată de cercurile ştiinţifice internaţionale, s-a publicat în mai multe limbi, printre care şi în limba franceză în *„Revue des Etudes Armèniennes"*. În acelaşi an este numit de Catolicosul Vasken I, fostul său profesor şi prieten din tinereţe, în colectivul de redacţie al revistei *„Ecimiadzin"*, editată de Scaunul Catolicosal. Aici timp de 20 de ani (1965-1985) el a publicat şi redactat articole şi studii istorice, de teologie şi armenologie, printre care remarcăm numerele special consacrate Genocidului şi a 300-a Aniversare a Sfintei Scripturi.

Activitatea lui bogată a fost răsplătită, fiind numit membru de onoare şi corespondent al Societăţii Orientalistice din România în 1960 şi membru al Organizaţiei Naţiunilor Unite Legiunea de Aur din Roma în 1980, iar *„Matenadaran"* i-a acordat medalia *„Mesrob Maştoţ"*.

În 1989, independent de voinţa sa, emigrează în Statele Unite şi se stabileşte la Los Angeles, lăsând în urmă un bogat material arhivistic. La Los Angeles continuă activitatea, contribuind cu scrieri la ziarele locale, dintre care remarcăm ciclul de articole despre manuscrisele armeneşti distruse în 1915 (*„Genocidul Armenesc şi distrugerea manuscriselor noastre"*), în care descrie imensa pierdere a manuscriselor din mănăstirile din oraşele Daren, Garin, Armas, Vasburagan, Cesareea, Malatia, Sabastia, Anghiuria şi Pzrasda (*„Asbarez"* numerele comemorative din luna aprilie 1991-1994), precum şi seria de articole închinate comunităţilor armene din România şi Ungaria.

Ultima sa lucrare *„Vazken I, Preafericitul Catolicos al tuturor armenilor. Viaţa şi activitatea"*, publicat în 1996 la Los Angeles, a avut un mare ecou, căci nu ar fi putut exista un autor mai calificat pentru monografia Catolicosului, decât prietenul şi colaboratorul său din tinereţe, Suren Kalangian. Acest volum a fost publicată în limba română şi la editura *Ararat* în urmă cu câţiva ani (în traducerea Madelenei Karacaşian).

Deşi departe de România, Suren Kolagian a fost mereu cu sufletul şi mintea aproape, foarte aproape de comunitatea *rumana hailor (...).*

www.ziuaconstanta.ro

Fiind scriitor de limba armeană, publicul românesc nu a putut avea acces la lucrările sale, cele câteva articole în limba română le putem întâlni doar în *„Magazin Istoric”*, *„Ararat”* şi *„Universul”*, dar recenziile lucrărilor sale au apărut în multe publicaţii româneşti semnate de Madeleine Karacaşian, Sergiu Selian, Ion Apostol Popescu, Vartan Arakelian.

Pe masa lui de lucru s-a găsit, deasemenea, monografia închinată Profesorului H. Dj. Siruni care cuprinde viaţa şi opera marelui istoric şi armenolog.

În ultimul timp, Kolangian a făcut ultimele completări la *„Istoria Şcolilor armene din România”*. Acesta este o lucrare monumentală care cuprinde istoricul şcolilor naţionale şi particulare armene din România. Este prima lucrare de acest gen în diaspora armenească, şi va deschide drumul creării unei enciclopedii a istoriei şcolilor armene din întreaga Diaspora.

Ca datorie de suflet, el a pregătit un volum închinat tatălui său, poetul Edvard Kolangian, figura cea mai luminoasă a literaturii apusene armene de pe pământul românesc.

Intenţionat am lăsat la urmă ultima sa lucrare publicată: *„Suceava, centrul cultural al armenilor din Moldova”*. Cartea dedicată aniversării a 1700 de ani de la Creştinarea Armeniei, a fost finalizată şi publicată în limba armeană, la Erevan, în anul 2001 (despre această monografie au scris şi revistele *„Nor Ghiank”* şi *„Ararat”*). Lucrarea cuprinde descrierile mănăstirilor şi monumentelor medievale armeneşti din Suceava, bazată pe ultimele săpături arheologice şi pe manuscrise inedite, lista inscripţiilor, istoria şcolii armene, figurile marcante ale comunităţii, harta monumentelor medievale armeneşti şi zeci de fotografii. Acest subiect nu e nou pentru Kalangian. În 1983 la Sesiunea Ştiinţifică a Universităţii *Kalinin* el a prezentat un referat cu acest subiect, iar comunicarea a fost publicată în limba rusă, în culegerea de articole ale Universităţii.

Ca o recunoaştere a activităţii sale Uniunea Armenilor din Romănnia i-a conferit în anul 2001 Premiul de Excelenţă pentru întreaga sa activitate.

www.ziuaconstanta.ro

Cu cele peste 500 de articole, studii şi cărţi publicate Suren Kolangian a contribuit la îmbogăţirea cercetărilor de armenologie şi istorie armeană fiind un neobosit cercetător al trecutului armenilor.

În volumul *„Hrandt istoricul"* şi scriitorul *Mihai Rădulescu* evocă cu căldură personalitatea lui Kolangian menţionând: *„Suren Kolangian avea o statură potrivită unui bărbat. Talia sa dovedea că nu respectă o dietă a slăbitului anume, dar că nici nu era un gurmand. Chipul îi era desenat cu trăsăturile vag neregulate (mai ales privirile deschise, parcă-mi amintesc, ezitau în pragul vizibilului, atins de un greu observabil strabism). Lăsa impresia – nu ştiu prin ce – că nu fusese un copil bogat, dar nu transpira din felul său de a fi nimica din impertinenţa presupusă la cei cu o atare juneţe, nici din umilinţa impregnând maturitatea altora dintre ei; nu-l marca nici voinţa nestrămutată, nici nu-l pecetluise vreo secăturie absentă a celei din urmă. Mai curând – aş zice după mai temeinică gândire – stăpânirea de sine ieşea în evidenţă între trăsăturile de caracter ce-l defineau. În orice caz, nu reprezenta un ins în care să aspire vreodată la belşug. Aş afirma chiar că nu aspira nici măcar la realizarea desăvârşită în domeniul de studiu ales, iar aceasta fiindcă era prea serios pentru a crede că desăvârşirea stătea în puterile omeneşti. Şi atunci încotro se îndrepta? Cu paşi siguri şi mari cât îi îngăduiau împrejurările, se îndrepta, ca un om dintr-o bucată, spre realizarea a cât putea; şi cu asta să-l lăsăm să-şi vadă de munca lui".*

„Indiscutabil – scrie Arhimandritul Dr. Zareh Baronian – *Suren Kolangian, aflat la cei 80 de ani, este considerat poate în vremurile pe care le trăim cel mai mare intelectual al comunităţii armene din România şi California. Istoric, cercetător şi traducător, Suren Kolangian continuă şi azi să descopere cele mai vechi documente şi mărturii cunoscute şi mai puţin cunoscute despre armeni şi români.*

Este considerat primul cercetător al documentelor istorice privind migraţia armenilor în Basarabia, Transilvania şi Ţările Române, publicate la Erevan.

A scris enorm, a publicat enorm. Eu îl consider ***al doilea Siruni.*** *A fost distins cu titlul academic de „Cercetător emerit al istoriei".*

www.ziuaconstanta.ro

Astăzi continuă cu acelaşi devotament, râvnă şi pasiune cercetările sale în domeniul istoriei, în oraşul Los Angeles unde s-a stabilit cu vreo 15 ani în urmă.

La acest popas aniversar îi doresc neobositului om de cultură încă mulţi ani de viaţă, şi satisfacţii depline în activitatea pe tărâmul istoriei."

Cu prilejul unei vizite la Erevan, în anul 1973, l-am reîntâlnit pe Suren Kalangian la cunoscutul Institut de manuscrise armenşti ***Matenadaran*** unde îşi desfăşura activitatea. Cu amabilitatea-i cunoscută m-a călăuzit îndeaproape printre manuscrise din domeniul istoriei, filozofiei, matematicii, medicinei, literaturii, oprindu-mă în faţa unor opere inedite aparţinând lui Euclid, lui Aristotel şi altor mari învăţaţi greci, bizantini şi sirieni, care nu se mai păstrează, după scurgerea veacurilor, decât aici, la Matenadaran, în traducere armeană efectuată prin secolul al V-lea.

Datorită lui Suren Kolangian am avut fericita ocazie să privesc uluit *„cartea uriaş"*, pentru transcrierea căreia Vartan din Muş a folosit, cu aproape opt veacuri în urmă, 607 pielicele de viţel, cântărind în total 32 de kilograme, calendrul minuscul întocmit de Oksengo şi Feodosii, în 1434. Înaltă de patru centimetri, lată de doi şi ceva mai groasă de doi centimetri, cartea cuprinde datele tuturor sărbătorilor cultului armeano-gregorian, cântăreşte doar nouăsprezece grame.

Suren Kolangian rămâne un mare istoric al neamului nostru şi oriunde s-a aflat nu a încetat o clipă să iubească naţia din care îşi trage seva de autentic armean.

A încetat din viaţă la 12 aprilie 2006.

www.ziuaconstanta.ro

KÜMBETLIAN GARABET

S-a născut la 11 martie 1936, în Constanţa. Profesor de rezistenţa materialelor la Universitatea Maritimă din Constanţa.

A absolvit Gimnaziul *„Brukental"* din Sibiu în 1950 şi Liceul *„Mircea cel Bătrân"* din Constanţa în 1954. A urmat cursurile Facultăţii de mecanică a Institutului Politehnic din Bucureşti, obţinând în 1959 diploma de inginer în specialitatea *Maşini termice*.

În 1976 a obţinut titlul ştiinţific de doctor inginer în domeniul *„Teoria elasticităţii mediilor structurale"* cu lucrarea *„Calculul exact al plăcilor acţionate hidrostatic şi cu stare complexă de mobilitate a conturului, pe baza rezolvării problemei antimediane a teoriei mobilităţii elastice"* sub conducerea dr. doc. ing. Mircea Mişicu în cadrul Centrului de Mecanica Solidelor al Academiei Române şi Institutului Politehnic Bucureşti.

A ocupat succesiv funcţiile de Inginer principal în cadrul Electrica Constanţa (1959-1966), director al Liceului Energetic Constanţa (1966-1972), Şef de lucrări (1972-1976) şi Conferenţiar (1976-1990) la Institutul de Marină din Constanţa şi Profesor Universitar (din 1990). Între 1990 şi 2004 a fost Şeful catedrei de inginerie mecanică navală, iar între 2002 şi 2006, directorul Centrului de Cercetare în Inginerie Mecanică navală, al Universităţii Maritime din Constanţa.

www.ziuaconstanta.ro

Din 1992 este şi profesor asociat al Facultăţii de Construcţii a Universităţii „Ovidius" din Constanţa.

În prezent predă cursuri de Rezistenţa materialelor, în cadrul Universităţii Maritime şi Universităţii *„Ovidius"* din Constanţa. Este conducător de doctorat în Inginerie Mecanică (din 1999).

A publicat 18 monografii, cărţi, tratate şi cursuri universitare, din domeniul Mecanicii Solidelor Deformabile şi Rezistenţei materialelor, 20 articole în revistele Academiei Române, reviste străine şi Analele Universităţilor, 15 articole în reviste departamentale de specialitate şi 26 de articole în volumele unor manifestări ştiinţifice naţionale.

A elaborat 27 de inovaţii (pentru care a fost premiat în 1987 şi 1989) şi a condus 29 de Grant-uri şi Contracte de Cercetare ştiinţifică.

A elaborat modele analitice pentru calculul plăcilor groase (1978), barelor curbe de secţiune neomogenă (1997) şi pentru calculul tensiunilor tangenţiale în bazele de secţiune oarecare (2005).

A efectuat analize experimentale de tensiuni (prin măsurări tensiometrice şi fotoelasticitate) pe nave, bazine de încercări, standuri pentru încercarea vinciurilor navale, rezervoare şi recipienţi, torpile şi tunuri (în momentul tragerilor) etc.

A obţinut recunoaşteri internaţionale din partea Departamentului Apărării al S.U.A. (1979), Institutului Indian de Tehnologie din Madras (1980 şi 1982), precum şi din partea I. B. C. Cambridge (Award of Achievement în 1999 şi 2000, Order of Excellence, în 2002) şi A.B.J. (Medal of Honor, în 2004).

În ţară a fost recompensat cu Diploma de excelenţă a Universităţii Maritime (în 2000) şi Universităţii „Ovidius" Constanţa, (2004), cu diploma de onoare pentru activitatea în beneficiul învăţământului superior de construcţii şi ştiinţei româneşti (2002) etc.

A fost ales membru de onoare al Comitetului Ştiinţific Internaţional al Asociaţiei Maritime Internaţionale Mediteraneene (1997), Asociaţiei internaţionale pentru conservarea resurselor naturale şi energiei (S.U.A., 1998) şi al fundaţiei ORIAMPLA (Caracas, 1998).

www.ziuaconstanta.ro

În ţară, a fost ales membru titular al Academiei Oamenilor de Ştiinţă 1987), membru corespondent (din 2002) şi titular (din 2006) al Academiei de Ştiinţe Tehnice din România, membru al Comitetului Român de Istoria şi Filosofia Ştiinţei (CRIFS) (din 2005) şi este membru fondator al Asociaţiei Române de Tensometrie (din 1977).

Este, de asemenea, membru în Comitetul Editorial al Buletinului Academiei de Ştiinţe Tehnice din România (Mecanică Tehnică şi Rezistenţa materialelor), Timişoara (din 2002).

A organizat a 3-a Conferinţă Internaţională de Elemente finite şi de frontieră (Constanţa, mai 1995) şi Seminarul româno-japonez de mecanica ruperii şi mecanica exprimentală în ingineria marină (Constanţa, 1999).

Referinţe şi citări în *„Who's Who"*, Ed. Tehnică Bucureşti, 1996, Catalogul Experţilor, Bucureşti, 1997, Marquis *„Who's Who"*, ed. 16 (1999) şi 19 (2001), Brons *„Who's Who"*, (2001), Primul dicţionar ilustrat *„Who's Who"* al României (2003), The Contemporary *„Who's Who"*(2002/2003) etc.

O faţetă mai puţin cunoscută din viaţa prof. Kumbetlian este dragostea pentru muzică. Începând cu vârsta de 6 ani, a luat lecţii de vioară cu... pictorul Stavru Tarasov (prieten şi coleg al lui Tonitza şi Bacalu), iar după plecarea familiei Tarasov la Braşov, cu Aur Alexandrescu, tatăl compozitorului Dragoş Alexandrescu.

După trei ani de grădiniţă şi clasa I primară, a urmat gimanziul la Sibiu. În paralel studiază vioara cu Olga Coulin (soţia pictorului Arthur Coulin).

Sibiul şi atmosfera culturală a lui au exercitat asupra sa o înrâurire benefică. A cântat la serbări acompaniat de marele organist, dirijor şi compozitor Franz Xavier Dressler. Sub bagheta lui a interpretat partituri pentru vioară în biserica evanghelică, care susţinea oratoriile (Matthaus şi Johannes Plattner etc.) chiar în incinta bisericii.

Revenind în Constanţa a continuat să cânte în orchestra teatrului înfiinţat.

În perioada celor cinci ani de studenţie descoperă Atheneul şi, prin colegi bucureşteni, orchestra Conservatorului (de fapt a studen-

www.ziuaconstanta.ro

ţilor din Bucureşti) organizată şi dirijată de Nicolae Boboc, al cărui membru – la vioara I a devenit. Aici a descoperit pe Wagner a cărui opere artistice i-au creat o mare bucurie, satisfacţie şi îndeosebi o nespusă revelaţie.

Un accident stupid (de motocicletă) şi o fractură a arătătorului mâinii stângi au pus capăt „carierei" sale interpretative.

www.ziuaconstanta.ro

P.C. PR. MANDALIAN AVEDIS

Părintele paroh al Bisericii Armene a Tomisului şi Dunării de Jos păstoreşte, cu dăruire şi creştinească iubire, de două decenii armenii aşezaţi la Pontul Euxin şi pe malurile bătrânului Danubius.

Mărturiseşte ce l-a determinat să devină slujitor al Bisericii Apostolice şi al lui Dumnezeu: *„Chemarea lăuntrică, crescută în mediul tradiţiei familiei mele, în care atât bunicul, cât şi un unchi, au fost preoţi. Apoi, am fost educat, de mic copil, în acest mediu mai deosebit al preoţilor, în biserică simţindu-mă ca în propria casă şi... alt om. Încă elev fiind am dorit să devin slujitor al lui Dumnezeu. Părinţii mei sunt: mama, din Ardeal, o româncă, tata, născut în Turcia şi venit împreună cu familia sa, prin anii '20, în Moldova, la Suceava, unde aproape 50 de ani bunicul meu a păstorit armenii din oraş şi aşezările înconjurătoare.*

În ceea ce mă priveşte, m-am născut la Mediaş şi am urmat liceul la Blaj. Hotărându-mă a urma cursurile Academiei Teologice din Ecimiadzin, am părăsit în 1973 locurile natale, îndreptându-mă spre Armenia. Acolo m-am pregătit în cadrul Academiei Teologice a Bisericii Apostolice Ortodoxe Armene. Este un loc şi o instituţie unice, situate nu prea departe de Erevan, capitala statului armean. Am absolvit, în 1977, ca diacon, fireşte, pe 14 mai 1978 m-am hirotonisit, era într-o zi de Rusalii, de mâna răposatului Catolicos VAZKEN, primind, cum se procedează în asemenea cazuri, numele

www.ziuaconstanta.ro

de preot – Avedis. După un an de slujire la parohia Bucureşti, apoi şase ani (1980–1986) la Brăila – Galaţi – Focşani, în septembrie 1986 am fost transferat la Constanţa, ca paroh al Bisericilor Armene ale Tomisului şi Dunării de Jos.

Aici, ne străduim, în primul rând, să satisfacem nevoile spirituale, religioase ale credincioşilor acestor parohii şi apoi, deloc de neglijat, să rezolvăm problemele laice ale comunităţii. Înaintea tuturor, însă, sunt datoriile noastre sfinte. Să nu uităm că o mulţime de lucruri le realizezi doar împreună cu unii credincioşi, ajutat de consiliul parohial. Înfăţişarea de azi a bisericii este rezultatul eforturilor noastre. Biserica a devenit acum un adevărat loc de rugăciune, frumos ornată conform cultului şi respectându-se particularităţile arhitecturii armene. Ne mândrim că întreg planul de modificări interioare al bisericii, precum şi execuţia acesteia, ne aparţin şi am considerat de datoria noastră de a o face.

Duminică, 24 noiembrie 2002, va rămâne o dată istorică în viaţa comunităţii armene din Constanţa. Înalt Prea Sfinţia Sa, Arhiepiscopul Dirayr Mardichian, Şeful Eparhiilor armene din România şi Bulgaria, a oficiat slujba de sfinţire a Bisericii Armene din localitate.

Cu prilejul acestui eveniment, pictorul Haig Azarian a donat patru icoane ce reprezintă Naşterea şi Învierea Domnului, Sfinţii Vartan Mamigonian şi Mesrob Maştoţ, realizate cu sprijinul financiar al Manuelei şi Harry Tavitian. Icoana de altar, reprezentând pe Maica Domnului, a fost realizată tot de diaconul Haig Azarian, cu sprijinul financiar al familiei Mehtemerian".

Ca unul care a studiat la Academia Teologică a Bisericii Apostolice Ortodoxe Armene, fiind şef de promoţie, părintele Mandarian evocă cu căldură mulţimea de lăcaşuri de cult, a bisericuţelor, mai mici sau mai mari, clădite pe înălţimea munţilor, în locuri aproape inaccesibile, o dovadă de ce a reprezentat credinţa în Dumnezeu şi un mod special a şi-o dovedi a celor care le-au construit.

„Ecimiadzin – spune părintele paroh – *este capitala religioasă a Armeniei, situată la 20 km de Erevan. Catedrala, cel mai vechi templu creştin din lume, datează din anul 301. Ea adăposteşte un muzeu unic de obiecte de cult. Există un mic altar în centrul catedralei unde, spune legenda, Hristos s-a coborât din ceruri cu un

www.ziuaconstanta.ro

ciocan aurit şi a arătat unde trebuie construită catedrala, în locul unui templu păgân. De 17 secole, catedrala este centrul Bisericii Apostolice Armene, unde se desfăşoară toate adunările şi toate sărbătorile religioase.

Nu departe de catedrală se află biserica Sf. Gayane, construită în anul 630, care se distinge prin impresionanta siluetă a cupolei ce se proiectează pe fundalul înzăpezit al muntelui Ararat. În Ecimiadzin se mai află biserica Shoghakat, Marine şi Fecioara Hripsime, precum şi Academia Teologică Sf. Ecimiadzin, Sinodul Bisericii Armene şi biblioteca".

Referindu-se la ceea ce ar trebui să facă credincioşii faţă în faţă cu biserica, părintele Mandarian afirmă: *„Să o iubească mult, să o respecte mai mult, să fie conştienţi, spre beneficiul lor. Şi, mai ales, să-şi rezerve un timp mai mare pentru a se gândi la Dumnezeu, pentru a-l iubi. De asemenea, pentru a se înţelege pe ei înşişi în raport cu Sfânta Scriptură. Desigur, în momentele grele, de cumpănă, Dumnezeu pare mai aproape şi este adevărat, dar El trebuie iubit şi în momentele noastre de bucurie şi de reuşită. Rugăciunile, dar şi exemplul său personal de moralitate, îl ridică pe om, dar prezenţa sa la biserică nu trebuie să fie singura situaţie când se apropie de Dumnezeu. Aşadar, credinţa enoriaşilor mei o doresc o permanentă purtare şi mod de viaţă oriunde s-ar afla pentru liniştea lor sufletească, pentru bucuria inimii lor şi mândria noastră a tuturor.*

Faptele, adevărul vieţii noastre ne caracterizează pe fiecare dintre noi, sunt oglinda noastră. Să nu uităm că la început a fost Cuvântul. Ne-a fost dat, a fost scris apoi, a rămas cu noi mereu. Şi va rămâne atâta timp cât îl vom merita. Eu cred că putem dovedi, cu fiecare clipă, că-l merităm fiind cinstiţi în căutarea adevărului nostru prin fapte".

Credincios acestui crez, părintele Avedis Mandarian a reuşit să apropie de biserică atât tinerii, cât şi vârstnicii, făcându-i să simtă nevoia de acest spaţiu sfânt de rugăciune şi înălţare sufletească. A iniţiat şi condus cursul de însuşire a limbii armene şi istoriei armenilor. A format corul *„Zvartnoţ"* (al îngerilor) al parohiei pe care o slujeşte, susţinând recitaluri la manifestările organizate de comunitatea armeană, cât şi în afara judeţului, cucerind lauri şi aprecieri dintre cele mai elogioase.

www.ziuaconstanta.ro

Dar marile lui satisfacţii sunt deplasările pe care le face în parohii, la enoriaşi, pentru a le oferi sprijin în rezolvarea doleanţelor lor. *„Un preot* – spune părintele Mandarian – *nu poate fi un simplu funcţionar. Datoria lui este să fie păstorul unei turme de care este răspunzător"*.

Ceea ce şi face, cu prisosinţă şi dăruire, parohul Bisericii Apostolice Armene din Constanţa, Avedis Mandalian.

www.ziuaconstanta.ro

PREOT MANDALIAN KNEC

S-a născut în anul 1885 în Turcia. După absolvirea şcolii armene se stabileşte, împreună cu mama în oraşul Focşani unde până în 1915 a fost învăţător la şcoala armeană din localitate.

Este căsătorit cu Araxi Mandalian născută în anul 1899 şi decedată în 1979. Knec Mandalian se reîntoarce în locul de naştere dar imediat este încorporat în armata turcă şi trimis la săpat şanţuri. Soţia împreună cu primul băiat de 1 an, Harutiun, este nevoită să plece în exil. Se reîntâlnesc după trei ani. Între timp se naşte al doilea copil Asadur-Asig.

De această dată fuge din Turcia prin Bulgaria, unde se naşte al treilea copil, o fată pe nume Azaduhi, în oraşul Bazargic.

Vine în România unde este hirotonisit preot, devenind paroh al bisericii armene din Brăila. Din anul 1920 îl găsim preot la Suceava. Tot aici se naşte al patrulea copil al familiei Mandalian pe nume Cristea.

Păstoreşte până în anul 1970, timp de 50 de ani, comunităţile locuite de armeni din Suceava, Botoşani, Roman şi Cernăuţi.

A fost un factor activ în păstrarea legăturilor dintre biserica armeană şi Biserica ortodoxă română şi celelalte culte religioase. A depus o muncă plină de abnegaţie în opera de sprijinire a comunităţilor armene pe care le-a păstorit.

S-a stins din viaţă la data de 31 martie 1970.

www.ziuaconstanta.ro

MANISSALIAN ARMENAC

Personalitate de seamă a epocii interbelice din România şi preşedinte al Comunităţii armene, s-a născut la Constantinopol (Turcia), în anul 1875. A studiat la prestigiosul liceu *„Robert College"*. *„Evenimentele din Turcia împotriva armenilor* – scrie Bogdan Căuş în volumul «*Figuri de armeni din România*» – *l-au îndurerat nespus, bunicul său fiind prima jertfă a familiei. Pentru a scăpa de alte suferinţe, tatăl său îşi ia întreaga familie (având patru băieţi şi trei fete) şi se refugiază în România. La început, se stabileşte la Constanţa. Aici înfiinţează în anul 1885 o firmă de mare prestigiu, «Fraţii Manissalian», având ca obiect principal exportul de cereale"*. Firma avea 12 sucursale în ţară şi patru în străinătate, în Franţa, Anglia, Germania şi Elveţia.

În 1906, Armenac Manissalian se căsătoreşte cu Marietta Aburel, descendentă dintr-o veche familie armenească din Botoşani, rudă cu familiile Missir şi Goilav, stabilite în Moldova de câteva secole şi care au strălucit prin cultura lor aristocratică şi au dat ţării personalităţi în domeniul politic, ştiinţific şi cultural.

În anul 1905, Manissalian pune piatra de temelie a celui mai frumos Palat din Constanţa, o splendidă bijuterie arhitectonică. Manissalian a apelat, pentru proiect, la arhitectul I.D. Berindei, autor, printre altele, al celebrului Palat Administrativ (astăzi Palatul Culturii) din Iaşi, conceput în stilul neogotic, cerut de comanditari. Monumentalitatea Palatului Manissalian este senină şi lipsită de rigi-

www.ziuaconstanta.ro

ditate prin adecvare la poziţie şi prin detaliile decorative, atent şi rafinat dozate.

Manissalian nu şi-a construit Palatul *„în mahalaua armenească"*, situată dincolo de strada Mircea cel Bătrân, în jurul bisericii ctitorite în 1880 de Nazaret Torosian, ci cu faţa spre bulevardul Elisabeta, care *„ţărmurea marea"* şi constituia zona rezidenţială prin excelenţă.

Palatul este cumpărat în anul 1925 de Camera de Comerţ şi Industrie Constanţa cu suma de 9 milioane lei *„de la firma Manissalian Treres, imobil situat pe bd. Regina Elisabeta, colţ cu str. D.A. Sturdza, cu faţa la mare şi port, având cea mai frumoasă poziţie din oraş. Dobândirea acestei proprietăţi formează unul din cele mai frumoase capitole ale activităţii Camerei"*, se menţionează în *„Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa"*, volum festiv, editat cu prilejul Semicentenarului Realipirii Dobrogei, Institutul de arte grafice *„Eminescu"* S.A. Bucureşti, 1928, p. 11.

Din păcate, acel *„giuvaer de artă arhitecturală şi decorativă"* a fost distrus în urma bombardamentului din 1941 şi pe locul lui, în 1950, s-a înălţat un bloc de locuinţe.

Firma Manissalian cunoaşte o puternică dezvoltare prin creşterea masivă a capitalului, situându-se printre cele mai active şi cunoscute în comerţul şi exportul de cereale.

În primul război mondial, Armenac Manissalian vine în ajutorul conaţionalilor săi, fiind preocupat de ajutorarea armenilor refugiaţi din Constantinopol.

În portul Constanţa sosesc primele nave cu refugiaţii armeni, scăpaţi cu viaţă de masacrele otomane. Guvernul român, prin glasul primului ministru, Brătianu, refuză să acorde azil primilor refugiaţi armeni. Manissalian îşi pune întreaga personalitate în joc, ştiind că se bucură de autoritate în cercurile conducătoare ale ţării. Se prezintă la Brătianu, convingându-l că un refuz din partea lui ar însemna trimiterea la moarte a mii de armeni nevinovaţi. *„Răspunzi, dumneata, de soarta lor, domnule Manissalian?"* a fost întrebarea premierului. La care, fără nici o şovăire, Manissalian a spus: *„Răspund, domnule Brătianu"*.

www.ziuaconstanta.ro

Aşa au scăpat peste 2000 de armeni de la o tragedie neînchipuită. Asumându-şi o mare răspundere, atât faţă de autorităţile române, cât şi faţă de conaţionalii săi, Armenac Manissalian îşi consacră viaţa numai actelor umanitare, care nu pot fi omise din istoria epocii respective. Devine, pe rând, preşedintele Uniunii Armenilor din România, se ocupă de cazarea refugiaţilor. Sprijină material înfiinţarea unui spital de 300 de paturi pe strada Armenească din Bucureşti, la a cărui inaugurare a participat şi Regina Maria, cu prinţul Nicolae.

Înfiinţează la Strunga Orfelinatul pentru 400 de copii ai căror părinţi n-au putut să scape de măcelul otoman. Şi tot cu ajutorul lui bănesc apare revista de cultură *„Ararat"*, începând din anul 1924, pe al cărei frontispiciu se putea citi: *„Apare sub patronajul domnului A. Manissalian, preşedintele Orfelinatului armean din România"*. Toate acestea la puţină vreme după terminarea primei conflagraţii mondiale.

Referindu-se la familia Manissalian, scriitorul Petre Vulcan, în cunoscutul volum intitulat *„Album naţional al Dobrogei"*, editat la 21 aprilie 1906, scria: *„Domnul Manissalian, ca şi fraţii domniei sale, se bucură în oraşul nostru de multă simpatie şi s-a distins întotdeauna prin fapte filantropice, contribuind cu obolul lor la alinarea multor suferinţe"*.

În legătură cu falimentul firmei Manissalian au circulat diverse versiuni. Iată ce spune fiica acestuia, Lizette Georgescu Manissalian, într-o convorbire cu Varujan Vosganian şi publicată în *„Ararat"*: *„După război, firma a continuat să prospere, cu toate neînţelegerile existente între fraţi, în special cu Kevork, fratele cel mare, care îşi asuma anumite riscuri pe care nu trebuie să le facă. Tata îi spunea adesea: «Nu fă lucruri care te depăşesc, Kevork!». În 1927 au trebuit să trimită la Viena 20 de şlepuri cu marfă care urma să ajungă la o dată fixă. Era o iarnă grea şi tata s-a opus ca marfa să fie trimisă. «Lasă-mă că ştiu ce fac» a spus Kevork şi a trimis marfa. Dar a îngheţat Dunărea... Şlepurile nu au ajuns la timp şi firma a pierdut 25 de milioane! Pentru anul 1927 era ceva... Atunci, cine credeţi că i-a ajutat? Un evreu, Salamanovitz, un mare bogătaş din Geneva, care lucra cu firma noastră. A spus: «Nu se poate ca firma Manissalian să fie în faliment». Deşi tata se dusese la Vintilă*

www.ziuaconstanta.ro

Brătianu spunându-i: «V-am plătit milioane pentru taxe de export şi dintr-o dată Banca românească nu ne mai poate credita?» firma a fost declarată falimentară. Atunci Salamanovitz i-a dat tatălui meu 25 milioane de franci elveţieni, în schimbul tuturor bunurilor casei Manissalian. Dar a rămas firma curată. Firma poate reîncepe şi astăzi, dacă cineva vrea, pe numele «Manissalian frère». Dar aşa a fost destinul".

Vâlva care s-a produs în legătură cu aşa zisa *„insolvabilitate"* a firmei Manissalian a fost, ulterior, potolită chiar de un articol de fond publicat de cotidianul *„Argus"* (nr. 4340, anul XVIII, din 1927), în apărarea casei de cereale Manissalian, recunoscută atât în ţară, cât şi în străinătate, învinovăţită pe nedrept de către organele administrative şi judecătoreşti, care au dat dovadă de necunoaşterea mecanismelor economice în acordarea creditelor şi lipsă de abilitate profesională. *„Declararea stării de faliment a firmei Manissalian – scrie ziarul citat – a însemnat o măsură severă cu totul nejustificată"*. La rândul ei, publicaţia *„Ararat"* (nr. 40 din luna octombrie 1927 - seria veche) a publicat următoarele: *„O firmă ca cea a casei Manissalian din Capitală, cu o reputaţie, probitate şi soliditate stabilită, care făcea un dever anual de câteva miliarde de lei şi plătea taxe vamale şi altele de un miliard şi jumătate de lei pe an – a fost lovită incorect pentru o sumă derizorie de 30 de milioane de lei, de organe administrative incompetente".*

„Firma Manissalian – spun cercurile comerciale competente ale vremii – ar fi meritat concursul celor în drept şi din alt punct de vedere, ea fiind aceea care, prin conducătorii ei, în 1915 şi 1916, a conlucrat cu Statul la organizarea exportului nostru de cereale, dând oficialităţilor îndrumările necesare pe baza cărora statul a tras mari foloase. Unul din conducătorii firmei a avut, în timpul neutralităţii, un rol oficial de mare însemnătate în comisia centrală de export, iar după război a făcut parte din toate comisiunile însărcinate cu reorganizarea exportului nostru şi a comerţului intern de grâu". („1888–1928, 40 de ani de activitate").

„Consecinţele căderii: în situaţia creată acum – scria presa vremii – *pe urma prăbuşirii acestei mari firme, se dă o grea lovitură exportului de cereale, întrucât această cădere va angrena şi altele în interior, va rupe firul unei activităţi normale la o serie de*

www.ziuaconstanta.ro

alte firme mai mici din ţară în strânsă legătură cu activitatea casei Manissalian şi va produce o rea impresie în cercurile importatoare din Franţa şi mai ales în Anglia, unde firma în chestiune a lucrat intens timp de 40 de ani.

Pentru prestigiul creditului său în străinătate, Statul ungar, destul de sărac, a preferat să facă un sacrificiu de mai multe sute de milioane atunci când, în 1926, era să se producă căderea vastei întreprinderi de morărit a concernului Victoria Muehle din Budapesta" (Fond Arhivele Statului Constanţa, Dosar 3709 bis/1927).

Amărât şi profund dezamăgit, nefiind ajutat, în schimb lovit sub raport moral, Armenac Manissalian închide ochii la vârsta de 59 de ani, nu înainte de a se spovedi celor apropiaţi: *„Fă un bine, dar aruncă-l în spate. Nu aştepta de la nimeni recunoştinţă şi mulţumire"...*

Regina Maria a României trimite doamnei Mariette Manissalian o carte poştală înfăţişând chipul ei şi prin care familia regală prezintă condoleanţe la moartea lui Armenac Manissalian, primul preşedinte al Uniunii Armenilor din România.

Personalitatea lui Armenac Manissalian, faptele lui şi, în special, devotamentul, dăruirea pentru cauza naţiei sale, vor dăinui cât timp va exista comunitatea armeană pe pământul românesc. A fost un Mare Armean.

Izvoare: Revista *„Ararat"* nr. 12/ 1993; 6/1994).

www.ziuaconstanta.ro

MANISSALIAN-GEORGESCU LIZETTE

Reprezentantă de seamă a vieţii muzicale româneşti, pianistă, maestru de studii muzicale la Opera Română din Bucureşti, neîntrecută interpretă de lieduri. Ultima descendentă a unei familii cunoscute de armeni din România. Tatăl, Armenag Manissalian, personalitate de referinţă în lumea exportatorilor români, lider al Uniunii Arenilor din România. Mama, Marietta, născută Aburel, provenind dintr-o cunoscută familie de obârşie armeană din Botoşani. Lizette Georgescu-Manissalian s-a născut în Constanţa, la 6 aprilie 1906. Pe linie maternă era în relaţie de rudenie cu prestigioasele familii ameneşti Missir şi Goilav stabilite în Moldova de mai multe sute de ani. După terminarra cursurilor primare şi secundare la Constanţa, Lizette Georgescu-Manissalian, ascultă îndemnul tatălui ei şi se înscrie la un Institut din Dresda, *„unde se învaţă de toate, mai puţin fizica şi chimia"*. Interesată mai mult de muzică, îndrumată de Florica Muzicescu şi Alfred Alessandrescu, L.G. urmază secţia de muzică a Institutului german, cu ore de teatru şi operă. Studiază pianul cu celebrul profesor Rudolf Feiler. Aici, la Dresda, îl va cunoaşte pe inginerul şi publicistul Radu Georgescu (nepot al Floricăi Muzicescu), cu care se va căsători în 1924. După terminare Institutului, Lizette Georgescu-Manissalian revine în ţară şi se angajează la solicitarea lui Ionel Perlea, ca maestru de studii muzicale la Opera Română (1934), unde va sluji timp de 25 de ani. A pregătit cu minuţiozitate 45 de opere şi foarte multe concerte de cameră. A fost, totodată, interpretă ideală

www.ziuaconstanta.ro

de lieduri, luând lecţii de canto cu Stroescu, Maria Snejina, Zolencki. Graţie prietenei sale din copilărie, Madeleine Lipatti, soţia celebrului pianist, Lizette Georgescu a concertat cu succes în mai multe oraşe din Elveţia. Aici a intrat în contact cu marile personalităţi muzicale ale vremii: Nadia Boulanger, Frank Martin, Igor Markevici, Roger Aubert, Yehudi Menuhin ş.a. Aflând se succesele ei de la Geneva, cunoscutul tenor Valentin Teodorian a trimis pianistei Lizette Georgescu Manissalian o epistolă din care reţinem: *„Doamnă Lizette nu găsesc şi nu încerc să caut cuvinte, ca să vă mulţumesc pentru entuziasmul dezinteresat cu care vă preocupaţi de orizontul vieţii mele artistice, deoarece cuvintele n-ar putea tălmăci suficient tot ce simt eu acum. Mă mulţumesc să vă doresc sănătate şi împlirea tuturor dorinţelor. Vă mai rog să fiţi interpreta mea, pe lângă doamna Lipatti, rugând-o să primească omagiile mele respectuoase, iar pe Dumneavoastră vă îmbrăţişez din toată inima"*. La Bucureşti, Lizette Gergescu a colaborat cu marile voci ale Teatrului liric, precum Pavel Lisiţian, Arax Săvagian, Garbis Zobian, David Ohanesian. S-a bucurat de preţuirea criticului şi muzicologului Emanoil Ciomac, care i-a dedicat articole elogioase. În anul 1959, în plină epocă totalitaristă, Lizette Georgescu-Manissalian având în *„dosarul de cadre"* menţiunea: *„provine din marea burghezie"*, a fost înlăturată de la Opera Română şi marginalizată. A urmat o perioadă extrem de grea din punct de vedere moral şi financiar. În timpul primelor ediţii ale Festivalului Enescu, ţinându-se seama de profesionalismul ei, a fost solicitată să-şi dea sprijinul în calitatea ei de pianistă. Astfel a reintrat în viaţa muzicală. Au urmat o serie de imprimări radio. I s-au editat cinci discuri de autor, precum şi două volume de proză, consemnate cu căldură de presa literară. Pentru întreaga activitate artistică, i s-a acordat Lizettei Georgescu-Manissalian, de către Fundaţia *„Mihail Jora"*, premiul anual al instituţiei. În tot acest timp, Lizette Georgescu-Manissalian, neuitând obârşia din care se trage, participă cu regularitate la viaţa obştească a comunităţii armene din Bucureşti, menţinând astfel treaz spiritul nobil al tatălui său, Armenag Manissalian. S-a stins din viaţă, după o lungă şi grea suferinţă, la vârsta de 92 de ani, în ziua de 25 august 1998.

Izvoare: „Armenii în istoria şi viaţa oraşului Botoşani", autori: Ştefan Iovanesian, Gheorghe Median.

www.ziuaconstanta.ro

MELIC IACOB

Revoluţia din 1848 din ţările române reprezintă unul dintre momentele de vârf ale istoriei milenare a poporului român şi a prefigurt marile izbânzi viitoare ale luptei pentru unitatea şi independenţa naţională.

În „Mersul revoluţiei în istoria românilor", Nicolae Bălcescu scria: „Revoluţia română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut şi viitor, fără altă cauză decât voinţa întâmplătoare a unei minorităţi sau mişcarea generală europeană. Revoluţia generală fu ocazie, iar nu cauza revoluţiei române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trudă, suferinţe şi lucrare a poporului român asupra lui însuşi."

Dorinţa de unire va fi exprimată de mulţimile adunate pe Câmpia Libertăţii de la Blaj, la 3/5 mai 1848. Adunarea de la Blaj, prin maturitatea dovedită în cumpănirea lucrurilor şi a hotărârilor luate, a fost o manifestare fără precedent.

Interese fundamentale comune vizând progresul economic şi înlăturarea apăsării feudale şi a dominaţiei străine, luptele anterioare purtate împrună pentru libertate socială şi naţională, ca şi năzuinţa spre acelaşi viitor comun cu românii au făcut ca elemente din rândul armenilor să acţioneze alături de masele româneşti, ca oameni ai aceluiaşi pământ şi sub semnul aceloraşi idealuri afirmate de revoluţia română. Istoricul şi luptătorul român George Barițiu, unul din

www.ziuaconstanta.ro

conducătorii revoluţiei din 1848-1849 din Transilvania, în apelul său la frăţia revoluţionarilor din acest principat, publicat în „Gazeta de Transilvania", s-a adresat nu numai principalelor trei naţionalităţi: români, maghiari şi germani ci şi armenilor. Conducătorul revoluţionar maghiar Lajos Kossuth a încredinţat deputatului din Gherla, armeanului Grigore Simaian, funcţia de comisar al naţionalităţilor din Transilvania, ca unul care cunoaşte bine situaţia şi aspiraţiile lor.

Armeanul Gregorian, viceprefect, s-a încadrat în legiunea Erbaciana, condusă de prefectul Odorheiului, a participat, ca viceprefect, la o seamă de acţiuni de luptă în partea de sud-est a Transilvaniei împotriva trupelor maghiare. Luat prizonier de către forţele nobiliare, Gregorian a fost împuşcat, împreună cu tatăl său, preotul Gregorian.

Melic Iacob a fost unul din fruntaşii armeni din Bucureşti, care a luat parte activă la mişcarea paşoptistă. S-a născut în anul 1817 în oraşul Bucureşti, provenind dintr-o familie armenească refugiată din Turcia. Studiază arhitectura la Paris. După încheierea studiilor, Iacob Melic îşi prelungeşte câţiva ani şederea în Capitala Franţei pentru practică.

În 1844, revine în ţară la îndemnul lui Barbu Ştirbei, pe atunci ministru al Treburilor Interne în Muntenia. Instalat în Bucureşti, începe să practice arhitectura, câştigând într-un timp scurt o reputaţie aparte. Cazarma Malmaison se înscrie ca una din clădirile construite de el. În paralel participă activ la viaţa comunităţii armene din Capitală, predând chiar lecţii la Şcoala Armeană. În anul 1847 s-a aflat în fruntea comunităţii armene.

Se căsătoreşte cu fiica lui Agop Nazaret, fruntaş armean care a semnat alături de alţi 34 fruntaşi armeni, în anul 1817, actul de fundaţie a Şcolii armene din Bucureşti.

Melic Iacob a fost numit secretar al Clubului revoluţionar din Bucureşti. A fost apoi însărcinat de guvernul provizoriu să ia legătura cu secretarul Suleiman Paşa spre a-i face cunoscute ţelurile revoluţei române, misiune în care a dovedit sentimente de dragoste şi ataşament faţă de poporul român. Datorită pledoariei sale autorităţile turceşti au arătat pentru moment o oarecare bunăvoinţă faţă de aspiraţiile revoluţionare româneşti. Apoi a însoţit şi delegaţia trimisă

www.ziuaconstanta.ro

la Constantinopol spre a informa guvernul turc asupra revoluţiei de la Bucureşti.

Şi socrul său Agop Nazaret, la insistenţele lui, va găzdui în locuinţa sa din strada Spătar, pe capii revoluţionarilor români, printre care şi Ion Heliade Rădulescu. În amintirile sale, colonelul Lăcusteanu, desemnat să-l aresteze pe armeanul Agop Nazaret, notează că în rândul celor 69 de persoane care au trecut graniţa s-au aflat şi *„arhitectul I. Melic şi Nazar armeanul"*. Iar printre cei arestaţi la 24 octombrie 1848 şi transportaţi la Văcăreşti, a figurat şi „Artin Armeanul, tutungiu din Bucureşti".

După înăbuşirea revoluţiei Melic Iacob a fost nevoit să plece în pribegie, continuând să păstreze strânse legături cu toţi cei ce s-au dinstins în această acţiune de reînoire a societăţii româneşti.

Alături de celelalte popoare din Transilvania şi din Imperiul habsburgic, armenii şi-au dat sângele pentru eliberarea popoarelor subjugate. În urma reprimării revoluţiei din 1848-1849, populaţia armeană a avut mult de suferit, oraşul Dumbrăveni în mod deosebit, fiind jefuit şi pustiit de trupele imperiale, care i-au provocat pierderi materiale cifrate la peste 500.000 de florini. Gherla a trebuit să plătească despăgubiri de război cifrate la peste 400.000 de florini. Mulţi armeni au emigrat din oraşele lor în căutare de lucru, în timp ce locuitorii de altă naţionalitate au venit să se stabilească în oraşele armeneşti, care au trăit o perioadă de regres economic şi cultural.

În 1853, Melic Iacob se întoarce definitiv în ţară împreună cu soţia sa şi se instalează în casa din strada Spătarului, rămasă timp de 9 ani cu porţile închise. Se dedică activităţii profesionale şi celei publice. Ca arhitect al Statului i se încredinţează construcţia unui pod peste râul Argeş, în apropierea domeniului „fraţilor săi de luptă" care erau Goleştii. În noiembrie 1858, Melic Iacob semnează proclamaţia Partidului Naţional din Ţara Românească, alături de Ştefan Golescu, Nicolae Golescu, Cezar Bolliac, D. Brătianu, G. Sion, pentru ca peste un an să candideze în Vlaşca, unde este ales deputat. În 1858 Melic Iacob este ales, totodată preşedintele epitropiei şi comunităţii armene din Bucureşti, având alături de el pe Hagi Simon Popovici, Hagi Agop Nazaret, Garabed Anuş, Hacic Sahim, Kevork Sirmabuiuc, Agop Caramlău, Hagi Kevork Tomasian, Garabet Ulahigiu, Kevork Sacopovici şi Stepan David Angem.

www.ziuaconstanta.ro

În ultimii ani ai vieţii sale, Melic Iacob se retrage din activităţile publice, pentru a se ocupa de treburile gospodăririi moşiilor sale din judeţele Ilfov şi Vlaşca.

Se stinge din viaţă în anul 1887, fiind înmormântat la Cimitirul armenesc din Bucureşti.

Paginile de epopee înscrise în cartea de aur a istoriei poporului nostru de revoluţia paşoptistă, ca şi de glorioasele evenimente ce i-au urmat, constituie un nepreţuit tezaur de îndemnuri şi învăţăminte.

www.ziuaconstanta.ro

MESTUGEAN VICTOR-VARTAN

Una din figurile cele mai interesante şi mai caracteristice ale comunităţii armene, Victor-Vartan Mestugean, s-a născut în Bucureşti, la 15 august 1869. Tatăl său, Kevork Mestugean, instituror în anii 1876-1881, a condus în calitate de director şcoala armeană din Capitală. Tânărul Victor, urmează cursurile liceului „Mihai Bravul" şi după ce-şi ia bacalaureatul pleacă cu tatăl său la Constantinopole. Aici bătrânul dascăl înfiinţează în cartierul Ieni-Capu o şcoală armeană, care este cunoscută sub denumirea de *„Institutul Mestugean"* şi în care Victor Mestugean funcţionează ca profesor timp de zece ani. Bănuit de activitate naţionalistă, se refugiază în Bulgaria, la Varna, devenind colaboratorul ziarului armenesc *„Iravunk"* (Dreptatea). Este începutul carierei sale de gazetar. Tot în acest oraş şi în aceaşi epocă, împreună cu marele publicist armean Ervant Sărmakelhanlian, pune bazele ziarului *„Sarjum"* (Mişcarea), în conducerea căruia deţine postul de redactor politic, semnând cu pseudonimul Karmer-Arşavir. Paralel cu activitatea publicistică, desfăşoară o vie activitate politică naţionalistă, în rândurile *„Ligii Revoluţionarilor Armeni"* (Deşnakţutiun). În anul 1899, revine la Bucureşti, locul naşterii şi leagănul copilăriei sale.

Intră în redacţia ziarului *„Universul"*. Întâi ca simplu corector, apoi ca reporter. Articolele şi reportajele sale sunt gustate de marele public. Elaborate într-un stil simplu şi curgător şi într-o limbă impecabilă, ele sunt savurate de cititori. I se încredinţează postul

www.ziuaconstanta.ro

de corespondent special. În această calitate vizitează ţări şi oraşe. De atunci datează vestitele memoriale *„O călătorie la Ierusalim"* şi *„Bucureşti-Sahara"*, care sunt primele reportaje de „long-haleine" din publicistica românească şi pe care Mestugean le va aduna mai târziu într-un volum.

Şi astfel, din treaptă în treaptă, el urcă scara ierarhiei ziaristice, în anul 1914, în preajma războiului mondial, îl găsim în postul de subdirector al ziarului *„Universul"*, post pe care-l deţine până în octombrie 1916, când demisionează spre a se refugia la Odesa.

Participarea cultului armean la Expoziţia naţională din Capitală (1906), îi sugerează lui Mestugean, în sufletul căruia nu se stinse niciodată conştiinţa originii sale, ideea publicării unei reviste în întregime a problemelor de cultură armeană şi închinată exclusiv apropierii dintre poporul român şi armean. Şi, astfel ia fiinţă, în 1906, revista *„Aurora"*. Dar ea apare numai doi ani.

Timp de trei ani, 1913-1916, Mestugean este directorul revistei *„Universul Literar"*.

Vin apoi anii de refugiu. Retras şi el, ca mulţi alţii, la Odesa, care devenise un centru provizoriu al intelectualităţii româneşti, publică acolo timp de aproape doi ani, 1917-1918, ziarul *„Depeşă"*.

După războiul mondial, toată activitatea sa va fi dedicată exclusiv operelor şi problemelor armeneşti.

După o scurtă colaborare la *„Acţiunea Românească"* este numit, prin 1920, director al Şcolii armene din Bucureşti. În 1922 se reînfiinţează Uniunea Armenilor din România, din iniţiativa şi sub conducerea lui Armenag Manissalian. Scopul Uniunii era de a acorda ocrotirea refugiaţilor armeni, care se revărsau din Turcia, în urma tristelor evenimente petrecute acolo.

V. Mestugean este numit director de cancelarie al acestei instituţii, post pe care l-a deţinut până în ultima zi a vieţii sale. A fost membru în comitetul executiv al Eparhiei Armene din România (1922-1932). A fost ales în Comitetul de Patronaj al orfelinatului de la Strunga (1923-1925).

Prin 1927, în timp ce era membru al Epitropiei bisericii amene, a luat parte la înfiinţarea Bibliotecii Centrale Armene din Bucureşti. În 1924, Mestugean pune bazele revistei *„Ararat"*. Timp de

www.ziuaconstanta.ro

18 ani *„Ararat"* a apărut cu o punctualitate ireproşabilă. Concomitent cu această activitate el a colaborat periodic, la ziarele armeneşti *„Masis"*, *„Nor Arşaluis"* şi a redactat, timp de aproape un an, în limba armeană, împreună cu preotul M. Bodurian, ziarul „Paros".

După înfiinţarea Eparhiei Armene din România, sub guvernul N. Iorga, în 1931, V. Mestugean este ales în două rânduri, în 1932 şi 1936, în congresul aparhial.

„În timpul când se afla în redacţia cotidianului «Universul» – scrie Bogdan Căuş în volumul *«Figuri de armeni din România»*, Editura *«Ararat»* 1997 – *între V. Mestugean şi I. L. Caragiale, s-a născut o amiciţie aparte. Colaborator permanent ai ziarului, marele dramaturg pe când se afla la Berlin, îi trimitea lui Mestugean «cărţi poştale» pe adresa redacţiei, rugându-l să se îngrijească de apariţia materialelor trimise, «şi atenţie, fără greşeli de punctuaţie»"*. Într-una din cărţile poştale, Caragiale îi scria lui Mestugean: *„Frate Mestugean, am trimis ieri articolul Antologic. Rogu-te nu te supăra că te deranjez şi ia măsuri să se facă următoarea îndreptare în text: În loc de cuvântul* «desastros» *să se pună cuvântul* «caraghios». *Mulţumind anticipat, sunt al dv. cu toată dragostea de confrate, Caragiale"*.

În ziua de 10 februarie 1942, în modesta sa locuinţă din clădirea azilului *„Ana Melic"* al cărui director a fost chiar de la înfiinţare, Victor Vartan Mestugean şi-a închis ochii pentru totdeauna.

Odată cu el *„moare"* şi îndrăgita publicaţie *„Ararat"*, care reapare abia după evenimentele din decembrie 1989, sub egida Uniunii Armenilor din România.

Din lucrările lui V. Mastugean: *„Geta"* – roman, (1916). Conţine povestea tragică a unei absurde gelozii şi poartă pecetea atmosferei acelei epoci.

În volumul *„Schiţe şi filme"* sunt întrunite peste 50 de schiţe şi mici povestiri.

„Bucureşti-Sahara" şi *„Ierusalim"* scrise respectiv în 1913 şi 1914, sunt reportaje de călătorie şi impresii şi comentarii, asupra lucrurilor şi locurilor văzute.

„Regina noastră" e volum omagial, adresat Reginei Elisabeta, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viaţă.

www.ziuaconstanta.ro

A mai publicat *„Istoria Armenilor"* în 2 volume (1926); traducerea *„Sf. Liturghii"* (1938), şi *„Mica Antologie a poeţilor armeni"* (1934).

(Articol semnat A, în *„Ani"*, anuar de cultură armeană, 1942-1943, pag. 621-623)

www.ziuaconstanta.ro

MIRZAIAN MANUC-BEI

Zaraf şi diplomat la începutul secolului al XIX-lea, s-a născut în anul 1769 la Rusciuc ca fiu a lui Mardiros Mirzaian şi al Mimilei. Tatăl său era originar din regiunea Araratului, dintr-un sat uitat, Capri. S-a instalat la Rusciuc, pe la mijlocul secolului al XVIII-la. Afacerile i-au mers bine, a câştigat bani mulţi şi a devenit un om bogat.

Până la vârsta de 12 ani, Manuc a crescut în casa părintească şi a învăţat la o şcoală din Rusicuc. A fost apoi trimis în Moldova, la Iaşi şi la Botoşani la nişte negustor armeni, ca să se iniţieze în afacerile comerciale. Cu acest prilej, a învăţat şi limba română. În 1785, după o şedere de aproape cinci ani în Moldova, a fost chemat de tatăl său acasă la Rusciuc. S-a căsătorit pentru prima oară, în 1786, cu fiica unui armean bogat, Avet, tot din Rusciuc. Dar prima lui soţie a murit după câţiva ani. Se recăsătoreşte în cu Mariam, fiica lui Hagi Haritium.

Primele documente relative la afacerile lui comerciale datează din anii 1793-1794 pe când Manuc avea 24-25 de ani. Manuc a avut şase copii: Ioan Murad, căsătorit cu Elena Delihanova, fiica generalului rus Grigore Delihanov; Grigore Feirat, necăsătorit, a locuit la Paris unde şi-a pierdut vederea; Ecaterina, căsătorită cu Cristofor Lazarov, unul dintre fondatori intitutului ***Lazarian*** din Moscova; Pembe se căsătoreşte cu Iacob Melihtubarian. Alte două fiice, Mariam şi Gayane, mor foarte tinere.

www.ziuaconstanta.ro

Vorbindu-se şi astăzi despre *„arborele genealogic al familiei Manuc-Bei, mai apar nume de conţi şi baroni de viţă germană şi italiană, care recunosc existenţa unor legături de rubedenie cu descendenţii lui Manuc-Bei.*

Apropiat de Tersenec Oglu, aianul de la Rusciuc, acesta i-a acordat lui Manuc monopolul vnzării mătăsii, lânii, bumbacului, tutunului, mirodeniilor şi cerii. De pe urma acestor afaceri Manuc realiza anual mari câştiguri pe care le împărţea cu puternicul aian al Rusciucului. Însă această regiune era prea mică pentru ambiţiile lui. Intenţiona de mai multă vreme să se instaleze în una din ţările române. De aceea Manuc căuta să se facă util lui Constantin Vodă Ipsilanti. Influenţa din ce în ce mai mare pe care o exercita Manuc la Curtea lui Ipsilanti, precum şi interesul din ce în ce mai pronunţat pe care i-l arăta domnitorul reies şi din împrejurarea că, după ce, la sfârşitul anului 1802, îl numise serdar, în anul următor, 1803, l-a numit paharnic.

Din aceşti primi ani ai secolului al XVII-lea Manuc a strâns multe bogăţii, fiind considerat unul din cei mai mari negustori şi zarafi din Peninsula Balcanică. Iar odată cu relaţiile pe care le-a stabilit la Curtea domnească de la Bucureşti şi cu Constantin Vodă, personal, Manuc şi-a întins pânza afacerilor peste toată Ţara Românească.

Cronicarii epocii spun că era înzestrat cu calităţi excepţionale: frumos, inteligent şi cult, vorbea 12 limbi la perfecţie, abil şi şiret, curtenitor şi voluntar. Prin însuşirile sale naturale şi prin ascuţita sa abilitate diplomatică el a adus servicii atât Rusiei, cât şi Turcilor, pe când aceste două state puternice erau în război. Aceste servicii i-au fost plătite nu numai cu titluri, decoraţii şi înalte scrisori de mulţumire, dar şi cu mult aur, scutiri de impozite şi alte avantaje.

O relaţie impresionantă a tot ceea ce a făcut Manuc pentru ţară şi reşedinţa ei domnească, reise dintr-un certificat dat de Dosoftei, mitropolitul Ţării Româneşti «dumnealui dragomanul Manuc Bei, din vremea nenorocită când Pasvan Oglu, paşa din Vidin, însărcinase pe neomenescul Manaf Ibrahim să prade această ţară cu o bandă de hoţi şi să ducă în robie pe nenorociţii creştini. Atunci, acest prieten al creştinătăţii după stăruinţele domnului şi rugăciunile boierilor ţării s-a dus la Rusciuc şi a căpătat de la Mustafa

www.ziuaconstanta.ro

paşa, care comanda atunci în oraş, trupe, la sosirea cărora această bandă a părăsit ţara şi au scăpat de prăpastia care ne ameninţa numai prin înrâurirea şi activitatea sa."

Bogatul *„prinţ"* Manuc Bei şi-a pus gând să construiască în Bucureşti un han mare încă înainte de anul 1800, dar împrejurările nu l-au ajutat decât după 1806 când s-a stabilit în capitala Valahiei. Locul pe care a fost construit Hanul Manuc făcea parte, altă dată, din Curtea domnească, al cărei teren începuse să se vândă, în parcele, la licitaţie, în ultimii ani ai secolului XVIII. Deşi existau restricţii, care interziceau străinilor să cumpere proprietăţi în Bucureşti şi în ţară, aceasta nu s-au aplicat lui Manuc, deoarece s-a ţinut seama de serviciile aduse ţării.

În tipul războiului ruso-turc (1806-1812), dar mai ales în ultimii doi ani ai acestui război, *„Manuc-Bei ajunsese un personaj important, agreat de ruşi şi mai mult temut de turci, care aveau totuşi nevoie de serviciile sale"*.

Pentru a putea face faţă multiplelor solicitări politice şi diplomatice, Manuc Bei şi-a creat un adevărat secretariat, în care lucrau colaboratorii lui mai apropiaţi. În afară de Bogdan Sebastian, mai erau şi fraţii acestuia, Mesrob şi Gabriel.

În privinţa averii sale aceasta a cunoscut o creştere vertiginoasă: cumpărase multe moşii care-i aduceau mari şi sigure venituri anuale. Continua să acumuleze moşii şi proprietăţi în Ilfov, Prahova şi alte judeţe ale ţării.

Era proprietarul unor munţi din masivul Bucegi dintre Sinaia şi Predeal iar la 16 iunie 1811 cumpără de la serdarul Nicolae Damandi, alias Saogiu, munţii Clăbucetul şi Piscul Câinelui.

Pentru Manuc Bei se deschideau de la început perspective foarte bune. Fiindcă ajutase administraţia oraşului în două rânduri cu bani, sfatul ţării, în frunte cu mitropolitul Dosoftei, episcopii Nectarie de Râmnic şi Constantin de Buzău precum şi banul Manolache Creţulescu, vistiernicul Constantin Filipescu, vornicul Rădulescu Golescu, logofătul Isac Ralet şi marele logofăt Constantin Dudescu, semnaseră un act solemn prin care i se mulţumea pentru serviciile aduse ţării în atâtea rânduri în ultimii ani. „... *A arătat în mai multe prilejuri, se afirmă în certificatul statului muntean, pe*

www.ziuaconstanta.ro

vremuri furtunoase, fără cel mai mic interes, şi chiar primejdia vieţii sale, sentimentele sale binevoitoare, făcând mult bine ţării noastre şi neamului nostru. A dăruit 60.000 lei, într-o clipă când visteria ţării n-avea fonduri şi nu era în stare să plătească" iar mai târziu, în octombrie 1808, *„într-o clipă foarte grea"*, Manuc Bei a mai împrumutat 100.000 lei refuzând dobânda de 6.000 lei. Pentru sfatul ţării Manuc era *„un adevărat patriot"*.

Viaţa şi activitatea economică, politică şi diplomatică a lui Manuc Bei sunt strâns legate, în principal, de istoria Ţării Româneşti de la începutul secolului al XIX-lea. Totodată, Manuc Bei şi-a desfăşurat viaţa şi activitatea şi în afara hotarelor Ţării Româneşti.

O trăsătură caracteristică a lui Manuc Bei, privit ca om în intimitatea lui sufletească, a fost aceea a dragostei lui faţă de neamul din care s-a născut. Prin testamentul său este interzisă înstrăinarea moşiilor, iar urmaşii lor erau obligaţi să se căsătorească numai cu armeni. Manuc Bei a fost considerat de contemporani şi conaţionalii săi ca o figură reprezentativă ale cărei dimensiuni erau cu atât mai mari dacă ţineam seama de generozitatea pe care a arătat-o.

Situat în perspectiva istoriei Ţărilor Române şi a politicii din spaţiul balcanic, de la începutul secolului al XIX-lea, a marilor puteri răsăritene, Rusia şi Imperiul otoman, Manuc Bei se înscrie, în raport cu marile personalităţi ale politicii vremii, ca o figură minoră. Însă dacă este adâncită cercetarea evenimentelor politice şi prin puterea banului, s-a bucurat de preţuirea şi încrederea unor mari oameni politici şi conducători militari care au determinat mersul istoriei. Prin influenţa pe care a exercitat-o din umbră în Constantinopol, Bucureşti şi chiar Petrograd, Manuc Bei a provocat evenimente dintre care unele, au atras consecinţe istorice. Şi astfel, şi numele lui s-a înscris pe scena istoriei, dar mai ales în culisele ei.

În seara zilei de 20 iunie 1817, Manuc Bei închide pentru totdeauna ochii la conacul lui de la Hânceşti. A fost înmormântat lângă biserica armenească din Chişinău, în prezenţa mai multor prinţi şi a contelui Benningsen. Oficialităţile i-au adus utimul, omagiu. Mai târziu, deasupra mormântului s-a ridicat o cupolă care a fost legată de biserică întocmai unui pridvor ca şi cum, împotriva tradiţiei armeneşti, ar fi înmormântat în interiorul lăcaşului. Tot acolo aveau să fie

www.ziuaconstanta.ro

înmormântate şi două din fiicele lui, Mariam în anul 1822, şi Gaine, în anul 1824.

Izvoare: Ştefan Ionescu, *„Manuc Bei”*. Editura *„Dacia”*, Cluj-Napoca, 1976.

www.ziuaconstanta.ro

MISSIR B. IOAN

S-a născut la 17 februarie 1890 în localitatea Westholboken (statul New Jersey, S.U.A.). Tatăl său Missir Ovanez-Bogdan, stabilit în Moldova, după 1848. În 1850, Ovanez Missir contribuie la zidirea unei biserici în satul Teişoara (judeţul Botoşani), pentru care este ridicat la rangul de căminar de domnitorul Grigore Alex. Ghica. În 1853, soţia sa, Suzan, rămâne văduvă cu 13 copii, astfel că situaţia materială a familiei devine tot mai grea. În atare condiţii, Bogdan Ovanez Missir, după ce se căsătoreşte cu Cecile Marchand, institutoare venită în Moldova, emigrează în S.U.A. După câţiva ani de şedere în Statele Unite se îmbogăţeşte cu cinci copii, cel mai mare fiind Missir B. Ioan. După câţiva ani se reîntoarce cu familia în Moldova.

Ioan B. Missir urmează clasele primare şi liceul *„A. T. Laurian"* în Botoşani, apoi cu o bursă acordată de comunitatea armeană din oraş, merge la Bucureşti unde urmează Facultatea de Drept pe care o absolvă în 1913. Revine la Botoşani şi ocupă postul de secretar al avocatului Basile (Vasile) Missir, fost ministru.

Evenimentele din 1916 îl găsesc mobilizat la Regimentul 8 Vânători, cu gradul de căpitan în rezervă. Participă pe front, la epopeea întregirii ţării. După încheierea războiului, Ioan Missir realizează o frescă a eroismului ostaşilor români, în romanul său *„Fata moartă"*, care apare în anul 1933 la Editura *„Cartea românească"*. Prefaţat de N. Iorga, volumul se bucură de mare succes,

www.ziuaconstanta.ro

ajungând la XIV-a ediţie, ultima în 1977, fiind îngrijită de istoricul literar Teodor Vârgolici. Numeroase condeie de prestigiu ca Petru Manoliu, V. Slăvescu, Gr. Antipa, Ion Simionescu fac romanului o primire călduroasă astfel că *„Fata moartă”* obţine premiul Academiei Române.

Să-l ascultăm spre exemplificare, pe autor, ce este *„Fata Moartă”:*

– Oare unde or fi bătând tunurile, cumetre Iordache?

– Mă tem că pe Fata moartă!...

– Camarade, încotro duceţi atâta amar de muniţii?

– Pe Fata Moartă, moşule...

– De unde coboară vagoanele cu răniţi, domnule sergent?

– De la Fata Moartă...

Şi luni de zile, numele acesta e purtat din gură în gură, ca un blestem al vremii. Îl cunoaşte divizia a opta, îl ştiu ţăranii de la Caşin până la Oneşti, de la Câmpuri până la Răcoasa. În timp de pace, era un plai minunat unde-şi dădeau întâlnire toate sălbăticiunile pădurii, şi o legendă tristă cu un haiduc şi ibovnica lui, de unde-i vine numele. Pentru noi, combatanţii, este o dâră de sânge tânăr şi curat... Este locul unde am tăiat aripile acvilei bavareze şi unde, întăriţi în credinţa unei biruinţi târzii, nu am dar îndărăt... Acolo, la câţiva metri de inamic, îngropaţi în şanţuri, muream de nostalgia trecutului şi amintirilor noastre...”

Participant nemijlocit în campaniile din 1913 şi 1916-1918, pentru întregirea României, luptând cu vitejie, Missir a fost distins cu ordine şi medalii, începând războiul ca sergent şi încheindu-l cu gradul de căpitan.

Romanul *„Fata moartă”*, fost comparat pe drept cuvânt cu cel al lui Erich Maria Remarque, cu deosebire că cel al lui Missir este scris de cineva care ştia pentru ce luptă, pentru întregirea şi libertatea propriei patrii. Din nefericire, războiul a zădărnicit propunerile de traducere în limba franceză a cărţii.

S-a afirmat şi în publicistică, contribuind la apariţia periodicului *„Crai nou”*. De asemeni, a fost şi un talentat epigramist,

www.ziuaconstanta.ro

găzduind la Botoşai întâlniri literare la care participau cunoscuţi scriitori moldoveni din ţară.

Distingându-se pe câmpul de luptă, fiind cunoscut ca şi ceilalţi înaintaşi ai săi ca un om sever, dar corect şi drept, fără să fie înscris în vreun partid politic, Missir este numit în 1919-1920 ajutor de primar în Botoşani, ocupând apoi funcţia de primar în 1932 şi 1941-1944. În calitate de primar, contribuie la sistematizarea oraşului, încheie construirea noului local al Primăriei, aduce bustul lui Eminescu în parcul oraşului (mai înainte amplasat inadecvat pe o stradă). În timpul celui de al doilea război mondial, în Botoşani populaţia evreiască nu a fost persecutată sau deportată.

În cele două volume *„Duminică după infern"* şi *„Toamna pătimirii noastre"* scriitorul Vartan Arachelian îl aduce în prim plan pe Ioan Missir, ca exemplu de curaj şi de iubire pentru glia străbună.

„L-am cunoscut bine pe avocatul botoşănean Ioan Missir – scrie L. Kalustian în volumul său «Simple note» – *şi l-am preţuit şi stimat cum l-au preţuit şi stimat toţi care au avut tangenţe cu el – pentru toate însuşirile lui mintale şi sufleteşti, adică pentru cultura, inteligenţa, amabilitatea, ţinuta etică ireproşabilă şi desăvârşita lui omenie. Ne-am strâns mâna pentru întâia dată în 1928, în casa lui Grigore N. Filipescu – fiul marelui patriot – cu care era bun prieten şi, o îndelungată vreme după aceea, am păstrat cu el strânse, statornice şi reconfortante relaţii. Şi l-am iubit, mai ales, pentru superba şi tulburătoarea lui carte «Fata Moartă», care nu e o carte de dragoste, cum s-ar putea crede, ci amintirile lui de combatant din primul război mondial-scrisă pe viu – poate cea mai vibrantă şi dureroasă din câte s-au scris la noi".*

Iată şi scurta prezentare făcută de N. Iorga romanului: *„Cititorule, ai înaintea ta o frumoasă carte de adevăr. O spune limpede şi adânc îndioşat. Se vede aici cât de mult talent răsare din emoţia lucrului văzut bine, înţeles adânc şi întovărăşit de acele mişcări ale inimii, fără care şi cel mai mare dar de scris nu dă decât pagini moarte.*

În vremi ca acelea de azi, astfel de cărţi sunt o întărire sufletească şi o adevărată purificare. Dar istoricul va găsi aici şi destăinuiri care cad greu asupra unor oameni care câteodată au ispăşit"

www.ziuaconstanta.ro

A fost căsătorit cu sora scriitorului şi ziaristului Pentru Manoliu şi avea o fiică Ioana Anca Missir.

În noiembrie 1945 se stinge din viaţă scriitorul Ioan Missir, după o criză de *angor pectoris*. Manuscrisele şi memoriile sale au fost donate în anul 1966: Muzeului Literaturii Române.

*(*Izvoare: Ioana Anca Missir, *„Nor Ghiank”* 11/12.1990, L. Kalustian *„Simple note”)*

www.ziuaconstanta.ro

MIRAHORIAN LEVON

Doctor, pionier în domeniul parapsihologiei practice în România. S-a născut la Roman, în 1895. După absolvirea cursurilor primare şi secundare se înscrie la Facultatea de Medicină din Cluj (1924), apoi se specializează pe lângă profesorul Charles Richet, în Franţa. Iniţial a vrut să urmeze Belle Arte, dar o întâlnire întâmplătoare i-a schimbat destinul. *„Încă înainte de terminarea facultăţii a dovedit interes pentru parapsihologie, care se concretiza prin experienţe făcute în clinica doctorului Ioan Minea, primul care i-a «deschis ochii» în acest domeniu. Debutul oficial se produce în anul 1925 (22 mai), Când susţine Conferinţa «Magnetismul uman», însoţită de două experimente reuşite de hipnoză la distanţă. Este o dată istorică, deoarece până atunci o asemenea experienţă nu mai fusese realizată la noi într-un mediu oficial şi medical. La 25 martie 1926 publică în ziarul „Adevărul" din Bucureşti, articolul „Din cuceririle ştiinţei moderne"*, în care notează*: „În zilele noastre o nouă ştiinţă tinde să se ridice deasupra tuturor, căci ea are ca o ţintă cercetarea cât mai adâncă a energiei creatoare. Este ştiinţa metapsihică inaugurată în anul 1922 de către ilustrul profesor neurolog Charles Richet, în una din şedinţele solemne ale Academiei Franceze"*. Astfel s-a implementat Parapsihologia şi în ţara noastră. La puţin timp după publicarea acestui articol, la 26 aprilie 1926, Levon Mirahorian înfiinţează la Cluj prima societate de studii parapsihologice intitulată *„Societatea de studii psihice şi*

www.ziuaconstanta.ro

hipnoză". Aceste practici având o bază psihologică (după Richet) sau fiziologică (după I.P. Pavlov), fac parte din ştiinţă şi nu din paranormal. Tot în anul 1926 L.M. participă la un Congres de specialitate la Paris cu o comunicare intitulată *„Radiovibraţiunea scoarţei cerebrale"*, pe care apoi o tipăreşte în limba franceză. Cu această ocazie emite ideea că orice boală organică are un echivalent psihic, urmare a experienţelor de sugestie pe care le făcuse în oct. 1923 la clinica medicală din Cluj. Comunicarea a apărut ulterior în Revista Sanitară Militară III şi IV din anul 1926. În materie de radiovibraţie cerebrală Levon Mirahorian este strălucitul continuator al unui alt român, căpitanul Ştefan Cristescu (1864-1929) a cărui reevaluare este refuzată din incurie de diverse organizaţii. Levon Mirahorian a susţinut la Paris importanţa ce s-a acordat emisferei drepte a creierului în timpuri străvechi, importanţă care apoi, de-a lungul timpului a degenerat. Astăzi toate tehnicile moderne de stimulare mentală se bazează pe această idee lansată deci – de reţinut – de Levon Mirahorian în anul 1926. Pe baza activităţii din ţară (circa 200 conferinţe publice) şi a celei din străinătate. L.M. a devenit membru permanent al Comitetului Internaţional de cercetări psihice de la Paris şi al Comitetului Internaţional de Parapsihologie. A dus numele şi renumele ţării la numeroase congrese internaţionale, respeciv la Atena, Oslo, Milano, Uppsala. În anul 1934 participă alături de prof. Gh. Marinescu la Congresul internaţional de electro-radiobiologie, desfăşurat la Veneţia, unde depune referatul *„Posibilitatea diagnosticului clinic diferenţiat pe baza mutaţiunii energiei electromagnetice"*, conţinând şase concluzii. Să vedem care sunt priorităţile absolute care îi aparţin lui Levon Mirahorian, la care s-a ajuns pe cale experimentală şi pe care autorul lor le-a susţinut ca atare în cursul vieţii, fără a fi speculaţii postume. Transmiterea gândirii nu este influenţată de distanţă. Chiar dacă aceasta pare ceva evident, este prima dată stabilită experimental ca lege ştiinţifică de românul Levon Mirahorian. Încă din 1934 a preconizat robotul medical pe baza bionicei, care a fot realizat efectiv în anul 1968. Dovedirea experimentală a faptului că undele telepatice nu sunt de natură electromagnetică, ci de altă natură. Experimentul doveditor a avut loc la clinica medicală a spitalului Colţea în toamna anului 1955, în prezenţa prof. dr. Bazil Teodorescu, prof. dr. Const. Păunescu, dr. Ciorapiciu, dr. Viorica Stoenescu-Boerescu, dr. Paul Florescu şi

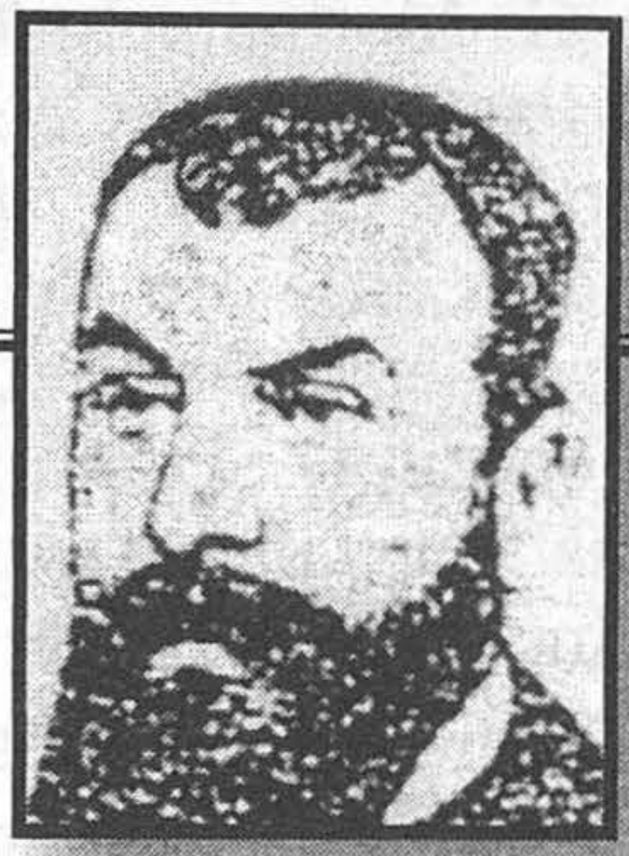
www.ziuaconstanta.ro

dr. Seropian. O bolnavă, în stare hipno este introdusă într-o cameră Faraday (cu pereţi de plumb). Aici i s-a modificat tensiunea arterială şi a fost determinată să execute anumite mişcări. Este prima experienţă de acest fel făcută în lume şi acest lucru rămâne valabil chiar dacă în cărţile autohtone recente de specialiate sunt menţionaţi numai medicii cehi, polonezi, bulgari şi ruşi, în afară de Levon Mirahorian. Societatea de studii psihice înfiinţată la 26 aprilie 1926, recunoscută de Ministerul Sănătăţii poate fi printre primele din Europa. Mai mult ca sigur că realizarea prin hipnoză a unor naşteri fără dureri este de asemnea o prioritate. Ea s-a realizat în special la Maternităţile *„Filantropia"* şi *„Polizu"*. Anestezia de la distanţă, o dată la 16 km şi altă dată la 250 km – în cazul unei operaţii de toracoplastie, s-a efectuat fără dureri. În partea a doua a vieţii, dr. Levon Mirahorian s-a stabilit în Bucureşti având locuinţa pe str. Carol Davilla nr. 87. În anul 1968 a fost pensionat. Decedează la 11 august 1978 şi este înmormântat la Cimitirul armenesc din Bucureşti. S-a scris că L. M. a pus sub semnul întrebării legile lui Einstein, întrucât s-a demonstrat că undele telepatice merg cu o viteză de peste 300.000 km/s (vezi verificarea ulterioară prin experimentul „Apollo" 14). Nu trebuie uitat, însă, că prima contestare şi încă mai violentă a aceloraşi legi a fost făcută la începputul secolului de căpitanul Ştefan Cristescu. Un document excepţional îl constituie articolul scris de Levon Mirahorian în revista *„Metapsihica"* din Genova (Corso Firenze 8), ano 28, iulie-decembrie 1973, intitulat: *„Panorama Storico della parasicologia in România"*. De asemeni L. M. a publicat numeroase articole în presă, unele foarte importante în *„Karpaten Rundschau"* din 25 iuie 1971. Tot el este cel care a făcut singurele experienţe de hipnoză de la distanţă, la noi, la televiziune".

Izvoare: Dan Corneliu Brăneanu: I. „Dr. Levon Mirahorian – pionier în domeniul parapsihologiei practice". Articol apărut în revista „Magazinul parapsihologic" din luna august 1995, «Ararat», nr. 18/1997

www.ziuaconstanta.ro

MORȚUN VASILE G.

Referindu-se la prezenţa armenilor pe teritoriul românesc, istoricul Constantin G. Giurescu, citează în *„Istoria Bucureştilor”* printre alţii, pe Vasile G. Morţun, fost ministru al României.

În articolul din revista *„Ararat”* cu privire la *„Armenii din oraşul Roman”*, semnat de prof. dr. Victor Andrei, este menţionat numele familiei Morţun. De acest oraş se află legat locul naşterii lui Vasile G. Morţun şi primii lui ani de şcoală. Armenii din oraşul Roman au dat ţării mulţi bărbaţi de seamă printre care se numără şi Vasile G. Morţun. Născut în anul 1860, după absolvirea cursului primar, a continuat studii secundare la Iaşi, în cadrul Institutului Academic, apoi în continuare la Paris, la colegul Sainte-Barbè. A urmat cursurile Facultăţii de litere. Aici, împreună cu studenţii Al. Bădărău, Al. G. Radovici, Mihail Mărăscu, Vintilă C. A. Rosetti, Mihail Săulescu ş.a. a întemeiat un cerc socialist şi a fondat revista *„Dacia Viitoare”* organ de propagandă socialistă, continuată la Bruxelles, împreună cu Constantin Mille.

Reîntors în ţară, în 1884, face parte din comitetul de redacţie al ziarului *„Drepturile Omului”*, după care se mută la Iaşi. Aici i se dă conducerea părţii literare a revistei *„Contemporanul”*. Publică, în acelaşi timp, articole în *„Critica socială”* şi *„Revista socială”*.

www.ziuaconstanta.ro

În opinia istoriografului Al. Piru, V. G. Morţun a fost privit în epoca respectivă ca *„o personalitate fascinantă"*. Devine membru al conducerii Partidului Social Democrat, înfiinţat în 1893. În 1888 Vasile G. Morţun este ales deputat în Parlamentul României din partea Partidului Social Democrat care s-a angajat programatic să acţioneze *„contra oricărei subjugări naţionale"*, a condamnat menţinerea în stare de dependenţă a unor popoare, oprimarea exercitată de statele cotropitoare, îmbrăţişând idealurile de libertate ale polonezilor, cehilor, slovacilor, sârbilor, bulgarilor, dezvăluind însemnătatea luptelor naţionale şi rolul lor în accentuarea procesului de emancipare socială.

Era un strălucit orator. În cuvântarea rostită în şedinţa Camerei la 11 decembrie 1896 cu ocazia discuţiei răspunsului la *Mesagiu*, Morţun a evocat cu căldură figura istorică a lui Mihai Viteazul, voievodul erou care a luptat şi s-a jertfit: *„Ca să poată înjgheba pentru o clipă acel mare ideal politic care şi astăzi este crezul intim al neamului nostru: întrunirea tuturor românilor într-un singur stat, unirea Ardealului şi a Moldovei cu Muntenia"*.

Evocarea actelor istorice ale Unirii Ţărilor Române căpăta, astfel, în perspectiva desăvârşirii idealului naţional, forţă mobilizatoare, chema la acţiune.

A fost ales de câteva ori deputat de Roman, ca social-democrat. După o vreme, în 1899 a intrat în Partidul Liberal cu alţi tineri. În 1901 este reales deputat, iar în 1902 devine vice-preşedinte al Camerei. Între anii 1900-1916 a fost în guvernele liberale ministru la lucrări publice şi interne.

La şedinţa consiliului de coroană, întrunit la Sinaia, la 3 august 1914, sub preşedinţia regelui Carol I, au luat parte membrii guvernului Ion G. Brătianu, preşedintele consiliului de Miniştri, Emil Constantinescu, Emanoil Porumbaru, Alexandru Constantinescu, Vasile G. Morţun, Alexandru G. Radovici, Ion G. Duca, Constantin Argentoianu, Victor Antonescu, Mihail Pherekide, preşedintele Camerei, Petre Missir, vice-preşedinte al Senatului, Alexandru Marghiloman, Ion Lahovari şi Ion Grădişteanu, Take Ionescu, Constantin G. Dissescu şi Constantin Cantacuzino-Paşcanu, Petre P. Carp şi Theodor Rosetti ca foşti prim-miniştri, în fine regele Carol I şi prinţul moştenitor Ferdinand. Erau în total 20 de fruntaşi ai

www.ziuaconstanta.ro

ţării cei care purtau răspunderea destinelor poporului român în acel moment.

Regele se afla la răscruce. Opinia publică îl suspecta că urmăreşte în secret planul său de atragere a României în război alături de Germania; că o face cu răbdare, tenacitate, şiretenie şi pasiune.

„Dar pentru ce oare suveranul nostru, care şi-a legat doar întreaga lui viaţă de soarta poporului român, care se va înălţa prin înălţarea lui şi se va coborî prin coborârea lui, se împotriveşte el, cu atâta putere, şuvoiului popular? se întreba A. D. Xenopol – *Cum deci se va împăca voinţa României cu aceea a regelui ei, când interesul ei este în contra Germaniei şi inima lui pentru ea?"*

După bătălia de pe Marna, de la începutul lunii septembrie 1914, care a sfărâmat mitul invincibilităţii armatei prusace (aici trupele Kaiserului, care au fost silite de către forţele armate franco-engleze să se retragă, au pierdut peste un sfert de milion de oameni), regele a trăit din plin şocul unor realităţi dure care nu mai corespundeau cu imaginea sa idilică despre puterea Germaniei, acceptând poate ideea că soarta războiului – care se arăta a fi de lungă durată – nu se va decide neapărat în favoarea puterilor centrale – scria Tiberiu Avramescu în lucrarea *„Adevărul"*. Regina Elisabeta nu se simţea nici ea mai legată de soarta românilor. Dimpotrivă, de unde afişase până atunci multă nepăsare pentru chestiunile politice, se arăta în acele momente ca cea mai înverşunată apărătoare a cauzei germane – scria N. Iorga, „Sub trei regi".

„Nu devine cineva de azi pe mâine o principesă orientală – scria Regina Elisabeta – *înrudită cu rasa latină în fruntea căreia soarta te-a aşezat, ci rămâi fiica ţării Rhinului şi fiul Alpilor pleşuvi până în adâncul inimii."* Şi asta după 25 de ani de viaţă în România! Spunea peste tot că nu va consimţi niciodată să stea pe tronul unei ţări în război cu Germania, că dacă România vrea să facă acest pas, regele trebuie să abdice imediat iar principele Ferdinand cu copiii lui să-i urmeze. Altfel ar fi *„nişte trădători faţă de sângele ce curgea în vinele lor"*. Cu aceeaşi vehemenţă, dar în sens invers, se manifesta principesa Maria, englezoaică de origine dar care fusese crescută de mama sa, unica fiică a Ţarului Alexandru al II-lea, în mediul privilegiat al Curţii de la Petersburg. Ea reprezenta în sânul familiei regale Antanta. La Pelişor, reşedinţa lui Ferdinand de la Sinaia, principesa

www.ziuaconstanta.ro

Maria nu-şi stăpânea nici sentimentele, nici vorbele. I. G. Duca în memoriile sale scrie: *„N-am venit în România, ca după 20 de ani să renunţ la Coroana României. Nu mi-am sacrificat tinereţea şi nu m-am ostenit să dau ţării aceşti moştenitori de coroană ca să-i văd acum rătăcind prin lume ca principi germani în exil. Eu de ţara asta nu mă despart. Înţeleg aspiraţiunile ei şi le îmbrăţişez. De altminteri, unde să merg? Eu germană nu sunt, la drepturile mele de principesă engleză m-aţi obligat să renunţ când m-am măritat, altă patrie decât România nu am. Dacă principele Ferdinand renunţă la Coroană şi pleacă în Germania, după unchiul său, eu divorţez şi stau aici".*

Politica de neutralitate era o soluţie de moment şi nu o politică pentru România care avea de realizat idealul ei naţional.

După temeinice pregătiri care s-au desfăşurat aproape doi ani, asigurându-se o discreţie desăvârşită, se încheia la 4/17 august 1916, între România, şi cele patru puteri ale Antantei (Anglia, Franţa, Rusia şi Italia) un tratat de alianţă şi o convenţie militară, prin care se obliga să intre în război împotriva Astro-Ungariei, nu mai târziu de 15/28 august 1916, cu scopul explicit de a readuce la patria-mumă provinciile româneşti de dincolo de Carpaţi.

Simţământul de descătuşare pe care l-au avut cei mai mulţi la moartea regelui Carol (27 septembrie / 10 octombrie 1914) era înlocuit de unul de nelinişte faţă de noul suveran. În octombrie, la una din primele întâlniri cu oamenii politici, Ferdinand îi declara lui I. G. Duca: *„Eu sunt un rege constituţional: prin urmare, dacă ţara crede că interesele ei îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi ea o piedică în realizarea idealului ei naţional. Un singur lucru cer însă ţării – şi cred că am dreptul să il cer, având în vedere gravitatea unei atari hotărâri: să gândească bine înainte de a-şi spune ultimul cuvânt, de a-şi trage spada".* Ferdinand dovedea o bună cunoaştere a realităţilor din ţară. Dar dacă ar fi gândit altfel, ar fi putut el să împiedice cu ceva mersul înainte al lucrurilor? N-o putea face dacă nu din alt motiv, atunci din acela că era aproape complet lipsit de voinţă şi de iniţiativă. Practic el nu putea influenţa nici binele, nici răul. *„Ai zice că e un om care vede, înţelege, ştie ce trebuie să facă, dar care în faţa evenimentelor stă neputincios, lovit de paralizie" îl descrie I. G. Duca. Fireşte în asemenea condiţii, Ferdinand I era osândit, dacă avea în jurul lui sfetnici buni, să fie*

www.ziuaconstanta.ro

un rege mare, dacă, dimpotrivă, era rău sfătuit, putea deveni cel mai slab şi cel mai nefast dintre suverani."

Din fericire ţara avea la vremea respectivă patrioţi devotaţi care au ştiut să fie nu numai sfetnici buni dar şi mari politicieni şi luptători pentru reîntregirea neamului.

La 14/27 august, la ora 20,45, ministrul român la Viena, Edgar Mavrocordat, a înmânat ministrului afacerilor străine al Austro-Ungariei o notă ce conţinea declaraţia de război a României. „*România* – preciza în declaraţie – *departe de a uita legăturile de sânge cu românii supuşi monarhiei austro-ungare, a putut constata că speranţa ce ne puseserăm pe adeziunea noastră la Tripla Alianţă a fost înşelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducându-se vreo reformă de natură a le da cel puţin o speranţă de satisfacţie, dar, din contra, au fost trataţi ca o rasă inferioară şi condamnaţi să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decât o minoritate în mijlocul naţionalităţilor deosebite din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptăţile pe care fraţii noştri erau, astfel, siliţi să le îndure au întreţinut între ţara noastră şi monarhie o stare neîntreruptă de ură... doi ani de război, în cursul cărora România a păstrat o neutralitate, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viaţa popoarelor sale, s-a arătat tot pe atât de gata de a le jertfi... România, împinsă de dorinţa de a contribui să se grăbească sfârşitul conflictului şi, sub imperiul necesităţii de a-şi salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unităţii sale naţionale."*

Făcând parte din „*Cabinetul de război*" a lui Ion Brătianu, în calitate de ministru de interne, Vasile Morţun semnează alături de Regele Ferdinand I., Ion Brătianu şi miniştrii cabinetului „*Manifestul către ţară*", document de excepţională valoare istorică, datat 28 august 1916.

La ora 4 după-amiază, decretul pentru declararea stării de asediu se afişa pe străzile Capitalei. La 15/28 august 1916, Regele trimitea cuvântul său de îndemn şi îmbărbătare:

„Români! Războiul, care a durat doi ani a strâns tot mai mult hotarele noastre, a zdruncinat adânc vechiul aşezământ al Europei

www.ziuaconstanta.ro

şi a învederat că, pentru viitor, numai pe temeiul naţional, se poate asigura viaţa paşnică a popoarelor. Pentru neamul nostru, el a adus ziua aşteptată de veacuri de conştiinţă naţională, ziua unirii lui. După vremi îndelungate de nenorociri şi grele încercări, înaintaşii noştrii au reuşit să întemeieze Statul Român prin Unirea Principatelor, prin Războiul Independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională. Astăzi, ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor. De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi de pe plaiurile Bucovinei, unde Ştefan cel Mare doarme somnul de veci. În noi, în virtuţile, în vitejia noastră, stă putinţa de a le da dreptul, ca într-o Românie întregită şi liberă, de la Tisa până la Mare, să propăşească în pace, potrivit destinelor şi aspiraţiilor gintei noastre!"

Înfăptuirea Marii Uniri din 1918 nu a aparţinut unei clase sociale, unui partid politic, ci ea a constituit scopul şi acţiunea întregii naţiuni române: pentru acest ideal au acţionat toate forţele de bază ale societăţii româneşti.

Vasile G. Morţun a murit în anul 1919 după ce a văzut idealul pentru care a luptat împlinit.

Printre alte preocupări a fost editor a lui Mihai Eminescu, s-a simţit mereu legat de oraşul său natal, Roman. A scris şi a tradus piese de teatru. O piesă originală a fost intitulată *„Zulnia Hâncu"*.

www.ziuaconstanta.ro

NERSESIAN ANAÏS

Anaïs Nersesian, până în prezent singura poetă şi prozatoare de naţionalitate armeană a cărei creaţie a dobândit recunoaştere în literatura română, s-a născut în Bucureşti, la 22 martie 1937.

Este fiica Vilmei Nersesian (N. Csiki), profesoară, şi al lui Bedros Nersesian, contabil, fiul protoiereului Eghişe Nersesian, paroh al comunităţii armene din Iaşi (între 1893-1939) onorat de către Regele Ferdinand cu gradul de Ofiţer al Ordinului Coroana României.

După absolvirea liceului *„Gh. Lazăr”* Anaïs Nersesian urmează studii superioare la Facultatea de Istorie fiind licenţiată a Universităţii din Bucureşti. Între 1961-2000 a funcţionat ca redactor şi şef de serviciu la Biblioteca Naţională a României.

Debutează în literatură la vârsta de 19 ani cu poezii publicate în revista *„Tânărul Scriitor”* condusă de Demostene Botez.

În 1962 Miron Radu Paraschivescu publică în Povestea Vorbei (suplimentul literar al revistei Ramuri) un grupaj de poezii semnate de Anaïs Nersesian şi face o prezentare amplă, salutând apariţia unei *„poete autentice şi originale, aparţinând curentului de avangardă suprarealist”*.

Debutează editorial în 1973 cu volumul *„Cântăreţul de sticlă”* apărut la Cartea Românească, prestigioasa editură a Uniunii Scriito-

www.ziuaconstanta.ro

rilor. Volumul este primit elogios de critica literară care-l consideră unul dintre cele mai reuşite debuturi ale anului 1973.

Poezia lui Anaïs Nersesian s-a bucurat de atenţia şi aprecierile deosebite ale criticilor de elită din literatura română precum Nicolae Manolescu, Laurenţiu Ulici, Daniel Dimitriu, Mircea Iorgulescu, Victor Felea, Dan Cristea, Sultana Craia, Gabriela Scurtu, Radu G. Ţeposu, Dan Alex. Condeescu, Ilieş Câmpeanu, Geo Vasile şi alţii.

„Voce distinctă a promoţiei '70, Anaïs Nersesian este apreciată pentru «nervul», «superbia» şi «asprimea» tonului, pentru patosul cenzurat ludic şi ironic, emisia lirică fără dulcegării şi fără dependenţe stilistice. E de adăugat mobilitatea şi anvergura figurativă, imaginaţie mitică, fast al peisagisticii simbolice, caligrafie sigură a ambientului domestic, rustic sau citadin, funambulia carnavalescă. Poetica sa este obsedată de metafora existenţială, de praguri, esenţe, transsubstanţeri" (dicţionarul general al literaturii române) publicat de Academia română, vol. IV, 2006). În acest context putem menţiona afirmaţia reputatului critic Daniel Dimitriu: *„Anaïs Nersesian nu a intrat în poezie frauduos păcălind vameşii criticii. Ea s-a instalat într-un spaţiu din care nu poate fi exclusă dar mai ales acest spaţiu s-a îmbogăţit câştigând un locatar privilegiat, impus prin cenzura drastică a talentului autentic"* (*„Adevărul literar şi artistic"*, 9 feb. 1997).

„Anaïs Nersesian se situează în intimitatea poeziei româneşti actuale, dincolo de promoţii şi generaţii, intrate sau ieşite din legendele metropolitane.. Forţa copleşitoare a inspiraţiei sale impune cu atât mai mult cu cât rafinatul cântec emis în cele mai diverse registre stilistice este ridicat la puterea maximei reflexivităţi" (Geo Vasile, *„Poezia română între milenii"* ed. Dacia, 2002).

La recomandarea criticilor Laurenţiu Ulici, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Anaïs Nersesian este primită membră a Uniunii Scriitorilor din Romăia, în decembrie 1979.

Publică în presa literară românească (*„Gazeta literară"*, *„Luceafărul"*, *„România literară"*, *„Contemporanul"*, *„Amfiteatru"*, *„Tribuna"*, *„Convorbiri literare"*) şi colaborează cu articole de istorie şi critică de artă la *„Magazin istoric"*, *„Revista muzeelor"*, *„Arta"*, precum şi la publicaţiile armene *„Nor Ghiank"*, *„Ararat"*, *„Ani"*.

www.ziuaconstanta.ro

În afara celor zece volume de poezie editate, Anaïs Nersesian publică romanul *„Parfumul rochiei”* (ed. *„Ararat”*, 1994) *„unde scriitoarea atinge echilibrul caligrafiei clasicizante ce domină romanul modern dovedind un extraordinar simţ al detaliului şi al puterii lui expresive în pagină, oferind portrete şi personaje de zile mari ce se îngheagă din secvenţe şi situaţii limită, oferind pagini unice despre Bucureştiul începutului de secol, dar şi despre universul incandescent al adolescenţei”* (Geo Vasile, *„Început şi sfârşit de veac”* Luceafărul, 1995).

Pentru a face cunoscută publicului cititor din România frumuseţea poeziior populare armeneşti, Anaïs Nersesian traduce şi prelucrează după varianta franceză a lui Arşag Cobanian, *„Chants populaires arméniens”*, o culegere intitulată *„Cântece ale trubadurilor armeni”* (ed. Ararat, 1997).

„În volumul *„Armenii în istorie şi cultură”* (ed. *„Ararat”*, 2003), Anaïs Nersesian, adună articole şi studii despre istoria şi cultura armenilor din România – şi nu numai – acoperind şapte secole. Metoda de investigaţie este complexă. Un prim capitol (*„Armenii în istoria şi civilizaţia universală”*) se axează în special pe istoria cetăţii Ani precum şi a legăturii dintre armeni şi Imperiul Bizantin. Urmează un capitol consistent despre *«Armenii în Ţările Române»*, cu pagini despre domnitori de origine armeană, dar şi despre negustori şi zarafi, despre istoria comunităţii armeneşti din Transilvania, Dobrogea, Bucureşti, despre influenţe ale culturii armene în cărţile populare şi pictura murală bisericească etc. Capitolul final *„Personalităţi”* porneşte de la familiile armene consemnate în Arhondologia Moldovei de Constantin Sion, se opreşte asupra cărturarului Lazăr Asachievici, speculează asupra eventualilor strămoşi armeni ai lui Eminescu, se ocupă pe larg de armenii junimişti, apoi de G. Ibrăileanu pentru a ajunge la artişti plastici contemporani. Deşi mozaicat, decupajul istoric al lui Anaïs Nersesian are coerenţă; cartea se citeşte cu plăcere şi folos, iar dimensiunea sa intelectuală depăşeşte interesul strict comunitar.” (Paul Cernat, *„Observator cultural”*, 2004).

Dicţionarul general al literaturii române apreciază volumul: *„Pagini sobru documentate sau pitoresc evocatoare din avatarurile fertilei vocaţii culturale a etniei. Cartea furnizează şi istoriei literare*

www.ziuaconstanta.ro

româneşti detalii şi abordări insolite ale unor figuri precum Lazăr Asachi, căminarul Gh. Eminovici, membrii armeni ai Junimii, Petru Th. Missir, G. Ibrăileanu ş.a." (vol. IV, 2006).

În 2004 Anaïs Nersesian publică volumul „Oraşe italiene", (ed. *„Ararat"*) privind istoria, arta şi cultura oraşelor Roma, Florenţa, Veneţia, în perioada antică şi a Renaşterii, relaţiile politice şi culturale cu Ţările Române şi cu Regatul Armeniei.

Monografia *„Din istoria antică şi medievală a Armeniei"*, ed. *„Ararat"*, 2006, se axează pe evenimente cruciale din istoria poporului armean.

Din lirica lui Anaïs Nersesian au apărut traduceri în reviste literare din Armenia, Rusia, Lituania, Franţa.

Un grupaj din poeziile sale, în traducerea lui Kevork Emin, a fost inclus în *„Antologia de poezie românească"*, apărută în 1984, la *Editura pentru Literatură* din Erevan.

În calitatea ei de scriitoare şi istoric de naţionalitate armeană, Anaïs Nersesian este inclusă în monumentala Enciclopedie Armeană (vol. VIII), apărută la Erevan sub egida Academiei Republicii Armenia.

Anaïs Nersesian a fost selecţionată şi prezentată în ediţia *„Who's Who"* din România (2001), a personalităţilor româneşti contemporane, din domeniul politic, social, cultural şi ştiinţific.

În 1996 primeşte Premiul Uniunii Armenilor din România.

Scrieri publicate:

Poezii: „Cântăreţul de sticlă", ed. *„Cartea Românească"*, 1973; ***„Stampe lirice"***, ed. *„Eminescu"*, 1973; ***„Sigiliul trecerii"***, ed. „Cartea Românească", 1978, ***„Balanţa solară"***, ed. *„Eminescu"*, 1980, ***„Alb şi negru"***, ed. *„Eminescu"*, 1982. ***„Singurătatea spectacolului"***, ed. *„Eminescu"*, 1983, ***„Bolta glisantă"***, ed. *„Cartea Românească"*, 1986. ***„Înstrăinatul solstiţiu"***, ed. *Eminescu", 1987,* ***„Terase de apă"***, ed. *„Eminescu"*, 1991, ***„Cu faţa la zid"***, ed. *„Ararat"*, 1996.

Romane: „Parfumul rochiei", ed. „Ararat", 1994.

www.ziuaconstanta.ro

Monografii: ***„Armenii în istorie şi cultură”***, ed. *„Ararat”*, 2003; ***„Oraşe italiene”***, ed. *„Ararat”*, 2004; ***„Din istoria antică şi medievală a Armeniei”***, ed. *„Ararat”*, 2006.

Traduceri: „Cântece ale trubadurilor armeni”, ed. *„Ararat”*, 1997.

Repere bibliografice (selective)

În afara cronicilor apărute în presă, selecţionăm din dicţionare şi monografii de istorie literară:

Laurenţiu Ulici, ***„Prima verba”*** *(„Albatros”, 1975);* ***„Literatura română contemporană”*** *(„Eminescu”, 1995);* Victor Felea, ***„Aspecte ale poeziei de azi”*** (*„Dacia”*, 1980), volumele 2-3; Geo Vasile: ***„Poezia română între milenii”*** (*„Dacia”*, 2002); Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, ***„Dicţionarul scriitorilor români”*** (*„Albatros”*, 2001), vol. 3. Academia Română ***„Dicţionarul general al literaturii române”*** (*„Univers enciclopedic”* ,2006, vol. 4), ***„Enciclopedia Armeană”***, Erevan, 1984, vol. VIII, ***„Who's Who”***, România, 2001.

www.ziuaconstanta.ro

PROTOIEREUL NERSESIAN EGHIŞE (1850-1939)

Protoiereul Eghişe Nersesian s-a născut la 21 mai 1850 în orăşelul Kurdpelang din provincia Butania, o enclavă armeană nu departe de Constantinopol unde va urma cursurile seminarului teologic de pe lângă patriarhia armeană.

După absolvirea studiilor este trimis să îşi desăvârşească învăţătura la Congregaţia Mehitariştilor de la San Lazzaro, din Veneţia.

Consacrat prelat în 1880 i se încredinţează altarul Bisericii Armene din Varna, până în 1887 când preia parohia armeană de la Târgul Ocna.

După cinci ani (1892) părintele Eghişe Nersesian este numit preot al comunităţii armene din Iaşi la biserica „Sfânta Maria" unde va sluji timp de 47 de ani, până în 1939, anul morţii sale. Este înmormântat alături de membri ai familiei sale la cimitirul armean din Iaşi.

Protoiereul Eghişe Nersesian a fost o personalitate a Iaşului bine cunoscut şi respectat atât pentru activitatea sa preoţească şi cea obştească cât şi ca om de cultură. Era un cărturar care cunoştea bine pe lângă limba maternă şi limbile italiană, franceză, turcă, română. Pasionat de istorie şi geografie, comandă în străinătate cărţi din aceste domenii. După moartea sa, biblioteca ce i-a aparţinut a fost donată Universităţii din Iaşi.

www.ziuaconstanta.ro

A participat activ la ajutorarea armenilor scăpaţi din genocidul dezlănţuit de turci în 1915, el însuşi întreţinând pe cheltuiala proprie timp de doi ani o familie (Nehabedian) cu doi copii.

În 1920 Patriarhia armeană îi acordă rangul de protoiereu cu drept de a purta cruce la piept.

Pentru merite deosebite, în anii dramatici ai primului război mondial, protoiereul Eghişe Nersesian este numit de către regele Ferdinand, prin diploma nr. 29990 din 31 mai 1923, *membru al Ordinului Coroana României cu gradul de ofiţer, şi primeşte medalia acordată de către regele României.*

www.ziuaconstanta.ro

OHANESIAN DAVID

Într-o însemnare a scriitorului Geo Bogza publicată în *„România literară"* din 3 octombrie 1985 întâlnim următoarele rânduri: *„Trei mari E: Eternitate, Eminescu, Enescu. Trei mari O: Orion, Oedip, Ohanesian"*.

S-a născut la 6 ianuarie 1927 în capitala României. Tatăl emigrase din Turcia, direct la Bucureşti, în 1915, supravieţuind celui mai cumplit pogrom din istoria modernă a omenirii: 1.500.000 de oameni sacrificaţi. *„Bunicul, tatăl tatălui meu,* – povesteşte David Ohanesian, în volumul *«Patima muzicii»*, autori David Ohanesian, Iosif Sava – *a fost ucis în faţa sa. Mama era o armeancă «românizată» de veacuri. Familia ei a sosit în Moldova pe vremea lui Alexandru cel Bun. Se numea Izmirliu. În casă erau 16 copii. Satul în care s-a născut, Grozeşti, este lângă Tg. Ocna, pe lângă Tescanii lui Enescu. Părinţii s-au căsătorit în anul 1921. Tata avea o prăvălie de cafea în cartier. Încropită cu greu. Prin 1933, naiv, încrezător, visător, n-a putut duce mica afacere mai depate şi a dat faliment. Şi toţi anii ce au urmat, până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, au fost foarte grei pentru familia noastră...*

Cu toate acestea muzica era prezentă în casa noastră din Giuleşti. Eu eram mai puţin muzical. Tata cânta însă mereu. O rară dragoste de muzică a avut sora mea, cu câţiva ani mai mare ca mine. Exista în casă o fisarmonică la care bătrânul lega sunete triste pe înserat...

www.ziuaconstanta.ro

Cursul primar l-am urmat la Şcoala nr. 41, „Prunea" în Chibrit, iar liceul la „Petru Rareş" cu profil comercial care pregătea contabili, specialişti în finanţe...

Prin 1945-1946 a pus opera stăpânire pe mine. Mergeam mereu la Operă. Spectacole cu «Liliacul», «Lakmé» le-am văzut de zeci de ori. Frumuseţea partiturii «Liliacului» m-a atras pentru totdeauna către arta lirică. În 1948 m-am înscris la Conservatorul «Astra». Am avut profesori excelenţi, printre ei maestrul vieţii şi artei mele – Aurel Costescu-Duca..."

La 1 noiembrie 1950 este angajat ca solist vocal la Opera din Cluj unde a trăit experienţa decisivă a tinereţii şi formării sale artistice. Referindu-se la această perioadă, David Ohanesian spune: *„Dacă ar trebui să mă refer la o singură persoană, am să-l numesc pe profesorul acelor ani şi, mai târziu, pe colegul şi prietenul meu – neuitatul Dinu Bădescu. A fost unul dintre cei mai remarcabili intelectuali pe care i-am avut colegi. Profesor de unică vibraţie, el m-a învăţat legile de bază ale cântului pe scenă, ne-a explicat (spun la plural pentru că mulţi au beneficiat de «umărul» său) cum putem veşnic îmbogăţi capitalul talentului nostru, ne-a dăruit, aş spune, «charta» activităţii pe viaţă, ne-a antrenat zi de zi, în clasele Conservatorului şi pe scena Operei clujene, pentru performanţele, sportivele performanţe pe care trebuia să le demonstrăm pe tot parcursul carierei. Dinu Bădescu ca şi Aurel Costescu-Duca m-au învăţat că reuşita în cariera solistică depind în proporţie de 80 la sută de modul în care izbândeşti să-ţi întăreşti continuu, să-ţi stăpâneşti continuu sistemul nervos.*

Clujul a însemnat pentru mine fundamentala şcoală a vieţii. Clujul m-a transformat ca cetăţean. La Cluj am devenit, după anii de chin ai tinereţii, un om liber doritor de artă, stăpân pe timpul şi sufletul său... Nici urmă de provincialism muzical în Clujul anilor '50... În puţine din metropolele muzicale prin care am trecut, am găsit vitalitatea, coeziunea, forţa Clujului tinereţii mele... Dacă doresc ceva tinerilor mei prieteni este să simtă în jurul lor circulaţia de idei, liniile de forţă ce au modelat sufletul meu în anii petrecuţi la Cluj..."

Baritonul David Ohanesian a debutat în *„Paiaţe"*, la 4 decembrie 1950, după care urmează o impunătoare listă de roluri din

www.ziuaconstanta.ro

operele: Amonasro (*Aida*), Iago (*Othello*), Rigoletto şi Monterone (*Rigoletto*), în De Luna (*Trubadurul*), Germont (*Traviata*), Marcello (*Boema*), Escamillo (*Carmen*), Valentin şi Mefisto (*Faust*), Tonio şi Silvio (*Paiaţe*), Alfio (*Cavaleria rusticana*), Figaro (*Bărbierul din Sevillia*), Ashton (*Lucia di Lammermour*), Mazeppa (*Mazzeppa*), Kaspar (*Freischütz*), Gerard (*Andrea Chenier*), Igor şi Caliţki (*Cneazul Igor*), Monforte (*Vecerniile siciliene*), Oedip (*Oedip*), Rusalim (*Pană Lesnea Rusalim*), Prometeu (*Prometeu*), Ion Vodă (*Ion Vodă*), Dragoş (*Răscoala*), Un marinar (*Billy Budd*), Comisarul pieţii (*Amintiri din Casa morţilor*), Walfram (*Tannhäuser*), Renato (*Bal mascat*), Evgheni Oneghin (*Evgheni Oneghin*), Marle Preot (*Samson şi Dalila*), Aleco (Aleco), Stareţul (*Logodnă la mânăstire*), Iasiu (*Halka*), Mosi (*Anuş*).

A beneficiat în distribuţii de colegi de mare valoare, nume emblematice ale liricii, Lia Hubic, Alexandru Racolţea, Octav Enigărescu, Augustin Almăşanu, Dinu Bădescu, Elena Vătafu, Suzana Rosica, Lucia Stănescu, Ioan Hvorov, Ana Rozsa Vasiliu, Stela Simonatti, Angela Moldovan, Constantin Ujoicu, Gogu Simionescu, Liviu Liseanu, Traian Popescu, Anii Ducu, Theodor Carabiber ş.a.

La 1 martie 1958 este solist al Operei Române din Bucureşti pe care a slujit-o cu neţărmurită dragoste şi devotament. În cursul aceluiaş an baritonul David Ohanesian face cunoştinţă cu partitura uriaşei opere a lui George Enescu care va deveni, într-adevăr, cea mai dragă lucrare din repertoriul său. După opera lui Paul Constantinescu, capodopera enesciană i-a dăruit suprema satisfacţie a carierei sale artistice.

„M-am născut să cânt Oedip – Oedip-ul, spune David Ohanesian – a fost rolul vieţii mele. Întreaga mea biografie se cantonează în jurul operei enesciene. Am cântat nu de puţine ori cu strălucire marile roluri de bariton. Am fost aplaudat în aceste roluri în mari centre artistice ale Europei, de la Paris la Moscova şi de la Hamburg la Istanbul. Opera Oedip mi-a fost însă lucrarea cea mai apropiată. Oedip reprezintă chintesenţa carierei mele. Partitura lui Enescu a oferit cadrul necesar afirmării datelor mele vocale şi actoriceşti: mă gândesc uneori, trecând în revistă momentele principale ale vieţii mele, că tot ceea ce am realizat până în 1958 m-a pregătit în fapt pentru Oedip, şi tot ceea ce am construit, după anul 1958, pe

www.ziuaconstanta.ro

scena bucureşteană sau în marile teatre ale lumii, a avut drept punct de reper marele personaj al oprei lui Enescu. Eu am avut bucuria să mă confrut cu cea mai dificilă şi mai importantă cred, creaţie lirică a secolului XX. Am avut bucuria să scriu o pagină, de o excepţională importanţă în istoria artei interpretative româneşti, căci montarea Oedip-ului, în 1958, a însemnat un moment de culme în evoluţia teatrului liric naţional. De la Scapia la Jago, am făurit creaţii de referinţă, dar Oedip a oferit structurii mele artistice summ-um-ul de valenţe. Din anul 1958, Oedip a fost un erou, un personaj la care m-am gândit continuu. De la Atena la Los Angeles, am cutreierat lumea gândindu-mă la destinul lui Oedip, şi în numele său mi-am pus continuu probleme esenţiale, în numele său m-am gândit la istorie, la destinul oamenilor şi al locurilor."

În cartea sa despre Oedip O.L. Cosma scrie: *„În mod deosebit reliefăm aportul lui David Ohanesian, acest minunat Oedip şi, credem, inegalabil. Cu câtă forţă expresivă şi profunzime ştie acest mare cânăreţ-actor să creeze rolul titlular, să redea gama policromă a trăirilor în care evoluează din tabloul Corintului şi până în scenele din vecinătatea Atenei. Meditare, revoltă, ură, curaj, dragoste, durere, deznădejde, stoicism, încredere – iată numai câteva din stările afective care-l animă. Ce magnifică transfigurare scenică între Oedip-ul-Ohanesian de la începutul actului III şi sfârşitul său, regele falnic şi regele ostracizat, surghiunit! Deschiderea realizată într-un timp relativ scurt rezidă în transformările interioare ale personajului, aievea, unui proces în continuă devenire. Fiecare moment, în interpretarea sa, este intens trăit, motivat, logic, bine gândit, Vocea sa masivă şi omogenă, penetrată şi tânguitoare a rezolvat cu brio problemele muzicale atât de complexe şi atât de variate ale rolului său. Indiscutbil, că nu greşim când afirmăm că David Ohanesian realizează în Oedip una din cele mai valoroase creaţii ale artei lirice româneşti de la începuturile sale şi până astăzi. Spectacolul Oedip este desăvârşit? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ, chiar dacă de la o reprezentaţie la alta apar inegalităţi. Micile scăderi nu pot diminua satisfacţia artistică şi profunda emoţie ce o prilejuieşte vizionarea operei"*.

În 1983, la un sfert de veac de la montarea operei Oedip, revista Muzica scria: *„25 de ani de viaţă, aici, a capodoperei enes-*

www.ziuaconstanta.ro

ciene, înseamnă şi 25 de ani de existenţă între Oedip a creatorului rolului titular, al cărui nume s-a identificat cu tragedia lirică a lui George Enescu, baritonul David Ohanesian. Enescu spunea, referindu-se la căutările sale şi la opţiunea pentru anticul mit elin, că „un asemenea subiect nu-l alegi tu, te alege el pe tine". Parafrazând-l, putem afirma că rolul acesta l-a ales pe David Ohanesian pentru a-i da împlinirea şi viaţa necesare realizării dezideratului enescian... Ohanesian a conferit şi de data aceasta interpretării sale acea substanţă care este caracteristica cea mai specifică a limbajului enescian în Oedip: profunzimea şi intensitatea tratării rolului... comunicând prin trăirea sa, forţa dramatică a mitului prin vocaţia sa de cântăreţ şi actor, prezenţa lui David Ohanesian rămâne cea mai mare împlinire a spectacolului jubiliar Oedip".

Remarcabile turnee peste hotare de la Paris la Moscova, de la Stokholm la Atena, dar şi pe frontul vieţii muzicale naţionale s-au bucurat de dragostea publicului, de aprecierile muzicienilor şi a criticii.

Din anul 1968 timp de aproape un deceniu, David Ohanesian, a fost solistul Operei din Hamburg. Aici, marea lume muzicală a recunoscut, ani în şir, forţele unui artist român, şi prin arta şi puterea sa, şcoala interpretativă românească.

Pe scena hamburgheză a cântat alături de mari solişti precum: Fiorennza Cosotto, Mirella Freni, Gwyneth Jones, Raina Kabaivanska, Edith Mathieu, Lucia Popp, Brigit Nilsson, Hanna Schwarz, Tatiana Troyanos, Leonie Rysanek, Astrid Varnay, Luciano Pavarotti, Peter Schreier, Theo Adam, Placido Domingo, Nicolai Gadda, Zoltan Kalemen, Gianni Raimondi, Carlo Bergonzi, Hans Sotin, Herman Pray Katia Riciarelli, Iva Vinco, Montserrat Caballè, Donalo Mc. Intyre şi mulţi alţii.

David Ohanesian a răspuns întotdeauna invitaţiilor fie ale unor mari scene ale lunii sau în principalele localităţi ale ţării, fericind prin glasul său publicul meloman, care a ştiut să-i aprecieze calităţile vocale şi interpretative. Într-o scrisoare adresată maestrului de către Petre Brâncuşi, directorul Operei Române, după spectacolul Otello se spune: „Creaţia dvs. asemeni tuturor intereptărilor oferite de-a lungul întregii cariere artistice, atât în ţară, cât şi în străinătate, unde aţi reprezentat în mod strălucit arta românească, s-a bucurat de

www.ziuaconstanta.ro

adânca stimă şi admiraţie a colegilor, a publicului spectator, conferind producţiei primei scene lirice a ţării momente de referinţă de elevată valoare artistică, adânc întipărită în memoria şi conştiinţa celor ce v-au ascultat..."

În ianuarie 1977, baritonul David Ohanesian împlinea 50 de ani, este pensionat la cerere. Motivul? Neînţelegerea cu Directorul Operei în privinţa organizării muncii, a activităţii instituţiei, a folosirii resurselor ei artistice.

În plenitudinea forţelor, baritonul David Ohanesian cel care a străbătut Europa şi America, respectat şi iubit de melomanii de pretutindeni, cel care a contribuit cu talentul, cu munca fără preget la arta veacului, părăsea cu amărăciune scena care l-a consacrat pentru eternitate...

„Vă spun cinstit – declara într-un interviu publicat de *«Jurnalul Naţional»*, din 6 ianuarie 2006, la împlinirea vârstei de 79 de ani *– că nu mai am nici o pretenţie de la cariera mea, care s-a închis prin pensionare, prin nişte intrigi de la Opera Română... În clipa în care ai ieşit la pensie, uită omul cine ai fost (că am cântat 50 de ani, că am fost interpretul lui Oedip în toate marile centre din Europa). De când am ieşit la pensie nu sunt chemat nici măcar la spectacolele lui «Oedip» din cadrul Festivalului «George Enescu». Au uitat de mine. Cât timp am cântat, am avut parte de nişte sărbători... Când au împlinit 50 de ani de la înfiinţarea noului teatru, am primit un premiu din partea Operei. Am fost onorat de două ori Doctor Honoris Causa, o dată la Cluj şi o dată la Iaşi, ca să nu uite omul unde a început să cânte şi unde s-a format ca artist. La Cluj am cântat opt ani. Restul până la 50 de ani am fost la Bucureşti şi aici nu au catadicsit să-mi dea acelaşi titlu. Un cântăreţ nu poate să ţină o carieră cât poate ţine zidul mănăstirii, iar pe mine nu m-a şocat... am fost pregătit să suport această nedreptate a naturii. S-au împuţinat toate aceste minunăţii pe care le-am trăit în timpul carierei. Am fost ani buni angajatul Operelor din Hamburg, Viena... aşa că am făcut o carieră frumoasă pentru care nu am ce-mi reproşa. Fără nici un fel de discuţie, crearea operei «Oedip», care este o operă română (Enescu a gândit-o în română, dar acum este cântată în franceză) este cea mai mare realizare. A fost un mare succes. Înainte să mă apuc de cântat, pe vremuri, când s-a făcut naţionalizarea, a*

www.ziuaconstanta.ro

trebuit să-mi întreţin familia (că eu muncesc de la 12 ani), am fost practicant la ziarul «Timpul» pe urmă am fost contabil. Cred că în viaţă trebuie să fii modest, chiar şi atunci când atingi culmile succesului. Cel mai mare duşman al artistului este să credă că-l are... Eu peste un an împlinesc 80 de ani şi am cântat până la 75 de ani roluri grele, cu răspundere. Noi, cei mai mari trei baritoni ai ţării, Octav Enigărescu, Nicolae Herlea, David Ohanesian (ca să dau şi eu un pic din pene), am avut un profesor nemaipomenit: Aurel Costescu-Duca. Am fost modeşti şi muncitori. Mândria noastră cea mai mare era când începeau spectacolele pe scenele internţionale cu imnul României".

Retras într-o casă, construită după propriul proiect, la marginea capitalei alături de distinsa sa soţie, David Ohanesian, „caratele" lăcaşului, cum îi place maestrului să spună, sunt date de obiecte, de tablouri şi amintiri scumpe sufletului său. Fiecare lucru, fiecare carte, fotografie, tablou, covor, îşi are „cronica" sa în istoria legăturilor sale cu viaţa şi acum îşi asigură bucuria de viaţă. Ascultă multe înregistrări, citeşte tot ce n-a avut răgaz în anii ce au trecut atât de repede. Se ocupă de casă, se interesează de pensionarii Operei care nu au nici un ajutor. Casa sa le este veşnic deschisă. A fost gazda marii cântăreţe şi soţia strălucitului său profesor Victoria Cotescu-Duca. I-au trecut pragul casei mulţi dintre cântăreţii ce i-au fost sori în tinereţe şi prieteni apropiaţi: Tassian, Nic Apostolescu, Maria Moreanu şi mulţi alţii.

„Am intrat în conştiinţa publicului – spune David Ohanesian – nu printr-un rol, ci prin tensiunea artistică pe care am dat-o fiecărui rol. Nu am iubit în mod special vreunul, ci pe toate, la nebunie. Este adevărat că până la Oedip am cântat bine, peste linia de plutire, 20 de roluri. Dacă nu era aşa, nu puteam să rezolv partitura Oedip. La Hamburg, am cântat timp de 7 ani singur. Telramund din «Lohengrin», Scarpia din «Tosca» Alfio din «Cavaleria rusticana», Monforte din «Vecerniile siciliene», Amonsaro din «Aida». Cât despre Enescu, el a ştiut tot. Om de mare cultură, a muncit cu har, ştiinţă, devotament o viaţă, ca să scrie o operă... Enescu l-a depăşit filosofic pe Sophocle. Ce înseamnă geniul? Un geniu nu poate fi «atacat» decât de un geniu, altfel, îţi aduci aminte de cuvinte meschine, ca «imitaţie», «plagiat»... Oedip reprezintă capodopera

www.ziuaconstanta.ro

operelor româneşti. Oedip este cel mai complex personaj care a fost scris vreodată pentru operă. Oedip reprezintă o răscruce a civilizaţiei. Oedip are o muzică pe care a scris-o marele nostru Enescu. Toate acestea m-au convins să-l abordez".

David Ohanesian a interpretat cu pasiune şi dăruire acest magnific rol timp de 27 de ani, confirmând cu strălucire „Oedip sunt eu".

www.ziuaconstanta.ro

PAMBUCCIAN KRIKOR

Considerat drept cel mai mare anatomopatolog al ţării, Krikor Pambuccian s-a născut la 20 august 1915. Într-un interviu acordat Aidei Cozighian-Hulubei şi publicat în *„Ararat"*, el spune: *„Mama s-a născut în Adana (Cilicia) – Turcia, tata era din Cezareea – Capadocia. La puţin timp după venirea mea pe lume, tot la Adana, părinţii au pornit în refugiu în Siria, Liban, Cipru (Larnaca). În 1924 am ajuns în România, la Constanţa, unde am rămas până în 1936, an în care ne-am stabilit la Bucureşti. Clasele primare le-am făcut la Şcoala Evanghelică Germană. Mi-a plăcut totdeauna să învăţ. Când eram în clasa a VIII-a a Liceului «Mircea cel Bătrân» a venit prof. Dimitrie Gusti, sociolog şi ministru al învăţământului. A dorit să afle ce voiau să devină liceenii. Întrebat de ce mă îndrept spre medicină i-am răspuns că vreau să pot alina suferinţele oamenilor. Ca elev, am obţinut totdeauna premiul I, iar la absolvire am fost sărbătorit în Constanţa la Cazino. Când mi-au pus pe cap două coroane (una pentru premiul I al clasei a VIII-a şi una ca premiu de onoare al liceului) a cântat pentru mine Fanfara Regimentului 34 Infanterie. La bacalaureat am fost calificat pe primul loc. Preşedintele comisiei era George Murnu (traducătorul Iliadei). În anul acela au dat examen, împreună, elevii celor opt licee din Dobrogea (băieţi şi fete): Constanţa, Tulcea, Silistra, Bazargic, iar eu am reuşit primul. Profesorii mei de liceu erau foarte bine pregătiţi profesional şi de o extraordinară moralitate. Deşi eram*

www.ziuaconstanta.ro

emigrant şi am fost în competiţie cu fii de personalităţi, nu s-a făcut vreo diferenţă de etnie şi s-au recunoscut cinstit meritele fiecăruia. Ca refugiat am găsit în România o ţară ospitalieră, de aceea port o sinceră recunoştinţă faţă de poporul român.

Din 1936 am devenit student la Facultatea de Medicină din Bucureşti, pe care am absolvit-o, în 1942, cu menţiunea «Magna cum laudae». Teza de doctorat, susţinută tot în 1942, a avut ca temă «Cancerul experimental chimic». În 1939, deşi eram doar student în anul IV de studiu, am fost numit prin chemare de către Senatul Universitar Bucureşti, preparator universitar la Catedra de Anatomie patologică, unde am parcurs toate treptele universitare: asistent, conferenţiar, profesor titular, şef de disciplină cu gradaţie de merit până în 1980. Atunci am trecut la Institutul de Medicină Legală «Mina Minovici» în interes de serviciu cu titlul de medic primar gradul I. Am fost timp de 30 de ani membru permanent în Comisia superioară Medico-Judiciară şi am fost elogiat, pentru cinstea mea, de către Procuratura Generală, în judecarea cazurilor de responsabilitate medicală. Am ieşit la pensie în 1985. În paralel, am lucrat prin cumul pe linie de cercetare la Institutul «Victor Babeş» (între anii 1939–1985). Aici, de la funcţia de şef de laborator, am ajuns la cea de director adjunct ştiinţific. Pe linie de reţea sanitară, am fost medic primar la spitalele Colentina, Colţea, Floreasca, Brâncovenesc, ca şi la Spitalul Militar Central, cu gradul de colonel, fiind şeful laboratorului de anatomie patologică şi medicină legală. Am slujit medicina, neîntrerupt, timp de 46 de ani. Am fost recompensat cu Insigna de Evidenţiat în Munca Medico-Sanitară, eliberată de Ministerul Sănătăţii.

Am avut multe satisfacţii. Totdeauna am îmbinat munca didactică cu cea ştiinţifică şi sanitară. Am participat cu referate la o serie de congrese, din care amintesc: «Forme atipice de tuberculoză» (Harkov – U.R.S.S.), «Trichineloza» (Wroclaw – Polonia), «Lichenul plan bucal» (Paris – Franţa), «Tratamentul anchilozei temporo-mandibulare» (Lyon – Franţa), «Tratamentul bolii reumatismale» (Palma de Majorca), «Parodontopatia» (Istanbul – Turcia), «Trichineloza» (Miami – S.U.A.), «Leucoencefalita Van Bogaert» (Sofia – Bulgaria). De asemenea, am prezentat 300 de comunicări, referate, rapoarte şi corapoarte la simpozioanele din ţară. Pot să adaug şi 300 de publicaţii anatomo-clinice şi experi-

www.ziuaconstanta.ro

mentale în ţară şi străinătate, trei manuale de morfopatologie, trei monografii: «Trichineloza», «Microscopia electronică» şi «Tumorile cardio-vasculare». Am fost conducător a 80 de lucrări de dizertaţie pentru doctorat în medicină, atât în ţară cât şi în străinătate: R.F.G., R.D.G., Grecia, Liban, Sudan, Israel, Yemen, Mali, Coreea de Nord. Sunt, totodată, coautor la «Dicţionarul Medical», «Stările precanceroase şi diagnosticul precoce al cancerului» (centenarul Institutului „Victor Babeş", 1987).

Am fost secretar general al Filialei Bucureşti a Uniunii Ştiinţelor Medicale, preşedinte al Societăţii de Morfopatologie – Filiala Bucureşti, membru în Sfatul Ştiinţific al Ministerului Sănătăţii, membru în Colegiul de redacţie al «Revistei de morfologie normală şi patologică», membru în Colegiul de redacţie al revistei «Morphologie et Embryologie» (Editura Academiei Române), membru în Comisia Internaţională a Trichinelozei cu sediul la Wroclaw (Polonia), membru al Uniunii Medicale Balcanice, membru al Comisiei Internaţionale de implantologie din Bremen (Germania), membru al Societăţii Internaţionale de Odontologie şi Paradentologie cu sediul în Bruxelles (Belgia). Am fost citat în «Men of Achievement» ediţia a V-a (1978) International Biographical Centre Cambridge, England şi în The International Register of Profiles Edition XXX IV/V, Cambridge England, 1981. Mi s-a decernat Medalia «Albert Einstein» de bronz 1989, Universal Intelligence Data Bank of America. Adaug şi Medalia „Nerses Şnorhali", oferită de Sanctitatea Sa Vazken I, Patriarh Suprem şi Catolicos al tuturor armenilor, 1978. În 1986, la a 70-a aniversare, am fost sărbătorit de Academia Română – Secţia Medicină, cu un articol special consacrat evenimentului în Revista Morphologie et Embryologie.

Am fost pe front, între anii 1942-1945, ca medic de batalion la Regimentul 10 Vânători, fiind decorat cu Ordinul Sanitar «Crucea Regina Maria» cu panglică de Virtute Militară, cu spade. Am fost citat prin «Ordin de zi pe Armată» de către generalul Avramescu pentru asistenţa medicală acordată civililor în zonele ocupate (bătrâni, femei şi copii) conform unei legi umane a Crucii Roşii Internaţionale. Sunt veteran de război cu gradul de medic lt. colonel în rezervă.

Ca medic, priveşti în om cazul, boala şi evoluţia ei. Nu vezi în primul rând omul, ci pacientul. L-am considerat pe doctor ca o

www.ziuaconstanta.ro

ființă deosebită, fiindcă are în grijă viața unui semen de-al său și am avut un sentiment de gratitudine. Medicii, în general, respectă jurământul lui Hippocrat («Am să-mi iubesc pe dascălii mei ca pe proprii mei părinți»).

Am avut peste 20.000 de studenți din țară, dar și din străinătate (Germania, Grecia, Bulgaria, Yemen, Liban, Siria, Japonia, S.U.A.). Ca discipoli îi enumăr pe Leonida Georgescu, prof. dr. la Timișoara, Filon Pascu, prof. dr. la Giesen (Germania), Hary Ioachim, prof. dr. la New York, Valentina Kalpaccian–Butnariu, medic primar la București, Florin Hălălău, dr. conf. la catedra de Anatomie Patologică, Constantin Tașcă, prof. dr. prorector I.M.F. București și atâția alții.

Sunt de felul meu curios și vreau să știu: filosofia, literatura (autorii mei preferați sunt Goethe, Lamartine, Victor Hugo). Mărturisesc că-mi plac romanțele, dar și muzica clasică, iubesc poezia. Autorul ales pentru bacalaureat a fost Eminescu. Am declamat din poeziile lui, iar președintele comisiei a avut o deosebită satisfacție și m-a felicitat: «îmi pare bine că am venit în orașul lui Ovidiu». În plus, iubesc foarte mult caii. Am fost trei ani medicul unui escadron de cavalerie și calul m-a salvat de la o moarte sigură.

Lozinca vieții mele a fost un vers din Faust, rostit de corul îngerilor: «Pe acela noi îl mântuim, care veșnic năzuiește pentru binele omenirii». În încheiere pot să spun, fără a face o strictă ierarhizare: am iubit familia, neamul, biserica și profesia."

Se cuvine să adăugăm la cele spuse de prof. Krikor Pambuccian că a fost ani buni președintele Asociației Studenților Armeni din România, vicepreședinte, în 1945–1994, al Consiliului Eparhial al Bisericii Apostolice armene din România și, prin hotărârea IPSS Dirayr Mardichian, a fost numit Vicepreședinte de Onoare pentru activitatea depusă, a făcut parte din conducerea Frontului Armeniei și a Comitetului Democrat Armean.

A fost un membru activ al comunității armene, venind întotdeauna în sprijinul celor care au avut nevoie de sfatul și ajutorul lui.

A încetat din viață cu puțin înainte de a fi împlinit 80 de ani.

Prof. univ. dr. Krikor Pambuccian va rămâne o remarcabilă și prestigioasă personalitate a medicinei românești.

www.ziuaconstanta.ro

PAMBUCCIAN VARUJAN

Cred, în continuare, că tehnologia este cheia dezvoltării României. Ceea ce am început, sprijit de toţi cei care au acest crez, s-a dovedit a fi realist şi cu rezultate măsurabile. Am dovedit împreună că o industrie poate să-şi crească valoarea de piaţă de la 4,2 la sută din PIB la 10 la sută din PIB în doar patru ani. Am ridicat împreună o serie de bariere mentale, fiscale şi de recunoaştere a industriei noastre. Am dovedit împreună că piaţa internă nu este o cantitate neglijabilă iar consumatorul român este o persoană educată şi avidă de tehnologie. Am dovedit împreună că putem să ne transformăm dorinţele în realităţi. În locul unei structuri puternice de partid, m-am sprijinit pe voinţa celor care au crezut în acest proiect şi această voiţă a fost cea care mi-a călăuzit fiecare pas. Tot ce am realizat, am realizat împreună.

Cred că orice cetăţean al României are dreptul de acces liber, neîngrădit de bariere fizice, mentale, de vârstă sau financiare, la tehnologie. Ca ţară producătoare de tehnologie, trebuie să nu uităm că inteligenţa nu este un monopol al oraşelor mari. Că oameni inteligenţi se nasc peste tot în România şi că toţi au dreptul şi şanse egale de împlinire a viselor lor. Ca ţară de oameni pasionaţi de tot ce e nou, consider că toţi cetăţenii ţării merită să cunoască binefacerile aduse vieţii zi de zi de tehnologie. De aceea consider ca primă datorie realizarea unui climat de democratizare a accesului la tehologie".

www.ziuaconstanta.ro

Consecvent înfăptuirii acestor deziderate deputatul Varujan Pambuccian în legislaturile 1996-2000 şi 2001-2004 şi 2005 până în prezent, a iniţiat numeroase propuneri legislative printre care menţionăm pe cele din perioada 2004 până în prezent: Proiect de Lege privind utilizarea codificării standardizate a seturilor de caractere în documentele în formă electronică; modificarea şi completarea legii privind dreptul de autor şi drepturile conexe; arhivarea documentelor în formă electronică.

De asemeni este autorul unor propuneri legislative privind despăgubiri sau compensaţii cetăţenilor români pentru bunurile proprietate a acestora, sechestrate, reţinute sau rămase în Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa; modificarea Legii privind veteranii de război precum şi unele drepturi ale invalizilor şi veteranilor de război; modificarea şi completarea Decretului – lege privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată la 6 martie 1945, parecum şi celor deportate în străinătate ori constituie în prizonieri.

Cea mai recentă propunere legislativă (2006) vizează organizarea şi funcţionarea Academiei de Ştiinţe din România.

Deputatul Varujan Pambuccian s-a născut la 25 aprilie 1959 în Bucureşti. Este licenţiat al Universităţii Bucureşti, Facultatea de matematică (1984) şi Doctor în matematică (2000).

Între anii 1984-1990 a funcţionat la Institutul pentru Tehnică de Calcul Bucureşti, iar din 1990 cadru didactic la Facultatea de Matematică a Universităţii Bucureşti.

Din 1990 este vicepreşedinte al Uniuii Armenilor din România. Din 1996 şi până în prezent a fost ales deputat în Parlamentul României din partea Uniunii Armenilor din România. Este lider al Grupului parlamentar al minorităţilor naţionale.

Este căsătorit şi are doi copii.

Pentru rezultatele obţinute în activitatea profesională şi obştească a fost distins cu Ordinul Naţional Serviciul Credincios.

www.ziuaconstanta.ro

POLADIAN GHENEA MELINE-AMBER

S-a născut la 17 iulie 1927 la Bucureşti. Părinţii, tatăl, profesor arhitect Ohanes (Onig) Poladian, mama, Aevart, (născută Diradurian). După absolvirea cursului primar şi secundar la Institutul *„Notre Dame de Sion"* din Bucureşti, urmează Facultatea de Filozofie, Istorie a Universităţii *„C.I. Parhon"* din Bucureşti, secţia Filologie modernă, între anii 1946-1950.

Între anii 1958-1962 este studentă la Conservatorul *„Ciprian Porumbescu"* din Bucureşti, Facultatea de Compoziţie, Dirijat, Pedagogie, Muzicologie, specialitatea Muzicologie, în paralel, în particular, i-a lecţii de canto.

Căsătorită între anii 1955-1958 cu compozitorul Dumitru Capoianu, iar din 1965 cu Cristian Ghenea, medic şi muzicolog, decedat în 1985.

Din studenţie, în anii 1947-1948 colaborează cu reportaje şi cronici la ziarul *„Naţiunea"* al lui George Călinescu, după care timp de trei ani lucrează la Ministerul Industriei Uşoare. Între anii 1952-1971 este redactor, redactor principal şi realizator de emisiuni la Radioteleviziunea Română, ca muzicolog. După 1972 şi până în 1979 este redactor principal şi responsabil de publicaţii la Centrul de Informare şi Documentare al Consiliului de Cultură şi Educaţie Socialistă în calitate de muzicolog. În 1982 se pensionează.

www.ziuaconstanta.ro

Activitatea profesională; Emisiuni de muzicologie (muzică de cameră, simfonică, de operă, teorie, informare muzicală etc.) programe de sală şi stagiuni muzicale ale Orchestrelor simfonice şi de studio ale Radiotelevizionii Române, în ciclul *„Activitatea muzicală”* din Bucureşti, din centrele muzicale ale ţării şi din lume, transmisiuni şi înregistrări muzicale, prezentări pe anvelope de discuri ale Casei Electrecord, emisiuni literare, cronici, articole, recitaluri de lieduri, concerte, participarea cu solişti la opera-concert, conferinţe.

Este autoarea a mai multor lucrări de muzicologie printre care amintim: *„Monografia Elena Taybor Asachi”* (*„Studii de Muzicologie”*, Bucureşti, volumul VI; *„Hermann Klea”* (*„Muzica”*, nr. 12/1968; revista *„Convorbiri literare”*) şi *„Muzica”* (*„Muzica”*, nr. 4/1967; *„Începuturile muzicii noastre de scenă”* (*„Muzica”*, nr. 7/1966; *„O lucrare necunoscută din creaţia lui George Enescu: opera La fille de Japhil”* (*„Studii de muzicologie”*, vol. V; *„Beethoven şi interpretarea operei sale în România”* (ziarele *„Marmara”* – Istanbul şi *„Arev”* – Cairo; *„Creaţia de lied a compozitorului Tudor Ciortea”* - în manuscris).

Lucrări de armenologie: *„Cartea preistorică şi antică din regiunea caucaziană”* (cu prefaţă de Vasile Drăguţ), Editura *„Meridiane”*, Bucureşti, 1988; *„Epoca de aur a culturii armene (sec. IV-VII)”*, *„Cuvânt înainte”* de Al. Duţu, Editura *„Holding Reporter”*, Bucureşti, 1995, *„Débuts de l'habitat dans la région transcaucasiene et des contributions au developement de l'habitat prehistrifue”*, în: *„Revue Roumaine d'Historie Art”*, Editura Academiei Române, Bucureşti, volumul XXVI, 1989, *„Contribuţii la elaborarea Dicţionarului armeano-român”*, Editura *”Ararat”*, 1996; *„Armenia – leagănul «covoarelor persane»”* în *„Ani”*, editura *„Ararat”*, Bucureşti, volumul I; *„Komitas – viaţa şi opera”*, în *„Ani”* editura *„Ararat”*.

Melanie Poladian Ghenea a realizat şi traduceri din literatura armeană. Dintre acestea menţionăm: Hohannes Tumanian: *„Poezii”*, Editura *„Univers”*, Bucureşti, 1973; Raffi: *„David-bog”*, cu prefaţă, tabel cronologic, note explicative, Editura *„Minerva – Biblioteca pentru toţi”*, 1976, 2 volume Raffi: *„Samvel”* Editura *„RAO”*, 2000; *Hovhannes Tumanian: „Scrieri alese”*, Editura *“Ararat”*, 2000.

www.ziuaconstanta.ro

Totodată desfăşoară o intensă activitate ştiinţifică, pedagogică şi socială. Între anii 1990-1992, în calitate de membru a Comitetului director al Uniunii Armenilor din România, a iniţiat şi a pus bazele grădiniţei şi şcolii cu predare în limba armeană, în Bucureşti; organizează şi participă la Simpozionul *„H. Dj. Siruni"* din 15-16 decembrie 1990, la centenarul naşterii cărturarului.

Organizează şi susţine conferinţe, mese rotunde, expoziţii, în cadrul U.A.R. Participă cu comunicarea: *„H. Tumanian"* la sesiunea de comunicări a Societăţii de Orientalistică de pe lângă Academia Română, cu prilejul aniversării U.N.E.S.C.O a centenarului naşterii scriitorului. Între anii 1992-1995, în calitate de conferenţiar, susţine cursul *„Epoca de aur a culturii armene"* (secolul IV-VII) la Universitatea Populară Bucureşti. Din 1995 este lector universitar, titulara cursului de Literatură armeană şi Armenologie la Facultatea de Filologie a Universităţii Bucureşti, catedra de limbi clasice şi orientale.

Este membră a Uniunii Ziariştilor din România (1956); Artistă lirică liber profesionistă, specialitatea: canto clasic (1963); Membră a Societăţii de Studii Orientale de pe lângă Academia Română; Membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Pentru activitatea depusă în promovarea şi popularizarea istoriei şi culturii armene a fost distinsă cu ***Diplomă de excelenţă*** de către Uniunea Armenilor din România (1998).

www.ziuaconstanta.ro

PRUNCU TIGRAN (1861 – 1942)

Urmaş al cunoscutei familii armeneşti a Cavalerilor de Pruncu din Nordul Bucovinei, Tigran Pruncu era fiul lui Ion Pruncu (1833-1888), născut la Suceva, care după studii la colegiul Teresian din Viena, a fost la 1871 senator de Cahul. Ioan Pruncu era căsătorit cu verişoara sa, Ecaterina (1831-1885), fata cunoscutului moşier basarabean din Ramaclia şi Taraclia (Cahul), cumnatul faimosului Dragoman Manuc-Bei din Hânceşti. Amândouă bunicile lui Tigran Pruncu, erau fetele lui Ioan Mârza, fratele aceluiaşi Manuc-Bei.

Tigran Pruncu s-a născut la 1861, la Viena. Era un fruntaş al vieţii publice din Bucovina, care şi-a dedicat viaţa unui serviciu conştiincios şi plin de jertfă pe altarul provinciei natale şi a românismului.

După studii primare la Iaşi, urmează liceul şi universitatea la Cernăuţi. Trebuia să ajungă diplomat, însă crahul averii familiale l-a silit, după un stagiu făcut la Viena, să ocupe un post modest de notar public la Solca (1894), apoi la Câmpulungul-Bucovinei (1906), unde el a rămas fidel cetăţenilor până la ultima sa suflare, fiind cel mai popular şi venerabil notar public din întreaga regiune, însufleţit de o înălţătoare concepţie a datoriei şi a onoarei cristaline a instituţiei ce-o reprezenta.

Obţinând o cultură aleasă şi o experienţă din călătoriile lungi prin Europa, Africa şi Asia, Tigran Pruncu a rămas în Bucovina de altădată ca un stâlp al culturii româneşti, pe care ştia s-o prezinte cu o fineţe necesară şi o autoritate demnă, prin înfiinţarea unor biblioteci

www.ziuaconstanta.ro

de lectură românească, prin fondarea unor bănci populare, trimiţând pe cont propriu tineri de la ţară la studii, iar în calitate de notar public devotându-se complectamente intereselor celor nevoiaşi.

A fost un publicist erudit, fondator – în 1924 – al revistei „Justiţia", organul notarilor publici, care scoteau în relief însemnătatea acestei instituţii şi promova ideia creării unei Uniuni generale a notarilor publici din România. Cu ocazia conceperii acestei Uniuni, cunoscutul notar public şi publicist din Milano, G.B. Curti Pasini, scria la 18 aprilie 1935, în „Corriere notarili" (Nr. 8), într-un articol intitulat „Tigran Pruncu": „Uniunea notarială română este productul cel mai nou şi excelent al iniţiativei sale neîncetate, al operei sale constante şi dezinteresate, uneori chiar îndrăzneţe în apărarea profesiunii sale."

Căsătorit cu o femeie cultă, cu un suflet artistic de pictoriţă, plină de fineţe şi sociabilitate, Tigran Pruncu îşi continuă activitatea la Câmpulung, înconjurat de dragostea caldă a soţiei sale şi a surorii sale, Eugenia.

Tigran Pruncu, aflând despre dezastrul palatului Manuc-Bei din Hânceşti, care se deteriora treptat, a ţinut cu sacrificiul modestei sale averi să salveze această moşie străbună. El s-a adresat ultimei nepoate a lui Manuc-Bei, marchiza Schedoni, a încercat apoi s-o determine să-i vândă palatul, începând chiar un proces împotriva ei, ca să salveze numai acest măreţ monument din Hânceşti, pe care furia bolşevicilor nu l-a cruţat.

„Studiind viaţa vestitului Dragoman Manuc-Bei, am venit acolo – scrie G. Bezviconi –, ca să cercetez arhiva mult regretatului meu colaborator care mă onora cu nobila-i prietenie, Tigran Pruncu. De-atunci, câţiva ani de-a rândul veneam în Bucovina, vizitând Câmpulungul, Stupca, Cernăuţiul unde am cunoscut pe aceşti oameni, domni de cea mai frumoasă amintire".

Tigran Pruncu, a lăsat în urma lui o nobilă amintire şi o activitate demnă de a fi apreciată de marele Nicolae Iorga.

S-a stins din viaţă la 5 iunie 1942.

(După un articol de G. Bezviconi – *„Tigran Pruncu"*, publicat în anuarul de cultură *„Ani"* 1942-1943)

www.ziuaconstanta.ro

REINER MARTA TRANCU

Marta Trancu Rainer a fost prima femeie chirurg din România şi medic obstetrician de seamă din prima jumătate a secolului al XX-lea. Această calitate era suficientă pentru ca numele să-i fie reţinut de istoria medicinii româneşti. Tovarăşa de viaţă a lui Iosif Francisc Rainer, cunoscut umanist şi întemeietorul învăţământului modern de anatomie din România, a trăit printre personalităţi de seamă ale culturii româneşti: Garabet Ibrăileanu, Ştefan Popescu, Dimitrie Gusti etc.

A urmat Facultatea de Medicină din Iaşi. În anul 1889 obţine titlul de doctor în medicină şi chirurgie în urma prezentării tezei „Hematomul subperitoneal pelvin". În timpul studiilor medicale obţine o bursă a Academiei Române, Fundaţia Adamache. În 1904 reuşeşte, pe primul loc, la concursul de medic secundar chirurg şi ocupă postul de la spitalul Colentina din Bucureşti, în serviciul de chirurgie generală condus de dr. Racoviceanu - Piteşti.

„M-am născut în orăşelul Târgul-Frumos, judeţul Iaşi, povesteşte Marta Trancu – *în anul 1875, la 25 septembrie (stil vechi). Tatăl nostru, Lazăr Trancu se trăgea dintr-o familie de negustori armeni. Era un bărbat potrivit de statură, bine legat, brun, cu faţa plină şi ochii strălucitori negri, tăiaţi în migdală. De o bunătate recunoscută şi de cei mari şi de cei mici şi toţi îi spuneau „conu Lăzărică". Tatăl meu a avut o soră şi un frate. La Târgu-Frumos veneau şi*

www.ziuaconstanta.ro

verii noştri de la Galaţi, fiii domnului Teodor Trancu, profesorul dr. Iacob Melcom Iacobovici, nepotul mătuşii mele Ecaterina Trancu.

Mama mea se numea Ana şi era din familia Ciomac din Botoşani. Una din surorile bunicii mele după mamă era doamna Maria Zaharia, pentru care am avut cea mai mare afecţiune. Vorbea o moldovenească admirabilă şi era naşa criticului Garabet Ibrăileanu.

Cealaltă soră a bunicii se numea Manusiga Goilav, care avea două fete: Ecaterina Mătăsaru şi doamna Aneta Ariton Iosef, precum şi un fiu, Melidon Goilav... Primul Ciomac la Botoşani se pare că a fost Ohanes Ciomac, care a venit de la Ibaşfalău (Dumbrăveni) din Transilvania, în 1634. Tatăl mamei mele se numea Garabet. A avut doi copii, pe mama şi un băiat, Ohanes, pe care nu l-am cunoscut. Bunicul meu a fost însurat cu Eufrosina Ciomac, femeie de o inteligenţă cu totul deosebită şi despre care păstrăm cele mai bune amintiri. Bunicul meu era văr cu Garabet Ciomac, tatăl domnilor Cristian şi Emanoil Ciomac...

Am fost opt copii, trei băieţi şi cinci fete. Patru din ei, un băiat şi trei fete au murit de mici, într-o epidemie se pare de difterie. Cel mai mare dintre noi era Grigore Trancu-Iaşi, de care am fost strâns legată. Mă preţuia şi mă asculta foarte mult, deşi eram cu doi ani mai mică decât el. Până la adânci bătrâneţi eu i-am spus: «băieţelul», iar el îmi scria chiar atunci când aveam 60 de ani: «Îngrijeşte-ţi sănătatea, puiule». Copii fiind, ne iubeam foarte mult şi tot ce aveam împărţeam amândoi".

Clasele primare le-a făcut la Iaşi. De asemenea primele 5 clase secundare la Externatul secundar de fete din Iaşi condus de Maria Botez, sora lui Alexandru Xenopol. După terminarea externatului a urmat liceul „Humpel", fondat în 1872, sub direcţiunea Emiliei Humpel, născută Maiorescu. Medicină a studiat cu renumiţii dascăli Emanoil Rigler, T. Botez, Paul Botez, Ludovic Russ-junior, Leon Scully iar anatomia patologică cu profesorul Babeş.

Marta Trancu a fost o intelectuală energică şi activă, uneori temută, întotdeuna respectată de către cei care ţineau la bunul lor renume. Se exprima întotdeauna foarte limpede şi afla totul sau, în orice caz, tot ceea ce o interesa, tot ceea ce o întărea aflând. Era o adversară incomodă şi o susţinătoare extrem de preţioasă. Înalta

www.ziuaconstanta.ro

profesionalitate o făcea greu vulnerabilă, moralitatea fiindu-i ireproşabilă. Nu cunoştea invidia şi admira cu plăcere valoarea, ştiind totodată că prin aceasta se înalţă pe sine.

Marii intelectuali ai României au pus întotdeauna interesele patriei mai presus de cele personale şi prin aceasta au realizat rămânerea în istorie. Soţii Rainer au fost contemporani cu momente importante din istoria patriei: cucerirea Independenţei de stat a României, Marea Unire de la 1 decembrie 1918.

Când România a intrat în primul război mondial Marta Trancu Rainer a fost mobilizată cu gradul de maior. Regina Maria îi cere să conducă spitalul regal de chirurgie, instalat în Palatul regal din Calea Victoriei. Concomitent a condus şi Spitalul Colţea şi Spitalul de la Societatea de poduri şi şosele, organizat de Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei. În primele luni ale războiului a condus trei spitale.

A muncit cu abnegaţie şi eroism. Mărturii stau nenumăratele scrisori adresate de cei trataţi şi vindecaţi de ea.

În volumele *„Povestea vieţii mele”* Maria, Regina României, scrie: *„Spitalul Brâncovenesc şi Spitalul Colţei sunt, deasemeni, pline de fiinţe omeneşti înspăimântător de ciopârţite, aduse de pretutindeni. Timp de trei ceasuri chinuitoare, mâini destoinice lucrară fără răgaz ca să încerce a salva viaţa nenorocitului ce fusese adus la noi... Chirurgul nostru, buna şi vrednica d-na Rainer, începu să-l opereze şi să oprească sângele care curge şiroaie...”*

„D-nei doctor Maria Trancu Rainer, omagiu recunoscător. Ofiţerii răniţi din Spitalul Colţea 1917: Respectuos vă rugăm cu acest prilej a primi micul bronz, care simbolizează «Triumful» ce aţi purtat asupra morţii şi suferinţei...”

„Aş fi vrut să vă spun «Scumpă mamă», dar nu am îndrăznit. Aş fi avut dreptul a vă numi astfel, căci grav fiind, în momentul în care mă operaţi bulgarii mi-au ucis mama. În locul ei aţi rămas dvs., care m-aţi îngrijit ca şi dânsa. Copilul dvs., căpitanul Deculescu”.

„Mult respectată d-na dr. Rainer. E natural ca primul rând pe care îl scriu în ţară să fie îndreptat către dvs. Dacă am mai avut fericirea să-mi mai văd copiii şi dacă ei au avut norocul să mă mai vadă, aceasta se datoreşte: ştiinţei, mâinii şi inimii dvs.

www.ziuaconstanta.ro

În Târgul-Neamţ unde i-am găsit, am fost câteva zile buimac de fericire. Nu vă va scăpa oare vreo lacrimă, ca în salonul nostru de la Colţea, când veţi gândi că odată această fericire a unei mame bătrâne, a doi copilaşi orfani de mamă şi a unui fost rănit în război e opera dvs?

Numai noi, cei pe care ne-aţi îngrijit, putem pricepe darea de seamă ce aţi publicat. E o icoană prea palidă şi ştearsă pentru tot ce aţi făcut.

Activitatea aceea uriaşă, împinsă până la istovire, depusă în serviciul patriei, în umbra celor patru pereţi ai unei săli de operaţii, va rămâne pentru noi, răniţii, drept cea mai vie pildă de muncă, abnegaţie, patriotism şi modestie.

Doamnă doctor, ce să vă scriu? Ce pot să scriu aceleia care mi-a salva viaţă? Ce pot scrie eu când miile de binecuvântări pornite din preajma a 800 de răniţi pe care i-aţi îngrijit se coboară în tăcere spre adorata şi adevărata „mamă a răniţilor"? Dor atât: „Să vă dea Dumnezeu sănătate şi să aveţi de multe ori, d-le colonel dr. Rainer şi d-na dr. Rainer, fericirea pe care am avut-o eu când mi-am văzut copiii. I. N. Drăghici, avocat".

În 1918 îi apare cartea *„Compte rendu des operations de chirurgie de guerre"*, în limba franceză în care face un scurt rezumat asupra activităţii sale de chirurgie de război. În acelaş an adresează femeilor un apel în care se spune:

„Ştiţi cu toate că acum doi ani şi jumătate, când a început războiul, femeile au fost considerate ca mobilizate fiecare după priceperea ei. Marea majoritate a femeilor au luptat cu râvnă neîntreruptă. Am arătat că posedăm o capacitate de muncă, o voinţă neînfrântă şi un dispreţ pentru moarte, la fel cu bărbaţii.

Dacă n-ar fi să vorbesc decât de lucrurile văzute de mine, aş putea spune că serviciile spitaliceşti şi sanitare în cursul acestor doi ani au fost conduse aproape numai de femei, în capitală.

Ce-ar fi devenit acest oraş cu miile lui de răniţi, cu nesfârşitele lui epidemii, dacă femeile de toate categoriile sociale, femei medici şi farmaciste, studente în medicină şi farmacie, surorile de Cruce Roşie l-ar fi părăsit?

www.ziuaconstanta.ro

Când Eforia spitalelor civile ne-a convocat pentru a ne ruga să nu părăsim pe răniţi, sala cea mare a Eforiei s-a umplut de doctoriţe, de farmaciste, de studente în medicină şi farmacie şi a fost destul să li se spună că înainte de toate sunteţi surori de ostaşi şi trebuie să rămâneţi, pentru ca nici un murmur să nu se audă şi toate să rămână la locurile lor.

Cine ar fi crezut că aceste fiinţe aşa de debile au să desfăşoare munca aceea istovitoare de zi şi de noapte?

Deopotrivă de curajoase, în timpul bombardărilor ca şi în lupta cu bolile contagioase, ele şi-au făcut perfect datoria.

Acelaşi lucru se poate spune despre toate femeile care au luptat la Crucea Roşie sau în afară de ea, despre femeile care au lucrat la poştă şi telegraf, despre lucrătoarele din fabrici şi ateliere; fiecare după puterea şi capacitatea ei de a munci.

Ca o mică răsplată pentru aceste mari servicii, partidele politice ne-au dat dreptul de vot la comună şi la judeţ. Noi nu primim un lucru ciuntit. Noi vrem drepturi civile şi politice.

În aceşti doi ani s-au putut vedea şi simţi toată vitregia modului în care am fost şi suntem administraţi. N-avem nici urma unei iluzii, că ce va fi, va fi mai bine.

A fost şi este o nedreptate în toată administraţia noastră, cum greu pereche se mai poate găsi. Nădejdiile de viitor sunt foarte slabe. Poate că elementul feminin va aduce cu sine şi onestitate şi entuziasm." La începutul lui octombrie 1923, regina Maria s-a întors grav bolnavă de la Belgrad şi avea nevoie de o intervenţie chirurgicală. Ion I. C. Brătianu, în acel moment prim-ministru şi Ion G. Duca vroiau să aducă pe Schamta de la Viena. Regele şi regina doreau ca operaţia să fie făcută de Marta Trancu-Rainer.

„Sub anestezie cu eter, făcută de doctorul Mamulea – scrie Marta Trancu Rainer – *am operat-o, ajutată fiind de doctorul Zdavcovici şi de ajutoarele mele. Operaţia a decurs în modul cel mai mulţumitor şi zile şi nopţi întregi nu m-am despărţit de regină.*

Regele era foarte îngrijorat, dar totul a trecut cu bine. Un membru al guvernului a venit cu două zile înainte de operaţie şi să mă întrebe dacă îmi iau răspunderea.

I-am răspuns: «Pe cât omeneşte este posibil».

www.ziuaconstanta.ro

Eu, în timpul bolii, m-am comportat cu regina tot atât de sever ca faţă de toată lumea. De aceea regina a spus că m-me Rainer are «une atitude gendarme" şi că am o privire atât de francă, încât m-a întrebat: «Oare frumoşii dumneavoastră ochi n-au minţit niciodată?»

La câteva zile după operaţie, am găsit-o într-un capot subţire, umblând pe nişte săli cu ferestrele deschise. I-am atras atenţia şi am avut impresia că nu s-a sinchisit. Am plecat acasă şi n-am mai vrut să mă întorc; după mari insistenţe, când am venit, stătea foarte cuminte şi mi-a spus: «Pardonne-moi!»

Marta Trancu Rainer a depus eforturi, uneori supraomeneşti, pentru a edita opera soţului Iosif Francisc Rainer, mort în 1944, cunoscut umanist şi întemeietorul învăţământului modern de anatomie din România. Mărturie în acest sens stă scrisoarea adresată de dr. A. Radovici, Martei Trancu Rainer: *„Prea stimată doamnă Rainer, Personalitatea profesorului Rainer îmi pare încă o dată ca o superbă coloană a unui templu antic, desfidând timpul. Fără aceste volume, opera lui ar fi rămas în mare parte necunoscută.*

Savant şi artist în acelaşi timp, Rainer, cu siguranţă, de cele mai multe ori, în năzuinţa lui spre perfecţiune, spre absolut, nu putea fi decât cu greu satisfăcut, şi de aceea întârzia mereu publicarea lucrărilor sale.

Tipărirea într-o colecţie, în condiţii tehnice ireproşabile din îndemnul şi cu pioasa supraveghere a domniei-voastre, constituie o faptă care m-a impresionat adânc.

A spus-o Rainer, cu puţin înaintea morţii, adresându-se domniei voastre: «Ai fost lumina vieţii mele». Iată că şi după moartea lui sunteţi raza de lumină, care face să strălucească încă o dată persoana şi opera lui Rainer.

În timpul vieţii i-aţi creat ambianţa favorabilă şi condiţiile de a-şi îndeplini misiunea, iar după dispariţia lui, îi păstraţi cultul, aşa încât prin strădania şi sacrificiile dvs. personale, puţin din ce-a gândit, câte ceva din ce-a vorbit şi tot din ce-a creat Rainer – vede lumina tiparului, deci devine izvor la care se vor putea adăpa aceia care n-au avut norocul să trăiască în preajma lui, şi generaţiile care vor veni.

www.ziuaconstanta.ro

Din biografiile savanţilor şi ale oamenilor celebri, în genere, am învăţat că puţini sunt aceia care au avut o atare soartă. Uitând şi trecând sub tăcere activitatea şi publicaţiile dvs. proprii ştiinţifice, pe care în repetate rânduri am avut prilejul să le consult eu însumi, puneţi în evidenţă numai opera soţului dvs.

E un gest care denotă, pe lângă nobleţe sufletească, o adevărată şi rar întâlnită modestie.

Terminând, îmi exprim încă o dată admiraţia faţă de opera lui Rainer şi mă înclin în faţa faptei dvs."

La 26 noiembrie 1935 a fost aleasă membru corespondent al Academiei de Medicină iar după aceea membru asociat naţional. În şedinţa din 6 iunie 1938 a fost aleasă membru titular în secţiunea de Ştiinţe biologice, fizico-chimice şi naturale. La 25 iunie 1935 a fost aleasă membru de onoare al Societăţii de biologie.

Se cuvine să amintim că din cei 80 de decoraţi cu ordinul *„Regina Maria"* clasa I, şase erau medici. Printre aceştia se numărau Cantacuzino, Vicol, Butoianu, Mamulea, M. Minovici şi Marta Trancu.

Soţii Rainer au constituit timp de aproape o jumătate de secol ceea ce se poate numi o echipă de viaţă. Ei ascultau comandamentele timpului prin intermediul conştiinţei lor, cu o remarcabilă putere de obiectivitate şi generalizare. Tot atât de important ca bolnavul concret, era pentru Marta Trancu Rainer conceptul de om bolnav. Tot atât de importantă ca familia ei era ideea de patrie. Iar dacă familia nu şi-a considerat-o niciodată în pericol, când ţara era în război, sau trecea prin momente grele, resursele ei de energie şi le punea mai mult în slujba ţării decât în folosul familiei. La această atitudine a contribuit, indiscutabil, educaţia primită în copilărie, în casa părintească şi la şcoală; ea a găsit tăria s-o păstreze şi ulterior.

Din păcate la sfârşitul celui de al cincilea deceniu al secolului nostru, Marta Trancu Rainer, fără a fi fost complet uitată, a fost tot atât de neglijată ca şi memoria profesorului. Bătrână şi bolnavă, n-a avut numai energia să forţeze porţi bătute-n cuie, dar a găsit şi resurse să-i consemneze pentru viitorime pe aceia care trebuiau să-i răspundă dar erau incapabili s-o facă.

www.ziuaconstanta.ro

Deposedată de propria-i casă de către regimul comunist instaurat la 6 martie 1945, obligată să-şi petreacă ultimii ani de viaţă într-o mansardă, şicanată de noii ocupanţi ai imobilului care i-au transformat clipele vieţii într-un calvar.

A murit în ianuarie 1950... *„Tânjind după o mângâiere pe frunte şi după o ceaşcă de supă caldă, dată la vreme şi cu omenie, aşa cum m-aştepta tata când veneam din călătorie".*

www.ziuaconstanta.ro

SAHAGHIAN ARAM – SALPY

Cunsocut medic ORL, diplomat la Paris, s-a născut în Cesareea – Turcia, în anul 1884. A urmat şcoala armeană în oraşul natal şi la Istanbul. Se înscrie la Facultatea de Medicină de pe lângă Institutul Francez din Beyrut, de unde este trimis, pentru perfecţionare, la Paris. Aici lucrează în cadrul unui spital.

Om de litere, autor a numeroase cărţi scrise în limba armeană. A semnat uneori cu pseudonimul Salpy. În anul 1921, pe când se afla în Capitala Franţei, dr. Aram Sahaghian – Salpy publică două cărţi în limba armeană: „*Mer hacià*" (*Crucea noastră*) şi „*Aleagner iev Hăliagner*", ce cuprind amintirile lui dureroase despre evenimentele anti-armeneşti din lumea otomană.

Începând din anul 1922, dr. Salpy – aşa îl denumeau conaţionalii săi – se stabileşte în România. La început practică medicina în Bucureşti, iar în ultima parte a vieţii la Constanţa.

A fost un reprezentant de frunte al comunităţii armene. A activat în cadrul asociaţiei „*Homănetmen*" (de educaţie fizică şi cercetăşie), precum şi în Comitetul eparhial al Bisericii armene.

Ca literat, dr. Salpy a colaborat intens la diverse publicaţii de limba armeană din ţară şi din diaspora. În 1938, Biblioteca armeană din Bucureşti îi acordă pentru lucrarea sa „*Batcamavor şună*" (*Un câine de legat*), premiul special. Se stinge din viaţă, la Constanţa, în luna aprilie a anului 1968, la vârsta de 84 de ani. (Izvoare: Bogdan Căuş, „*Figuri de armeni din România*", Ed. „*Ararat*", 1998).

www.ziuaconstanta.ro

SALAMANIAN ANUŞAVAN

Numele Anuşavan Salamanian este foarte cunoscut, cel puţin în lumea filmului, dar există prea puţini Salamanieni în România şi chiar în Diaspora... Care a fost „odiseea" familiei dvs.?

Tatăl meu Garabet Salamanian a reuşit să scape din Genocidul din 1915 împreună cu fratele lui căruia îi port numele, Anuşavan. Dar unchiul meu până la urmă a fost prins şi ucis, din acest motiv tata a ţinut să-mi dea numele de Anuşavan. Tata s-a refugiat la Constanţa şi de acolo a plecat la Bazargic unde a cunoscut-o pe mama şi s-au căsătorit. Noi suntem trei fraţi, eu sunt cel mijlociu, Ovanes este cel mare, iar Mari este sora noastră cea mică. Aşadar, am văzut lumina zilei la Bazargic în 1932. Tata nu a trăit prea mult, era bolnav dar şi experienţa Genocidului l-a marcat profund. Mai mult, în 1941 când a decedat, în Bazargic intraseră nemţii. A fost un şoc pentru el, şi-a amintit atunci de trupele turceşti cum năvăleau prin casele armenilor. Eu aveam atunci 9 ani. Ne-au dat 48 de ore ca să ne repatriem... Familia mamei mele se numea Hazarian, armeni din Bazargic. Îmi amintesc de bunicul (Hazarian), ţinea foarte mult la tatăl meu şi nici el nu a rezistat. A murit la o săptămână după tata. După doi ani am reuşit să ajungem în Bucureşti cu ajutorul fratelui mamei mele. Au urmat nenorociri... bombardamente, casa ne-a fost distrusă... Ne-am refăcut încet, încet. Ne mutasem în Giuleşti, mama s-a angajat la CFR, practic ea ne-a crescut singură. După ce am terminat clasele

www.ziuaconstanta.ro

primare, în 1948 am intrat la liceul industrial *„Regele Mihai”*, la electronică.

A fost primal pas...

Da, dar a fost o perioadă grea. Munceam în atelier foarte mult. Mâncarea era pe sponci, ne dădeau mămăligă caldă cu zahăr, ăsta era prânzul. De aici am reuşit să mă mut la Şcoala Medie Electrotehnică. A venit reforma învăţământului în 1948. Am absolvit în 1952. În acea perioadă se „recrutau” oameni la studii în Uniunea Sovietică. M-am hotărât să merg şi eu. Doream din suflet să fac cinematografie.

Eraţi fascinat de lumea filmului...

Eram înnebunit după filme. Strângeam puţinii bani şi mergeam la film. Îmi amintesc, eram înnebunit după *„Fra Diavolo”*. Aşteptam cu sufletul la gură ca eroul principal să o salveze pe divă din diligenţa înconjurată de indieni... Eram în şcoala medie, coleg de bancă cu Victor Rebengiuc. Făceam scenarii împreună şi cu un alt armean din cartier, Minas Arachelian. Noi trei organizam o gazetă de caricaturi. Minas era cel mai talentat la desen. Am numit-o ***Vantornas:*** *Van* de la Anuşavan, *Tor* de la Victor şi *Nas* de la Minas. Am scos gazeta timp de 4 ani. Dar să revin... am ajuns la Leningrad (Sankt Petersburg de azi), unde am absolvit în 1957. Vacanţele veneam în România şi lucram pe şantier la Buftea. Deoarece statul ne plătea acolo studiile, noi eram obligaţi în vacanţe să muncim aici. Aşa că am cărat cu roaba pământ.

Deci aţi pus o piatră de temelie la Studiourile Buftea.

Mare! Am muncit mult la Buftea. La Leningrad am continuat să fac sport. Practicam încă din România sport de performanţă, aruncarea cu ciocanul. Institutul din Leningrad se numea *„Institutul de Inginerie Cinematografică”*. Eram foarte mulţi străini, chiar şi occidentali, iar profesorii noştri făcuseră specializări la Hollywood. Am fost apreciat acolo... Pe lângă practica cinematografică şi sport, am organizat o formaţie de muzică uşoară, am avut un sextet destul de renumit în Leningrad. Dădeam concerte şi de 7 noiembrie, ziua Revoluţiei Ruse, era o nebunie. Plus sportul, participam la campionatul unional, la aruncarea ciocanului, unde am obţinut locul III.

Când v-aţi întors...?

www.ziuaconstanta.ro

Am revenit în 1957 şi am început să lucrez la primul film *„Secretul cifrului"* cu Emanoil Petruţ şi am continuat până în acest an cu filmul *„Noro"*. În prezent lucrez la *„Turnul din Pisa"* regizat de Şerban Marinescu.

Ştim că acum o săptămână aţi împlinit 70 de ani, profităm de ocazie să vă urăm la mulţi ani...

Vă mulţumesc, iată că încerc să menţin ştacheta. Au fost 70 de ani norocoşi. Soarta şi Dumnezeu m-au ajutat. Am ajuns la această vârstă să realizez 103 filme, mă refer la coloana sonoră şi trei scenarii. Visul meu era să realizez 100 de filme, dar am reuşit să depăşesc suma.

Care a fost cel mai bun regizor cu care aţi colaborat?

E greu de spus. Am intrat efectiv în pâine în 1959. Deci am în spate 43 de ani de carieră. Primul regizor cu care am lucrat a fost Lucian Bratu. A urmat colaborarea cu Francisc Munteanu la *„Sodaţi fără uniformă"* în 1960, apoi cu I.P. Gopo în *„S-a furat o bombă"*. Când începeam să lucrez cu un regizor, nu te mai lăsa, iar noi armenii cum suntem foarte conştiincioşi am fost apreciat. A urmat primul meu film istoric *„Tudor"* în 1962 cu Emaniol Petruţ în regia lui Lucian Bratu. Începând cu *„Dacii"* lui Nicolaescu, marea coproducţie din 1966, am văzut deschiderea cinematografiei occidentale care se poate realiza şi la noi. Nicolaescu era tip de om „occidental" şi prin comportament şi prin caracter. Avea motocicletă, arăta ca un „dandy". Cu Sergiu am lucrat la absolut toate filmele sale. Probabil am avut o afinitate. Am colaborat extraordiar. Am lucrat cu o pleiadă de regizori. Cu Mihai Iacob, *„Străinul"*, cu Liviu Ciulei, cu Mircea Mureşan, cu Henri Colpi în *„Steaua fără nume"* – o coproducţie de excepţie.

Armeni aţi întâlnit în cariera dvs.?

La *„Dacii"* am întâlnit un *mixer-man* senzaţional şi profesional, dar şi uman. Îl chema Mardichian, un profesionist adevărat. Şi era ahtiat după raliuri. Avea un *Mercedes*, culoare oului de raţă şi alerga cu el peste tot. Îşi făcea scheme de raliu.

Fără legătură cu armenii vreau să vă spun că am cunoscut-o foarte bine şi pe Marina Vlady, celebra actriţă şi soţie a lui Vâsoţki, dar în acea perioadă aici era îndrăgostită de Cristea Avram.

www.ziuaconstanta.ro

Ştiu că aţi scris şi scenarii...

Într-adevăr, am scris trei scenarii, după care s-au făcut filme de referinţă. Primul a fost *„Osânda”* în care a jucat marele Amza Pellea, după Victor Ion Popa, apoi *„Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”* cu Vladimir Găitan după romanul lui Camil Petrescu şi în sfârşit *„Ciuleandra”* după Rebreanu. Toate filmele au fost regizate bineînţeles de marele Sergiu Nicolaescu. Îmi place tare mult să fac adaptări, să scriu scenarii. Şi acum scriu la un scenariu, se numeşte *„Prinţul”* după Ene Branişte care a fost un ziarist celebru. Totdeauna mi-a plăcut să văd, să observ seva cinematografică din romane sau nuvele, unde poţi ca să te desfăşori. Este vorba despre dispariţia unei pături sociale în acest scenariu.

Spuneţi-mi ce reprezintă pentru dvs. sunetul, nu ca definiţie, ci ca sentiment şi ca relaţie profesională?

Ai pus foarte bine întrebarea. În primul rând pentru mine, sunetul înseamnă culoare. Poate am adus ceva nou în sunet, eu am adus conceptul de coloană sonoră, şi nu sunetul pe genericul filmelor. Am început să văd în sunet o părticică din sonorizarea filmului şi în coloana sonoră a filmului o altă părticică. Adică sunetul mi s-a părut ceva tehnic, iar coloana sonoră ceva artistic ce trebuia să dea un plus de culoare filmului. În toţi aceşti ani am căutat să creez o nouă lume sonoră, o îmbinare a dialogului cu imginea, zgomotele şi ambianţele care să creeze o adevărată coloană sonoră. Sunt trei elemente esenţiale pentru o bună coloană sonoră; dialog, muzică şi zgomote. Ambianţele trec tot la zgomote. De aici vine arta mixajului – îmbinarea artistică a acestor trei elemente.

Eu consider că aţi reuşit să faceţi o artă din sunet...

Este adevărat, dar am muncit mult pentru asta. Colegii mei n-au depăşit numărul meu de filme, dar eu am avut noroc şi şansă ca să fiu solicitat de mari regizori. De exemplu cu Nicolaescu am avut experienţe unice. Am organizat împreună *spectacole live* unice în occident, lângă Hamburg. Participa Pierre Brice (Winetou). Făcem sonorizarea acestor spectacole în aer liber, veneau cca. 10.000 de spectatori. Era un întreg scenariu, lupte, căderi spectaculoase, cascade. Eu făceam coloana sonoră, chiote, nechezatul cailor, împuşcături, tot noianul de efecte. Am făcut vreo 5 spectacole. A fost fantastic.

www.ziuaconstanta.ro

Aţi umblat mult în străinătate...

Este adevărat. Cu Mircea Drăgan am fost în Germania, se filma *„Columna”*, ei erau producători. Venise Pierre Brice, alţi mulţi actori. Am lucrat chiar şi la patru filme într-un singur an. Apoi am fost cu Mircea Drăgan, lucra *„Braţele Afroditei”*, în Maroc. Acolo am stat trei luni. Am filmat acolo în 10 oraşe.

Cât de mult v-a ajutat în viaţă şi în carieră faptul că v-aţi născut armean, că aparţineţi acestei etnii?

Faptul că sunt armean a contat imens, în primul rând pentru mine, apoi pentru cariera mea. Am observat, în general majoritatea are faţă de armeni un fel de atracţie. Nu există român cu care am lucrat să nu fi cunoscut vreun armean. Etnia mea mi-a turnat asfaltul peste drum. Câteodată mă gândesc, nu cumva aureola care s-a creat în jurul meu se datorează etniei mele? Eu cred că da. Eu aparţin şi unei zodii mai romantice, peştii. Dar oricum ar fi eu îmi iubesc naţia din care provin. Suntem datori în primul rând neamului şi părinţilor noştri. Activitatea mea se datorează şi acestei gene. Am uitat să vă spun că din 1975 până în 1990 am fost profesor la catedra de regie la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografie. Am predat sunetul şi muzica de film. Dar nu are legătură...

De ce? Mai povestiţi...

Am realizat în ultimii ani, sonorizarea *dolby stereo surround* la filmele mai vechi *„Mihai Viteazul”*, *„Mircea”*, precum şi *„Triunghiul Morţii”*. Am avut o mare bucurie. Am mai lucrat în ultima perioadă la câteva filme. *„În fiecare zi Dumnezeu ne sărută pe gură”* cu Saşa Draghin şi alte filme. Dealtfel, Saşa Draghin şi Nae Caranfil mi-au fost studenţi. Ar fi multe de spus, dar să-i lăsăm şi pe alţii să vorbească despre mine...

inteviu realizat de ***Eduard Antonian***

„Pe Sami l-au cunoscut la primul meu film în 1966 când am început, spune regizorul Sergiu Nicolaescu. *De atunci până astăzi este colaboratorul meu cel mai apropiat. Cu el am lucrat la toate filmele mele şi mai mult, am fost împreună scenarişti; el este un scenarist deosebit de talentat, am colaborat enorm. Salamanian îmi este mai mult decât prieten, un om extrem de apropiat mie, suntem*

www.ziuaconstanta.ro

aceeaşi generaţie, aceeaşi vârstă, ne-am chinuit aproape o viaţă împreună pe lume. Aici ne-am potrivit, la muncă nu ne întrecea nimeni. Înainte de orice, înainte de talent, de multe lucruri, eu am pus valoare pe capacitatea de muncă a omului şi Sami nu m-a dezamăgit niciodată. El şi-a sacrificat viaţa pentru film, a crezut în ele. Este un cineast în adevăratul sens al cuvântului şi un om talentat, deosebit. La toate filmele mele, Sami a făcut coloana sonoră completă, adică şi aranjamentul muzical, zgomote, dialoguri. Dumnezeule, câte clipe am trăit împreună cu Sami, am lucrat la spectacole în aer liber lângă Hamburg, cu Pierre Brice, cu mari actori. A fost o nebunie, cai, cascade. Am fost împreună la Paris, Berlin, am avut succese, momente în care filmele noastre erau respinse la cenzură. Sami mă încuraja mereu. Deci au fost aspecte diverse de viaţă pe care le-am trăit şi gustat împreună. Cred că el în mod sigur merită şi mai mult de la viaţă. La 70 de ani îl simt puţin trist, îi doresc sănătate şi de ce nu, o nouă tinereţe...".

Sergiu Nicolaescu

„Anuşavan este un om foarte drag sufletului meu. Îl cunosc de când eram copil, am fost colegi la şcoală, am colaborat împreună, aveam o gazetă unde făceam caricaturi împreună cu un alt armean, Minas Arachelian. Am conclucrat foarte bine, dovadă am rămas prieteni de atunci, ne-am reîntâlnit pe platourile de filmare, el fiind foarte calificat ca inginer de sunet, eu tânăr actor, lucrând la filme foarte importante ca „Pădurea Spânzuraţilor". Am fost întotdeauna alături de el, prieteni adevăraţi, întotdeauna satisfăcut, încântat şi mândru de profesionalismul său deosebit. Îi urez încă mulţi ani înainte, putere de muncă, tărie sufletească căci are nevoie, şi vreau să-i spun că sunt alături de el orice ar fi...".

Victor Rebengiuc

„Îl cunosc pe Sami de zeci de ani, de când abia începusem să fac film. Am lucrat la foarte multe filme împreună, este după părerea mea cel mai bun în domeniul său din toate generaţiile. Dar este extraordinar şi ca scenarist. Ne leagă nişte amintiri extraordinare când încă nu exista aparatură performantă şi lucram cu microfoane uzate. Tehnica lui şi meseria sa mai salva ceva dintr-un film în acea vreme. Cu Sami am rămas în relaţiuni intime, foarte apropiaţi, chiar

www.ziuaconstanta.ro

de curând am lucrat la un film împreună, păstrăm legătura permanent. Îi doresc să fie fericit şi să poată lucra în continuare fiindcă este nevoie de el..."

Gheorghe Dinică

www.ziuaconstanta.ro

SAVA ION

Ion Sava a făcut parte dintr-o generaţie pusă de timpuriu la grele încercări şi având de ales mai repede şi cu necesitate între calea progresului şi cealaltă. Născându-se şi copilărind în pragul noului secol şi apoi ascultând cu o conştiinţă din ce în ce mai receptivă şi frământată, la zvonurile istoriei, nu-i de mirare că Ion Sava a adus, în activitatea sa, răscolitoare idei şi viziuni, interpretări autentic umane, soluţii mai cutezătoare şi uneori *„spectaculoase”*, explicabile prin condiţiile în care s-a format în tinereţe. În acest sens, el şi-a trăit din plin vremea. În arta teatrală, s-a dovedit în stare a se măsura cu cei mai reprezentativi şi mai înaintaţi cutezători contemporani.

S-a născut la 10 decembrie 1900, în oraşul Focşani, dintr-o modestă familie de funcţionari. Tatăl său Grigore Sava se mută la Iaşi la câţiva ani de la naşterea lui Ion Sava şi se angajează ca intendent la *„Şcoala normală Vasile Lupu”*. Terminând Şcoala de aplicaţie în 1912, dă concurs de admitere la *„Liceul Internat din Iaşi”* unde reuşeşte ca bursier.

Între anii 1912, anul intrării în liceu, şi 1920, anul absolvirii, s-au petrecut în lume şi în oraşul unde studia el, cutremurătoare evenimente, care au sensibilizat şi maturizat mai repede majoritatea tineretului. În contrast cu traiul, oricum mai paşnic şi mai tihnit de anii premergători primului război mondial – când nici atunci nu se putea vorbi de linişte şi fericire – anul 1916 răscoleşte şi tulbură viaţa

www.ziuaconstanta.ro

întregii populaţii, prin intrarea ţării în război, prin bătăliile crâncene ce se petrec pe pământul patriei, prin invazia trupelor inamice. Iaşii devin capitala ţării, neocupată de armatele puterilor centrale, trăind zile tragice, sub mari primejdii şi cu o populaţie aglomerată până la refuz. În Iaşii refugiului, mulţi dintre tineri au îndeplinit diferite îndatoriri obşteşti, mai ales la spitale; printre aceştia a fost şi Ion Sava.

Dar chiar şi în acele zile de restrişte, dorul de cunoaştere şi nevoia de artă nu puteau fi nesocotite şi tocmai refugiul a prilejuit lui Ion Sava, contactul cu bogate şi uneori înalte manifestări artistice, îl interesa teatrul încă din primii ani de liceu. Războiul aduce la Iaşi o mare parte a forţelor artistice şi, astfel, în anii 1916-1918 el asistă la o seamă de spectacole teatrale, reprezentanţii de operă şi concerte simfonice. Actorii Teatrelor Naţionale din Bucureşti şi Craiova s-au contopit într-o mare trupă împreună cu cei locali, dând spectacole felurite ca nivel intelectual şi artistic. Jocul unor mari actori de dramă şi comedie, în frunte cu C. I. Nottara, Marioara Ventura, Ion Brezeanu, Maria Ciucurencu, Ion Manolescu, Elvira Popescu, Tony Bulandra, R. Bulfinski şi Al. Critico i s-au întipărit profund în minte tânărului spectator.

Hotărâtoare pentru viziunea sa artistică de mai târziu a fost însă experienţa pricinuită de război şi mai puţin cea de tânăr spectator. Existenţa umană, cu sensurile ei adânci şi răscolitoare, a precumpănit întotdeauna la Sava. El judeca arta în funcţie de răspunsurile pe care aceasta le putea de existenţei umane, realităţilor şi năzuinţelor ei.

Într-un interviu din 1945, Ion Sava mărturisea scriitorului Ion Biberi: *„M-am îndreptat către teatru prin 1929, în vremea când răbufneau încă din mine lirismele ultimei generţii antebelice. Teatrul mi-a apărut ca o singură soluţie, mult mai eficientă decât cartea scrisă, pictura sau tribuna publică. Pentru mine, teatrul amplifica şi da forma ideală tuturor acelor elanuri de tinereţe..."*

Pentru a înţelege formarea viziunii sale artistice, experienţa de viaţă este mai importantă decât cea de spectator sau decât faptul că în timpul liceului, la serbarea şcolară din iunie 1916, a jucat într-o comedie de Alecsandri, regia şi scenografia deţinându-le elevul Victor Ion Popa, care în anul acela a absolvit *„Liceul Internat"*.

www.ziuaconstanta.ro

De altfel, Ion Sava nici nu se îndreaptă, după absolvire în 1920 a liceului, către o profesiune artistică; se înscrie la Facultatea de drept, cu dorinţa de a fi avocat. După terminarea războiului, Teatrul Naţional din Iaşi îşi revenise la activitatea lui obişnuită şi prin repertoriul său, ca şi prin stilul de interpretare actoricesc, nu prezenta decât arareori interes pentru un om cu vederi largi şi cu tumult lăuntric ca Ion Sava. În anii studenţiei, nici nu bănuia că doar peste câţiva ani, el va fi, după regizorul Aurel Ion Maican, acela care va reforma din adânc activitatea teatrală de la Iaşi.

După ce îşi ia licenţa în drept, în 1925, este primit în baroul ieşean, al cărui decan era profesorul de procedură civilă, avocatul şi scriitorul Eugen Herovanu. Pentru scurt timp, este şi avocat al statului (1 mai – 1 august 1926), trimis să pledeze la instanţele judecătoreşti din judeţul Iaşi. Impricinaţii din oraş şi de la ţară îi oferă un bogat material de viaţă, pe care îl va folosi mai târziu în regia şi caricaturile sale.

Avocatura nu-l satisface, simte că o profesează împotriva inimii şi năzuinţelor sale de artist şi curând, în 1927, se manifestă ca artist şi critic plastic, rupând definitiv cu profesiunea pentru care se pregătise.

În speranţa că la Bucureşti va găsi înţelegerea şi condiţiile prielnice mai bune decât la Iaşi pentru vocaţia de artist apelează la Camil Petrescu, care îl angajează în calitate de cronicar plastic şi desenator la revista „*Universul literar*” pe care o conduce.

Prima sa experienţă bucureşteană este plină de amărăciune şi lipsuri materiale. Câştigă puţin din cronicile de artă plastică şi din desenele pe care le publică, încât este nevoit să facă desene-reclamă pentru diferite produse. În pofida greutăţilor, reuşeşte să-şi organizeze, la sfârşitul anului 1928, o expoziţie de caricaturi, la Căminul Artelor. Expoziţia stârneşte oarecare interes şi, prin cei care o comentează în „*Biletele de papagal*”, publicaţia condusă de Tudor Arghezi, este scriitorul Felix Aderca, recunoscându-i-se merite de portretistică, viziune însufleţită, originalitate, dar şi mari inegalităţi.

Între timp, încercase zadarnic a fi primit la Teatrul Naţional din Bucureşti, spre a face ucenicie de regizor. Prima experienţă bucureşteană se încheie cu un eşec material, dar şi cu un început de notorietate ca artist palastic şi critic. După expoziţia de la Bucureşti,

www.ziuaconstanta.ro

se întoarce curând la Iaşi şi cu lucrările nevândute în capitală şi cu altele noi, Sava deschide în 1929 o expoziţie de caricaturi.

Situaţia şi îndeletnicirile sale de atunci sunt astfel evocate în 1934 de scriitorul Ionel Teodoreanu: *„Acum vreo 7-8 ani, după un exod la Bucureşti, în timpul căruia îşi făcuse un nume în publicistică şi un drum în plastică, a sosit la Iaşi, deschizând o expoziţie de caricaturi. Aceste caricaturi erau epigramele plastice ale unui om de o corosivă şi necuviincioasă inteligenţă... Caricaturi amare, nu dulci, care-şi asta m-a delectat profund-muşcau mai cu seamă categorii şi personalităţi irascibile şi agresive".*

În 1929-1930 publică reportaje cu caracter general şi articole despre arta plastică în ziarul *„Lumea"* din Iaşi. Urmăreşte cu asiduitate spectacolele teatrului ieşean, căci gândul său este tot spre regia teatrală şi spre îndeletnicirile scenografice.

La 1 septembrie 1930, directorul teatrului ieşean, scriitorul Ionel Teodoreanu îl angajează pe Ion Sava cu titlu, de regizor, ceea ce se numeşte azi *„asistent de regie"*. Debutul ca director de scenă şi scenograf îl are Ion Sava în stagiunea 1931-1932, când pune în scenă trei piese de valoare diferită: *Simunul* de Lenormand, *Paravanul* de Musset şi *Diavolul* de Molnar.

În 1938 Ion Sava vine la Bucureşti ca angajat în redacţia ziarului *„România"*, condus de scriitorul Cezar Petrescu, un admirator al său ca şi scriitorii Mihai Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez şi alţii. Aceşti scriitori, la care s-a raliat şi scriitorul Ion Marin Sadoveanu îi înlesnesc lui Ion Sava să activeze ca director de scenă al Teatrului Naţional din Bucureşti.

Activează mai întâi ca director de scenă, detaşat la Teatrul Naţional din Bucureşti pentru stagiunea 1938-1939. Abia în iulie 1939 i se acordă titlul de director de scenă definitiv. Va fi trecut în rândurile personalului artistic, cu gradul de director de scenă în 1941.

În stagiunea 1941-1942 pune în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti, *„Tinereţe"* de Max Halbe, *„Gelozie"* de Sacha Guitry.

În perioada 1942-1943 întreprinde o călătorie de studiu în Italia, unde face cunoştinţă cu Bragaglia. Aici studiază şi tehnica filmului.

www.ziuaconstanta.ro

Pune în scenă: *„Capriciile îndrăgostiţilor”* de Goethe *„Franţuzitele”* de C. Facca, *„Lanţurile”* de Allan Laughton Martin, *„Sylvette”* de Victor Eftimiu, *„Cavalcada spre stele”* de William Butlet Yeats *„Macbeth”* de Shakespeare, cu măşti, *Golden Boy* de Clifford Odets, *„Nana”* de Emil Zola, dramatizare de N. Kiriţescu, *„Delta blestemată”* de L. Bromfield, dramatizare de Ion Luca.

În aprilie 1947, participă la Expoziţia de scenografie cu schiţe noi pentru Hamlet şi cu măştile din Macbeth. In acelaş an pune în scenă ultimul spectacol: *„Frumoasa adormită”* de Rosso di San Secondo, la Teatrul Naţional – Sala *„Studio”*.

După operaţia din toamna anului 1946, lucrează cu întreruperi. În aprilie-mai 1947 se află la sanatoriul din Agigea. Este adus la Bucureşti.

La 26 octombrie 1947, Ion Sava încetează din viaţă. Este înmormântat la cimitirul Bellu.

În articolul *„Arta regizorală a lui Ion Sava”* Ionel Olteanu scria: *„A fost poate regizorul cel mai îndrăzneţ pe care l-am avut până în momentul de faţă, şi azi, când tinerii îşi pun cu ardoare problema noului, necunoaşterea operei lui Sava constituie un mare gol. Drumul artistic pe care l-a străbătut, de a nu imita pe nimeni, de a căuta să fie independent în creaţie, de a-şi găsi adevăratele limite ale personalităţii creatoare a terminat prin a-l ajuta să construiască şi să realizeze spectacole într-un stil* ***propriu****. Prin realizările lui Sava s-au deschis ferestre noi în teatrul românesc, urmând ca ele să fie doar cunoscute de cei tineri... Credem că multe din experienţele lui vor duce la descoperiri noi în regia noastră”.*

În prefaţa la volumul *„Ion Sava”* scris de Petru Comarnescu, marele poet Tudor Arghezi spune: *„De când am stat ultima oară de vorbă cu el a trecut o vreme, au trecut mai multe vremi, a trecut o viaţă şi mi-e greu să mă deprind, nici după 19 ani de la dispariţia lui, că el a trecut de tot şi pentru totdeauna... O vreme a trecut şi peste ţărâna frământatului Ion Sava, un mare talent al pensulei şi al creionului inspirat, un poet, un mare poet.*

Zici ***a fi*** *şi între timpurile gramaticale* ***este*** *şi* ***a fost*** *te încearcă un tremur şi un fior. Mai mult: Sava* ***fusese****... În fiinţa lui Sava nu trăia un singur om, se armonizau mai mulţi, neliniştiţi unii de ceilalţi*

www.ziuaconstanta.ro

şi discutând pe şoptite între ei, pictorul, regizorul, scriitorul, dramaturgul, poetul...

Mi-a citit într-un crepuscul de primăvară şase piese de teatru în câte un act. Avea zece, încredinţat, mi se pare, că într-u singur act se consumă total ipoteza şi fabula unei idei.

Piesele de teatru ale lui Ion Sava trebuiesc căutate, găsite, publicate şi jucate, adevărate modele de substanţă pentru dramaturgie.

Ion Sava inaugurează în actele noastre picturale o estetică nouă, estetica – dacă se poate spune – a formelor reputate urâte; a urâtului frumos... Ar fi de intercalat aci o întreagă filosofie a conceptiilor, aspectelor şi aparenţelor relative. Idealul picturii se limita afară de boii lui Grigorescu, încă suspecţi odoratului batistei de dantelă parfumată, la peisajele cu ceaţă ale lui Aricescu iar limbajul literar monden numai expresia liric idilică şi atmosfera de pastel, graiul poporului fiind socotit «vulgar»".

„Era omul care nu făcea concesii – scria Eugen Jebeleanu despre Ion Sava –, *atunci când era vorba de arta lui, de salturile sale în necunoscut pentru descoperirea sensurilor.*

Spirit luciferic, în cel mai nobil înţeles al expresiei, el era mândru de arta lui, de artă în general, convins fiind că singură arta înfrumuseţează lumea, fără mare cheltuială şi fără vărsare de sânge".

Regizor, scenograf, pictor, caricaturist, dramaturg, critic şi teoretician, căutător de drumuri noi, cine ar putea descifra întreaga nelinişte, frământată, proteica sa personalitate? Sava a trăit faptul artistic în efervescenţă dar şi luciditate, a fost poate primul om de teatru de la noi care deliberat şi-a pus arta în probelmă. *„Ceea ce m-a izbit la Ion Sava* – spune Crin Teodorescu – *când l-am văzut întâia oară (înainte de 1944), era un soi de patos al indignării. Aceasta îi ilumina, îi transfigura faţa smolită, dădea sclipiri de safir privirilor sale străpungătoare, care întimidau şi în acelaşi timp fascinau. Rareori mi-a fost dat să mai văd – ca la Ion Sava – cum indignarea devine fertilă, cum poate mobiliza o colosoală putere de muncă şi de dăruire, cum poate aţâta o fantastică inventivitate. Ca şi la Teodor Arghezi, la Ion Sava sarcasmul devenea creaţie, artă".*

www.ziuaconstanta.ro

Toţi cei care l-au cunoscut pe Sava vorbesc de spiritul său neastâmpărat, de chinuitoarea sa insatisfacţie pentru tot ce însemna drum bătătorit, de pasiunea sa pentru inovaţie. Au rămas proverbiale reacţiile sale violente faţă de formele gata făcute, tocite, rutiniere, sclerozate ale teatrului meşteşugăresc din vremea sa, forme care-l condamnau la mediocritate în gândire şi precaritate în simţire. E de asemenea cunoscută violenţa cu care respingea el teatrul natura-list-plat, inexpresiv, cenuşiu – incapabil să se ridice la idee şi simţire înaltă.

Căutările sale însă nu stăteau sub semnul gratuităţii sau al jocului. Spectacolele lui Sava erau de fapt desfăşurarea scenică, teatrală, a unei gândiri, erau expresia unei atitudini, a unei angajări a regizorului artist. *„În ceea ce priveşte pe actor nu sunt de părera lui Reinhardt, care crede că şi din mături se pot face actori”* – spunea Sava într-un interviu dar înainte de premiera bucureşteană a celor ***Şase personaje*** ale lui Pirandello. Dimpotrivă, Sava credea în importanţa acestui factor, şi spectacolul său cu ***Oraşul nostru*** una din capodoperele sale, demonstrează explicit aceasta.

Prin opera sa, prin nenumăratele sale idei, soluţii şi experimente, Ion Sava îşi continuă prezenţa. Prin fericita îmbinare de gânditor şi practician, de teoretician şi artist, de estetician şi tehnician, de om cult, de cunoscător a ceea ce rămâne valabil, Ion Sava rămâne pilduitor, rămâne contemporanul nostru.

A ştiut să fie contemporan pentru o durată de timp mult mai îndelungată decât scurta şi vrednica sa viaţă.

În calitate de diretor de scenă şi-a desfăşurat activitatea între anii 1931-1947, s-a dovedit, o personalitate multilateral axată însă pe un unic profil, acela de om de teatru, asemănător lui Millo şi Alexandru Davila, gândind regia de teatru ca o artă, dar în acelaşi timp ca o ştiinţă, îmbinate organic în ceea ce s-ar putea numi spectacologie.

„Ion Sava – scrie criticul Mihai Vasiliu – *pleca de la ideea că realizarea unui spectacol nu însena o simplă «reconstituire» pe baza textului dramatic respectiv, ci un act de creaţie autentică, «un fapt de trăire estetică». În acest spirit au fost concepute punerile sale în scenă şi în special cele care l-au interesat în mod deosebit, ca «Macbeth» (cu măşti) şi «Hamlet» de Shakespeare, ori piesele*

www.ziuaconstanta.ro

lui Pirandello («Şase personaje în căutarea unui autor», Ia seama Giacomino) G. B. Shaw («Androcle şi leul»), Thornton Wilder («Oraşul nostru», «Voiajul») şi Paul Claudel («Îngerul a vestit pe Maria»), Atras irezistibil spre căutări şi experienţe novatoare Ion Sava a fost preocupat de montările groteşti din dorinţa de a demasca atitudinile convenţionale, caracteristice lumii în care a trăit, aşa cum s-a îndreptat nu o dată spre repertoriul de umor popular, mai ales în formele lui specifice româneşti («Canţonetele lui Alecsandri», «Baba Hârca» de Millo, «Coana Chiriţa» – proiect), Exprimând frământările neliniştile, căutările epocile sale, relevând-se cu îndrăzneală ca un promotor al teatrului modern, Ion Sava n-a despărţit niciodată idealurile sale în artă de perspectiva progresului social: «Scena teatrului nou trebuie să dezvolte şi să conducă, prin realizări artistice-tehnice-teatrale, visul de fericire al omenirii»"

Experienţa dramaturgică, pentru un regizor cu talentul şi temperamentul lui Ion Sava, o putem socoti mai mult decât manifestarea în plastică, o expresie a plenitudinii creatoare. Plastica era mai apropiată, firește, propriei sale structuri, propriului său mod de a concepe şi prelucra imagini, dar literatura dramatică presupunea mişcarea verbului, nervul dialogului şi al replicii, fluxul acţiunii concentrate şi revelatoare pe care până atunci, le teoretizase şi experimentase scenic.

Mesaje peste timp, succintele lucrări dramatice ale lui Ion Sava ne aduc efervescenţa unei minţi pătrunzătoare şi a unui vizionar laolaltă cu parfumul discret al unei lumi îndepărtate.

www.ziuaconstanta.ro

SĂVAGIAN ARAX-KARACAŞIAN

Strălucită reprezentantă a Operei Naţionale Române în perioada dintre anii '30 - '50. A făcut parte din generaţia monştrilor sacri: Şerban Tasian, Dinu Bădulescu, Valentina Creţoiu, Petre Ştefănescu-Goangă, Emil Marinescu, Niculescu Bassu, Nicolae Secăreanu, Arta Florescu, Dora Massini, Iolanda Mărculescu, Maria Moreanu, Maria Snejina, Zenaida Pally şi multe alte nume, care au constituit faima primei scene lirice din ţară. Arax Săvagian s-a născut la Plovdiv (Bulgaria) în luna noiembrie a anului 1908, într-o familie de armeni. O parte din studiile liceale le-a urmat la Istanbul, iar din aul 1925 s-a stabilit în România. Dovedind calităţi vocale, Arax Săvagian obţine o bursă şi se înscrie la Academia Regală de muzică din Bucureşti, secţia canto, la clasa profesoarei Livia Vaţianu-Vrăbiescu. Încă din timpul studenţiei Arax Săvagian a fost angajată ca soprană la Opera Română, datorită calităţilor sale vocale ce constau în frumuseţea glasului, filaj şi volum în folosirea acutelor, controlul notelor înalte. Apariţiile sopranei Arax Săvagian în rolurile Margareta din *„Faust”*, Suzana şi Constanze din *„Nunta lui Figaro”* şi *„Răpirea din Serai”*, Manon din *„Manon Lescaut”*, Violeta din *„Traviata”* şi *„Madame Butterfly”*, au rămas de neuitat până în zilele noastre. A cântat sub bagheta maeştrilor Ionel Perlea, Constantin Silvestri, George Georgescu, Egizio Massini şi Mihai Bredinceanu. A fost totodată şi o interpretă ideală a muzicii de cameră, excelând în interpretarea unor lieduri din creaţia lui Schubert, Brahms, Liszt, Enescu. În stagiunea 1937-38, ziarul

www.ziuaconstanta.ro

„Naţiunea”, „Pro Cinema”, „Revista istorică”, „Revista de istorie militară”, „Revista monumentelor şi muzeelor”, „Revista română de şah”, „România azi”, „Ştiinţă şi tehnică”, „Teatrul”, „Tomis”, „Tribuna României”, „Urzica”, „Vacanţe în România”, „Vatra”, „Veac nou”, „Viaţa Buzăului”, „Viaţa militară”, „Viaţa studenţească”, respectiv la Radio România şi Televiziunea Română. Între anii 1967 şi 1972 funcţionează ca inginer-proiectant la *Institutul de Proiectare în construcţii,* la *Proiect-Bucureşti,* respectiv la SDAC Târgovişte. În 1971, ca rezultat al colaborării la presa cinematografică, este atestat drept *critic de film* şi este primit ca membru în *„Asociaţia Cineaştilor din România”*. Din 1972, este ziarist atestat şi *redactor*, iar din 1985 este redactor-şef la publicaţia de limbă armeană *„Nor Ghiank”*; concomitent, este iniţiator şi coordonator al activităţilor culturale în cadrul *Comunităţii Armene din Bucureşti;* organizează numeroase manifestări culturale la sediul redacţiei, precum şi în cadrul *Cenaclului „Garabet Ibrăileanu”*, pe care l-a înfiinţat şi condus în cadrul Secţiei de Tineret (cu sediul la *Casa Dudian* din cartea Bisericii Armeneşti), a Bibliotecii Municipale „Mihai Sadoveanu” din Capitală.

În 1975, se căsătoreşte cu Madlen Ştefanian (inginer-chimist).

În 1988, Sergiu Selian este premiat la concursul de creaţie şi *„Traducere de poezii «Daniel Turcea»”*, precum o selecţie de tălmăciei din limba armeană din opera respectivului poet, intrat în nefiinţă atât de timpuriu.

În perioada ianuarie-aprilie 1990, este reprezentant al *„Comunităţii Armene din România în Consiliul Provizoriu al Salvării Naţionale din România”*. Sergiu Selian este cel care a avut iniţiativa înfiinţării, la 7 februarie 1990, a *„Uniunii Armenilor din România”*. In 1993, este invitat la *„Simpozionul Mondial al Armenilor”*, organizat de Academia *„Ararat”*, la Paris, cu o prelegere despre lăcaşele de cult ale armenilor din România; în anul următor, este invitat la simpozionul organizat la Erevan, cu o prelegere despre istoricul *„Comunităţii Armene din România.*

Din anul 1991, este membru în Biroul Secţiei de Critică de Film a Uniunii Cineaştilor. 1993, face parte ca membru al delegaţiei române la Festivalul Internaţional de film de la Karlovy Vary;

www.ziuaconstanta.ro

de asemenea, în 1994, este desemnat membru în juriul FIPRESCHI al criticilor de cinema la Festivalul Internaţional al filmului de Scurt-Metraj de la Leipzig.

Din anul 1995, se stabileşte în Australia, unde contribuie la activitatea culturală a comunităţilor armene şi române din Melbourne; în perioada ianuarie-octombrie 1997, a redactat şi editat revista românească (cu apariţie lunară), *„Hora"*; între anii 1997 şi 1999, a fost redactor la revista armenească *„Nor ţain"* a UGAB; totodată, este colaborator activ la săptămânalul de limba armeană, *„Armenia"*, din Sydney; între 1997 şi 2000, este membru al Grupului Român de Radio *„3ZZZ"*, ca redactor al emisiunii săptămânale în limba română, iar în perioada 2001-2003 a fost redactor la programul armenesc al Staţiei de Radio 3 CR.

Sergiu Selian are, cum am arătat, un bogat palmares publicistic.

De asemenea, este semnatarul a numeroase volume de autor, traduceri, studii (apărute în perioada 1978-2002), precum *„Sub zidurile oraşului mort"*, de Rafael Aramian (traducere – Editura *„Univers"*, 1978); *„Proverbe şi cugetări armeneşti"* (traducere, prefaţă, indice şi note – Editura *„Albatros"*, 1979), *„Antologie de poezie armeană clasică şi contemporană"* (studiu introductiv şi note bibliografice – Editura *„Minerva"*, 1981); *Luceafărul* (în zece limbi; este autorul traducerii studiului introductiv – Editura *„Cartea Românească"*, 1984); *Noi şi munţii noştri,* de Hrant Matavosian (traducere în colaborare şi prefaţă – Editura *„Univers"*, 1986); *„Luna în oglinda apei"* (antologie de proză universală; este autorul traducerii unei proze – *Astra,* 1989), *„Cugetări"*, de Garabet Ibrăileanu *(culegere, redactare, prefaţă şi indice – Editura „Albatros"*, 1989); *„Nucul singuratic"*, de Vardghes Petrosian (traducere, prefaţă şi note – Editura Univers, 1989); *„La Ereva se coc dudele"* (traduceri de proză armeană; volum din revista *„Coresi"* consacrat literaturii armene, nr. 4 1990); *„Istoria unui genocid ignorat"* (volum de autor – Editura *„Slex"*, 1994); *„Schiţă istorică a comunităţii armene din România"* (volum de autor – Editura *„Ararat"*, 1995); *„Uriaşul cel bun. Întâlniri cu Wiliam Saroyan"* (traducere, prefaţă şi note – Editura *„Ararat"*, 1999); *„Călător prin Armenia"* (volum de autor – Editura *„Ararat"*, 2000); *„Trei mateloţi în deşertul torid"*,

www.ziuaconstanta.ro

de Grigore Babaian (traducere şi prefaţă – Editura *„Ararat”*, 2002); *„Istoria unui genocid îndelung ignorat”* – Editura *„Ararat”*, 2005; *„La telefon Australia! Australia Calling!”* Editura Universul *„Dalsi”*, 2004.

www.ziuaconstanta.ro

SEROPIAN ERVANT

Ştiinţa medicală din România a cunoscut în profesorul doctor docent Ervant Seropian una din personalităţile sale proeminente. S-a născut la Constanţa, la 14 august 1923, dintr-o familie de mici comercianţi.

Şcoala primară şi cursul inferior de liceu le-a urmat în oraşul natal, continuând apoi studiile liceale la Făgăraş, Gheorghieni şi Sibiu (Liceul *„Gheorghe Lazăr”*). Între anii 1942–1948 a studiat la Facultatea de Medicină din Bucureşti şi a obţinut titlul de doctor în medicină şi chirurgie în anul 1949.

A *„ucenicit”* mai bine de un deceniu – fără întrerupere – pe lângă reputatul acad. prof. dr. Bazil Theodorescu, pe atunci şeful clinicii medicale de la Spitalul Colţea. Această colaborare s-a materializat în scrierea unor tratate de cardiologie, monografii şi studii universitare.

A parcurs toată ierarhia universitară, de la preparator la conferenţiar, în cadrul Institutului de Medicină şi Farmacie din capitală. În anul 1959 reuşeşte primul la concursul de medic primar în bolile interne. La numai doi ani obţine titlul de doctor în ştiinţe medicale cu o lucrare din domeniul cardiologiei: *„Contribuţiuni la studiul investigaţiilor şi tratamentului funcţional complex în stenoza mitrală pre şi post operator”*.

www.ziuaconstanta.ro

După ce îşi face ucenicia la clinica medicală de la Spitalul Colţea, urmează studii de perfecţionare medicală în Franţa, Germania şi Elveţia. În perioada 1963–1966 face schimburi de experienţă în mai multe centre medicale din occident: Londra, Montreal, New York, Bonn, Roma.

Începând din anul 1950 prof. dr. Ervant Seropian se dedică unor cercetări asidue într-o direcţie a medicinei mai puţin cunoscute la noi în ţară şi chiar în străinătate: alergologia. Cercetările lui în această direcţie le efectuează în cadrul Institutului Medico-Farmaceutic, la clinica medicală *„Fundeni”*, la clinica medicală a spitalului *„Dr. Carol Davilla”*.

În anul 1957 înfiinţează primul cabinet de boli alergice din România, care se transformă, în 1961, într-un serviciu clinic şi policlinic de alergologie cu sarcini republicane de asistenţă medicală şi de perfecţionare a medicilor în această specialitate.

Din 1973, creează şi conduce Clinica de alergologie din complexul Spitalului clinic *„Fundeni”*, apoi în cadrul spitalului CFR nr. 2 fiinţează Clinica II medicală, destinată numai alergologiei.

În 1970 a organizat, la Bucureşti, prima Conferinţă naţională de alergologie, care a cunoscut o largă participare internaţională. Doctorul Seropian a fost ales secretar general al Conferinţei.

A organizat şi numeroase simpozioane pe teme de alergologie în ţară: Bucureşti – 1964, Cluj – 1966, Iaşi – 1967, Piatra Neamţ – 1968 şi 1972.

Participă la o serie de congrese internaţionale de alergologie sau astmologie (Montreal, Lisabona, Marsilia, Helsinki, Sofia, Florenţa) unde susţine comunicări ştiinţifice de mare actualitate: *„Les resultats du traitement par la gymnastique medicale dans le stade de post-comisurotomie mitrale et ses effects sur la prognose intra et postoperatorie”*, *„Le teste inhalatorie et l’eficacite de l’hiposensibilisation specifique dans l’asthme allergique”*, *„Statistical aspects of the interrelations between clinical date and imunologie testes in allergie asthma”*, *„La reaction latex-hystamine et la classification ethiopatogenique de l’asthme bronchique”* etc.

În anul 1981 i se conferă titlul de doctor docent în ştiinţe, precum şi gradul I de medic primar, pe care-l obţine prin concurs.

www.ziuaconstanta.ro

Paralel cu activitatea de cercetare în domeniul alergologiei, dr. Ervant Seropian se impune prin pregătirea şi profesionalismul său la catedra care i se oferă în cadrul învăţământului medical universitar şi post universitar.

Un merit deosebit al profesorului dr. docent Ervant Seropian îl constituie pregătirea de cadre specializate în noua ramură a ştiinţei medicale alergologia, al cărei promotor se poate considera, creând în această direcţie o adevărată şcoală.

„Şcoala de alergologie din ţara noastră – spune el într-un interviu acordat revistei *„Contemporanul" – şi-a asumat, între altele, sarcina specializării în această direcţie a medicilor internişti şi pediatri. Necesitatea asistenţei medicale ne-a obligat să asigurăm o repartiţie geografică judicioasă pe judeţe. Astfel, în perioada 1971–1981 am asigurat necesarul de cadre specializate în alergologie pentru jumătate din judeţele ţării. Şcoala medicală română de alergologie şi-a afirmat existenţa, iar discipolii săi vor asigura, peste decenii, mersul ei ascendent".*

Această muncă didactică şi de asistenţă medicală în cadrul diverselor clinici este îmbinată, în acelaşi timp, cu o neîntreruptă activitate ştiinţifică.

Profesorul dr. docent Ervant Seropian este autorul a peste 350 de lucrări tipărite în limba română şi traduse în limbile de circulaţie internaţională, cuprinzând volume, studii ştiinţifice, comunicări etc., multe dintre ele publicate în străinătate. Dintre acestea amintim: *„Modalităţile clinice de angină de piept"* (Teza de doctorat), *„Anatomia patologică şi fiziopatologie"* (colaborare cu H. Ioachim, H. Mayer), *„Manual de medicină internă pentru asistente medicale"*, *„Antihistaminicele"*, *„Medicina internă"* (colaborare cu P. Păun, P. Teodorescu, sub redacţia acad. dr. N. Lupu), *„Alergia respiratorie şi digestivă"* etc.

A colaborat la reviste de specialitate din ţară şi străinătate: *„Medicina internă"*, *„Viaţa medicală"*, *„Revista de ocrotire a sănătăţii"*, *„Muncitorul sanitar"*, *„Acta alergologică"*, *„Allergie und Immonnologie"*, *„Interasma Bulletin"*, *„Medicina et Hygiene"*.

Recunoscut ca o somitate a ştiinţei medicale pe plan mondial, dr. Ervant Seropian a fost onorat cu numeroase titluri şi distincţii,

www.ziuaconstanta.ro

fiind ales membru al Academiei Europene de Alergologie, Membru în Comitetul executiv al Asociaţiei medicilor *„M.J. Purkyne”* din Cehoslovacia, vicepreşedinte al Asociaţiei Internaţionale de Astmologie şi membru în comitetul său executiv, Membru în Collegium Biologicum Europea.

În ţară deţine funcţia de secretar în cadrul unor societăţi medicale, precum şi funcţia de preşedinte al secţiei de imunologie clinică şi alergologie.

Binecunoscut în mediile prestigioase ale unor mari centre medicale, Ervant Seropian a fost invitat să participe la întâlniri de lucru cu medici renumiţi din Hamburg, Bonn, Berlin, Paris, Londra, Roma, Montreal, New York, Caracas, Basel, Zürich, Sofia etc., precum şi la diverse dezbateri medicale la Atena, Lisabona, Marsilia, Tokio. A ţinut comunicări de specialitate la Viena, Clermond Ferrand, Ierusalim etc.

Ervant Seropian a fost un colaborator apropiat şi continuator demn al prof.dr. Valentin Filip, cu recunoaştere internaţională în alergologie.

Prof.dr. docent Ervant Seropian a fost un om deosebit, săritor şi plin de solicitudine.

Viaţa personală, însă, i-a fost potrivnică. Martor al unei tragedii care l-a zguduit, pierzându-şi mama şi fiica în cutremurul din martie 1977, omul care a însănătoşit mii de oameni n-a putut lupta cu propria suferinţă.

A lăsat un mare gol pentru toţi care l-au iubit, respectat şi venerat, cu întreaga obşte medicală din ţară.

Şi-a luat zborul către ai lui, lăsând în urma-i dâra luminoasă a unui OM, a unei mari personalităţi medicale, creatorul şcolii alergologice din ţara noastră, profesor dr. docent Ervant Seropian, fiu al acestei ţări şi al comunităţii armene din România.

La Conferinţa anuală a Societăţii Române de Alergologie şi Imunologie Clinică ce a avut loc în noiembrie 1992 s-a evocat personalitatea lui Ervant Seropian, fondator al şcolii româneşti de alergologie. Cu acest prilej a fost anunţată înfiinţarea Fundaţiei *„Dr. Ervant Seropian”*.

O recunoaştere binemeritată.

www.ziuaconstanta.ro

ŞAHIGHIAN ION

Regizor român, născut la Bucureşti, la 16 noiembrie 1897, mort la 11 martie 1965. Unul dintre remarcabilii directori de scenă din perioada interbelică şi primele două decenii după al doilea război mondial, creatorul unor mari spectacole, a unor montări impresionane, cu multiple modalităţi noi şi îndrăznezţe. Este absolventul Conservatrului de artă dramatică din Bucureşti, clasa C. I. Nottara, Regie teatrală.

După ce, dotat pentru pictură, urmase cursurile Academiei de Arte Frumoase, intră în Teatrul Naţional, mai întâi ca actor. Din cauza unei emotivităţi de nedepăşit, care îi paraliza coardele vocale, trece la regia tehnică, devenind, după scurt timp, asistentul permanent al maestrului Paul Gusti.

Posedat de un irepresibil neastâmpăr artistic, încă de foarte tânăr, Ion Şahighian devine (alături Jean Georgescu) unul dintre autenticii pionieri ai cinematografiei româneşti; semnează scenariile şi regia filmelor *„Năbădăile Cleopatrei”*, *„Datoria şi sacrificiu”*, *„State la Cabaret”*, *„Se aprind făcliile”*, *„O noapte de pomină”*, *„Simfonia dragostei”* – cu acest film, la Viena, face un succes internaţional, avându-i ca interpreţi pe vieneza Grytt Heid, pe americanca Vivian Gibson –, iar la Paris realizează împreună cu Julien Duvivier un fragment din filmul *„Roumanie, terra d'amour”*.

www.ziuaconstanta.ro

Ion Şahighian desfăşoară o prolifică activitate teatrală, fiind unul dintre promotorii marilor spectacole în aer liber: *„Quo Vadis”*, *„Oedip”*, realizat la Vălenii de Munte, sub oblăduirea profesorului-martir N. Iorga, care avea o deosebită slăbiciune pentru el, cât şi *„Spectacolul Unirii la Alba Iulia”*, reprezintă o importantă etapă în cariera sa. Să ne imaginăm, noi, cei de azi, *„Arenele Romane”* din Bucureşti adăpostind cvadrige, lupte de gladiatori, dar mai ales arderea Romei... formă rară de pionierat, cea pe care o practica tânărul Ion Şahighian. Activitatea de regizor de teatru şi-a desfăşurat-o în Teatrul Naţional din Bucureşti, lucrând însă şi pe alte scene, la Teatrul Nostru condus de Dina Cocea, în timpul celui de al doilea război mondial, deschizând, în toamna anului 1946, Teatrul Odeon cu *„Visul unei nopţi de vară”* de Shakespeare, punând în scenă câteva importante spectacole la Teatrul Armatei din Bucureşti, ulterior Teatrul C.I. Nottara, ultimul fiind *„Richard al III-lea”*, cu George Vraca în rolul titular. Referindu-se la acel spectacol Ioan Massoff scria: *„A fost un excelent meseriaş al regiei, dotat cu ceea ce aş numi un perfect ochi al câmpului, un instinct care ţine de har. A alcătuit cu acel generos boier de viţă veche care a fost actorul George Vraca, un tandem redutabil, benefic pentru teatru, pentru actorii săi. Numai Şahu, putea să aibă forţa sufletească – şi a avut-o – de a susţine cu o credinţă, o dârzenie şi o devoţiune exemplare, pe George Vraca, măcinat de boală, în încercarea sa, aproape supraomenească, de a crea pe «Richard al III-lea», personaj cu care a plecat, aureolat de glorie, în nefiinţă. Şahu şi-a împletit destinul cu cel al prietenului său.”*

A fost un regizor care a respectat textul şi pe actori, dar şi sensibil şi atent la inovaţiile artei spectacolului din perioada interbelică, la marea experienţă europeană şi a adus pe scena românească, fie premiere absolute, fie premiere pe ţară, fie soluţii regizorale de autentică ingeniozitate, cum au fost cele găsite în stagiunea 1942/1943, la Teatrul Naţional, pentru *„Revizorul”* de Gogol, când a amplificat prin jocul interpreţilor şi soluţiile inventate sensurile generalizatoare ale piesei. În colaborare cu pictorul scenograf Traian Cornescu, Ion Şahighian a descoperit pentru acest spectacol un cadru cu sugestii de arhitectură veche rusească, cu turle de biserici, dar nu unul din fotografie sau reconstituire, ci metaforic şi pitoresc,

www.ziuaconstanta.ro

legat de caracterul personajelor şi de natura întâmplărilor. Fantezia regizorului s-a vădit din plin şi în alte montări anterioare acesteia, de pildă *„Avarul”* de Moliére, realizat la Naţional, pe turnantă, în 1936, cu schimbări continue şi chiar halucinante, prin mişcarea lor permanentă. V. Timuş, în cronica sa din *„Rampa”* remarcă tragismul pus în lumină de regizor în aceată comedie molierească, caracterul cinematografic al montării şi dinamismul de natură filmică. Un alt memorabil spectacol este *„Poveste de iarnă”* de Shakespeare, din 1927, regizorul fiind un admirator al marelui dramaturg elisabetan, lucrând asupra pieselor lui din tinereţe până la sfârşitul vieţii, găsind, de fiecare dată, noi soluţii pentru extraordinara sa teatralitate pusă în slujba adevărului vieţii.

Cu talent şi pasiune a susţinut alături de marile lucrări shakesperiene şi dramaturgia românească, montând în premieră absolută câteva opere de valoare. Literatura dramatică românească a avut în persoana lui Ion Şahighian un consecvent promotor – de la Davila şi Delavrancea, trecând prin Ciprian, Camil Petrescu, N. Iorga, Al. Kiriţescu, Victor Eftimiu, Mircea Ştefănescu, Tudor Muşatescu, Ion Luca, Laurenţiu Fulga, Aurel Baranga până la I. D. Şerban.

În 1932, pune în scenă *„Fântâna Domnului”* de Dragoş Protopopescu, în 1935, *„Avram Iancu”*, de Lucian Blaga, şi *„Umbra”* de V. Voiculescu, în 1939, *„Femeia Cezarului”* şi *„Icarii de pe Argeş”* de N. Iorga, în 1941, *„Ifigenia”* de Mircea Eliade.

A apărat cu căldură şi dramaturgia contemporană americană, punând în scenă, în premieră pe ţară, piesa de Eugene O'Neill, *„Din jale se întrupează Electra”*, la Naţional în 1943 şi *„Dincolo de zare”* la Teatrul Nostru. Din distribuţia primului spectacol au făcut parte Aura Uzescu, George Vraca şi Agepsina Macri, în timp ce, din cel de al doilea, Tanţi Cocea şi Fory Etterle. Cunoscutul regizor se afirmă în continuare, după al doilea război mondial, ca un bun profesor de regie, dând teatrului românesc câţiva reprezentanţi tineri valoroşi. Ca director de scenă s-a dovedit un maestru neîntrecut al spectacolelor de masă, conducând cu profesionalism figuraţii numeroase, transformate în autentici actori, afirmându-se ca realizator de valoare al pieselor româneşti. Memorabile în acest sens sunt scenele din spectacolul *„Ion Vodă cel Cumplit”*.

www.ziuaconstanta.ro

Dintre spectacolele create de Ion Şahighian la Teatrul Naţional, unde lucrează neobosit citătm: *„Omul din Ceatal”* de Mihail Davidoglu, la 23 mai 1947 şi *„Haiducii”* de Victor Eftimiu la 11 aprilie 1949. Un mare succes obţine regizorul, la 8 ianurie 1954, cu *„Vlaicu Vodă”* de Alexandru Davila, la Teatrul Armatei, un spectacol perfect construit, cu un domnitor sigur pe el, creat de George Vraca, cu inteligenţă, diplomaţie, cu un patriotism adânc, sincer, fără declaraţii retorice.

Ion Şahighian a fost o monumentală personalitate a regiei cinematografului şi a pedagogiei teatrale. Lumea mondială a artelor cunoaşte familii de pictori, de muzicieni şi familii de actori. Familia Şahighienilor începe cu regizorul, animatorul, pedagogul de mare prestanţă şi forţă Ion Şahighian.

Ion Şahighian se căsătoreşte în 1923 cu Ecaterina Nitzulescu, elevă a maestrului Ion Livescu, o ingenuă foarte cotată în acea vreme. Ecaterina Nitzulescu-Şahighian, tânară fiind, era şi o cunoscută actriţă a filmului mut şi sonor. Anca din *„Năpasta”* şi Mama din *„Se aprind făcliile”*, fiind în cinema rolurile ei capitale. Moare în 1957, ca angajată a Teatrului Naţional. Ion Şahighian şi Ecaterina Nitzulescu, a căror căsătorie a durat treizeci şi patru de ani, fără crize, au fost un cuplu extraordinar de unit. Ion, a cărui frumuseţe bărbătească matură şi a cărui eleganţă autentică erau unanim recunoscute, a ştiut, deşi trăia în lumea plină de capcane a teatrului, să se ferească de ele. Şi Ion şi Ecaterina erau părinţi exemplari, ambianţa casei lor nu era câtuşi de puţin boemă, relaţiile lor de prietenie au durat o viaţă.

„Pe cele două fete – spune Mihail Berechet, regizor al Teatrului Naţional – *le-au educat într-un profund spirit de modestie, iar mai târziu, în iubirea de teatru şi de profesie... Aceasta din urmă mergând până acolo, încât, după exemplul mamei sale, care a jucat în spectacolul «Stăpâna din La Paz» chiar în seara în care îi murea mama, Anca Şahigian a cerut ca ora cermoniei de înmormântare a tatălui său, Ion, să fie devansată, pentru a putea să ajungă în timp util la matineul cu piesa «Întâlnirea cu îngerul»... De mici, de când îşi aveau împreună cu părinţii loja la premierele Naţionalului, li s-a inoculat respectul pentru această instituţie şi pentru rigorile profesiei.*

www.ziuaconstanta.ro

Anca Şahigian, prima fiică a lui Ion şi Ecaterinei Şahighian, absolvind Conservatorul ca elevă a Marietei Sadova şi a Marioarei Voiculescu, cu «Sfânta Ioana» de G. B. Shaw, este, la vârsta de şaptesprezece ani, angajată la Teatrul Naţional bucureştean. Temperamentul de ingenuă dramatică şi o bună ştiinţă a spunerii versurilor îi aduc un şir de roluri clasice.

Cea de a doua fiică a cuplului Ion şi Ecaterina Şahighian, Lia Şahighian, debutează la 18 ani în piesa «Canalia», de N. D. Cocea la Teatrul «Odeon», într-o distribuţie de maeştri, joacă Hermina din «Visul unei nopţi de vară»; mai târziu e Desdemona din «Othello», apoi în alte piese jucate în teatrele Naţional, Tineretului şi «Nottara».

Alexandru Şahighian, fratele mai mic al lui Ion, cunoscut în lumea literară, ca şi Ion în teatru, sub numele «Şahu», după studii de pictură cu pictorul Bednarik, după o pasionantă activitate de gazetar, poet şi scriitor, începând din anii '20 păşeşte şi el pe teritoriul plin de miraje al teatrului, dovedindu-se autor dramatic cu sevă. Două dintre piesele sale reprezentate pe scena Naţionalului (Nepotul din Giurgiu şi Pensiunea doamnei Stamate) s-au dovedit nu numai bune realizări dramatice, dar şi longevive succese de public.

Fiul său Alexandru Al. Şahighian, traducător de serioasă cultură, printre alte preocupări literare având-o şi pe aceea a dramaturgiei pentru cei mici, se află şi el «sub coviltirul» vieţii teatrale.

Ca o glorioasă şi semnificativă încheiere a unei strălucite cariere regizorale este certă premiera dramei istorice shakespeariene Richard al III-lea, la 8 ianuare 1964, cu George Vraca în rolul titular. Regizorul a dispărut din viaţă în plină forţă creatoare, lăsând însă în urma lui amintirea unui mare director de scenă, a unui pionier în domeniul cinematografic, cu valoroase şi îndrăzneţe inovaţii în întărirea teatralităţii actului scenic în timpul celui de al doilea război mondial. Ca profesor de regie şi-a format studenţii în spiritul respectului faţă de actor şi ideile majore ale textului.

www.ziuaconstanta.ro

ŞAHINIAN IOAN BAGDASAR

Inginerul Sahinian I. Bagdasar s-a născut la 20 octombrie 1933 în comuna Răşinari, judeţul Sibiu. Tatăl Şahinian Bagdasar (1908-1946), mama Bucurel Stanca (1912-1954). Urmează Şcoala primară la Craiova între anii 1940-1944 iar liceul *„Fraţii Buzeşti"*, între anii 1944-1952.

Este licenţiat al Institutului de Construcţii Bucureşti, Facultatea Hidrotehnică (1952-1957) specialitatea inginer constructor hidro. De-a lungul anilor participă la construcţii energetice la Sângiorzul de Pădure, Cluj, Turda-Reghin, Sibiu, Râmnicu Vâlcea, barajul Vidraru şi la toate hidrocentralele de pe Olt.

Este căsătorit cu doctor Lucia Şahinian (născută Buciu) medic primar.

Una din pasiunile inginerului Şahinian căreia i-a rămas statornic şi care l-a consacrat în mişcarea filatelică a fost filatelia. Dintre exponatele realizate şi cu care a participat la Expoziţii naţionale şi internaţionale au avut ca teme: *Baraje, Poduri, Apă, bogăţia şi frumuseţea Patriei mele România, Baraje şi poduri în Maximafilie.*

Este autorul a mai multor lucrări consacrate filateliei. Printre acestea amintim: *„Nicolae Bălcescu în filatelie"*, 1970, *„Construcţii de baraje în filatelie"*, 1979, *„Poduri celebre pe mărci poştale"*, 1996.

www.ziuaconstanta.ro

În perioada 1971-2003 a participat cu exponate filatelice şi cărţile realizate la un număr de 112 Expoziţii, din care 29 internaţionale: Bruxelles (1975), Barcelona (1977), Atena (1979), Viena (1981), Istanbul (1981), Strasbourg (1993) Moscova (1994), Cinisello Balsamo, Italia (1991), Erevan, Armenia (1990) unde a fost şi reprezentantul Federaţiei Române de Filatelie.

Expoziţia filatelică internaţională de la Erevan s-a desfăşurat sub deviza: *Reconstrucţie, Ajutor, Binefacere*, urmare a pustiitorului seism din 1988 care a cuprins o mare parte din teritoriul Armeniei.

Expoziţia s-a bucurat de prezenţa unor colecţionari din ţările cu tradiţie. Au fost prezentate 157 de colecţii, din care 37 în afara concursului. România s-a aflat pe locul trei.

Juriul expoziţiei a decernat două medalii de aur pentru exponatele *„Armenia"* prezentat de Artaşes Tumanian şi *„Munca minerilor – sprijin economic şi energetic"* prezentat de Hubert Neuschneider din Germania. Participanţii români au obţinut următoarele distincţii: medalia de vermeil maro-exponatul *„România 1858-1872"*, prezentat de dr. Vasile Popescu; medalia de vermeil – exponatul *„Rute şi tarife poştale în Românïa 1914-1929"* prezentat de Cristian Scăiceanu; medalia de argint maro – Cornel Telecal cu exponatul *„Cecitatea"* şi Gh. Văduva cu exponatul de maximafilie *„Istoria Belgiei"* şi medalia de bronz-argintat – Ioan Şahighian *„Construcţii de baraje"*, Adalbert Volo cu exponatul *„Poşta aeriană la Jocurile Olimpice din 1936-1968"* şi Ion Ungureanu cu exponatul *„Sporturi pe gheaţă şi zăpadă"*.

Filatelistul Ioan Şahighian a făcut parte din numeroase jurii ale expoziţiilor organizate la Râmnicu Vâlcea, Alba Iulia, Braşov, Târgu Mureş, Caracal, Timişoara, Târgu Jiu. A participat activ la organizarea manifestărilor filatelice pentru copii, la Tulcea, Baia Mare şi Ploieşti. Timp de 14 ani a fost preşedintele Asociaţiei Filatelice Râmnicu Vâlcea (1972-1986). Pentru activitatea depusă în cadrul mişcării filatelice din ţara noastră a fost distins în anul 1982, cu titlul de Membru de Onoare al Asociaţiei Filateliştilor din România.

Publicistica a fost o a doua mare pasiune a colecţionarului Şahighian. A semnat peste 700 de articole având ca teme: ingineria tehnică, filatelia, cultura. A colaborat la publicaţiile: *„Orizont"*, Râmnicu Vâlcea, *„Constructorul"*, Bucureşti, *„Univers Ingine-*

www.ziuaconstanta.ro

resc", *„Albina"* Bucureşti, *„Jurnalul"* de Vâlcea, *„Oltenia azi"*, *„Revista Filatelică"*, ziarul *„Nor Ghiank"*, *„Ararat"*, *„Magazin de filatelie, cartofilie, numismatică"*, Constanţa, *„Curierul filatelic"*, Sibiu, *„Electron"*, Hanovra, Germania, *„La Philatelie Franĵoise"*, *„Buletinul Informativ al Asociaţiei Filatelice Internaţionale a jurnaliştilor"* de la Haga, a cărui membru a fost în perioada 1985-2000.

A publicat peste 400 de articole despre execuţia hidrocentralelor de pe Argeş, Olt, Lotru şi din străinătate şi anume; Egipt, Rusia, Austria, Franţa şi Italia.

În scrierile sale un loc important l-au ocupat articole consacrate unor mari personalităţi tehnice; Anghel Saligny, Dimitrie Leonida, Radu Priscu, Cristea Mateescu, Dorin Pavel, Constantin Budeanu, precum şi oameni de cultură: Gh. Tătărescu, Victor Eftimiu, Octavian Goga, Lecomte du Nouy, Cecilia Cuţescu Stork (pe care a cunoscut-o personal), Eminescu, Ion Creangă, Gh. Coşbuc şi mulţi alţii.

Avid de a vedea şi cunoaşte istoria şi cultura altor popoare a călătorit până în anul 1989 în URSS, Bulgaria, Turcia, Grecia, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria iar după 1990 în Egipt, Israel, Italia, Franţa, Germania, Austria, Armenia, Statele Unite ale Americii. În America a avut posibilitatea să admire în colecţia unui filatelist american, originar din România, Ara Baltazar din Los Angeles, o piesă filatelică din Moldova secolului XIX, pe care a descris-o ca urmare a unei particularităţi ieşite din comun, în *„Nor Ghiank"* februarie 1992: *„Este vorba de un plic având dimensiunile de 10 x 13,5 cm, de culoare albă, rezultat prin îndoirea unei coli de hârtie de dimensiunile 44,5 x 2 cm. Plicul este francat cu o marcă de 40 parale Emisiunea a II-a, «Cap de Bour» – 1858, albastru pe hârtie gălbuie (Yv. nr. 6 România).*

Plicul are două ştampile din localitatea de plecare, Focşani, şi anume: prima, dublu cerc cu diametrele 21 şi 13 mm şi cu inscripţionarea: FOKSCHANI MOLDOVA (litere în caractere egiptene) şi data sub formă de fracţie 27/7 (adică ştampila tip D1 după Gr. Racoviceanu, respectiv P. Murea), plasată în partea stângă sus a plicului; a doua ştampilă cu care este obliterată marca are inscripţia FRANCO/FOKSCHANY scrise în caractere groteşti / fantezii,

www.ziuaconstanta.ro

conturul ştampilei fiind dreptunghiular 32 x 14 mm cu laturile mici din segmente eliptice de 17 mm înălţime (adică Tip B 3 ibidem).

Adresa destinatarului este următoarea: Dumisale Klucerului Hristea Ku respect la Roman".

Sub acest înscris destinatar găsim acelaşi înscris în alfabet armean. Pe versoul scrisorii nu este ştampilă de sosire, ci numai urma unui sigiliu în ceară roşie.

Având în vedere că plicul conţine şi scrisoarea, putem adăuga la ineditul piesei următoarele: plicul a fost scris la data de 27.07.1860; corspondenţa este în limba română şi în grafie armeană.

Existenţa acestei piese filatelice pune unele probleme, şi anume: ştia culcerul limba armeană sau era poate armean? Expeditorul, folosind acest alfabet, dorea să ţină corespondenţa în secret pentru familia destinatarului ori pentru ocârmuire? Sau, fiind analfabet, a apelat la cineva care ştia să scrie, doar numai armeneşte?

Iată cel puţin două întrebări la care pot răspunde istoricii din Roman, dezlegând astfel amănuntul despre clucerul Hristea din această enigmă epistolară prin intermediul respectivei piese filatelice.

www.ziuaconstanta.ro

TAVITIAN ANAID

S-a născut la 12 iunie 1955, la Constanţa. După absolvirea Liceului teoretic *„Mihai Eminescu”*, urmează Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică *„I.L.Caragiale”* din Bucureşti, Facultatea de Teatru – Cinematografie, Televiziune. Licenţiată în arte, specializarea Arta şi metodologia spectacolului, promoţia 1978.

Între anii 1978–1999 deţine funcţia de secretar literar al Teatrului *„Ovidius”*, iar din anul 2000 este consultant artistic la aceeaşi instituţie. În perioada 1978–1988 a deţinut şi funcţia de Şef secţie Teatrul de Păpuşi Constanţa. A fost director executiv al festivalului internaţional *„Săptămâna Teatrelor de Păpuşi, Constanţa, România”*.

A ocupat în anii 2001–2002 şi funcţia de Director artistic al Teatrului *„Ovidius”* Constanţa.

Este membră a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de teatru – secţia Română (AICT), Uniunii Internaţionale a Marionetiştilor – UNIMA, din 2000 fiind şi membru în Comitetul român al UNIMA – Uniunea Teatrală din România şi UNITER.

Este colaborator al Radio Constanţa în cadrul emisiunii *„Interferenţe culturale”*, este autoarea scenariului pentru teatrul de păpuşi *„Punguţa cu doi bani”*, după Ion Creangă.

www.ziuaconstanta.ro

A fost lector de carte şi a prefaţat volumele: *Teatru* de Cristina Tamaş, editura *„Ex Ponto '99"* şi *„Teatru"* de Cristina Tamaş, Editura *„Ex Ponto"* 2001. S-a numărat printre colaboratorii la realizarea *„Dicţionarului Teatrului de Păpuşi, Marionete şi Animaţie din România – Uniunea Teatrală din România"*, Editura *„Ghepardul"*.

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de existenţă a Teatrului Dramatic *„Ovidius"* din Constanţa, a lansat volumul *„Thalia ex Ponto, la cumpănă de milenii"*, Editura *„Muntenia & Leda"*, 2001, realizat împreună cu Georgeta Mărtoiu.

A scris în caietele program ale Teatrelor de Comedie Bucureşti, *„Ovidius"*, Păpuşi, semnează articole de specialitate în revista *„Tomis"*, cotidianele *„Cuget liber"*, *„Observator"*, *„Litoral"*, interviuri acordate pe teme de istorie şi teoria teatrului sau despre istoria şi programul Teatrului *„Ovidius"* şi Teatrului de Păpuşi în *„Cuget liber"*, *„Telegraf"*, *„Observator"*, *„România liberă"*, *„Ziua de Constanţa"*, *„Jurnal de Constanţa"*, la Radio România actualităţi, România Cultural, România Internaţional, Radio Vacanţa, Radio Constanţa, TV MTC, TV Neptun, Canal 57+.

Este distinsă cu Premiul pentru opţiunea repertorială a Festivalului Naţional de Teatru, Bucureşti 1985; Diploma de Onoare pentru merite deosebite în slujba scenei constănţene, Constanţa, 2001.

În 1995 întreprinde o călătorie de documentare în Marea Britanie, în cadrul unui program al British Council şi UNITER.

Referinţe despre activitatea ei profesională, portrete, interviuri, pot fi găsite în *Dicţionarul Teatrului de Păpuşi, Marionete şi Animaţie din România* şi în următoarele publicaţii: *Teatrul*, *Tomis*, *Ararat*, *Nor Ghiank*, *Cotidianul*, *Tribuna*, *Cuget liber*, *Observator*, *Telegraf*, *România liberă*, *Teatrul azi*, *Ziua de Constanţa*, *Jurnal de Constanţa*, *Independentul*, *Scena*, *Bibliografia Dobrogei nr. 26 – 1994*.

În calitate de secretar literar a participat la numeroase Festivaluri Internaţionale precum: „Delfinul de Aur", Varna – Bulgaria, Festivalul Internaţional al Spectacolelor de Păpuşi „Licurici 50" la Chişinău – Republica Moldova, de asemeni la Gala Recitalurilor Păpuşăreşti – Botoşani, Festivalul Spectacolelor pentru copii şi tineret – Piatra Neamţ, Reuniunea Studiourilor de Teatru – Piteşti,

www.ziuaconstanta.ro

Festivalul de Artă Medievală pentru tineret – Sighişoara, Festivalul „Euromarionete" – Arad.

A participat la numeroase reuniuni ştiinţifice: „100 de ani de la fondarea cercului literar „Ovidiu" din Constanţa" (27–28 noiembrie 1997, unde a prezentat, în cadrul secţiei „Repere culturale euxine", referatul „Contribuţii ale Teatrului constănţean la viaţa culturală dobrogeană". Comunicarea publicată în volumul *Referate şi comunicări de bibliologie*, Biblioteca Judeţeană Constanţa, 1999; Seminarul Internaţional „Activitatea extraşcolară, mijloc de integrare pluriculturală" 24–26 noiembrie 1995, unde a prezentat comunicarea „Teatrul – arta fără graniţe" şi altele.

În prefaţa la volumul *Thalia ex Ponto la cumpănă de milenii* scriitoarea Aurelia Lăpuşan scrie: „Ceea ce oferă publicului constănţean autorii *Thaliei ex ponto la cumpănă de milenii* este, fără îndoială, cel mai complet demers teatrologic nu doar din arealul dobrogean, ci la valoarea unui studiu naţional.

Adevărate pagini de antologie teatrală, amintirile şi mărturiile acestui consistent şi valoros volum reconstituie cu fidelitate, cu vădită dragoste, devoratoare pe alocuri, secvenţe de viaţă care înseamnă de fapt 50 de ani de teatru la Constanţa.

Două femei deosebite, care şi-au identificat idealurile proprii cu cele ale teatrului, trăind pentru aceasta cu o consecvenţă şi o dăruire exemplare, cu temeinice studii clasice, Georgeta Mărtoiu şi Anaid Tavitian, fini analişti ai fenomenului cultural românesc şi universal, formaţii enciclopedice, voci autorizate, au îndrăznit să dea culturii locale ceea ce avea cel mai mult nevoie aceasta...".

Criticul Florica Ichim, într-un articol publicat în *România liberă*, scria: „Munca lor (actorilor – n.n.), care se materializează, dar se şi risipeşte în chiar clipa spectacolului, a fost fixată în cuvânt, spre înfrângerea timpului, într-o carte căreia i-au spus *Thalia ex Ponto – la cumpănă de milenii*, Georgeta Mărtoiu şi Anaid Tavitian, secretare literare dintre cele la care abnegaţia faţă de teatru şi iubirea faţă de oamenii lui le-au diriguit existenţa profesională, cele două autoare n-au scris doar o „cărticică pentru suflet" – cum, modeste, şi-o prezintă -, ci au întocmit un parcurs teatrologic al unei instituţii de cultură, văzută dinăuntru, la viaţa căreia au participat şi contribuit. Pe toţi i-au cunoscut bine, i-au văzut lucrând şi jucând, le-au

www.ziuaconstanta.ro

împărtăşit neliniştile şi succesele şi au înfăptuit o carte de care pot fi mândre. Deşi autoarele se retrag discrete în umbra oamenilor amintiţi într-un rând sau o pagină, cartea reuşeşte să vorbească şi despre delicateţea, cultura, capacitatea lor de sinteză şi darul evocării.

Când astfel de cărţi apar în sărăcia ce i se impune culturii, ne simţim obligaţi la o plecăciune faţă de tenacitatea autorilor şi bucuria este cu atât mai mare cu cât această „istorie sentimentală a Teatrului dramatic constănţean, 2 mai 1951–2 mai 2001" este o carte de referinţă şi un instrument de lucru pentru cercetătorii teatrologi".

„În pofida unei făpturi firave – scrie Jean Badea, în *România liberă* – are o mare forţă de muncă şi o impresionantă iubire de teatru. Se pare că venirea sa pe lume a fost vegheată şi de zeiţa Thalia, care i-a însoţit trecerea prin IATC, specializarea Arta şi Metodologia Spectacolului, promoţia 1978. Din acel an este secretar literar al Teatrului „Ovidius" şi al Teatrului de Păpuşi din oraşul ei natal. Se vor împlini, în toamnă, 25 de ani de când Anaid îşi exercită profesiunea, cu un imperturbabil calm la schimbarea anotimpurilor şi a directorilor. Meritele concludente ale lui Anaid au fost recunoscute de către Asociaţia Internaţională a Criticilor de Teatru, secţia română, UNITER şi UNIMA, care au primit-o în rândurile lor. Fără a pune un preţ prea mare pe măguliri de circumstanţă, secretarul literar al Teatrului de Păpuşi, chiar şi fără titlul de director executiv cu care a fost investită în ultimii ani, a fost creatoarea „din umbră" a programelor Săptămânii Teatrelor de păpuşi de la Constanţa, de vreo 15 ani încoace, lăsând cu un zâmbet ironic pe alţii să se împăuneze cu lauri iluzorii. Tot ei se datorează multe articole din *Dicţionarul Teatrului de Păpuşi, Marionete şi Animaţie din România* (Editura „Ghepardul", 1999). Nu poate fi omisă activitatea publicistică a lui Anaid Tavitian din revista *Tomis* şi ziarele constănţene *Cuget liber* şi *Observator*, comunicările de la diferitele sesiuni de specialitate, emisiunile de la Radio Constanţa".

În anul 2005 i-a fost publicat volumul, *„Leac pentru drac"*, perle din umorul culiselor, coperta şi caricaturile Horaţiu Mălăele. Editura *„Muntenia"*.

Din anul 2004 este secretar literar al Teatrului Naţional Constanţa.

www.ziuaconstanta.ro

TAVITIAN HARRY

S-a născut în anul 1952 la Constanţa, într-o familie de armeni deosebiţi. Mama – o femeie cu frică de Dumnezeu, devotată familiei şi unicului fiu pe care l-a crescut şi l-a înconjurat cu căldură şi afecţiune până la ultima clipă a vieţii. Tatăl – un talentat şi apreciat bijutier din mâna căruia metalul galben dobândea forme geometrice de o rară frumuseţe. Harry a moştenit de la mamă, Mariam, credinţa şi bunătatea, iar de la tată, Agop, exigenţa şi dorinţa lucrului bine făcut.

Studiază pianul de la vârsta de şase ani, fapt care îl va ajuta să devină, mai târziu, absolvent al Academiei de Muzică din Bucureşti. La 17 ani descoperă blues-ul, în momentul în care îl asculta pe Memphis Slim, în concert, la Braşov. În 1974, la prima ediţie a Festivalului de Jazz de la Sibiu, cânta, în jam-session, cu Richard Oschanitzky, la patru mâini. Din 1976 se dedică exclusiv jazz-ului. În 1978, la Constanţa, pune bazele grupului *„Creativ"*, cu care va câştiga, în 1980, premiul I pentru debut la Festivalul de Jazz de la Sibiu. În perioada 1978–1987 conduce Clubul de jazz de la Constanţa. În 1992 înfiinţează Fundaţia Culturală *„Harry Tavitian"*. Este realizatorul emisiunilor *„Jazz Context"* şi *„Naţia şi Civilizaţia Armenilor"* la Radio Constanţa.

Harry Tavitian este pasionat de sincretismul artelor. Exemple sunt elementele de teatru instrumental şi costum din concertele sale şi muzica de scenă (live) scrisă pentru piesele *„Furtuna"* de Shakes-

www.ziuaconstanta.ro

peare şi *„Melissa”* de Kazantzakis, cu Victor Rebengiuc în rolul principal.

Muzica lui Harry Tavitian se caracterizează prin deschidere către influenţe multiple şi printr-o capacitate de sinteză. Într-un interviu acordat revistei Jazz Forum (nr. 102, 5/1986), el declara: *„... suntem aici, în Levant, suntem parte a lumii, suntem deschişi către cultura lumii, către spontaneitate...”*. Harry Tavitian are un stil propriu, inconfundabil, bine definit în noul jazz est-european, prin diversele sale experienţe artistice. Muzica sa este un amestec de Thelonious Monk, Mal Walsron, Cecil Taylor, Dollar Brand, muzică de cameră contemporană, blues, muzică medievală, folclor din Balcani. Rădăcinile lui armeneşti sunt, de asemenea, evidente. Muzica sa are un puternic caracter etnic.

Ultimul proiect al său se numeşte *„Orient Expres”*, o trupă cu înclinaţii etno-jazz, alcătuită din opt muzicieni. Pornit în 16 februarie 1999, *«Orient Expres»* şi-a câştigat un public stabil, iar impactul la public şi în media este garantat.

„Harry Tavitian nu este doar un mare muzician, ci un artist complet – scria Bedros Horasangian, în *«Ararat»*, iunie 2000. *Virtuozitatea şi tehnica lui pianistică se conjugă cu bucuria de a cânta şi a compune. Feeling-ul, ce este esenţial pentru un jazzman, îl conduce la rezultate spectaculoase. Ştie să-şi dozeze efectele, ştie să-şi facă simţită prezenţa, nu doar prin sunete, vrea să-şi atragă participarea spectatorilor. «Emotionally involved» înseamnă, pentru Tavitian, a se face frate cu ascultătorul. De aici şi evoluţia lui, de la improvizaţie liberă, la etno-jazz, la acea solidaritate cu diferite culturi şi civilizaţii din lungul şi latul Europei.”*

Harry Tavitian a susţinut concerte şi a participat la festivaluri importante în România, Rusia, Lituania, Franţa, Italia, Germania, Bulgaria, Portugalia, Republica Moldova, Iugoslavia, Polonia, Scoţia, Ungaria, Grecia, Turcia, Olanda, S.U.A., Armenia (ca invitat personal al preşedintelui Armeniei), Slovacia, Elveţia, Cehia, Austria.

„Orient Expres” a susţinut două concerte la Washington, la cel mai mare festival de tradiţii şi folclor din lume, Smithsonian Folklife Festival, unde s-au bucurat de un mare succes.

www.ziuaconstanta.ro

În luna iulie 2002 a susţinut un concert despre care revista pariziană *Nouvelles d'Armenie* scria: *„Harry Tavitian, unul dintre cei mai buni pianişti ai jazz-ului actual, a dat din nou o mostră a talentului său, într-o reprezentaţie unică, în ziua de 31 mai, la Alfortville, în cadrul Festivalului Jazz For Ville. Iată un artist modern original, adept al fuziunii artelor"*. De asemenea, a participat la festivalul de la Nüremberg, unul din cele mai mari festivaluri de jazz din Europa, unde a susţinut un concert împreună cu formaţia sa Black Sea Orchestra, alcătuită din 11 muzicieni din toate ţările limitrofe Mării Negre.

„... Leo, casa de discuri engleză care difuzează jazz din Europa de est, a dat la iveală un alt nume de primă mărime. Grupul pianistului Tavitian este într-adevăr creativ." (*Cashbox* – iunie, 1985).

„În jumătatea de an petrecută la Lisabona – scria Virgil Mihaiu, în «*Curentul*» din 5 aprilie 2000 – *reuşisem să asist la multe concerte de jazz de înalt nivel, însă la nici unul din aceste excelente recitaluri nu mi s-a întâmplat să văd o reacţie atât de entuziastă precum cea declanşată în rândurile publicului de către muzicienii lui Black Sea Orchestra. Fiecare piesă era concepută de către un alt membru al orchestrei pornind de la teme de inspiraţie folclorică specifică zonei, dezvoltată apoi în forma unor suite care demonstrau geniul improvizatoric al acestor muzicieni. Parcă spre a-mi satisface orgoliul, lucrarea propusă de Tavitian i-a ridicat pur şi simplu în picioare pe spectatori."*

Sociologul francez Claude Karnoouh scria despre muzica duo-ului Tavitian/Stroe: *„... Am fost foarte surprins şi chiar uimit de duo-ul pianistului Harry Tavitian şi bateristului Corneliu Stroe. Am putut să ascult o muzică originală, care are, în acelaşi timp, şi principala trăsătură a artei postmoderne, sincretismul, care în cazuri fericite – şi a fost o atare situaţie – asimilează şi integrează într-o singură lucrare diferite surse, perfect stăpânite. Acest duo reprezintă una din muzicile (de jazz) cele mai originale ale momentului. După aventura Free Jazz-ului părea că jazz-ul nu mai are multe de spus. Dar, cei doi muzicieni introduc în Free Jazz elemente de muzică orientală, ceea ce transformă muzica lui Tavitian într-o remarcabilă sinteză care transcede atât rădăcinile africane, cât şi cele occidentale. S-au putut întâmpla toate acestea aici, în România, la porţile*

www.ziuaconstanta.ro

Orientului (Tavitian însuşi este armean din România), unde totul devine posibil".

„Vedeta primei seri – nota, în Observatorul Cultural din noiembrie 2001, Florian Băiculescu – Harry Tavitian, deja o legendă a jazz-ului românesc. N-are rost să panoramăm ce a făcut până în 1999 H. Tavitian, după 1999 a creat Orient Expres, un nonet ce a adunat muzicieni de multiple facturi şi care a lansat pe piaţa românească etno-jazzul bazat pe valorificarea, în primul rând, a diferitelor surse folclorice, în general sud-est europene (turceşti, bulgăreşti, româneşti etc.) dar nu numai (nici cele transilvănene-central europene sau armeneşti nu au fost neglijate de acest Brăiloiu – Bartok ce vrea să atragă atenţia asupra bogăţiei armoniilor arhaice). Mult antren şi culoare, exotism, show-ul face deja parte din regia spectacolului (inclusiv mişcarea scenică, inclusiv costumaţiile pitoreşti) şi place unui public dispus să primească acest gen... Inutil să spunem că ne-a plăcut spectacolul lui Tavitian, ne-am bucurat că l-am revăzut şi admirat – încă-o-dată-şi-a-nu-mai-ştim-câta-oară. Orient Expres-ul este o etapă de maturitate a jazzmanului constănţeano–european, iar căutările febrile vor duce incontestabil la noi teritorii muzicale cucerite. Iată-l pe Harry Tavitian, copilul teribil de ieri, un maestru al Jazz-ului românesc de astăzi."

Şi iată că acest *„copil teribil"* a împlinit 50 de ani de viaţă, de strălucită carieră artistică dar care nu se opreşte aici. *„Mărturisesc că îmi este destul de greu* – declara Harry Tavitian – *să cred că am împlinit această vârstă, sufleteşte simt că mai am încă mult până la 50 de ani. Vreau să spun că mă simt pe undeva pe la vreo 37–38 de ani. Iar în privinţa drumului pe care l-am parcurs, iată că, în curând, voi împlini 30 de ani de carieră de jazz. Sub acest aspect numai critica şi publicul se pot exprima referitor la ce am făcut şi unde am reuşit să ajung în toţi anii aceştia".* Recent a fost distins la Gala Premiilor de Jazz, organizată de Societatea Română de Radiodifuziune, cu Premiul special al juriului.

Harry Tavitian este în plenitudinea forţelor sale creatoare. Scena rămâne locul preferat în care se împlineşte comunicarea dintre el şi spectatori, cărora, de fiecare dată, le dăruieşte din harul artistic cu care l-a înzestrat Dumnezeu.

www.ziuaconstanta.ro

TOROSIAN HRANT

Personalitate marcantă în justiţia română. Democrat convins, apărător al libertăţii şi al drepturilor omului, cauză căreia şi-a închinat viaţa şi întreaga putere de muncă. Fire nonconformistă, şi-a apărat, întotdeauna, cu curaj şi demnitate, ideile şi convingerile.

S-a născut la Constanţa, la 6 ianuarie 1903. După absolvirea şcolii armene din localitate, urmează gimnaziul, după care se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureşti.

Se întoarce în oraşul natal, unde înfiinţează un birou de avocatură.

După un timp, părăseşte oraşul Constanţa şi se stabileşte în Bucureşti, unde continuă să exercite profesiunea de avocat. În cursul celui de al doilea război mondial, în locuinţa lui din str. Armenească nr. 14, se întâlneau reprezentanţii partidelor politice pentru găsirea şi pregătirea modalităţilor de ieşire a României din războiul de la răsărit şi trecerea ţării în alianţa care lupta împotriva Germaniei naziste.

După eliberarea României este numit Consul general al ţării noastre în capitala Franţei. În 1948 a fost implicat în procesul lui Lucreţiu Pătrăşcanu şi condamnat alături de Mocsony–Stârcea, fost mareşal al Curţii Regale, la 15 ani muncă silnică.

www.ziuaconstanta.ro

Procesul a avut loc în zilele de 6–13 aprilie 1954, încălcându-se, pe parcursul lui, cele mai elementare garanţii procesuale. La 14 aprilie s-a pronunţat sentinţa.

Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 22–25 aprilie 1968 recomandă organelor de justiţie să se ia măsuri pentru reabilitarea politică şi juridică a tuturor persoanelor din Procesul Pătrăşcanu.

Eliberat din închisoare, Hrant Torosian emigrează în Franţa şi se stabileşte la Paris. A încetat din viaţă în anul 1969.

www.ziuaconstanta.ro

TRANCU-IAŞI GRIGORE

Personalitatea de primă mărime a vieţii politice, economice şi culturale a României interbelice. Apreciat şi iubit de largi pături sociale. Grigore Trancu-Iaşi se trăgea dintr-o veche familie moldovenească de obârşie armeană.

A văzut lumina zilei în familia negustorului Lazăr Trancu din Tg. Frumos, fost ajutor de primar, şi al Anei Ciomac din Botoşani. Strămoşii lui sunt menţionaţi într-un hrisov domnesc din anul 1613 cu ocazia vânzării unei moşii de către Armeanca, văduva unui anume Trancu (Treanholian) şi care s-au împrăştiat, cu timpul, în toată Moldova, ulterior în Muntenia înrudindu-se prin căsătoriile efectuate cu mari familii armeneşti: Goilav, Missir, Ciomac, Buicliu, Kapri, Pruncu, Iacobici, Popovici-Bâznoşanu etc.

Grigore Trancu-Iaşi se trage dntr-o familie numeroasă care la început număra opt copii, din care vor rămâne în viaţă doar trei. Grigore, Marta Trancu-Rainer şi Eufrosina Trancu-Săvescu. În 1888 rămân orfani de tată şi supuşi unor vicisitudini, căci un incendiu mistuise aproape toată averea tatălui lor.

„Cel mai mare dintre noi era Grigore Trancu-Iaşi, de care am fost strâns legată – scrie în «File de jurnal – Mărturii», Maria Trancu-Rainer (Editura «Eminescu», Bucureşti – *Mă preţuia şi mă asculta foarte mult, deşi eram cu doi ani mai mică decât el. Până la adânci bătrâneţi eu i-am spus: «băieţelul», iar el îmi scria chiar*

www.ziuaconstanta.ro

atunci când aveam 60 de ani: «Îngrijeşte-ţi sănătatea, puiule». Copii fiind ne iubeam foarte mult şi tot ce aveam împărţeam amândoi. Când avea 7 ani şi eram la pension la Iaşi, Grigore venea duminica să mă vadă şi să împartă cu mine mărul căpătat în cursul săptămânii. El fusese ca şi mine un copil foarte anemic, aşa încât părinţii aveau grijă să ne hrănească cu toate bunătăţile şi să ne dea apă de Roncesno. A făcut cursul primar la pensionul „Caracaş", cel mai bun din Iaşi, apoi gimnaziul la „Alexandru cel Bun", iar în urmă Şcoala comercială. A învăţat întotdeauna foarte bine şi marea lui bucurie era când, copil mic fiind, intra în Târgul-Frumos călare şi cu coroana de premiant pe cap. Când el avea vârsta de 13 ani şi eu de 11, ne-au adus repede acasă, căci murise tatăl nostru. Lume multă, plânsete şi nu auzeam decât «bietul conu Lăzărică». În timp ce era la Şcoala comercială, dădea meditaţii. După ce a absolvit această şcoală a intrat funcţionar la Banca Naţională din Iaşi, apoi la Galaţi, Roman şi Bârlad. A trebuit să muncească din greu de mic copil, pentru a o ajuta pe mama să ne crească, aşa că abia la 28 de ani a început să se pregătească de bacalaureat, dând diferenţe pentru liceu. Şi-a luat licenţa în Drept, iar doctoratul l-a dat mai târziu, tot la Academia comercială, unde a fost şi profesor. Era un om vioi, inteligent, muncitor şi un democrat convins. Era prieten cu toată lumea. Îmi povestea cineva că, fiind la Spitalul Brâcovenesc, un om se apropie şi-i cere o recomandare pentru a intra în spital. Scoate o carte de vizită şi începe să scrie: «Vă recomand pe bunul meu prieten»... şi deodată se opreşte şi-l întreabă cum îl cheamă. Era foarte mândru de generozitatea tatălui nostru. În anii din urmă, un evreu de la Podul Iloaii i-a arătat o hârtie, prin care tatăl nostru îi ierta datoria pentru casa ce i-o construise. E prea mic de cadrul de aici pentru a descrie toată viaţa şi opera lui Trancu Iaşi".

În legătură cu evreii iată ce menţionează în *„Memoriile politice"* (1921-1938) Grigore Trancu-Iaşi, Editura «Ararat» 2001 – *„M-am dus la Barou să duc actele lui Baraş (n.a. evreu), prietenul meu, contestat. El a simţit că se pregătea o agresiune în contra sa şi a plecat. Am rămas eu. În anticamera Decanului am fost înconjurat de vreo sută de tineri care cereau insistent ştergerea a 1.500 de avocaţi evrei din barou. Mi-au făcut reproşuri că apăr pe un*

www.ziuaconstanta.ro

«jidan». Că are 80.000 lei pe lună, blană etc. Mi-am păstrat calmul deşi «amicii» erau foarte agresivi.

De când pledează Decanul la «Liga Naţiunilor» în «Barou» opera sa, se petrec asemenea lucruri. Cele petrecute la Barou azi sunt anunţătoare a unor timpuri foarte grele. Asemenea manifestaţii sunt de natură să dezlănţuie furtuna revizionistă.

Noi călcăm primii tratatele. Nu-mi închipuiam vreodată că în Palatul de justiţie voi mai avea zile ca cele din decembrie 1935 (alegerea acestui Consiliu) şi ca cea de azi."

Ceva mai târziu, îl vom vedea pe Grigore Trancu-Iaşi angajându-se în viaţa politică, la început în cadrul Partidului Naţional Liberal, izbutind să fie ales deputat în 1914. În timpul vremurilor tulburi, o parte din parlamentarii liberali şi-a arătat nemulţumirea faţă de condiţiile deplorabile în care a fost angajată intervenţia armată a României în cel dintâi război mondial. Printre ei şi Grigore Trancu-Iaşi.

Grigore Trancu-Iaşi a fost un om plitic cu vederi democratice, un orator înnăscut şi un neîntrecut profesor. Împreună cu dr. Lupu, Gr. Iunian s.a. a înfiinţat la Iaşi în 1917, Partidul Muncii care se destramă după un an. A fost şi un legislator de excepţie, un precursor care a înfiinţat primul minister al muncii din România al cărui prim titular a şi fost în anii 1920-1921 în guvernele conduse de Alexandru Averescu. Lui i se datorează înfiinţarea unor instituţii cum ar fi: Camera de muncă, pentru soluţionarea litigiilor, spitale şi dispensare de specialitate. Sub acest raport legislaţia asupra muncii şi a ocrotirilor sociale, a făcut ca România să fie printre primele ţări europene cu astfel de instituţii. Între anii 1926-1927 a fost ministru al Cooperaţiei. O lege care s-a bucurat de girul lui Grigore Tranncu-Iaşi. În afară de cea cunoscută *„Legea pentru reglementarea conflictelor de muncă"*, numită curent *„Legea Trancu-Iaşi"* se număra cea a încurajării construcţiilor, denumită la vremea respectivă *„Legea Trancu-Iaşi"* prin care erau scutiţi de impozite pe timp de 10 ani toţi investitorii de clădiri noi. De remarcat că această lege a supravieţuit până în zilele noastre. Cel care parcurge, astăzi, drumul de la Universitate şi până în Piaţa Victoriei, va observa cu uşurinţă că şirul de case moderne durate între 1930-1940, în Bucureştiul interbelic, a prins viaţa ca urmare a aplicării acestei legi.

www.ziuaconstanta.ro

Aşa cum subliniază documentele vremii în cele două guverne conduse de Alexandru Averescu s-au remarcat Nicolae Titulescu, Gr. Trancu-Iaşi, C. Argentoianu, ca miniştri cu deosebită competenţă şi autoritate.

Iată ce scria în ianuarie 1935 C. Argentoianu referindu-se la Gr. Trancu-Iaşi: *„Am cunoscut pe Grigore Trancu Ia Iaşi, în timpul războiului. Împreună cu George Diamandi, cu Gr. Iunian, cu dr. Lupu şi alţi nouă deportaţi înfiinţase Partidul Muncii, despărţindu-se de Partidul Liberal în care nu mai putea găsi posiblitatea unei îndrumări noi. Ne-am regăsit apoi în Liga Poporului şi am lucrat laolaltă în ministerul Averescu din 1920-1921. Păstrez despre Trancu-Iaşi amintirea unui harnic colaborator, voios şi loial, înzestrat cu o mare putere de muncă şi cu mult spirit practic. A organizat cum nu se poate mai bine Ministerul Muncii, al cărui prim titular a fost, şi de la dânsul au rămas toate măsurile bune câte se mai găsesc în legislaţia noastră muncitorească... Trancu-Iaşi va rămâne ca un exemplu viu pentru generaţiile noi şi ca un imbold pe calea cinstei şi a împlinirii datoriei".*

Ca profesor universitar la Academia din Bucureşti, Grigore Trancu-Iaşi a predat cu strălucire la catedră ştiinţa contabilităţii, a corespondenţei comerciale, formând generaţii întregi de economişti. Tot el este «autorul» Corpului de experţi contabili, cu drept de funcţionare în întreaga ţară.

Caracter integru, Grigore Trancu-Iaşi nu a negat nici o clipă etnia din care se trage, ajutându-şi cosângenii în împrejurările tragice de pe urma genocidului din Turcia, stăruind în 1922 pentru ca refugiaţii armeni să aibe o identitate civilă care să le uşureze integrarea în societatea românească.

În 1935 cu prilejul dezvelirii, la Cimitirul armenesc din Bucureşti, a monumentului ridicat în cinstea eroilor armeni căzuţi în primul război mondial, a luat cuvântul Gr. Trancu-Iaşi, preşedintele comitetului de iniţiativă pentru ridicarea monumentului, opera arhitectului Poladian şi a sculptorul Sarchis Gibrai.

Despre această epocă şi mai ales despre drumul pe care îl apucă Grigore Trancu-Iaşi, ne vorbeşte liberalul de mai târziu Dan A. Lăzărescu, într-un articol din *„Ararat"* nr. 6/1990: „mai reticent, Grigore Trancu-Iaşi s-a lăsat atras de uriaşa popularitate a gene-

www.ziuaconstanta.ro

ralului Alexandru Averescu, învingătorul de la Mărăşeşti, care va pune în anul 1918 bazele Ligii Poporului, transformată ulterior în Partidul Poporului. În al doilea guvern prezidat de către generalul Alexandru Averescu, în martie 1920, Grigore Trancu-Iaşi a izbutit să obţină înfiinţarea ministerului muncii şi Ocrotirii sociale, al cărui întâi titular a fost el. În această calitate, a desfăşurat o excepţională activitate parlamentară şi administrativă, obţinând votarea de către Parlament a legii conflictelor de muncă (proiectul fiind elaborat de el personal în 1920); a legii sindicatelor profesionale (idem 1921); a legii privind vagabondajul şi cerşetoria (idem 1921); a legii încurajării plasării în câmpul muncii (1921). Rămas credincios generalului Averescu până la moartea acestuia, în 1938 Grigore Trancu-Iaşi face parte şi din al treilea guvern prezidat de general (martie 1926 – iunie 1927), în calitate tot de ministru al muncii. Se afla la Geneva ca reprezentant al României la B.I.T. (Bureau Internaţional du Travail), când guvernul Averescu a fost înlăturat. Rămas fără mijloace financiare la Geneva, Conu Grigore a expediat, cu ultimii săi franci elveţieni, la Ministerul Muncii, celebra telegramă: *„Imposibil plecare, imposibil şedere...!"*

Partidul Poporului nu a mai revenit niciodată la putere şi Conu Grigore s-a consacrat în continuare ca avocat al celor săraci, oropsiţi şi nedreptăţiţi, a căror apărător a fost necontenit. Nici un apel al deznădejdii nu a rămas vreodată fără ecou în inima lui caldă, de o sensibilitate fără de pereche, sufletul lui vibra la contactul suferinţei, mâna lui alinta cu duioşie frunţile apăsate de mizeria materială şi morală. În toată fiinţa omului atât de adânc uman care este Grigore Trancu-Iaşi este ceva din eternul *„Homo sum, et nihil umanum a me alienum pute"*, a scris despre el un contemporan, coleg cu el de barou.

Lui i se datorează înfiinţarea unor instituţii cum ar fi: Camera de muncă, pentru soluţionarea litigiilor, spitalele şi dispensare de specialitate. Sub acest raport, legislaţia muncii şi Ocrotirilor sociale, a făcut ca România să fie printre primele ţări europene cu astfel de instituţii.

Novator, profesorul Grigore Trancu-Iaşi a promovat la cateră în viziunea sa de economist şi promotor al comerţului, turismul. El

www.ziuaconstanta.ro

a cerut studenţilor săi (licenţiaţi) să se implice în asemenea activităţi economice producătoare de venituri şi aport valutar.

La îndeplinirea unui deceniu de activitate a profesorului dr. Gr. Trancu-Iaşi (1928-1938), Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti, a publicat o lucrare drept *„Omagiu şi recunoştinţă Profesorului nostru Grigore L. Trancu-Iaşi"*, în care sunt prezentate disciplinele predate, pasiunea cu care a luptat de a inspira tineretului nostru comercial dragostea şi curajul pentru profesiunea comercială, întărind credinţa în roadele acestei minunate pasiuni libere.

A susţinut un mare număr de conferinţe la Ateneul Român, în principalele localităţi ale ţării, pe teme economice, culturale, politice, ascultate şi apreciate de auditori. Printre acestea amintim: *„Eminescu economist"*, *„Librarul ca factor de cultură"*, despre viaţa şi opera compozitorilor: Beethoven, Chopin, George Enescu, Fr. List etc., despre poetul flamand E. Verharen. A fost nedespărţit de poetul Cincinat Pavelescu cu care se *„duela"* prin schimburi de catrene incisive. Iată un catren dedicat lui, de Cincinat: *„Şi când la a nemuririi Poartă / Vei fi chemat printre aleşi/ Ţi se va spune: Trancu, intră / În loc de cunoscutul Trancu Ieşi."*

A desfăşurat o bogată activitate publicistică în ţară şi peste hotare pe cele mai diverse teme. A scris aproape 100 de volume şi broşuri. Vizionar, el a întrevăzut nevoia colaborării cu capitalul străin, scriind în acest sens lucrarea intitulată *„Colaborarea cu capitalul străin"* apărută în 1923.

În volumul *„Colţul unui ieşian"*, *„Amintiri din Iaşi"* şi *„Cum i-am cunoscut"*, precum şi în manuscris ele păstrate în Arhiva Trancu-Iaşi din Bucureşti, sunt evocate pagini memorabile în care autorul scrie amintiri din vremea *„Junimii"* şi a cercului de la *„Contemporanul"*, *„revista cea mai îndrăzneaţă şi mai incisivă care a fost vreodată în ţară"*. *„În mediul în care mă găseam atunci, sunt peste 50 de ani* – scrie Grigore Trancu-Iaşi – *am putut să-l văd şi să-l cunosc pe Eminescu.*

Era deja bolnav, locuia la hotelul «Moldova», lângă Mitropolie, în strada Baston. Aveau grijă de el câţiva prieteni, între care şi Humpel, profesor la Conservator, cumnatul lui Maiorescu... Când

www.ziuaconstanta.ro

eram mic mă trimitea să-i cumpăr plăcintă din strada Sfânta Vineri, căci lui Eminescu îi plăcea plăcinta cu carne şi cu brânză...

Grigore Trancu-Iaşi era un mare meloman, era nelipsit aproape de la toate concertele simfonice, se pare, după cum mărturisesc prietenii lui şi autorul versurilor pe care compozitorul Ivanovici a compus celebrul vals *„Valurile Dunării"*.

A fost o personalitate a României interbelice, un intelectual de rasă, a scris *„o bibliotecă"* întreagă de cărţi cu caracter economic, legislativ, literar şi publicistic.

www.ziuaconstanta.ro

TUMAGEANIAN EDUARD ARAM

Baritonul Tumageanian Eduard Aram, nume de artist Tumagian Eduard, s-a născut la 5 februarie 1942, în Bucureşti. Părinţii: tatăl Tumageanian Hamazasp (1909-1999), mama Tumageanian Sona (1906-1995), ambii de etnie armeană. Este nepotul solistei de operă Arax Savagian.

Între anii 1949-1956 urmează Şcoala elementară cu predare în limba armeană iar între anii 1956-1960 Liceul *„Spiru Haret"* din Bucureşti. Începând din anul 1956 i-a primele lecţii particulare de pian cu profesoara Cecilia Manta, precum şi lecţii de canto din 1959 cu Arax Savagian.

În perioada 1960-1962 urmează Institutul Pedagogic din Capitală, după care este admis student, 1963-1968, la Conservatorul *„Ciprian Porumbescu"*, specialitatea canto, având-u ca profesori pe Viorel Ban, Aurel Alexandrescu, Hero Lupescu, Panait Cotescu, Nicolae Secăreanu şi alţii. În paralel ia lecţii, în particular, cu Livia Vrăbiescu.

Din 1968 este angajat la Opera Română din Bucureşti, unde a slujit prima scenă de operă a ţării până în anul 1992. Între anii 1969-1974 participă la numeroase concursuri internaţionale de canto unde obţine, ca o recunoaştere a talentului, numeroase premii: Barcelona, Viena, Paris, Toulouse, Verviers, Treviso, Vercolli, Sofia.

www.ziuaconstanta.ro

Din 1974 în paralel cu angajamentul la Opera Română, a fost angajat permanent până în anul 1980 la Opera din Strasbourg şi a fost invitat să cânte pe marile scene ale lumii; Opera Bastille, Radio France, Opera Comique, Clâtelet, Opera Garnier, Paris, Covent Garden, Londra; Hamburg, Zürich, Lisabona, Viena (Staatsoper Wien şi cu orchestra Radio Vien), Scala Milano, unde patru stagiuni consecutive a cântat sub bagheta lui R. Muti, Abado şi Gavazzonni etc., Geneva, Torino, Nice, Bruxelles, Catania Palermo, Avignon, Copenhaga, Oslo, Bordeaux, Lyon, Tokio şi Osaka (în turnee cu Scala Milano), New York (Carnegie Hall), Pittsbourg, Philadelphia, Baltimore, Columbus (S.U.A.), Canada: Winnipeg, Edmonton, Brazilia: Rio de Janeiro, Sao Paulo, Argentina: Buenos Aires Theatre Bolen.

A participat la Festivaluri internaţionale organizate la Salzburg, Orange, Lausanne, Solothurn etc.

Este căsătorit cu Tumageanian Stela (născută Anghelescu Stela).

Baritonul Tumageanian Eduard are o bogată şi impresionantă discografie: Integrale de opere pe CD: Rigoletto, Gianni Schicchi, Paiaţe, Mantaua, Cavaleria rusticană, Boema (de Leoncavalo); duete cu tenorul Giacomo Aragall, Reqiemul german de Brahms; Arii din opere de Verdi, opera Madam Butterfley, Falstaff.

A realizat numeroase înregistrări video: duete cu Placido Domingo de la concertul dat la Wembley Arena (1987), Traviata cu Leontina Văduva, Rigoletto , film făcut pentru UNESCO, *„Luisa Miller"* (Cu Opera din Lyon); Othello, Puritanii etc.

Repertoriul baritonului Eduard Tumageanian este bogat şi cuprinde lucrări fundamentale ale genului: G. Verdi, Flavio Testi, V. Bellini, G. Puccini, Saint-Saens, A. Ponchielli, M. P. Musorsgki, Prokofiev, E. Leoncavallo, P. Mascagni, Rossini, Berlioz, Bizet, Gounod, Wagner, Montemezzi, Ceaikovski, Borodin, Mozart, Beethoven, Donizetti şi alţii. Repertoriul concertistic este foarte vast, începând de la muzica preclasică, clasică, romantică şi modernă. A înregistrat la Case celebre foarte multe liduri de compozitori români şi europeni, mai ales în franceză şi italiană.

www.ziuaconstanta.ro

Presa de specialitate a scris şi continuă să scrie despre bogata şi strălucita carieră a conaţionalului nostru Eduard Tumagian. Astfel, într-un articol intitulat *„Eveniment muzical cu vedete internaţionale"*, semnat de Viorel Cosma, se spune: *„Stagiunea muzicală a formaţiilor Radiodifuziunii Române a cunoscut săptămâna trecută un nou punct artistic culminant, cu ocazia sărbătoririi a 60 de ani de viaţă şi succese a baritonului Eduard Tumagian, personalitate de referinţă a şcolii româneşti de canto din secolul XX... Falanga vocilor româneşti de excepţie – Nicolae Herlea, Octav Enigărescu, David Ohanesian, Dan Iordăchescu, Dionisie şi Ludovic Konyae, începuse afirmarea internaţională alături de generaţia veche, Mihai Arnăutu, Şerban Tassian, Petre Ştefănescu-Goană care aştepta să predea ştacheta, alcătuia cel mai splendid buchet de baritoni întâlnit vreodată pe o singură scenă naţională. Iată că suita glasurilor bărbăteşti s-a prelungit până dincolo de pragul noului secol prin încă un nume de bariton de faimă mondială: Eduard Tumageanian.*

Gestul directorului formaţiilor Radiodifuziunii Române, de a muta aniversarea lui Eduard Tumagian de pe scena lirică din Splaiul Independenţei pe podiumul de concert din str. General Berthelot, s-a dovedit nu numai un act de generozitate umană singulară, de recunoaştere a unei cariere artistice internaţionale de excepţie, ci şi un început de evnimente de suflet, de multă vreme aşteptat de public. Iar încărcătura oficială (decorarea chiar pe podiumul de concert a marelui artist de către preşedintele ţării cu Ordinul de Merit, în gradul de comandor) a căpătat o conotaţie specială, încă fără egal în analele Radioului naţional...

De la această înălţime trebuie judecată întreaga prezenţă a sărbătoritului serii. Eduard Tumagian, care s-a impus atât în monologul lui Gerard din Opera «Andrea Chenier» şi cavatina lui Aleko din lucrarea lui Rahmaninov cu acelaşi titlu, cât mai ales în duetul «La ci darom la mano» din Don Giovani şi sfâşietoarea scenă cu cor din moartea ***Don Giovani*** *şi sfâşietoarea scenă cu cor din moartea Dogelui al puţin cunoscutei partituri verdiene* ***Cei doi Foscari****. De la umor şi fantezie până la măreţie şi lacrimă, Eduard Tumagian a desfăşurat o gamă de sentimente şi o suită de virtuţi vocale pe care doar un cântăreţ complet, stăpân pe cele mai subtile mijloace de expresie, le poate deţine cu o dezinvoltură stupefiantă.*

www.ziuaconstanta.ro

La Eduard Tumagian fiecare cuvânt sau frază muzicală dispune de o surprinzătoare expresie timbrală, luminozitate particulară şi farmec personal, care îl fac inconfundabil. Are câte ceva din distincţia glasului lui Şerban Tassian şi strălucirea lui Ştefănescu-Goangă, dar şi din dramatismul conaţionalului armean Ohanesian, sintetizând totuşi însuşirile singulare de trăire intensă a partiturilor, unde inteligenţa artistică se împleteşte cu muzicalitatea extrem-orientală, iar nobleţea rasei se impune parcă deasupra tuturor virtuţilor tehnice.

Programul concertului extraordinar, dirijat de „clujeanul" Petre Sbârcea (altă „subtilitate" servită şefilor de orchestră bucureşteni) a urcat pe podium Corul şi Orchestra Naţională Radio, alături de soprana Eliane Coelhe, tenorul Juremir Viera, basul Sorin Coliban, sopranele Irina Iordăchescu şi Roxanda Briban. În fruntea tuturor a triumfat Edurard Tumagian, suveran absolut al artei lirice, care şi-a chemat colegii (mai ales pe tinerii români) la o întrecere de performanţă. Şi trebuie să recunoaştem că a reuşit, fiindcă o simplă privire, o strângere de mână sau un trandafir oferit sopranei în semn de omagiu al spiritului de eleganţă proverbială al armeanului a ridicat vizibil tensiunea cântăreţilor, capacităţilor la maximum de randament artistic.

Concertul aniversar Eduard Tumagian se va uita greu de către publicul bucureştean... „momentul Tumagian", eveniment artistic pentru care orice laude rămân palide în faţa semnificaţiei istorice majore în scurgerea timpului."

Numeroase cronici apărute în ţară şi peste hotare în publicaţii de specialitate şi scrise de personalităţi de marcă în domniu vin să confere valoarea internaţională a baritonului Eduard Tumagian. În cronica semnată de criticul muzical Dumitru Avakian şi publicată în cotidianul «România liberă» din 26 ianuarie 2004 se spune: ... *„La nivel similar se situează demersul marelui nostru bariton Eduard Tumagian, o voce verdiană lirică condusă de o inteligenţă sensibilă, de un simţ dramatic abil orientat; rolul său, rolul marelui intrigant al dramei, nu dispune de arii, de momente lirice; ... dar este – cum am spune – «sarea şi piperul» fără de care drama însuşi ar cădea în lirism placid; este rolul care precede complexitatea uimitoare a construcţiei rolului verdian Jago; spre exemplu, «barcarola»*

www.ziuaconstanta.ro

intonată de Tumagian nu este realizată drept un moment liric; este concepută drept o persiflare subtil construită a acestuia. Nu putem uita, cu câteva luni în urmă, în debutul actualei stagiuni, Tumagian a apărut pe aceeaşi scenă într-un mare rol în cadrul producţiei cu «Damnaţiunea lui Faust»; se situează astăzi la zenith-ul unei importante cariere de artist liric, o experienţă pe parcursul căreia – atât la nivelul marilor roluri cât şi la acela al miniaturilor vocale camerale – a urmărit şi a reuşit să pătrundă substratul psihologic al mometului, aspect înnobilat de frumuseţa, de bogăţia culorilor timbrului de care dispune în continuare glasul său...".

Compozitorul Doru Popovici în *„Diplomat Club"*, sub titlul *„Stea de primă mărime pe scenele lumii"* scrie: *„Eduard Tumageanian, bariton de talie internaţională, format la şcoala maestrului Petre Ştefănescu-Goangă, s-a afirmat încă din anii studenţiei la Conservatorul «Ciprian Porumbescu» din Capitală prin vocea sa de o nobilă calitate, dublată de o tehnică stăpânită cu o uimitoare siguranţă şi în consecinţă cu un tulburător simţ al stilului operei interpretate. A cântat, triumfând, la «Scala», în teatrele mari din Franţa, Germania, Austria, Elveţia, Anglia şi numărarea poate continua, iar printre partenerii săi se cuvine a-l reliefa pe cel fără pereche – tenorul Placido Domingo! – este apreciat în mod deosebit de directorul Operei de stat din Viena – l-am numit pe Ioan Holi Holender – şi de excelentul dirijor italian Riccardo Muti.*

Am citit ultimele cronici, din păcate necunoscute în ţara noastră... La festivalul de la Oviodo, în ziarul «La nueva Espana», din 14 octombrie 1993, se pot citi rândurile: «El baritone Tumagian – triumfador en la primera funcion de Macbeth». În cartea lui Alain Duault despre muzica lui Verdi, la capitolul «Rigoletto» este citat la loc de cinste mişcătorul spectacol al artistului nostru la Basel. În ziarul din Trieste – «Il piccolo» – din 8 februarie 1993, se evidenţiază faptul că «Eduard Tumagian ne-a oferit în Nabucco de Verdi, o interpretare care ne-a atras atenţia în mod deosebit». În «Las Palamas», din 10 februarie 1993, este asociat «unui triumf vocal»! La Philadelphia, în ambianţa altei romance devenite de notorietate mondială – soprana Nelly Mircioiu – a apărut în vara lui 1993, tot în «Rigoletto», critica apreciindu-i tălmăcirea"...

www.ziuaconstanta.ro

He sings the role beautifully and powerfully... „La 1 august 1993, în «Selothurner Zeitung» titlul cronicii dedicate lui Eduard Tumagian este semnificativ: „Ein verzierter Bariton !" iar în revista „Opernwelt" din iunie 1993 este lăudat alături de marele şef de orchestră, Riccardo Muti.

Iată doar câteva cronici excelente. Ascultându-i şi reascultându-i înregistrările, în gând mi-au venit, ca o nimerită inscripţie, cuvintele lui Sofocle: ***„Eu m-am născut ca să iubesc, nu ca să urăsc..."***

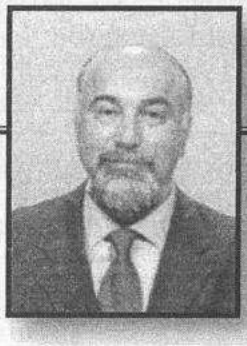
Într-un articol al criticului muzical Anca Florea publicat în «Viaţa medicală» din 6 februarie 2005 şi intitulat Revelaţiile Europei, Evenimente în lumea operei, se spune: *„Melomanii doritori să-l reasculte pe Eduard Tumagian, au asaltat sala Operei Naţionale în seara zilei de 5 februarie, când celebrul nostru bariton a dat viaţa rolului titular din* ***„Si mon Boccanegra"*** *de Verdi, a cărui interpretare i-a adus consacrarea la Covent Garden (Londra). Acum, în noua montare a teatrului bucureştean, a marcat şi aniversarea zilei sale de naştere, astfel încât toţi cei prezenţi pe scenă şi în sală l-au sărbătorit aplaudându-l entuziast – pentru că artistul care ştie să realizeze o adevărată creaţie din orice rol pe care îl abordează, investindu-l cu o trăire scenică ardentă, sensibilă şi dramatică, îmbinând talentul de actor cu «catifeaua» glasului său inconfundabil, merită din plin admiraţia şi omagiul publicului. O dovadă în acest sens, sutele de spectatori care au înfruntat nămeţii pentru a asista la un nou eveniment al cărui protagonist a fost Eduard Tumagian ".*

Criticii muzicali de pretutindeni, în articolele lor au remarcat arta autentică oferită de evoluţia impunătoare prin dăruire, glas, experienţă şi înalt profesionalism a marelui bariton Eduard Tumagian.

Ca răsplată pentru activitatea neobosită în slujba Euterpei, pe lângă *„Ordinul Naţional Pentru Merit"* în gradul de Comandor, pentru întreaga activitate naţională şi internaţională, baritonul Eduard Tumagian a mai fost distins cu titlul de Cetăţean de Onoare al oraşului Montpelier, membru onorific al Clubului „Rotary" şi Premiul Uniunii Armenilor din România, iar Uniunea Criticilor muzicali, „Mihail Jora" i-a decernat Premiul „Glorie în arta lirică".

www.ziuaconstanta.ro

VOSGANIAN VARUJAN

Consider ca indispensabilă pezenţa reprezentanţilor tuturor minorităţilor naţionale în cadrul Parlamentului – spunea în 1990, deputatul Varujan Vosganian. – *Acest lucru este cerut de caracterul de Adunare Constitantă al Parlamentului. Constituţia, în concordanţă cu reglementările internaţionale în materie, trebuie să garanteze respectarea drepturilor omului şi, în acest context, protecţia minorităţilor naţionale"*.

Născut la 25 iulie 1958, în oraşul Craiova, dintr-o familie de intelectuali de origine armeană. Urmează cursurile primare şi liceale în oraşul Focşani. A absolvit Academia de Studii Economice, Facultatea de Comerţ, ca şef al promoţiei 1982; Universitatea Bucureşti, Facultatea de matematică, promoţia 1991, este Doctor în economie, 1998.

A participat la revoluţia din decembrie 1989, fiind arestat în seara zilei de 21 decembrie şi eliberat a doua zi, după înlăturarea lui Ceauşescu. A făcut parte din Comitetul provizoriu de conducere a Uniunii Armenilor, fiind ales la Adunarea generală a armenilor din România, din data de 11 martie 1990, preşedinte al Uniunii, funcţie pe care o deţine şi în prezent. Deputat din partea Uniunii Armenilor din România-legislaturile 1990-1992 şi 1992-1996; a fost liderul Grupului parlamentar al minorităţilor naţionale (1992-1995); Membru în Consiliul Provizoriu de Uniune Naţională (februarie - mai 1990).

www.ziuaconstanta.ro

Privind activitatea politică: Preşedinte al Partidului Alternativa României (1996-1999); Preşedinte al Uniunii Forţelor de Dreapta (1999-2001); Preşedintele Consiliului Naţional al Uniunii Forţelor de Dreapta (2002-2003); membru în Biroul Executiv al Partidului Naţional Liberal (din aprilie 2003); Senator de Iaşi (PNL), (legislatura 1996-2000, şi din decembrie 2004 până în prezent); Preşedinte al Comisiei de Buget, Finanţe, Bănci din Senatul României (decembrie 1996 – octombrie 1998, şi decembrie 2004 şi în prezent); Membru în Consiliul Naţional de Conducere al Alianţei DA PNL – PD (octombrie 2003 – februarie 2005); Coordonator (PNL) al Comisiei Naţionale de Strategie a alianţei DA PNL-PD (octombrie 2003 – februarie 2005).

Varujan Vosganian este Membru fondator al Societăţii Române de Economie (SOREC). Membru al Consiliului Experţilor Internaţionali ai Center of European Political Studies (CEPS) Bruxelles, (1991-1994), Membru de onoare al Camerei de Comerţ şi Industrie a României şi Municipiului Bucureşti, Cercetător principal I, asociat al Institutului Naţional de Cercetări Economice; Membru de Onoare al Consiliului Naţional de Prognoză; membru şi vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor din România: Membru în conducerea Asociaţiei Umoriştilor din România.

A participat la reuniuni internaţionale organizate de Organizaţia Naţiunilor Unite, Fondul Monetar Internaţional, Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, Uniunea Europeană, Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, Centre of European Political Studios (CEPS) – Bruxelles, Clubul Tinerilor Lideri Politici (Young Political Club) – Londra.

Varujan Vosganian este cunoscut şi apreciat publicist, poet şi prozator. Lucrările sale s-au bucurat de aprecieri elogioase din partea cititorilor şi criticilor de specilitate. Este autor a peste 500 de articole, studii, eseuri economice, beletristice şi politologice. În domeniul economic i-au apărut volumele: *„Contraindicaţii ale tranziţiei la economia de piaţă"* Editura *„Expert"*, Bucureşti, 1994; *„Jurnal de front – articole economice"*, Editura *„Sataff"*, *Bucureşti, 1994; „Reforma pieţelor financiare"*, Editura *„Polirom"*, Iaşi, 1999.

În domeniul literar semnalăm lucrările; *„Şamanul Albastru"*, versuri, Editura *„Ararat"*, Bucureşti, 1994; *„Statuia Comando-*

www.ziuaconstanta.ro

rului", proză, Editura *„Ararat"*, Bucureşti, 1994, *„Ochiul cel alb al Reginei"*, versuri, Editura *„Cartea Românească"*, Bucureşti, 2001; *„Isus cu o mie de braţe"*, versuri. Editura *„Dacia"*, Cluj-Napoca, 2004.

I-au apărut şi alte lucrări: *„Dialog cu Varujan Vosganian"* (îngrijtă de Diana Corciuc), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000; deasemeni, poeziile lui au fost incluse în antologii şi publicaţii, în limbile engleză, spaniolă, rusă, ucraineană, armeană. A debutat literar în 1984, în Suplimentul literar al *„Scânteii Tineretului" (SLAST)* cu schiţa *„Moartea lui Visarion"*. În 2001 îi apare volumul *„Mesajul Dreptei Româneşti. Tradiţie şi modernitate."* la Editura *„Nemira", Bucureşti.*

Volumul *Statuia Comandorului* a primit premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru cea mai bună carte de proză a anului 1994 iar volumul *„Ochiul cel alb al Reginei"* a fost nominalizat de Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti printre primele 5 cărţi de poezie ale anului 2001 şi s-a numărat printre lucrările selectate din Europa Centrală şi de Est pentru a fi prezentate la Conferinţa jubliară a *„American Literary Translators Association"* (ALTA) – Chicago, octombrie 2002.

În seara zilei de 9 decembrie 2005, la Studioul de concerte *„Mihail Jora"* al Societăţii Române de Radiodifuziune, a avut loc prima audiţie absolută a Oratoriului *„Iisus cu o mie de braţe"* de Mihaela Vosganian pe versuri de Varujan Vosganian, o compoziţie de mare încărcătură dramatică.

Aşa cum se menţionează în Caietul program: *„Poemul «Iisus cu o mie de braţe" este dedicat martirilor libertăţii şi reprezintă transfigurarea lirică a trăirii zilei de 21 decembrie 1989... Personajul «celor o mie» al acestui poem este simbolul unui martiriu evocat şi transfigurat de martor... Ciclul acesta de poeme este dedicat tinerilor care au fost ucişi în decembrie 1989. Ei s-au jertfit pentru mânturiea lumii tot aşa cum a făcut-o Iisus. Ei sunt astfel un Iisus colectiv, cinci sute de tineri jertfiţi, un Iisus cu o mie de braţe. Din păcate acum şi atunci omenirea nu s-a mântuit. Cu atât mai mult aşadar suntem datori să-i pomenim...*

La nivelul limbajului muzical fiecare parte este structurată şi orchestrată distinct... lucrarea muzicală esenţializează aspecte

www.ziuaconstanta.ro

specifice ethosului tradiţional românesc cu elemente ale cântecului liturgic ortodox...".

„Cele douăsprezece părţi ale oratoriului corespund ciclului poetic – scrie criticul muzical Dumtitru Avakian în *«România Liberă»*, 11 ianuarie 2006: ***Prolog, Balada mielului-copil, Cuvântul care ucide, Jerfa deszidirii, Aici au murit eroi adevăraţi, Victima şi călăul, Cântec de dragoste în Piaţa Universităţii, Prohodul – starea a treia, Învierea, Înălţarea*** *sunt tot atâtea momente de transfigurare muzical-poetică. Părţile sunt structurate şi, orchestrat distinct. Se poate vorbi de o ingenioasă paletă a combinaţiilor de acest fel. Scriitura cameralã de tip heterofonic, pe de-o parte, ţesătura densă, ordonată pe mai multe planuri suprapuse, pe de alta, folosind prelucrări electronice pe bandă, procesarea «live» constituie întregul complex al mijloacelor ce servesc definirii ideilor sacrificiului colectiv... Soprana Georgeta Stelariu şi baritonul Eduard Tumagian au fost protagoniştii acestei mari fresce vocal-simfonice realizate cu concursul actorului Eusebiu Ştefănescu, al orchestrei Naţionale Radio, conduse de Tiberiu Soare, cu concursul Corului Academic Radio, condus de maestrul Dan Mihai Goia, al Corului de Copii - Radio, condus de maestrul Voicu Popescu".*

O impresionantă cântare oratorială se constitie într-un memorabil omagiu adus eroilor Revoluţiei din decembrie 1989.

Este căsătorit. Soţia sa, Mihaela-Eugenia, a absolvit Conservatorul din Bucureşti, la secţia de compoziţie, fiind membră a Uniunii Compozitorilor din România şi a unor organizaţii internaţionale de creaţie. Au o fetiţă, Armine.

„Eu şi Mihaela – spune Varujan Vosganian – ne cunoaştem de mulţi ani. Eram un tânăr sărac, vesel. M-am însurat la 29 de ani. Patru ani şi ceva am fost prieteni. Soţia mea are destinul ei, este compozitoare de muzică simfonică şi asta o ajută să treacă peste timpul îndelungat pe care nu-l petrec acasă. A făcut o carieră frumoasă, este profesoară universitară, are un doctorat în compoziţie şi e membră a unor organizaţii internaţionale de creaţie... Muzica ei a fost cântată în peste 20 de ţări (...). Fetiţa noastră, Armine, are 13 ani. Este un amestec foarte interesant între sensibilitate şi autoritate. Cred că, din punctul acesta de vedere, îmi seamănă mie foarte bine. Ea este reprezentantul unei generaţii pe care noi nu

www.ziuaconstanta.ro

suntem pregătiţi s-o înţelegem. Ea s-a născut după 1989. Pentru aceşti copii, comunismul este doar un cuvânt şi ar fi bine să rămână astfel. Această generaţie scrie mai bine pe computer decât cu mâna, învaţă englezeşte şi româneşte în acelaşi timp. E o generaţie în care informaţiile circulă altfel şi în care lumea se mişcă cu rapiditate".

În ziua de 25 mai 2006, în prezenţa unui public de înaltă ţinută, printre care scriitori Augustin Buzura şi Nicolae Breban (membrii ai Academiei Române), senatorul Varujan Vosganian a primit titlul *doctor Honoris Causa* al Universităţii „Vasile Goldiş"

Un destin împlinit.

www.ziuaconstanta.ro

GENERALUL ZADIK IACOB

S-a născut într-o comună din judeţul Iaşi în ziua de 8 decembrie 1867, într-o familie veche moldovenească de obârşie armeană. Iacob Zadic se înrudea cu familiile Missir, Kapri, Pruncu, Goilav şi Kosim. A urmat la Bucureşti Şcoala de ofiţeri (1888), Şcoala specială de artilerie de geniu (1890), Şcoala Superioară de Război (1898).

În războiul de întregire naţională a fost şef de Stat Major al Armatei de nord, apoi al Armatei 1, secretar general al Ministerului Muniţiilor şi Materialelor de Război, iar de la 1 februarie 1918 până în aprilie 1920, comandant al Diviziei 8.

În cartea de aur a tradiţiilor eroice ale poporului nostru bătăliile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz sunt înscrise la loc de cinste. Armata română reprezenta în vara anului 1917 o forţă importantă, capabilă să se măsoare cu mult lăudatele trupe germane şi să le dea lovituri puternice *„Urmaşii de demult ai voievozilor Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare* – scria O. Goga în apelul «Către soldaţii României Mari» – *se luptă cu înverşunare şi vitejie. Multă liftă străină a căzut de mâna lor până ce potopul vrăjmaşilor i-a silit să se retragă pentru apărarea pe apa Siretului şi pe brâul Carpaţilor din Moldova unde i-au oprit şi au rămas neclintiţi, cu toate opintirile nemţeşti... O oaste nouă, mai vârtoasă ca cea dintâi (cu care intrase România în Război), încercată de război şi cu braţul greu de răzbunare, o oaste care e mândria ţării, aşteaptă cu sete ordinul de înaintare.*

www.ziuaconstanta.ro

Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă încredere şi mai multă îndârjire. Soldaţii noştri de pe frontul din Moldova sunt voioşi că abia acum începe adevăratul război din care lumea va avea dreptul să-i judece şi să-i înţeleagă".

Deviza generalului Eremia Grigorescu „Pe aici nu se trece", lansată de el, a însufleţit pe ostaşii de sub comanda sa, le-a întărit hotărârea de a înfrânge pe cotropitori.

Lupte glorioase au fost duse de ostaşii români, printre care mulţi de etnie armeană, care s-au jertfit la Jiu, pe Cerna, la Oituz, în Carpaţi, pe Argeş, la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz pentru libertatea şi independenţa patriei. Sacrificiile lor de sânge stau mărturie în Cimitirul armenesc din Bucureşti şi alte localităţi ale ţării precum şi pe placa memorială ce se află în Catedrala Armeană.

Referindu-se la evenimentele din acea perioadă, fiul generalului Iacob Zadic, dr. Ion Zadic, în revista militară din 1995 scrie: – „La sfârşitul lui decembrie 1916 s-a dispus refacerea totală a diviziilor de pe teritoriile judeţelor din nordul Moldovei. Opera de reorganizare a Armatei 1 sub comanda generalului Prezan, numit totodată şeful Marelui Cartier General cu sediul la Iaşi, având şef de stat Major pe generalul Iacob Zadic, instalat cu toate serviciile anexe la Podul Iloaiei.

La 10 iunie 1917, Armata 1 a trecut din perioada de refacere în perioada operativă şi a fost dislocată în zona Tecuci, comanda armatei fiind preluată de la finele lunii mai de generalul Constantin Cristescu; Şeful Statului Major continua să fie generalul Iacob Zadic. Efectivul Armatei 1 era de 193.270 de oameni.

La 30 iulie 1917 la comanda Armatei 1 a fost trecut generalul Eremia Grigorescu, generalul Iacob Zadic era numit secretar general al Ministerului Muniţiilor şi Materialelor de Război, nou înfiinţat sub conducerea ministrului Vintilă Brătianu.

Pe fundalul luptelor în apocalipticele încleştări sângeroase dintre beligeranţi, zi de zi, în câmpia Mărăşeşti s-a profilat figura de mare comandant de oşti a generalului Constantin Cristescu. El a condus personal marea bătălie, în prima parte a acesteia (24-30 iulie) având în subordine pe generalul Eremia Grigorescu, executant fidel – în deplin consens al tuturor ordinelor de operaţii. Între

www.ziuaconstanta.ro

comandantul armatei şi şeful de Stat Major, generalul Iacob Zadic, se statornicise o strânsă legătură, fundamentată pe o lungă conlucrare anterioară şi pe foarte bune relaţii de serviciu. Lapidara caracterizare „vrednicia şi abnegaţia /... / în cursul bătăliei de pe Suşiţa Seacă între 24-30 iulie 1917" evidenţiază prestigiosul aport al generalului Zadic în „Epopeea Mărăşeşti".

Năzuinţa românilor din teritoriile vremelnic ocupate de a se uni cu ţara se caracterizau prin uriaşe manifestări la care participau mii de cetăţeni. În nordul Moldovei atmosfera era tulburată, până a deveni incendiară. În Bucovina se perindau, rând pe rând trupe de ocupaţie ale imperiilor vecine în dezagregare. Anarhia şi haosul vidului de putere în stat dădeau apă la moară răuvoitorilor străini de pământ românesc, stânjenind vădit acţiunile bucovinenilor întru Unirea cu Vechiul Regat. În atari condiţii, Consiliul Naţional Român de la Cernăuţi s-a văzut nevoit să ceară sprijin armat de la Ţara Mamă. Conducătorul refugiaţilor bucovineni a stăruit şi el la palatul regal şi guvern pentru trimiterea de urgenţă a ajutorului militar solicitat.

Dând curs intervenţiilor factorilor de răspundere ai Bucovinei, guvernul condus de generalul Constantin Coandă a permis Diviziei a 8-a de sub comanda generalului Iacob Zadig, să pătrundă în Bucovina.

La executarea ordinului primit, generalul Iacob Zadig adresă în 9 noiembrie 1918, bucovinenilor următoarea proclamaţie: *„Răspunzând la chemarea Consilului bucovinean, armata română, din înaltul ordin al M.S. regele Ferdinand I al României, a păşit pe pământul marelui voievod Ştefan pentru a ocroti viaţa, avutul şi libertatea locuitorilor de orice neam şi credinţă împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră ţară. Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum o sută de ani şi mai bine, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea şi sprijinul lor pentru libera împărţire a dorinţelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor.*

Stăpânit de aceste sentimente şi cu credinţa în sinceritatea cererii voastre, invităm poporul bucovinean să nu se abată sub nici un motiv de la viaţa şi ocupaţiile sale normale. Subsemnatul garantează oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civile şi

www.ziuaconstanta.ro

face cunoscut, în acelaşi timp, că se va reprima cu toată severitatea cuvenită orice încercare de dezordine, acte de violenţă sau nesupunere la ordinele date de noi".

La 11 noiembrie 1918 armata română în frunte cu generalul Iacob Zadig, călare pe un cal alb, intră în Cernăuţi, unde fu primită cu mare însufleţire de populaţie în piaţa din faţa Primăriei, care din ziua aceeia s-a numit Piaţa Unirii. *„De la Cernăuţi* – scrie Ion Nistor – *trupele înaintară până la vechea graniţă a Bucovinei de la Ceremuş, Colaciu şi Nistru. După ocuparea acestei graniţe, armata trecu în Pocuţia, în urmărirea haidamacilor ucrainieni în retragere, făcând prizonieri pe comandantul lor, arhiducele Wilhelm, pe care-l expediară mai apoi peste Nistru în Ucraina".*

În memoriile ei, Regina Maria, evocă cu deosebită căldură personalitatea generalului Iacob Zadic, comandant iubit şi respectat, pentru calităţile sale, de ofiţeri şi de soldaţi.

„Generalul Iacob Zadic, eliberatorul Cernăuţilor, în 1918", scria broşura *„Nistrul, fluviul românesc"*, pentru care regimul comunist l-a condamnat la ani grei de temniţă, la care se adăuga contribuţia lui l-a eliberarea Bucovinei.

În volumul *„Corneliu Coposu – dialoguri cu Vartan Arachelian"* apărut la editura *„Anastasia"* se spune: *„În sfârşit, iată de ce a avut parte bătrânul general Zadic, care eliberase Cernăuţiul; arestat cu zece zile înainte de a împlini 100 de ani (era născut în 1867), pentru că în 1919 (!) scrisese broşura «Nistru, fluviul românesc», el, care comandase armata eliberatorare a Chişinărului (Cernăuţiului) în 1918 şi care acum «semăna foarte bine cu scheletele din muzeele de anatomie, nu auzea prea bine, era foarte bătrân» n-a apucat să devină centenar, murind la Jilava cu două zile înainte."*

Se cuvine să facem următoarele precizări; Generalul Zadic a fost condamnat în anii '50. După 1964, la presiunile occidentului şi în special ale autorităţilor americane, mulţi deţinuţi politici au fost eliberaţi, printre care s-a numărat şi generalul Zadic.

Eroul întregirii neamului s-a stins din viaţă în anul 1970.

www.ziuaconstanta.ro

ZAHARIAN TONI

Actorul Toni Zaharian (Harutiun Zaharian) s-a născut în Bucureşti la 1 septembrie 1926. Este fiul lui Pailazugh Zaharian, casnică, şi al lui Oşin Zaharian, meseriaş.

După absolvirea liceului urmează studii de actorie la Conservatorul de Artă Dramatică din Bucureşti, clasa Maria Filotti, unde îi are ca profesori pe Victor Ion Popa şi Gh. Storin.

Debutează în 1946 pe scena Teatrului muncitoresc din Bucureşti în piesa *„Nemaipomenita pantofăreasă"* de Federico Garcia Lorca.

Între anii 1947-1956 este pe rând angajat al Teatrului Naţional din Iaşi Teatrul Poporului din Bucureşti, Teatrul de Stat din Piteşti, Teatrul de Stat din Petroşani.

Din 1956 până în 1989 face parte din colectivul artistic al Teatrului „Constantin Nottara" din Bucureşti unde, în perioada directoratului lui Horia Lovinescu, mai deţine, împreună cu Alexandru Paleologu, şi funcţia de secretar literar.

A jucat sub îndrumarea unor regizori prestigioşi ai Teatrului Românesc precum Vlad Mugur, Val Mugur, George Rafael, Lucian Pintilie, Giurchescu, Radu Penciulescu, D. Cernescu, Dan Nasta, Sanda Manu, Ion Olteanu şi alţii.

www.ziuaconstanta.ro

În afara numeroaselor turnee prin ţară, a participat împreună cu colectivul Teatrului *„Nottara"* la festivalurile internaţionale din Jugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Rusia.

În 1968 realizează la Teatrul „Nottara" regia artistică şi scenografia pentru piesa „Celuloid" a lui Iosif Naghiu.

A dat viaţă pe scenă la peste 140 de personaje din dramaturgia naţională şi universală. Remarcabilul său palmares actoricesc însumează piese ale unor renumiţi autori clasici şi contemporani, din care menţionăm selectiv: Molière (*„Vicleniile lui Scapin"*, *„Şcoala femeilor"*, *„Avarul"*, *„Burghezul gentilom"*), Calderon de la Barca, Shakespeare (*„Othello"*, *„Coriolan"*, *„Tihon din Atena"*, *„Femeia îndărătnică"*), G. B. Shaw (*„Antoniu şi Cleopatra"*, *„Pygmalion"*), Edmond Rostand (*„Cyrano de Bergerac"*), Carlo Goldoni (*„Bădăranii"*, *„Evantaiul"*, *„Hangiţa"*), Lesage (*„Diavolul şchiop"*), Lucian Blaga (*„Meşterul Manole"*, *„Cruciada Copiilor"*) Lope de Vega (*„Câinele grădinarului"*), O, Neill (*„Patima de sub ulmi"*), Neil Simon (*„Bărbaţi fără neveste"*), Victor Eftimiu (*„Omul care a văzut moartea"*), Horia Lovinescu (*„Omul care şi-a pierdut umbra"*, *„Au fost odată două orfeline"*), Pirandello (*„Omul cu floarea în gură"*, *„Să-i îmbrăcăm pe cei goi"*), Leonid Leonov (*„Lupii"*), Al. Ostrovski (*„Lupii şi oile"*) Dostoievski (*„Fraţii Karamazov"*), Jean Anouihl (*„Ciocârlia"*), Ugo Betti (*„O frumoasă duminică de septembrie"*) etc.

Interpretează rolurile titulare din *„Ruy Blas"* de Victor Hugo, *„Unchiul Vania"* de Cehov, *„Escu"* de Tudor Muşatescu, *„Bălcescu"* de Camil Petrescu, *„Nekrasov"* de A. Vasiliev, *„Bolnavul închipuit"* de Molière, *„Opriţi-l pe Dick Warings"* de Nicolae Tăutu.

Între 1961-1978 a colaborat la emisiunile de Teatru Radiofonic, în numeroase piese regizate de Titel Constantinescu.

Criticii teatrali au subiniat în cronicile lor larga gamă interpretativă a lui Toni Zaharian în redarea complexităţii psihologice ale personajelor aparţinând celor mai variate tipologii umane. Optica personală privind structura internă a rolurilor îl ajută să încarce cu noi valenţe interpretative viziunea sa asupra personajelor cărora le reliefează cu pregnanţă trăsăturile caracteristice şi le nuanţează manifestările intime.

www.ziuaconstanta.ro

Ioan Masoff îi include activitatea teatrală în a sa *„Istorie a teatrului românesc"*.

Toni Zaharian a fost prieten cu regizorul armean Ion Şahighian şi cu publicistul Alexandru Şahighian.

Între anii 1959-1960 a desfăşurat o intensă şi vie activitate culturală în cadrul Comunităţii armene din Bucureşti.

Înfiinţează teatrul de amatori al Casei de Cultură *„Stepan Şahumian"* unde regizează şi pune în scenă piese într-un act din dramaturgia contemporană, şi realizează spectacole muzical-literare cu poezii din lirica armeană, pe muzică de Komitas.

În 1961, colectivul teatrului de amatori al Casei de Cultură „Stepan Şahumian", condus de Toni Zaharian, obţine premiul I la concursul orăşenesc al teatrelor de amatori, cu prezentarea piesei într-un act *„Sosesc diseară"*, de Tudor Muşatescu. Timp de 25 de ani (1960-1985) deţine rubrica cronicilor teatrale la ziarul *„Nor Ghiank"*.

În 1990, Toni Zaharian va fi unul dintre cei 10 membri fondatori care semnează actul juridic de înfiinţare a Uniunii Armenilor din România.

PREMII PERSONALE: În 1952 Toni Zaharian câştigă premiul I la concursul republican al *„Tânărului actor"*; în 1959 i se acordă premiul *„Constantin Ramadan"* de cel mai bun actor al anului; în 1960, în urma succesului reputat cu piesa lui Nicolae Tăutu, *„Opriţi-l pe Dick Warings"* este propus pentru Premiul de stat; Pentru îndelungata şi neobosita sa activitate culturală în folosul comunităţii armene, Toni Zaharian primeşte în anul 2003 premiul Uniunii Armenilor din România.

www.ziuaconstanta.ro

ZOBIAN GARBIS

Parcurgând filele memoriilor mele – scrie Garbis Zobian în volumul *„Un glas pentru eternitate"*, apărut la editura *„Ararat"*, în anul 1998, redactor criticul de artă Anca Florea – *veţi cunoaşte, aşadar crâmpeie inedite din viaţa unui artist – o «comedie» al cărui final este, desigur, mai puţin sângeros decât cel trăit de Canio dar, poate, de o forţă dramatică similară – şi iată de ce Natura m-a înzestrat cu un dar deosebit – glasul – iar Providenţa m-a ajutat să-l dăruiesc, cu generozitate tuturor celor care, ascultându-l, au găsit în aceasta o plăcere şi o bucurie. Întocmai ca în opera «Paiaţe», în destinul meu a intervenit «Comedia Vieţii», găsindu-se oameni care au călcat în picioare munca, sacrificiile şi buna mea credinţă, şi totuşi... soarta mi-a hărăzit un deznodământ cu totul diferit – mulţumesc Cerului că mi-a dat norocul, la sfârşitul luptei cu viaţa, să pot spune că Otello a reuşit să pronunţe cu ultima-i suflare: «o sărutare, încă o sărutare...» Să lăsăm însă faptele să vorbească, ridicând cortina ce acoperă povestea vieţii mele"*.

S-a născut la 24 mai 1915 la Kastemuni (pe una din proprietăţile bunicului său din partea mamei). Era primul născut într-o familie înstărită. Tatăl, Aram Zobian, era angrosist de materiale textile pe care le importa din ţări cu tradiţie în domeniu.

Datorită terorii dezlănţuite de către autorităţile otomane împotriva populaţiei armene, soldată cu peste 1.500.000 de victime exterminate cu cele mai barbare metode, de la înfometare la decapitare şi

www.ziuaconstanta.ro

împuşcare, sute de mii de armeni au trebuit să-şi abandoneze locurile de baştină, averile şi să ia drumul exilului. Printre acestea s-a numărat şi familia Zobian, care după numeroase peripeţii şi peregrinări ajunge în 1923 în România stabilindu-se în oraşul Galaţi.

Tânărul Garbis urmează şcoala armeană din localitate după care se transferă la Piatra-Neamţ. Este admis la liceul *„Petru Rareş"* din Piatra-Neamţ. Se mută la Chişinău. Având în vedere mediile mari obţinute la admiterea în liceu este acceptat la liceul nr. 1 *„B. P. Haşdeu"*. Din cauza taxelor mari, neavând cetăţenia română este nevoit să abandoneze şcoala. Timp de 6 ani lucrează la o firmă ca funcţionar, având ca sarcină ridicarea mărfurilor importate din Anglia. În anul 1936 întreprinderea se mută la Bucureşti.

Printre amintirile reţinute din primii ani de şcoală se referă la vizita efectuată la Mausoleul Eroilor de la Mărăşeşti. *„La Mărăşeşti* – scrie Zobian – *pe peretele de la intrare am zărit imediat, chiar în faţa mea, o placă pe care am citit-o şi recitit-o, căci era dedicată eroului de la Mărăşeşti, generalul Zadig. M-am mirat văzând un nume armenesc – Zadig înseamnă în limba armeană – Paşti."*

Odată mutat la Bucureşti la propunerea unor prieteni, având în vedere calităţile vocale ale tânărului Garbis, acesta face cunoştinţă cu primul său dascăl de canto Egizio Massini. *„După care* – spune Zobian – *am continuat cu Lidia Lipkovska, o mare soprană din Petersburg, pe care soarta o aduse ca şi pe mine în România. Din păcate, lecţiile nu au fost prea numerose pentru că ea s-a mutat la Timişoara, apoi la plecare a prezentat un concert la Ateneul Român, un concret la care şi-au dat concursul elevii săi printre care Virginia Zehan, cea care avea să devină marea soprană Virginia Zeani. Astfel, în 1946 am debutat oficial, în concert la Ateneu".*

Printre profesorii să-i s-a numărat şi italianul Quatro Santarelli.

A absolvit Conservatrul Astra – instituţie particulară, dar autorizată de ministerul culturii. În urma examenului susţinut a fost atestat ca solist de operă.

„În senina constelaţie a meşterilor melodiei cantabile – scrie compozitorul Doru Popovici – *din anul 1948 tenorul Garbis Zobian mi-a atras atenţia în mod deosebit. Trecuse de 40 de ani când a*

www.ziuaconstanta.ro

venit la Timişoara... Încă de la primele expuneri ale muzicii, Garbis Zobian s-a impus prin vocea amplă de tenor dramatic, amintind atât de suavitatea timbrului lui Enrico Caruso, cât şi de strălucirea acutelor acelui «rege al acutelor», iar la toate acestea se adaugă un joc de scenă răscolitor. Mi-aduc aminte că, după celebra arie «Râzi, paiaţă», tuturor acelora care l-au urmărit parcă li s-a tăiat respiraţia. Nu voi uita fiorul tragic cu care tălmăcea refrenul, durerea adâncă a interpretării scenice şi, mai ales că seamănă, acea privire halucinantă a ochilor să, sugerându-mi că artistul, rănit în orgoliul său, punea la stâlpul infamiei pe toţi acei care nu înţelegeau câtă amărăciune este în sufletul multor exponenţi ai frumosului, neînţeleşi de o lume superficială şi prea mult preocupată de ascensiunile administrative. Succesul a fost extraordinar. Din nefericire, nişte oameni mărunţi l-au concediat pe bază de „dosar" – nu avea omul «origine sănătoasă»".

În anul 1949 participă la concursul organizat de Opera Română. Printre concurenţi se aflau Magda Ianculescu, Valentin Teodorian, Viorel Dan s.a. Din comisie au făcut parte: Egizio Massini, Alfred Alessandrescu, Jean Dobrescu, Dara Massini, Maria Snejina, Petre Ştefănescu-Goangă.

A fost angajat la Opera Română din Bucureşti.

„Prima mea apariţie pe scena Operei – spune Zobian – *a fost în spectacolul matineu din 3 ianuarie 1950, sub bagheta maestului Jean Robescu: cântam alături de Petre Ştefănescu-Goangă, Teo Răműreanu, Valentin Teodorian şi Alexandru Vârgolici. Îmi aduc aminte că după spectacol m-am grăbit să mă duc în faţa Operei, unde ştiam că îl voi găsi pe tatăl meu împreună cu profesorul Santarelli... Amândoi m-au îmbrăţişat, cu ochii în lacrimi – moment de neuitat pentru mine, deoarece îl văzusem pe tata lăcrămând doar o singură dată în viaţă, la vestea morţii mamei sale, care se afla în America".*

Au urmat numeroase turnee în ţară şi peste hotare.

„Fiecare dintre rolurile create de Garbis Zobian – scrie Anca Florea – *a reprezentat, pentru marele public, un adevărat reper, momente de neuitat la care, şi astăzi, se raportează cei care evocă epoca de glorie a Operei Române sau încearcă analize comparative ale interpretărilor conferite de mari glorii le cântului în rolurile*

www.ziuaconstanta.ro

respective. Cu siguranţă, Garbis Zobian a fost unul dintre cei mai fantastici Otello pe care i-a avut scena lirică a veacului. În acea vreme îl ascultam la radio pe celebrul Mario del Monaco, pe care, de altfel, l-am şi văzut jucând un fragment din acest rol în filmul „Verdi". Era impresionant, dar Garbis Zobian îl depăşea din multe puncte de vedere".

În anul 1965, când artistul împlinea 50 de ani, în plină glorie, Opera se cuvenea să-l sărbătorească, printr-un spectacol extraordinar dar nu a fost aşa. I-a fost refuzată cinstea de a fi onorat pentru dragostea şi pasiunea cu care a slujit prima scenă lirică a ţării. În acelaşi an, Garbis Zobian, în plină forţă de creaţie, cere să fie pensionat.

„Maestrul Garbis Zobian – scrie Zenaida Pally – *este un tenor dramatic cu un timbru vocal şi o intensitate excepţională. La aceasta se adaugă sensibilitatea deosebită care îi permitea să interpreteze, cu maximum de intensitate, roluri complexe, făcându-l pe spectator să participe la acţiunea desfăşurată în scenă, pentru a-l răsplăti, apoi, cu aplauze furtunoase, prelungi.*

În numeroasele spectacole pe scena Operei Române, dar şi în turneele din Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria sau URSS, Garbis Zobian era aşteptat de sute de spectatori care îi făceau primiri triumfale. Îmi amintesc în special primirea care i s-a făcut de către public, dar şi de către guvernul armean. În Erevan un membru al guvernului a exclamat: „Garbis Zobian este Caruso de astăzi".

După cum se cunoaşte, deşi a fost invitat să cânte pe numeroase scene ale lumii şi aici ne referim la Japonia, Austria, Franţa, Italia şi multe alte ţări, nu a putut da curs solicitărilor pentru că nu i se permitea să călătorească în occident. Era nevoit de fiecare dată să motiveze că deplasările artiştilor români se organizează numai prin OSTA (Agenţia Română de Impresariat Artistic).

Sătul de şicane, fără dreptul de a cânta în vest, Garbis Zobian cere audienţă Ministrului Culturii, Constanţa Crăciun, pentru a afla motivele persecuţiei sale. După doi ani de aşteptare, Constanţa Crăciun îl primeşte.

„Am intrat în cabinet – spune Garbis Zobian –; *cu ochii pe fereastră şi cu spatele la mine mi-a aruncat, în silă, întrebarea: «Ce*

www.ziuaconstanta.ro

te aduce la noi, tovarăşe Garbis?» Am cerut un singur lucru: să mi se explice dacă am vreun «păcat» şi ce trebuie să fac în plus ca să fiu tratat la acelaşi nivel cu colegii mei. Răspunsul a fost «deschis» şi răspicat: «Ca armean trebuie să te mulţumeşti cu poziţia pe care o ai!»... Aşadar, un om ca mine, venit de copil în Ţara Românească (pot spune chiar că am deschis ochii pe aceste meleaguri), luptând cu toată sufarea să reprezinte ţara ca cetăţean român, era considerat un «tolerat» de către un ministru care abuza de putere." Dezgustul şi scârba pentru toată situaţia creată s-au reflectat, firesc asupra sănătăţii sale.

Pe de altă parte, sistematic, după cum mărturiseşte, de câte ori se ivea vreo ocazie, începuse să fie înlăturat din anumite roluri. *„M-am gândit şi am decis, de vreme ce nu există un respect pentru tot ceea ce făcusem până atunci, ar fi mai inteligent să dau o mai mare atenţie sănătăţii, până ce nu era prea târziu şi, ca urmare în 1965, am cerut pensionarea pe caz de boală".*

La 29 septembrie 1968, părăseşte ţara, nu însă înainte de a ruga autorităţile, fără sorţi de izbândă, să fie lăsat să plece păstrându-şi cetăţenia română.

„La Beirut, – scrie Garbis Zobian – *am stat patru luni, a cântat la un concert consacrat Semicentenarului Uniunii Transilvaniei cu România".* Cotidianul *«România liberă»* din 7 decembrie 1986 nota: *„tenorul Garbis Zobian, solist al Operei Române, a susţinut la Beirut, un concert în cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România".* Omul căruia nu i s-a permis să părăsească ţara ca cetăţean român, ci i s-a eliberat o simplă hârtie de călătorie, valabilă pe distanţa Bucureşti-Liban, onora prin prezenţa sa o manifestare de prim rang patronată de Ambasada României în această ţară. Iată ce relata ziarul *„Le Soir"* în limba franceză, în numărul din 9 decembrie 1968, despre acest concert sub titlul *„Garbis Zobian – un monstru sacru al operei!".* *„Garbis Zobian este cel mai mare tenor dramatic din România din perioada postbelică. Vocea sa este de o amploare neobişnuită, de o forţă suverană, de o densitate expresivă, omogenă pe un ambitus de două octave... În afară de vocea magnifică, avantajată de fizicul excepţional, Zobian are în plus, o deosebită eleganţă şi distincţie în prezenţa scenică. Şi, la calitatea muzicală a interpretării sale, se*

www.ziuaconstanta.ro

adaugă, aşadar, această prezenţă şcenică şi dramatică, trebuie să recunoaştem, foarte rară chiar la cei mai mari cântăreţi de operă".

Referindu-se la această manifestare cu mâhnire şi durere scrie: *„Ce uşor se trece cu buretele peste «păcatele» şi suferinţele omului, când împrejurările o dictează. Eu, artistul limitat de ministrul Culturii Constanţa Crăciun, la rubrica «armean», după ani întregi, de pensie minimă (1.300 lei) şi o carieră construită numai şi numai cu sudoarea şi talentul meu, nu «pe bază de dosar» deveneam, la Beirut, din nou, respectatul solist al Operei Române".*

Ca rezident şi apoi ca cetăţean american a revenit în ţara pe care nu a încetat nici o clipă s-o iubească şi de care a fost legat până în ultima clipă a vieţii sale. Aceste vizite au avut loc în 1972, apoi între anii 1984-1985.

„Îmi amintesc – scrie în amintirile sale Garbis Zobian – *prima seară a revenirii mele pe scena bucureşteană în «Paiaţe». Sala era arhiplină".* Amintindu-şi de plecarea lui din ţară, dar şi revenirile sale la Bucureşti, arhimandritul Baronian subliniază cu tristeţe, că *„Garbis a plecat cu lacrimi în ochi, pentru că a rămas un patriot – nu ştii, la el, unde se termină sentimentul de armean şi unde începe cel de român. Este o combinaţie perfectă ca naţie şi adopţiune".*

În 1957 i s-a conferit titlul de Artist Emerit pentru merite deosebite în activitatea artistică. A fost laureat al Premiului de Stat.

www.ziuaconstanta.ro

BIBLIOGRAFIE

ABAGIAN, G.W., *The Matenadaran*, Erevan, 1962.

AGEMIAN, SYLVIA, *Manuscrise miniate armene în colecţii din România*, Editura *Meridiane*, Bucureşti, 1982.

ARACHELIAN, VARTAN, MIHAI STEPAN-CAZAZIAN, EZRAS BOGDAN, *Creştinarea Armeniei – O sărbătoare a Lumii Civilizate,* Editura *Ararat,* 2001.

••• Academia de Înalte Studii Economice şi Industriale, Bucureşti, 1938.

AUNEANU I. GEORGE, *„Amintiri" asupra trecutului Küstenge – Constanţa, 19-23 noiembrie 1878,* Tipografia *Speranţa*, Constanţa, 1910.

BALŞ, GH., *Bisericile şi mănstirile moldoveneşti din veacurile al XVII-lea şi al XVIII-lea.*

BALŞ, GH., *Arméniennsinfluences et Gérogiennessur l'architecture roumaine. Communication faite au III-e Congrès des Etudes Byzantines (Athènes 1931).* Imprimeria *Datina Românească*, Vălenii de Munte, 1931.

BRĂTIANU, GH., *Recherches sur le commerce Genois de la Mer Noire au XIII-e, siecle,* Editura *Librairie Orientaliste*, Paul

www.ziuaconstanta.ro

Genthner, Paris, 1929.

BRĂTIANU, GH., *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti.* Editura *Eminescu,* Bucureşti, 1980.

BĂNĂŢEANU, VLAD, *Armenii în istoria şi în viaţa românească* (conferinţă ţinută la Sala Dalles din Bucureşti, 1938).

BEJENARU, IONEL, *Dicţionarul botoşănenilor*, Editura *Moldova*, Iaşi, 1994.

CĂLINESCU G., *Istoria literaturii române, de la origini şi până azi* (Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura *Minerva,* Bucureşti, 1981).

COSMA, VIOREL, *Muzicieni din România* (*Lexicon – Editura Muzicală*, Bucureşti, 1989).

COSMA, VIOREL, *Compozitori şi muzicologi români. Editura Muzicală,* Bucureşti, 1965.

*** (colectiv), *Dicţionar Enciclopedic Român*, Editura politică, Bucureşti, 1962.

CĂUŞ, BOGDAN, *Figuri de armeni din România*, Dicţionar, Editura *Ararat*, Bucureşti, 1998.

CANTEMIR, DIMITRIE, *Descriptio Moldavie*

DECEI, AUREL, *Românni din vecul al IX-lea până în al XIII-lea, în lumina izvoarelor armeneşti,* Cluj, 1939.

FAITER, ION, *Monografia liceului „Mircea cel Bătrân",* Editura *Muntenia,* Constanţa, 1996.

GHICA-BUDEŞTI, *N. Gh. Balş şi influenţe armene asupra vechii arhitecturi din Muntenia şi Moldova,* Bucureşti.

GOILAV, GRIGORE, *Armenii ca întemeietori de oraşe*, Bucureşti, 1909.

HAŞDEU, BOGDAN PETRICEICU, *Curtea de Argeş*, în *Etymologicum Magnum Romaniae.*

HERODOT, V. 49.

HOVNANIAN, G., *Manunc Bei Mirzaian* (în limba armeană), Viena, 1852.

IORGA, NICOLAE, *Armenii şi românii: o paralelă istorică,*

www.ziuaconstanta.ro

Bucureşti, 1913.

IORGA, NICOALE, Conferiţă ţinută la Ateneul român, 1935, cu prilejul celei de-a 1.500 -a aniversare a traducerii Bibliei în limba română în *H. Dj. Siruni, Cu Nicolae Iorga* (în limba armeană), Beirut, 1972.

IORGA, NICOLAE, *Istoria comerţului românesc,* Vălenii de Munte, 1915.

IORGA, NICOLAE, *GRIGORE M. BUIUCLIU, Testament, biografie,* 1914.

IORGA, NICOLAE, *Sur l'origine des Armeniens de Moldavie,* 1927.

IORGA, NICOLAE, Patru conferinţe despre Armenia, ţinute la Teatrul Naţional din Bucureşti, 1929.

IORGA, NICOLAE, *Scrieri istorice despre armeni*, Ediţie îngrijită, traduceri şi note de Emanuel Acterian, Prefaţă de Andrei Pippidi, Editura *Ararat*, Bucureşti, 1999.

KOLANGIAN, SUREN, *Viaţa şi opera lui Vasken I – Patriarhul Suprem şi Catolicos al tuturor amenilor* (Los Angeles, 1996); tradusă în limba română de Madeleine Karacaşian, Editura *Ararat*, Bucureşti, 1998.

LUCACI, CRISTAFOR, *Historia Aremenorum Transilvaniae,* Viena, 1850.

MESTUGEAN, V., *Articole, Note, Studii* (apărute în revista de cultură armeană *Ararat*, 1923-1943).

MASSOFF, IOAN, *Teatrul românesc – privire istorică (vol. VIII),* Editura *Minerva*, Bucureşti, 1981.

MĂRTOIU, GEORGETA, TAVITIAN, ANAID, *Thalia, Ex Ponto*, Editura *Muntenia* & Leda, 2001.

NICULESCU-BASU, GEORGE, *Amintiri din viaţa mea de artist,* Bucureşti.

NERSSESIAN, ANAÏS, *Armenii în istorie şi cultură,* Editura *Ararat*, Bucureşti, 2003.

OHANESIAN, DAVID, SAVA, IOSIF, *Patima muzicii*, Editura

www.ziuaconstanta.ro

Muzicală, Bucureşti, 1986.

PIRU, AL., *Garabet Ibrăileanu*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1962.

POTRA, GEORGE, *Din Bucureştii de altădată*, Editura Ştiinţifică, şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

POTRA, GEORGE, *Istoricul hanurilor bucureştene*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

POLEC, I., *Armenii în Bucovina*, Cernăuţi, 1906.

PREDA, DUMITRU, VASILE, ALEXANDRESCU, COSTICĂ, PRODAN, *În apărarea României Mari – Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994.

RAUL, ŞORBAN, *O viaţă de artista*, Editura *Minerva*, Bucureşti.

REGINA MARIA, *Povestea vieţii mele*, Editura *Moldova*, Iaşi, 1992.

RĂDULESCU, MIHAI, *Civilizaţia armenilor*, Editura Sport-Turism, 1983.

SIRUNI, *Articole, Note, istoria cronologică a poporului armean, studii etc.* (Colecţia *Ani*, revistă de cultură armeană, 1936-1943).

STRAJE, MIHAIL, *Dicţionar de pseudonime*, Editura *Minerva*, Bucureşti, 1978.

SELIAN, SERGIU, *Schiţa istorică a comunităţii armene din România*, Editura *Ararat*, Bucureşti, 1999.

TAVITIAN, SIMION, *Armenii dobrogeni în istoria şi civilizaţia românilor*, Editura *Ex Ponto*, 2004.

TAVITIAN, SIMION, *Armenii sub cupola Academiei Române*, , Editura *Ex Ponto*, Constanţa, 2004.

TAVITIAN, SIMION, *Dobrogea, tărâmul dintre ape*, Editura *Ex Ponto*, Constanţa, 2005.

TRANCU-IAŞI, GRIGORE, *Memorii politice (1921-1938)*, Editura *Curtea Veche*, Bucureşti, 2001, ediţie îngrijită de Fabian Anton.

www.ziuaconstanta.ro

TOCILESCU, GRIGORE, *Biserica Episcopală a Mânăstirii Curtea de Argeş, restaurată şi sfinţită, 1886, 12 octombrie.*

TIGRAN, GRIGORIAN, *Istoria şi cultura poporului armean*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993. Lucrarea premiată de Academia Română.

VULCAN, PETRE, *Albumul naţional al Dobrogei, 1868-1877-1907*, Tipografia Regală, Piaţa Palatului, 1906.

ZOBIAN, GARBIS, *Un glas pentru eternitate*, *Anca Florea*, Editura *Ararat,* 1998.

„Ararat", periodic al Uniunii Armenilor din România, 1991-2006;

„Nor Ghiank", publicaţie bilingvă, armeano-română, 1946-2006

*** ***Comunităţi armene din România,*** Botoşani, Tipografia B. Saidman,

Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Constanţa, volum festiv cu prilejul semicentenarului alipirii Dobrogei, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice, Eminescu, XXXXIX, 28 octombrie, 1928.

www.ziuaconstanta.ro

Cuprins

Prefață **1**

BISERICA APOSTOLICĂ ORTODOXĂ ARMEANĂ **3**

ÎNALȚI PRELAȚI ARMENI CARE AU PĂSTORIT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE 7
CATOLICOS VASKEN I (1908-1994) 9
ARHIEPISCOPUL HUSIK ZOHRABIAN (1871-1942) 14
ÎNALT PREA SFINȚITUL ARHIEPISCOP DIRAYR MARDICHIAN 19

LĂCAŞURI DE CULT **24**

BABADAG 24
SULINA 24
TULCEA 25
CONSTANȚA 25
BUCUREŞTI 26
SUCEAVA 30
IAŞI 32
CETATEA-ALBĂ 34

www.ziuaconstanta.ro

BACĂU 36
BOTOŞANI 37
BRĂILA 39
BĂLȚI 41
BÂRLAD 42
BAZARGIC 42
CĂUŞANI 42
CERNĂUȚI 43
CHILIA 44
COTNAR 44
DOROHOI 45
FOCŞANI 45
GALAȚI 46
GURA HUMORULUI 47
HĂNCEŞTI 47
HERȚA 48
HOTIN 48
HUŞI 49
ISMAIL 49
NEGUSTINA 49
ORHEI 49
ROMAN 50
SILISTRA 50
SOROCA 51
TÂRGU OCNA 51
TECUCI 51
PITEŞTI 51
VASLUI 51
CHIŞINĂU 52

MEMBRII ACADEMIEI ROMÂNE 54

PARLAMENTARI, MINIŞTRI 60

www.ziuaconstanta.ro

ARMENI DE SEAMĂ DIN ROMÂNIA..... 63

ABGAR BALTZAR.....69
ACTERIAN ARŞAVIR – NAZARET 74
ACTERIAN HAIG 79
ACTERIAN JENI.....85
AGOP ARAM.....88
AGOP MARICEL.....92
AGOPIAN ŞTEFAN.....95
APRAHAMIAN ARABELA SENA 99
MANUELA ELISABETA (APRAHAMIAN) SIDOROFF.....102
ARACHELIAN VARTAN.....105
ARAMIAN BOCANCEA ANGELA 107
GABÁNYI JÁNOS ÁRPÁD.....111
AŞGIAN BERDJ-ŞANT 113
ASLAN MIHAIL.....117
AVAKIAN ARUTIUN 120
AVAKIAN DUMITRU 123
AVACHIAN GARABET (Garbis) 126
AVAKIAN HRANDT 129
AXINIAN CAROL MIKULI 132
AZNAVORIAN HURMUZ 134
BALASANIAN ION O.....139
BĂLBUL ZAREH 141
BEZERIAN AGOP 144
BOIAGIAN ZAVEN-TOTO.....148
BUIUCLIU GRIGORE 152
CĂLUGĂREANU ANDA (ANCA) MIRANDA.....155
CĂUŞ BOGDAN (BOGOSIAN ARŞAG) 157
CEDIGHIAN SUREN 162
CERCHEZ CRISTOFI.....166
Generalul CERCHEZ MIHAIL (Mikael).....169
CHIRCOR MIHAEL.....174
CHRISTIAN G. CIOMAC.....177

www.ziuaconstanta.ro

CIOMAC EMANOIL 180
Generalul medic CIOMAC MARDIROS 183
CONCEGULIAN ERVANT ILIE 187
CONTA VASILE 189
COZÎGHIAN VARUJAN 196
DAMADIAN HACIK – CIK 200
DEDEIAN GARBIS 205
DIRADURIAN BERGI (MARDIROS) 207
DJOLOLIAN HAGOP SIRUNI 209
EXERGIAN FLORIN EDUARD 219
FRENKIAN ARAM 223
FRENKIAN HARUTIUN 227
GARABET HACIC (Jean) 230
Familia GOILAVII 233
GRIGORIAN TIGRAN 238
GRIGORIU PAUL 243
HAIRABETIAN SEVAG 246
HORASANGIAN BEDROS 248
IACOBOVICI IACOB MELCON 253
KALUSTIAN LEVON 257
KARACAŞIAN MADELEINE 262
KASSARGIAN IOANA 266
KEROPIAN NERSES 271
KEVORKIAN FLORIN 275
KOLANGIAN SUREN 279
KÜMBETLIAN GARABET 285
P.C. Pr. MANDALIAN AVEDIS 289
Preot MANDALIAN KNEC 293
MANISSALIAN ARMENAC 294
MANISSALIAN-GEORGESCU LIZETTE 299
MELIC IACOB 301
MESTUGEAN VICTOR-VARTAN 305
MIRZAIAN MANUC-BEI 309

www.ziuaconstanta.ro

MISSIR B. IOAN 314
MIRAHORIAN LEVON 318
MORȚUN VASILE G. 321
NERSESIAN ANAÏS 327
Protoiereul NERSESIAN EGHIŞE (1850-1939) 332
OHANESIAN DAVID 334
PAMBUCCIAN KRIKOR 342
PAMBUCCIAN VARUJAN 346
POLADIAN GHENEA MELINE-AMBER 348
PRUNCU TIGRAN (1861 – 1942) 351
REINER MARTA TRANCU 353
SAHAGHIAN ARAM – SALPY 361
SALAMANIAN ANUŞAVAN 362
SAVA ION 369
SĂVAGIAN ARAX-KARACAŞIAN 377
SELIAN SERGIU 379
SEROPIAN ERVANT 383
ŞAHIGHIAN ION 387
ŞAHINIAN IOAN BAGDASAR 392
TAVITIAN ANAID 396
TAVITIAN HARRY 400
TOROSIAN HRANT 404
TRANCU-IAŞI GRIGORE 406
TUMAGEANIAN EDUARD ARAM 413
VOSGANIAN VARUJAN 419
Generalul ZADIK IACOB 424
ZAHARIAN TONI 428
ZOBIAN GARBIS 431

BIBLIOGRAFIE 437

www.ziuaconstanta.ro

ISBN (10): 973-644-563-1;
ISBN (13): 978-973-644-563-7

www.ziuaconstanta.ro